

T.C

İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**ARAP BAHARI SONRASI AKDENİZ'DE
YAŞANAN DÜZENSİZ GÖÇÜN AVRUPA
BİRLİĞİ KAPSAMINDA GÜVENLİK BOYUTU
VE ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FERİT MALKARA

İZMİR 2017

T.C

İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**ARAP BAHARI SONRASI AKDENİZ'DE
YAŞANAN DÜZENSİZ GÖÇÜN AVRUPA
BİRLİĞİ KAPSAMINDA GÜVENLİK BOYUTU
VE ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FERİT MALKARA

DANIŞMAN: DOÇ. DR KEREM BATIR

İZMİR 2017

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “*Arap Baharı Sonrası Akdeniz’de Yaşanan Düzensiz Göçün Avrupa Birliği Kapsamında Güvenlik Boyutu ve Uluslararası Hukuk Açısından İncelenmesi*” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

05.06.2017

Ferit MALKARA

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**ARAP BAHARI SONRASI AKDENİZ'DE YAŞANAN DÜZENSİZ
GÖÇÜN AVRUPA BİRLİĞİ KAPSAMINDA GÜVENLİK BOYUTU VE
ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Ferit MALKARA

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Göç Avrupa'nın ve dünyanın en önemli gündem maddelerinden birini teşkil etmektedir. İç karışıklıklardan ve savaştan kaçan göçmenlerin mülteci krizini oluşturduğu söylenmektedir. Fakat bu durum Avrupa Birliği'nin temelini oluşturan insan hakları savunuculuğu ile Birlik ülkelerinin çıkarlarını uzlaştıramadığı için kriz ortamına dönüşmüştür. Göç yönetiminde başarısız olunması sonucu küçük bedenler kıyıya vurmakta, sığınmacı çocuklara çelme takılarak Avrupa'nın insani değerlerden uzak tepkisi görülmekte ve Kale Avrupası'nın etrafına dikenli teller örülmektedir. Güvenlik odaklı ve ulusal çıkarlar kapsamında oluşturulmuş dar bir stratejinin göçmen olgusunda işlevsel bir hale dönüşmesini beklemek yaşanan göçmen trajedisini iyi analiz etmemek anlamına gelmektedir.

Bu çalışma Arap Baharı'nın öncesinde ve sonrasında ortaya çıkan karışıklıklar sonucu oluşan göçmen akışının uygulanan politikalarla nasıl mülteci krizine dönüştüğünü anlatmaktadır. Güvenlik odaklı politikaların ve artırılan sınır kontrol tedbirlerinin göçmen akışını azaltmada başarısız olduğu görülmüştür. Birlik ülkelerinin ortak bir göç politikası oluşturma çabaları Avrupa Birliği'nin kurucu antlaşmalarına kadar uzanmaktadır. Birlik ülkelerindeki dayanışma eksikliği ve çıkar çatışması ortak göç politikası oluşturmayı güçleştirmektedir. Ortak noktada buluşulan kararlar ise göçmen odaklı olmaktan uzak kontrol odaklı politikaları yansıtmaktadır.

Alan yazın tarama yöntemiyle oluşturulan bu çalışmada, bugün göçmen krizine dönüşen süreç; Akdeniz’de göçmen botlarının geri döndürülmesi ve binlerce göçmenin ölümü, sınırını dikenli tellerle ören Birlik ülkelerinin artması, Schengen sistemini umursamayan kararların alınması ve sığınma başvurusu kabul edilen milyonlarca göçmenin arasındaki şanslı küçük azınlık anlatılmıştır. Bu bağlamda Birliğin istediği göçmenleri kabul ederek, göç yönetiminde sorumluluğu üçüncü ülkelere kaydırarak oluşturduğu kontrol odaklı yaklaşımın Kuzey Afrika ve Orta Doğu’da istikrarsızlığın yol açtığı ve göç akışını insanlık trajedisine dönüştürdüğü değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Arap Baharı, göçmen, düzensiz göç, güvenlik, ortak göç politikası.

ABSTRACT

Master Thesis

**SECURITY DIMENSION OF IRREGULAR MIGRATIONS WITHIN
THE SCOPE OF EUROPEAN UNION IN MEDITERRANEAN POST ARAB
SPRING AND ANALYZING IN TERMS OF INTERNATIONAL LAW**

Ferit MALKARA

İzmir Kâtip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of International Relations Program

Migration constitutes one of the most important agenda items of Europe and the world. It has been said that migrants who are fleeing from internal disorder or war, causes Refugee Crisis. But this situation comes from between the European Union who stands for humanitarian rights based and national benefits of Member Countries didn't come to terms. Failed migration management causes little bodies of children washed ashore, showing European unhumanitarian behaviors with tripping up the children, building Fortress Europe around by fencing the external borders. Expecting the migration fact to become functional on strategies which are constituted national benefits, secure-centred and narrow, it means that you misunderstood and unanalyzed this current migrant tragedy.

This paper narrates the conflicts which occurred before and after the Arab Spring that migration flow and tells how this conflict became refugee crisis. European Union (EU) experienced that enhancing border control measurements and security-centred policies are failed on reducing the migrant flow. Efforts for building a Common Migration Policy in the EU dates back to the founding Treaties of the EU. Lack of solidarity and conflict of interest, between the member countries hamper the common migration policy. Common decisions are far away from migrant-centred policies which are close to security-centred policies.

This paper is constituted by literature survey method, the process of current refugee tragedy tells us turning back of the migrant boats in Mediterranean, thousands

of migrants dying in Mediterranean, growing number of the countries which fence the external borders, decisions taken which are not suitable to Schengen System and lucky little minority whose applications are accepted as asylum seekers among million of migrants. In this regard it is assessed that EU causes this humanitarian tragedy by accepting migrants who they want from EU, giving the responsibility to third national countries on migration management and causes the instability on North Africa and Middle East because of control-centred approach, and this instability through migrant flow and migrant flow through humanitarian tragedy.

Key Words: European Union, Arab Spring, migrant, irregular migration, security, Common Migration Policy.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	II
ÖZET.....	III

ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VIII
TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ	XI
KISALTMALAR.....	XII
ÖNSÖZ.....	XIII
GİRİŞ.....	1

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ KAVRAMI VE GÖÇ KURAMLARI

1.1	Göç Kavramı.....	6
1.2	Göç Türleri.....	9
1.2.1	Düzenli Göç.....	11
1.2.2	Düzensiz Göç.....	14
1.3	Statüler.....	19
1.3.1	Sığınmacılık (asylum seeker).....	19
1.3.2	Yerinden Edilmiş Kişi (displaced person).....	22
1.3.3	Vatansız Kişi (stateless person).....	24
1.3.4	Mülteci (refugee).....	25
1.3.5	Geçici Koruma (temporary protection).....	28
1.4	Göç Kuramları.....	30
1.4.1	Neoklasik Ekonomi ve İtme Çekme Teorisi.....	30
1.4.2	Tarihsel-Yapısal Kuramlar.....	34
1.4.3	Sistem ve Ağ Kuramları.....	36
1.4.4	İşçi Sınıfının Yeni İktisat Kuramı.....	38
1.4.5	Göç Çalışmalarında Güncel Kuramsal Tartışmalar.....	40

İKİNCİ BÖLÜM

ARAP BAHARI VE AKDENİZ'DE YAŞANAN DÜZENSİZ GÖÇÜN YÖNETİMİ

2.1	Arap Baharı.....	42
2.2	Arap Baharı Öncesi Arap Ülkelerinde Yaşanan Göç.....	45
2.3	Arap Baharından İtibaren Arap Ülkelerinden ve Arap Ülkelerine Göç Hareketleri.....	50
2.4	Arap Baharı Sonrası Akdeniz'de Düzensiz Göçün Nedenleri.....	56
2.4.1	Sosyo-Politik Nedenler.....	56
2.4.2	Sosyo-Ekonomik Nedenler.....	61
2.5	Arap Baharı Sonrası Akdeniz'de Göçün Yönetimi.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKASI VE UYGULAMALARI KAPSAMINDA GÖÇÜN GÜVENLİK BOYUTU

3.1 AB Göç Politikası ve Uygulamaları.....	77
3.2 AB Zirvelerinde Göç İle İlgili Alınan Kararlar.....	90
3.2.1 Tampere Zirvesi.....	90
3.2.2 Laeken Zirvesi.....	92
3.2.3 Seville Zirvesi.....	95
3.2.4 Göçe Küresel Yaklaşım.....	98
3.2.5 Avrupa Göç Gündemi.....	100
3.3 AB’de Düzensiz Göçün Güvenlik Boyutu.....	103

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUK ÇERÇEVESİNDE AVRUPA BİRLİĞİNİN DÜZENSİZ GÖÇ POLİTİKASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1 AB Antlaşmaları Çerçevesinde Göç.....	111
4.1.1 Schengen Anlaşması.....	112
4.1.2 Maastricht Antlaşması.....	114
4.1.3 Amsterdam Antlaşması.....	115
4.1.4 Lizbon Antlaşması.....	117
4.1.5 Geri Kabul Anlaşmaları.....	118
4.1.6 Dublin Sözleşmesi.....	121
4.1.7 Londra Kararları.....	124
4.2 AB Üyelerinin Taraf Olduğu Uluslararası Anlaşmalar.....	125
4.2.1 1951 Cenevre Sözleşmesi.....	125

4.2.2	1967 Protokolü.....	127
4.3	AB Üyelerinin Düzensiz Göç Politikalarının Değerlendirilmesi.....	128
	SONUÇ.....	134
	KAYNAKÇA.....	139
	ÖZGEÇMİŞ.....	154

TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo 1.1: 1996-2011 Yılları Arasında Ülkelerin Politikaları Kapsamında Düzenli Göç Artışı.....	14
Tablo 1.2: Bazı AB Ülkelerinin Kanunlarında Yer Alan Düzensiz Göç Kavramları.....	18
Tablo1.3: 2010-2015 Yılları Arasında AB Ülkelerine Sığınma Başvuruları.....	21
Tablo 1.4: 1990-2014 Yılları Arasında Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişiler.....	24
Tablo1.5: Çeşitli Bilim Dalları Tarafından Önerilen Seçilmiş Göç Kuramları.....	39
Tablo 2.1: 2011 yılında Akdeniz Arap Ülkelerinin Göçmen Sayıları.....	46
Tablo 2.2: Göçmenlerin İtalya'ya Denizden Yasa Dışı Geçişleri.....	51
Tablo 2.3: Libya'dan 2011 Bahar ve Yaz Aylarında Kaçan Kişiler.....	52
Tablo 4.1: Geri Kabul Anlaşmaları ve Yürürlük Tarihleri.....	119

ŞEKİLLER

Şekil 2.1: 2001-2010 Yılları Arasında Bazı Arap Ülkelerinden OECD Ülkelerine Göç Miktarları.....	47
Şekil 2.2: 2001-2010 Yılları Arasında Arap Ülkelerinden Göçün Bölgesel Dağılımı.....	47
Şekil 2.3: 2001-2010 Yılları Arasında Arap Ülkelerinden AB Ülkelerine Göçün Dağılımı.....	47
Şekil 2.4: 2007-2012 Yılları Arasında Arap Akdeniz Ülkelerinden AB'ne Göç.....	50
Şekil 2.5: 1999-2011 Yılları Arasında İtalya, Malta ve İspanya'ya Denizden Yapılan Yasa Dışı Geçişler.....	52

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

- AGİP:** Avrupa Göç ve İltica Paktı
- AİHM:** Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
- AİHS:** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- BM:** Birleşmiş Milletler
- BMMYK:** Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği
- DEAŞ:** Devlet'ül Irak ve's Şam
- EURODAC:** Avrupa Merkezi Parmak İzi Ünitesi
- EUROJUST:** Avrupa Yargı Birliği
- EUROPOL:** Avrupa Polisi
- EUROSUR:** Avrupa Dış Sınır Gözetleme Sistemi
- FRONTEX:** AB Dış Sınırları Yönetimi Operasyonel İşbirliği Ajansı
- GKA:** Geri Kabul Anlaşmaları
- ILO:** Uluslararası İşçi Örgütü
- IMF:** Uluslararası Para Fonu
- IOM:** Uluslararası Göç Örgütü
- OAU:** Afrika Birliği Örgütü
- OECD:** Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
- YUKK:** Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ÖNSÖZ

Göç dünyanın ve özellikle Avrupa'nın bir gerçeğidir. Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da meydana gelen iç karışıklıklar, savaş, ekonomik sıkıntılar ve temel insan haklarından yoksun olma durumlarından kaçan milyonlarca göçmenin daha iyi yaşam için neler yaptıklarını bütün dünya şahit olmaktadır.

Ülkelerinden haklı sebeplerle kaçan göçmenlerin günümüz dünyasında insan hakları temelinde oluşturulmuş Avrupa Birliği'ne sığınmayı tek çare gördükleri fakat karşılaştıkları insani olmayan tepkiler neticesinde göçmen krizine dönüşen süreci anlatmaya çalıştık. Geçmişten beri var olan göç olgusunu özellikle Arap Baharı sonrası artan iç karışıklıklar sonucu göçmenlerin ülkelerini terk etmede daha cesur olduklarını ve bu olgu karşısında Birliğin ürettikleri politikaların uluslararası hukuk bağlamında başarısız oldukları gerçeği ortaya çıkarmaya çalışılmıştır.

Tez sürecimde sahip olduğu tüm bilgi birikimini aktaran, yardımını ve desteğini hiç bir zaman esirgemeyerek bu aşamaya gelmemde büyük katkıları olan değerli hocam ve danışmanım olan Doç.Dr.Kerem BATIR'a en içten saygı ve şükranlarımı sunar akademik yaşantımın sonraki aşamalarında tekrar kendileri ile beraber çalışabilmeyi temenni ederim.

Tez çalışmam boyunca her zaman yanımda olan, göstermiş olduğu anlayış ve sabır ile hep destek olan sevgili eşim Funda MALKARA'ya ve varlığıyla motivasyon kaynağım olan biricik oğluma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ferit MALKARA

İzmir-2017

GİRİŞ

Göç Avrupa'nın gerçeğidir. Avrupa'ya gerçekleştirilen göç akışı Avro bölgesi krizinden sonra Avrupalı liderlerin ve siyasetçilerinin karşılaştığı en büyük problemdir.

2015 yılında Avrupa'da yaşayan üçüncü ülke vatandaşlarının toplam nüfusa oranı %7.41'di. Bu oran bundan on yıl önce %3,8'dir. 2002 yılından itibaren ortalama olarak her yıl 1,5-2 milyon kişi AB'ye yasal veya yasal olmayan yollardan giriş yapmaktadır.

Avrupa'nın yaşlanan nüfusu karşısında göçmenlerin AB'ye olan potansiyel pozitif katkısı AB'nin sürdürülebilirliği açısından çok önemlidir. Yapılan tahminler sonucu 2060 yılında göçmen oranı şimdiki göçmen oranları korunsa bile iş gücünün 50 milyon kişiye, eğer göçmenlerin olmadığını düşünürsek 110 milyon kişiye ihtiyaç olduğu belirtilmektedir. Eğer bu gereksinim karşılanmazsa AB'de bazı sektörlerin sekteye uğrayacağı, özellikle sağlık ve sosyal güvenlik sistemlerinde aksaklıkların yaşanacağı öngörülmüştür.

Göç olgusu etkin biçimde yönetilmesi gereken Avrupa'nın bir gerçeğidir. AB'yi oluşturan ülkelerin tek başlarına bu göç yönetiminde başarılı olduğu ve olacağı düşünülmemektedir. Üye ülkelerin ulusal olarak aldıkları kararlar ve uyguladıkları politikalar kendi durumlarını bile düzeltmede etkili olmamıştır.

AB 1999 yılından beri ortak bir göç politikası oluşturmak için çalışmaktadır. Göç olgusunun AB'nin hem içsel hem de dışsal yönlerinin olduğu ve bunun çözümü için politika üretilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Elde edilen kazanımlar şu an için yetersizdir. Oluşturulmaya çalışılan ortak politikalar geçmiş kazanımların üzerinden oluşması gerektiği, uygulanacak eylem planlarında daha tutarlı ve üye ülkeler kapsamında işbirliği içinde yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Burada önemli olan şeffaflık ve açıklık olmak üzere ortak güven duygusu içinde bu politikaların daha etkili olacağı ve daha iyi sonuçlar verecek olmasıdır.

Göçmenlerin hedef ülke vatandaşları ile entegrasyonu konusunda başarılı olunursa göç olgusunun pozitif etkilerinden faydalanılabileceği gerçeği vardır. Bu yaklaşım sadece ev sahibi ülkenin çıkarlarını değil göçmenlerin de çıkarlarını ihtiva etmektedir. Birlik uluslararası korumaya ihtiyacı olan öğrenci, aile üyeleri ve işçilere ikamet etme hakkı tanınmalı ve bu hakkı garanti etmeye devam etmelidir. Fakat entegrasyonun öncelikli aşaması olan iş gücüne katılmak beraberinde birçok soruyu getirmektedir. Göçmenler genellikle düşük profilli tehlikeli işlerde çalıştırılmakta ve daha önemlisi nitelikli ve kabiliyetli göçmenler kendi seviyelerine uygun olmayan işlerde çalıştırılıp “beyin israfına” sebep olunmaktadır. Bu yönelim göçmenlerin kayıt dışı işlerde çalışmasına neden olmaktadır. Kadın göçmenler iş yaşamlarında birçok zorluklarla yüz yüze kalmaktadırlar. Göçmenlerin dil yeteneklerini geliştirmesi beklenmekte, göçmen çocuklarına sağlanan eğitim konularında göçmenler umduğunu bulamamakta ve hem kendilerinin hem de çocuklarının profesyonel gelişimlerinden endişe duymaktadırlar.

Birlik ve üye ülkeler arasında sorumluluk paylaşımının adil bir şekilde yapılması ve politika üretim için koordinasyonun sağlanması dayanışmaya dayalı oluşumların gerekliliğini göstermektedir. Sınır kontrolleri için bütçe ayrılması, entegrasyon politikaları ve diğer amaçlar için ulusal, bölgesel ve yerel toplumların desteklediği kaynaklar göç yönetimi için önem kazanmaktadır.

Göç yönetimini etkili bir şekilde yerine getirilmesi çeşitli konuların güvenlik ile bağlantılarını iyi yönetmeli, Birlik toplumunun ve göçmenlerin güvenliği sağlanması esas teşkil edilmelidir. Bu olgu düzensiz göçle mücadele ve bununla bağlantılı suç teşkilleri önlemek, göçmenlerin bireysel bütünleşmeleri ile toplum güvenliği arasındaki dengeyi tesis etmeyi gerektirmektedir.

AB göç düzenlemelerinin temel amacı dış sınırların artan kontrolü ve korunması kapsamında AB içinde özgürlük, adalet ve güvenlik alanına yönetilen tehditleri ortadan kaldırılmasıdır. İkiz Kuleler saldırısı ve 2004 yılında İspanya’da meydana gelen terör saldırıları güvenliğe yönelik tehdit algısını artırmıştır. Bu kapsamda Birlik son on yıldan itibaren artan bir düzensiz göçün önlenmesine yönelik tedbirler almaktadır.

Birlik, göçü bir güvenlik konusu olarak kabul ederek göç ve sığınma konularının siyasallaştırılması ve göç konusunda düzenlemeler yapması göçü güvenlikleştirme sürecini açıkca ortaya koymaktadır. Göç oluşan son olaylar neticesinde yeni güvenlik anlayışında bir tehdit olarak nitelendirilmektedir.

Küreselleşme ve bunun getirisi olan uluslararası göç olgusundaki artış, her geçen gün göç kontrolünü zorlaştırmakta ve ulusal veya ulusötesi bazda sınır yönetimi ve kontrolü kapsamında alınan tedbirlere rağmen düzensiz göç önlenememektedir.

Göç olgusu beraberinde güvenlik başta olmak üzere egemenlik ve bütünleşme konularında birçok soru getirmiş sosyal, ekonomik ve politik olarak Birliği etkilemiştir. İlk olarak sınırları ortadan kaldıran Schengen Siteminin uzun dönemde sorgulanması olmuştur. Paris'te yaşanan terör saldırıları ve bu kapsamda sınır kontrollerinin artırılması, bazı ülkelerin sınırlarını geçici olarak tekrar oluşturması gibi önlemleri almaya itmiştir. Bunun sonucunda uzun dönemde ticari gelirleri azaltıcı, yeni ticari vergilerin oluşması ve yavaş ekonomik büyüme gibi negatif sonuçlar olacaktır.

İkincisi, göç akışının büyüklüğü ve karmaşıklığı sonucu sığınma sistemine çok büyük bir yük binmekte ve haklı sebeplerle gelen sığınma arayanlar ile diğer sebeplerden gelen üçüncü ülke vatandaşlarını ve göçmenleri ayırt etmede sıkıntılar yaşanmasıdır.

Eğer göç yönetimi iyi yönetilirse ekonomik gelişime ve sivil topluma katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Birçok ekonomist göçü Avrupa'nın yaşlı nüfusunun getirdiği sorunlarla baş etmek kapsamında potansiyel bir çözüm olarak görmektedir. Yaşlanan Avrupa nüfusu artan bir şekilde göçmenlere bel bağlamaktadır. Çünkü gelen göçmenler Avrupa çalışan nüfusuna göre daha genç ve daha aktif bir grubu oluşturmaktadırlar.

Dublin Sözleşmesi kapsamında mültecilerin ilk giriş yaptıkları ülkede sığınma başvurusu ve gerekli işlemlerin yapılması kabul edilmiştir. Fakat bu sistem Güney Avrupa ülkelerine gerçekleşen göçmen akınları nedeniyle sorumluluk paydasını ortak olarak paylaşılmamasına sebep olmuş ve söz konusu ülkeler sistemin askıya

alınmasını istemiştir. Gerekli adımların atılmadığını gören söz konusu ülkeler göçmenlerin Kuzey ve Batı Avrupa'ya geçiş izni bile vermişlerdir.

AB göçün kaynak sebeplerine inip göç nedenlerini ortadan kaldırmak için birçok girişim ve programlar yapmıştır. Başta ekonomik yardım olmak üzere birçok konuda anlaşmaya varılmıştır. Fakat Birlik bu yardımları yapmada eksik kalmış, yapılacak yardımlar Birlik içerisinde mali külfet olarak algılanmış ve bu sorumluluğu üçüncü ülkelere kaydırmıştır. Bu sorumluluk devrini eğer Birliğin istediği politikalar yapılırsa yatırımların devam edeceği, işbirliği gösterilmez ise yaptırımlar uygulanacağı yöntemi olan havuç – sopa ikilemini bu ülkelere kabul ettirmeye çalışmıştır.

AB'nin dış göç ve sığınma politikalarının işleyişini, Birliğin komşu ve sınırlarının ötesindeki ülkeler ile kapsamlı yaklaşıma girmesi, göç ve gelişim konusunda ülkelerin öncelikleri kapsamında oluşturulan ve BM ile işbirliği içinde yürütülen faaliyetleri desteklemesi gibi unsurlardan oluşması gerektiği belirtilmiştir. Avrupa özellikle yakın komşularında ve dünyanın birçok bölgesinde oluşan istikrarsızlıkların sonuçları ile yüzleşmektedir. Arap Baharı ve Suriye'de devam eden olaylar sonucu göç akınlarına uygun ve koordine edilmiş cevaplar verilmeli ve Akdeniz'de yaşanan ölümlü üzücü olaylara tekrar sebebiyet vermemek için gereken ilave tedbirlerin alınması gerekmektedir.

AB ile kaynak ülkeler, transit ülkeler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve üçüncü ülkeler arasındaki göç olgusunu özellikle Arap Baharı sonrası artan güvenlik bağlamında göç ilişkilerini incelediğimiz ve uluslararası hukuk kapsamında değerlendirdiğimiz bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde göç kavramını, dünyada ve özellikle Avrupa kıtasına son yıllarda gerçekleşen göç miktarlarını, göçlerin çeşitlerini düzenli ve düzensiz bağlamda incelenmesi, göçmenlerin bireysel veya kitlesel olarak hangi statüsel haklara sahip oldukları ve göç kuramları ile çok önceki yıllardan beri süregelen göç olgusunu belli değerler dizisi ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)'na değinilmiş buradaki kavramlardan da faydalanılmıştır.

İkinci bölümde Arap Baharı'na kısa olarak değinilmiş çalışmanın geneline dayanak olan göç ve göçmen olgusunun Arap Baharı'nın öncesi ve sonrası nasıl şekillendiği, göçe itici faktörler kapsamında sosyoekonomik ve sosyopolitik nedenler ışığında incelenmiştir. Arap Baharı'ndan sonra AB'nin nasıl bir politika izlediği ve bu politikalarda ne derece başarılı olduğuna değinilmiştir. Arap Baharı'nın öncesinde ve sonrasında Birliğin yaptığı tüm politikalar detaylı olarak üçüncü bölümde incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise AB göç politikası oluşturmak için 1985'li yıllardan başlayan süreç anlatılmış ve son olarak Göçe ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım ve anlaşmalarda yapılan revizeler ile sonlandırılmıştır. Bu süreç içerisindeki önemli zirvelerden bahsedilmiş ve çalışmamızın diğer dayanak noktalarından olan güvenlik boyutuna değinilmiştir. Birliğin kuruluş temellerinden olan insan hakları ve özgürlük bağlamının güvenlik politikalarıyla zarar verildiği anlatılmış ve göçmen odaklı politikalardan uzaklaşıldığına değinilmiştir.

Son bölümde ise AB'nin kurucu antlaşmalarında yer alan göç olgusu ile gerçekleştirilmeye çalışılan ortak göç politikası, AB üyelerinin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar ve uluslararası hukuk kapsamında incelenmiştir. Her ne kadar alınan tedbirler 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolünün ruhuna aykırı olsa da Birlik ülkeleri kendi ulusal çıkarlarından vazgeçememiş ve bunun sonucunda Birliğin nihai hedeflerinden biri olan Ortak Göç Politikası oluşturulma çabaları sonlandırılmamıştır. Bu bölümde Birliğin yapmış olduğu Hareketlilik Ortaklıkları ve Geri Kabul Anlaşmaları ile sorumluluğu üçüncü ülkelere kaydırması ve güvenlik odaklı düzensiz göç politikalarının bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Avrupa'yı büyük bir sınavdan geçiren göç baskısı karşısında AB'nin göçe nasıl bir tavır aldığı ve nasıl bir yaklaşım sergilediğini anlattığımız çalışmamızın önemini ve değerini kaybetmeyeceği, dünyanın ve Avrupa'nın gündemini meşgul etmeye devam edeceği düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ KAVRAMI VE GÖÇ KURAMLARI

1.1 Göç Kavramı

İnsan hareketliliği olarak adlandırılan göç kavramı, insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte günümüz modern dünyasının da önemli unsurlarından birini teşkil etmektedir. Göç, basit bir tanımlamayla savaş, kıtlık, doğal afet ya da siyasi nedenlerle kişi ve kişilerin içinde buldukları ülkelerden ayrılmaları anlamına gelmektedir.¹ Uluslararası Göç Örgütü(IOM)'nün yayımlamış olduğu Göç Terimleri Sözlüğünde, uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek ve süresi, yapısı, nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketidir² diye tanımlanmıştır. Bu nüfus hareketine mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler buna dâhildir.³

Göç; bir kişinin veya bir grubun uluslararası bir sınırı geçerek veya ülke içindeki yer değiştirmesi, bir nüfus hareketi olmakla birlikte uzunluğu, sebepleri ve sonuçları ne olursa olsun insanların bütün hareketliliğini kapsayan bir nüfus hareketidir. Bu olguya mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, ekonomik göçmenler ve diğer amaçlarla göç eden kişilerle birlikte aile birleşmeleri de dâhildir.⁴ Diğer bir tanım olarak göç, insanlık tarihi boyunca insanoğlunun varlığı ve sınırsız talep ve istekleri doğrultusunda oluşan bir gerçektir. Geçmişten günümüze olan süreçte varolan insan hareketliliği hedef ülkeler açısından sosyal, ekonomik ve siyasi değişimlere etken olduğu kadar, kaynak ve transit ülkeler açısından da önemli değişikliklerin sebepleri

¹ Ahmet Emin Dağ, *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü*, Anka Yayınları, İstanbul: Mayıs 2004, s. 296.

² Uluslararası Göç Örgütü, *Göç Terimleri Sözlüğü*, Cenevre: 2013, s.35-36.

³ Uluslararası Göç Örgütü, *Göç Terimleri*, s.36.

⁴ Uluslararası Göç Örgütü, <http://www.iom.int/key-migration-terms#Migration> (erişim tarihi:16.03.2016).

arasında yer almaktadır. Bu kapsamda göç, ülkelerin politika ve stratejik öncelikler konularını belirlemede göz ardı edilemeyecek unsurlar arasında yerini almıştır.⁵

4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilen ve 10 Nisan 2013 tarihi itibari ile yürürlüğe giren 6458 Sayılı YUKK'da "Göç; yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı" ifade eder diye tanımlanmıştır.⁶

Göçmen tanımına değinecek olursak uluslararası düzeyde genel kabul gören bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. Göçmen terimi Göç Terimleri Sözlüğünde "kişisel rahatlık amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği" durumları kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu terim hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklenenlerini artırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır.⁷

Toplumların tarihsel süreçlerini göz önüne aldığımızda çıkartacağımız temel bulgulardan biri de göçün toplumların ekonomik ve toplumsal değişimlerinin sonucu olarak ortaya çıkmasıdır. Bu kapsamda göç bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında göçün toplumların ekonomik ve toplumsal değişimlerine katkıda bulunan bir olgu olduğu için de göç aynı zamanda bir nedendir.

Kane'e göre ise göç pozitif veya negatif bir olgu değil sadece modern çağın ekonomik gelişmeleri, politik baskıları ve bireysel ihtiyaçlara karşı gösterilen bir tepkidir. İster neden olsun ister sonuç olsun göç hangi amaçla icra edilirse edilsin bağlı olduğu toplumda ekonomik, sosyal ve politik etkiler bırakmaktadır.⁸

Günümüz dünyasında göç, uluslararası politikal düzenin değişme sürecinde önemli rol oynamaktadır. Göç; ülkeleri, devletleri ve bölgeleri, orda yaşayan

⁵ Türkiye Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik6/genel-bilgi_409_568_908_icerik (erişim tarihi: 16.03.2016).

⁶ 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013, md.3.

⁷ Uluslararası Göç Örgütü, *Göç Terimleri*, s.22.

⁸ Hal Kane, "Leaving Home", *Society*, May/June 95, Vol.12 Issue 4, s.16.

toplumları, ekonomileri ve politikaları etkilemektedir. Son zamanlarda artan uluslararası insan hareketliliğinin ana küresel eğilimlerini belirtmekte fayda olduğu değerlendirilmektedir. Bu kapsamda ilk olarak, kaynak ülkelerin sayısının artması, ikincil olarak bireysel bazda ana bölgelere göçün artmasıdır. Üçüncü olarak hedef ülkelerin büyük çoğunluğu göç ve göç çeşitlerini (işçi, mülteci vb.) ülkelerinde tecrübe edemediklerinden dolayı göçmenlerle ilgili ulusal ve uluslararası politika üretememişlerdir. Dördüncü olarak göç 1960'lı yıllardan itibaren artan insan kaçakçılığı kapsamında özellikle bayan kaçakçılığının yapılması ve son olarak göç olgusunun siyasallaştırılmakla birlikte bütün dünyada ulusların güvenlik politikalarını, ikili ve bölgesel ilişkilerini ve yerel politikalarını artan bir şekilde etkilemektedir.⁹ Burada önemli olan ülkelerin mültecileri engelleme ve kontrol etme kapsamında uygulamış oldukları güvenlik odaklı politikalar neticesinde mülteci oranı azalmamış aksine artmış olmasıdır.

Son zamanlarda dünyada yaşanan ekonomik bozulmalar hatta ekonomik krizler göçmenlerin hedef ülkelere olan pozitif katkılarını tekrar düşündürmektedir. Bu yaklaşımdan hariç tutulan sadece nitelikli veya meslek sahibi göçmenlerdir. Dünya radikal bir şekilde değişmeye devam etmektedir fakat bu değişim dengeli bir uluslararası ekonomik sisteme doğru gitmemektedir. Gelişmiş olan ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki fark giderek artmakta, fakirliğin kaldırılması hayal gibi görünmekte ve insanlar ihtiyaçları doğrultusunda değil başka seçenekleri kalmadıkları için göç etmektedirler.

Göç artan karmaşıklığı, kapsamı ve etkileri açısından küresel bir olgu haline gelmiştir. Bugün çoğu ülke kaynak, transit ve hedef ülke konumunda olmakla birlikte az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler göçle bütünleşmiş zorluklar ve fırsatlarla yüzleşmektedir. 2013 yılında toplananan Yüksek Düzeyli Uluslararası Göç ve Gelişimi Hakkında Konuşmalar adlı konferans göçün gelişimi ve diğer etkilerini bir kez daha gündeme getirmiştir. Söz konusu konferansta ortak politika oluşturma

⁹ Stephan Castles vd., *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, New York: The Guilford Press, 2003, s.32.

çabalarına değinilmiş ve kaynak ülkelerdeki sorunların çözümüne öncelik verilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁰

Dünya genelinde 2000 yılında 173 milyon olan göçmen sayısı 2010 yılında 222 milyon, 2015 yılına gelindiğinde ise 244 milyona ulaşmıştır.¹¹ Göçmenlerin yaklaşık üçte ikisi Avrupa (76 milyon) ve Asya (75 milyon) kıtasında yaşamaktadır.¹² Uluslararası göçmen kaynakları son yirmi yılda artan bir çeşitlilik göstermiştir. 2013 yılı itibari ile güneyden-kuzeye göç, güneyden-güneye göç kadar yaygınlaşmış hatta sayı olarak da geride bırakmıştır.¹³ 1990 ile 2013 yılları arasında güneyden kuzeye göç edenlerin sayısı 40 milyondan 82 milyona, güneyden güneye göç edenlerin sayısı 59 milyondan 82 milyona yükselmiştir.¹⁴

2000-2005 yılları arasında dünya genelinde göçmen oranı her yıl %2 oranında artmıştır. 2005-2010 yılları arasında ise yıllık oran %3'e yükselmiştir. Dünya ana bölgelerine bakacak olursak 2000-2015 yılları arasında 26 milyon göçmenle Asya kıtası başı çekmektedir. Asya kıtasına bu yıllar arasında her yıl 1,7 milyon göçmen eklenmiştir. Avrupa kıtası ise ikinci en büyük göçmen stoğuna sahiptir. Söz konusu yıllarda 20 milyon göçmen ve her yıl 1,3 milyon göçmen artışıyla bu değerlere sahiptir. Daha sonra Kuzey Amerika 14 milyon göçmen ve her yıl 0,9 milyon göçmen katılımıyla üçüncü ve son olarak da Afrika kıtası, 6 milyon göçmen ve her yıl 0,4 milyon artışla bu ana bölgeleri takip etmektedir.¹⁵

1.2 Göç Türleri

Tarihsel süreç içinde baktığımızda göçün belirtilmek istenilen konuya göre alan, zaman ve göçmenin neye motive olduğu konular kapsamında sınıflandırmalar yapmak mümkündür.¹⁶ Bunun yanında göçün önemli ayrımlarından biri de zorunlu

¹⁰ United Nations, *International Migration Policies: Governments Views and Priorities*, New York: United Nations Publication 2013, s.5.

¹¹ United Nations, *International Migration Report 2015*, New York: United Nations Publication, 2016, s.1.

¹² United Nations, *Migration Report*, s.1.

¹³ United Nations, *Migration Policies*, s.5.

¹⁴ United Nations, *Migration Policies*, s.5.

¹⁵ United Nations, *Migration Report*, s.1.

¹⁶ R.Skeldon, *Migration and Development*, England: Longman, 1997, s.57.

mu yoksa gönüllü mü icra edildiğidir. Diğer yandan göçleri insanların yerdeğiştirme ve başka taşınma amaçlarından ayırmak için devamlı veya geçici olarak da sınıflandırılmıştır.¹⁷ Geçici olarak icra edilen göçlere mevsimlik işçiler ve göçebeler örnek verilebilir. Bu açıklamalardan sonra genel anlamıyla göçleri iç ve dış göç olarak ayırabiliriz.

İç göç, yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla veya yeni bir ikametle sonuçlanacak şekilde insanların ülkenin bir bölgesinden diğer bir bölgesine göç etmeleridir.¹⁸ İç göç kısa süreli olduğu gibi uzun süreli de olabilir. İç göçmenler ise kendi ülkeleri içinde yer değiştirirler ama kendi ülkelerinde kalmaktadırlar.

Dış göç ise başka bir devlette yerleşmek amacıyla bir devletten ayrılmaya veya çıkmaya denmektedir.¹⁹ Uluslararası insan hakları olgusu, insanların kendi ülkeleri de dâhil olmak üzere herhangi bir ülkeyi terketmede özgür oldukları ve bu özgürlüğün çok nadir durumlarda kısıtlanacağını belirtmektedir.

Küreselleşme ve diğer sebeplerle birlikte ülkeler arasında artan insan hareketleri, göç olgusunu siyasî, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarıyla önemli bir kavram ve politika alanı hâline getirmiştir. Söz konusu insan hareketliliği; çeşitli nedenlerle ülkelere giriş ve çıkış yapan, vatandaşı oldukları veya yaşadıkları ülke içinde yer değiştiren veya ülkelerden ayrılarak diğer bir ülkeye göç eden, orada yerleşen, iş kuran veya koruma talep eden yabancıların yanı sıra, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti gibi örgütlü suçlarla doğrudan bağlantılı olan düzensiz göçü de kapsamaktadır.²⁰

Bu çalışmamızda göç türleri düzenli ve düzensiz göç olarak sınıflandırıp bu kapsam üzerinden göç olgusuna değinilecektir.

¹⁷ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, *Beşeri Coğrafya*, İstanbul: Çağatay Kitapevi, 1998,s.307.

¹⁸ Uluslararası Göç Örgütü, *Göç Terimleri*, s.43.

¹⁹ Uluslararası Göç Örgütü, *Göç Terimleri*, s.90.

²⁰ Türkiye Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik6/genel-gerekce_327_328_330_icerik (erişim tarihi:20.03.2016).

1.2.1 Düzenli Göç

Düzenli göç kavramına değinmeden önce göç yönetimi kavramına yer verilmesi konunun daha iyi anlaşılması için uygun olacaktır. Göç yönetimi, uluslararası sınır geçişlerinde çeşitli devlet organizasyonları ve devlet sistemi içerisinde düzenli ve insani bir şekilde yönetilmesini sağlar. Özellikle yabancıların ülke sınırlarını geçiş sürecinde mültecilerin ve yardıma ihtiyacı olanların korumasını kapsar. Göç yönetimi politikaların gelişmesi için planlı bir yaklaşım göstermesinin yanında önemli göç konularında adil ve yönetimsel sonuçlar bulunmasını sağlar.²¹

Düzenli göç ise kaynak ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye seyahati, transit geçişi ve girişi düzenleyen kanun ve yönetmeliklere uygun olarak insanların hâlihazırdaki ikamet yerinden farklı sebeplerle farklı ikamet yerlerine gitmeleridir.²²

6458 Sayılı YUKK'da düzenli göç, yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eder şeklinde tanımlanmıştır.²³

Göç ve ülkeler arasındaki bağlantıyı şu şekilde ele alabiliriz. Hedef ülkeler kendi işçi ihtiyaçlarını kendi yapacakları mülakat yardımıyla nitelikli göçmenleri almaktadır. Bu seçme politikası gelişmekte olan ülkelerin beyin göçüne sebep olmakta ve kendi ülkelerini kalkındıracak ve gelişiminde büyük pay sahibi olacak bu nitelikli insan topluluğunu kaybetmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin sahip oldukları yüksek işsizlik oranları, bu kişilerin gelişmiş ülkelere daha iyi şartlarda yaşamak için göç etmeye itmektir. Aslında gelişmiş ülkeler düzenli göç kanallarının özellikle yarı nitelikli ve az nitelikli göçmenlerin geçişine büyük oranda kapatmış bulunmaktadır.²⁴ Bunun sonucunda göçmenler yasal olmayan yollara başvurmaktadır. Kaynak ve hedef ülkelerde kuzey-güney göç olgusunu anlamak için demografik yapı ve ekonomi kavramlarının bu ülkelerde farklı anlamları olduğunu göz önünde bulundurmamız

²¹ Uluslararası Göç Örgütü, <http://www.iom.int/key-migration-terms#Migration-management> (erişim tarihi:16.03.2016).

²² Uluslararası Göç Örgütü, *Göç Terimleri*, s.26.

²³ YUKK, md.3.

²⁴ Nasia Ioannou, "EUROMED Migration III, Legal Migration Meeting", *Social Cohesion and Development*, Cilt.9, (2014), s.155-159.

gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızı eksilerde iken gelişmekte olan ülkelerin en büyük problemlerinden biri hızlı nüfus artışıdır.

Ülkelerin göç olgusuna bakışı ve uyguladıkları göçmen politikaları ülkelerindeki göç oranlarını etkilemektedir. Ülkeler göçmenler hakkında uyguladıkları sert önlemler bazen negatif etki yaratmaktadır. Devletler göç politikalarını kanunlar, düzenlemeler ve yapmış oldukları programlar kapsamında göçmen sayısını, kaynağını ve göç akışına yön vermektedir. Birçok ülke özellikle gelişmiş ülkeler kendi toplumlarına kolay entegre olabilecek göçmenleri, seçici önlemler ve kanunsal düzenlemeler yardımıyla kabul etmektedir.²⁵

Dünya göçmen sayısının üçte birine ev sahipliği yapan çoğu Avrupa ülkesi göçmenlerin temel sosyal, koruma ve sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliğini belirlemişlerdir. Örnek verecek olursak; İspanya, AB'nin belirlediği göçmenlerin sağlık, eğitim ve ailelerin temel geçim ihtiyaçlarını göçmenlerin yasal statüsüne bakmadan sağlamaktaydı. Fakat ekonomik kriz ile birlikte muhafazakâr hükümet 2012 yılında kanun düzenlemesine gitmiştir. Bu kanun kayıtsız olan ve bunların içerisinde tıbbi yardıma ihtiyacı olanları sağlık hizmetlerinden yoksun bırakmıştır. Buna karşın Endülüs, Bask Bölgesi, Katalonya ve Navarre gibi bölgesel devletler merkez hükümetin almış olduğu göçmenlerin insan haklarına açık bir şekilde ihlal olan bu uygulamayı reddetmişlerdir.²⁶ Göçmen ve sınır kontrolü Avrupalı ülkeler tarafından artan bir şekilde güvenlik çatısı altında incelenmekte ve bu olgu insan hakları temelli yaklaşımları ortadan kaldırmaktadır.²⁷

Bazı durumlarda ise bölgesel anlaşmalar, anlaşmaya dâhil olan ülkelerin göç politikalarını etkilemektedir. Bu kapsamda AB'nin ortaya koymuş olduğu düzenlemeler 28 AB ülkesini ve AB'ne üyelik sürecinde olan AB komşu ülkelerini de etkilemektedir. Örnek verecek olursak çok yaygın uygulamalardan biri olan "Mavi

²⁵ United Nations, *Migration Policies*, s.29.

²⁶ Joaquin Arango, *Exception in Europe? Spain's Experience with Immigration and Integration*, Washington, DC: Migration Policy Institute, 2013.

²⁷ United Nations News Centre (2013), *European Union must guarantee human rights of migrants - UN expert*, 28 May 2013. http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=45020#Umk_d_mkqOw. (erişim tarihi:20.03.2016).

Kart” uygulaması AB’ye üçüncü ülke vatandaşlarından meslek sahibi veya nitelikli kişilerin alınması için AB ülkeleri tarafından uygulanan bir göçmen kabul sistemidir.²⁸

Geçtiğimiz yıllarda birçok ülke göç politikalarını kendi ulusal strateji ve gelişim planlarına uyarlamıştır. Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, İrlanda, Litvanya, Polonya ve Slovakya’yı örnek olarak verebiliriz.²⁹ Polonya göç stratejisini AB’ye entegrasyonu kolaylaştırmak amacıyla nitelikli göçmenlere daha açık olarak ilk göç stratejisini 2012 yılında uyumlu hale getirmiştir.³⁰

2011 yılı verilerine göre dünya genelindeki 195 ülkenin %77’si kendi ülkelerindeki düzenli göç oranını kabul edilebilir seviyede görmektedir. Fakat yıllardır sabit seviyelerde tutulan bu oran 1990 lı yılların ortalarından beri sürekli artmakta ve ülkelerin istemedikleri seviyeye doğru ilerlemektedir. 2011 yılında ise bu ülkelerin %17 isi kendi ülkelerindeki göç oranını çok bulmakta ve sadece %6 sı çok düşük oranda görmektedir.³¹

Göç oranlarındaki harekât tarzları büyük oranda ülkelerin göç olgusuna bakış açılarına dayanmaktadır. 2011 yılında devletlerin dörtte üçü göç oranlarını idame ettirmiş veya değiştirmeye müdahale etmemiştir. Bunun yanında ülkelerin %16 sı göç oranını düşüren, %11 i ise göç oranlarını yükselten politikalar izlemişlerdir. 1990 lı yılların ortalarından itibaren göç oranlarını düşüren politika izleyen ülkelerin oranı 1990 yılında %40 iken 2011 yılında %16 dır. Buna karşın göç oranını yükselten politikaları izleyen ülkeler 1996 yılında %4 iken 2011 yılında %11 e yükselmiştir.(bkz:Tablo 1.1)

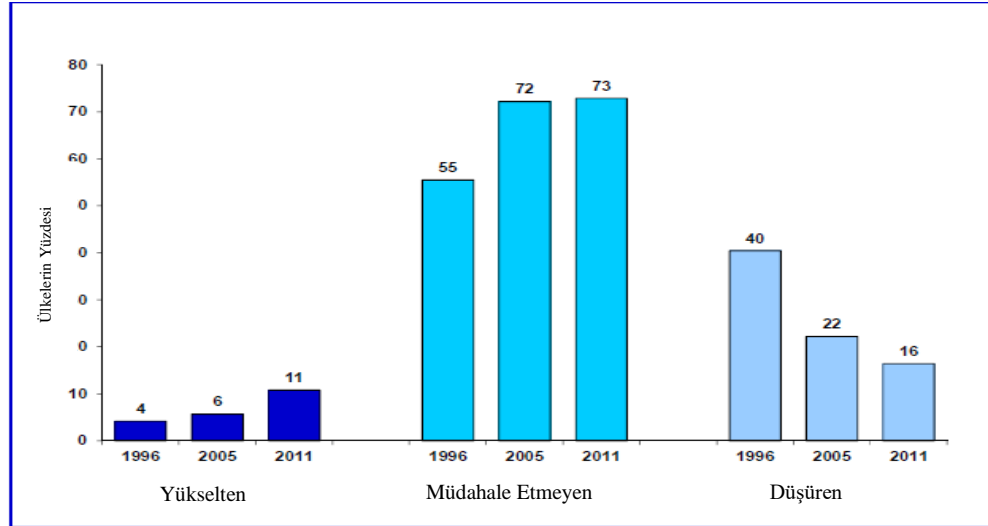
²⁸ European Union (2009), Council Directive 2009/50/EC. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:155:0017:0029:en:PDF>. (erişim tarihi:20.03.2016).

²⁹ Organisation for Economic Co-operation and Development, “International Migration Outlook 2011”, Paris: OECD. <http://www.iadb.org/intal/intalcdi/PE/2012/11325.pdf>. (erişim tarihi:20.03.2016).

³⁰ Organisation for Economic Co-operation and Development, “International Migration Outlook 2013”, Paris: OECD. http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/international-migrationoutlook_1999124x;jsessionid=4491q0v174i17.x-oecd-live-01 (erişim tarihi:20.03.2016).

³¹ United Nations, *Migration Policies*, s.30.

Tablo 1.1: 1996-2011 Yılları Arasında Ülkelerin Politikaları Kapsamında Düzenli Göç Artışı

Kaynak: BM Dünya Nüfus Politikaları Bilgi Bankası
http://esa.un.org/poppolicy/about_database.aspx/. (erişim tarihi:20.03.2016)

Günümüze kadar AB düzenli göç ile ilgili çok az yol katetmiştir. Mavi Kart uygulamasının tercih edilebilirliği istenilen seviyede değildir. Bunun yanında mevsimsel işler gibi belirli iş alanları ile ilgili düzenlemelerin mevcudiyetine rağmen üye ülkelerin kabul ettiği bir düzen ve bu konularda ortak hareket edebilmeleri için politik istek bulunmamaktadır.³²

Güney Amerika gibi bölgelerin ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerin düzenli göçle ilgili sahip oldukları açık kuralları ve sistemleri olan uygulamaları bulunmaktadır. Avrupa vatandaşları da bu sistemlerden faydalanmaktadır. Son 20 yıldır Avrupa'nın sahip olduğu göçmen politikasının yetersiz olduğu ve bu konuda değişimin yapılması gerektiği savunulmaktadır.

1.2.2 Düzensiz Göç

Yasa dışı, düzensiz, belgesiz ve yetkisiz göç terimleri Atlantik ülkelerinde ortak bir tanımlama bulunmamakla birlikte bu kavramları kendi ulusal politikalarında

³² Martin Schulz, "For a Truly European Migration Policy", *Migration Policy Practice*, Vol IV, Nu.2, April-June 2014, s.4-7.

yer alan farklı söylemlerle yer almaktadır. Bu kavramlar genellikle ülkelerin milliyetçi politikalarında yer ettiği anlamlar ile bütünleşmektedir.

Düzensiz göç; bir ülkeye yasadışı giriş yapmak, bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya yasal yollarla girip yasal süresi içerisinde çıkmamak anlamına gelmektedir. Düzensiz göç; hedef ülke, transit ülke ve kaynak ülkeler açısından ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken bir olgudur.

Düzensiz göç kavramı hedef ülkeler için ülkelere yasadışı yollardan gelen veya yasal yollarla gelip yasal çıkış süreleri içerisinde çıkmayan kişileri kapsarken; kaynak ülke için ülkesini terk ederken gerekli yöntemlere uymayarak ülke sınırlarını geçen kişileri içerir. Transit ülkeler içinse; kaynak ülkelerden hedef ülkeye ulaşmak için yasal ya da yasal olmayan yollarla ülkeye girip bu ülkeyi bir geçiş ülkesi olarak kullanıp ülke sınırını terk eden kişilerdir.³³

Diğer bir tanım ise kaynak, transit ve hedef ülkelerdeki yasal normların dışında kalan yer değiştirmelerdir. Düzensiz göç kavramında açık olan ve dünya genelinde kabul görmüş bir tanım yoktur. Hedef ülke açısından bakıldığında ülkeye giriş, kalma ve çalışma izinlerinin yetkili makamlar tarafından verilmemesi veya göçmen düzenlemelerine ait gerekli belgelerin olmaması anlamına gelmektedir. Kaynak ülke açısından bakıldığında ise uluslararası sınırları geçerli bir pasaport ve seyahat belgesi ile geçilmemesi veya ülkeden ayrılmak için gerekli yönetimsel koşulların sağlanamaması anlamına gelmektedir. Fakat “düzensiz göç” olgusunu insan kaçakçılığı ve insan ticareti kavramları ile kısıtlama yönünde bir eğilim de mevcuttur.³⁴

6458 sayılı YUKK’da düzensiz göç, yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışması diye ifade edilmiştir.³⁵

³³ Türkiye Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik6/genel-bilgi_409_422_423_icerik (erişim tarihi:20.03.2016).

³⁴ Uluslararası Göç Örgütü, <http://www.iom.int/key-migration-terms#Irregular-migration> (erişim tarihi:16.03.2016).

³⁵YUKK, md.3.

2008 yılında AB tarafından yayınlanan “Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Yasal Olmayan Yollarla Üye Ükelere Geçişlerde Uygulanacak Ortak Standartlar ve Prosedürler” direktifinde yasa dışı göç kavramının kullanılmasından kaçınılmıştır.³⁶ Fakat Avrupa Komisyonu’nun 2006 yılında “Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Yasa Dışı Göçle Mücadele Kapsamında Önceliklerin Belirlenmesi” ve 2002 yılında icra edilen “Yasa Dışı Göç ve İnsan Kaçaklığı ile Mücadelede Kapsamlı Plan Teklifleri” konferanslarında yasa dışı göç kavramını kullanmıştır.³⁷

BM, Sivil Toplum Örgütleri ve Avrupa kıtasındaki göçmen gruplar sıklıkla düzensiz ve belgesiz göç kavramlarını kullanmaktadır. Amerika kıtasında ise kullanılan en yaygın terim yasa dışı göçtür. BM’in “Uluslararası Göç Küresel Komisyonu” 2005 yılındaki raporunda bu tür göçlerin taraflı olmayan bir terminoloji kullanımının zorluğuna değinmiştir. Söz konusu konferansta bir kişinin yasa dışı veya düzensiz olamayacağı sadece düzensiz durumdaki göçmen olabileceğine değinmiştir.³⁸

Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin hızlı nüfus artışı ve bu bağlamda bu ülkelerin yeterli sosyal ve ekonomik imkânları temin edememesi, bölgesel ve içsel savaşlar, güvenlik endişeleri, insanların kendi ülkelerindeki bulamadıkları bir takım değerleri gelecekte dahi bulamama düşüncesi gibi faktörler ve bunun yanında gelişmiş ülkelerin uyguladıkları sıkı göç politikaları neticesinde düzensiz göç olgusu ortaya çıkmıştır. Düzensiz göç olgusunu gerçekleştiren göçmenlerin izledikleri yol sekiz ana başlık altında toplayabiliriz;

- Yasa dışı girişler,
- Ülkeler arası girişte sahte evrakların kullanılması,

³⁶ European Commission, “Directive 2008/115/EC On Common Standarts and Procedures for Member States for Returning Illegaly Staying Third-Country Nationals”, *Official Journal of the European Union* (L348, 2008).

³⁷ European Commission, “Proposal a Comprehensive Plan to Combat Illegal Immigration and Human Trafficking of Human Beings”, *Official Journal of the European Union* (C142, 2002).

³⁸ Christal Morehouse ve Michael Blomfield, *Irregular Migration in Europe*, Washington DC: Migration Policy Center, 2011, s.4.

- Girişte sahte bilgiler üzerinden yasal evrak kullanılması,³⁹
- Tatil süresini ve geçici oturma iznini aşma,
- Oturma iznini yenileyememe ve yasalara uymama sonucunda oturma iznini kaybetme,
- Düzenlemelere karşı bir şekilde dünyaya gelme,⁴⁰
- Sığınma statüsü sürecinden kaçma veya kendisi hakkında verilen olumsuz karara rağmen ev sahibi ülkeyi terketmeme,
- Yasal veya diğer sebeplerden dolayı devletin üçüncü vatandaşlarını geri dönüşü uygulamada zorluk göstermeme (tolerans)⁴¹.

28 AB üye ülkesinin yirmi sekiz farklı göç ve göçmen sistemleri vardır. Bu sistemlerin göstergelerine bakacak olursak; uyum sağlama süreci (özellikle sığınmacılar) ve diğer alanlarda gerçekleştirilmiş kabul edilebilir iş birliği alanlarını (sınır yönetimi gibi) örnek gösterebiliriz. Fakat göçmenler göç ettikleri ülkeler tarafından sınıflandırılmakta ve AB üyesi ülkeler bu göçmenler hakkında ortak bir kavrama sahip değillerdir.⁴² Sadece işe yarar ve yaramaz sınıflandırılması yapılmakta ve bu değerlendirme tamamen meslek sahibi olma veya olmama, eğitilmiş veya eğitimsiz olarak yapılmaktadır. Örnek verecek olursak üye ülkeler bir takım göçmenleri “tolere edilen kişiler” ve “yetkisiz nüfus” diye ayırt ederek ikiye bölmüş pozisyondadır. Tolere edilen kişiler, devlet tarafından verilen belgelere sahip ve bu belgeler karşılığında ülkede kalmasına izin verilen göçmenleri kapsamaktadır. Bu kişiler devlet tarafından kayıt altına alınmış ve bir işe başlamayı ve sosyal hizmetlerden faydalanmayı bekleyen kişilerdir. Fakat bu statü, yasal oturma iznini garanti etmemektedir. Almanya, Avusturya, Polonya, Slovakya ve Romanya gibi ülkeler çoğunlukla mülteci statüsünde olanlardan seçerek bu belgeleri vermektedir. Bununla birlikte bazı AB ülkeleri göçmenlerin uygunsuz davranışlarını göçmen

³⁹ Suzanne Worbs, *Illegelitat von Migranten in Deutschland*, Nuremberg:Bundesamt für Migration und Flüchtling, 2005, s.5-6.

⁴⁰ Clandestino Project, *Clandestino Project Final Report:2009*, 43-4.

⁴¹ AB üye ülkelerinin tamamı tolere edilen göçmeni yetkisiz göçmen olarak kabul etmemektedir.

⁴² Morehouse ve Blomfield, *Irregular Migration*, s.4.

hukukunu ihlal olarak kabul görmekte diğer ülkeler ise kanuna aykırılıktan dolayı göçmenleri yargılayabilmektedir.⁴³

Farklı kavramları kullanan AB ülkeleri düzensiz göç kapsamında bu olgu üzerinden tartışmaya devam etmektedirler. Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen bir proje olan ve Avrupa'ya gerçekleştirilen düzensiz göçün bilgilerini ve analizini karşılaştırmalı olarak inceleyen “Clandestino”⁴⁴ projesi belgesiz ve düzensiz göç terimlerini belgesiz göçmen olarak değerlendirmiştir. Bu rapor düzensiz göç kavramını göçmenlerin ülkeleri tarafından verilen pasaport ve kimlik kartlarına sahip yetkisiz göçmenlerin oluşturduğuna değinmiştir. Bu kavram eğer “yasa dışı” olarak kullanılsaydı yanlış kullanım olacağına değinilmiştir.⁴⁵

Tablo 1.2: Bazı AB Ülkelerinin Kanunlarında Yer Alan Düzensiz Göç Kavramları

Ülke	Kavram	Kanun
Birleşik Krallık	Yasal olmayan giriş	1971 yılı Göçmen Kanunu
Almanya	Kanun dışı giriş.	Aufenthaltsgesetz (Yerel Kanun)
Hollanda	Kanun dışı kalan yasa dışı durumdakiler	2000 yılı Yabancılar Kanunu
İspanya	Yasa dışı göç veya düzensiz durumda olanlar için ulusal hukuk sistemlerinde bir tanım yoktur. Clendestine göçmen yasal olarak kalmayan yabancı anlamına gelmektedir.	Ceza Kanunu ve Yabancılar Kanunu Uygulama Kuralları
İtalya	Yasa dışı durumdaki yabancılar	Bossi-Fini Kanunu No.189/2002
Polonya	Yasal olmayan, sınırı yasal olarak geçmeyen, izinsiz veya vizesiz yaşamaya devam eden.	Yabancılar Kanunu

⁴³ Clandestino Project, *Final Report*, 119-21.

⁴⁴ Resmi olarak, bu proje Avrupa'ya gerçekleştirilen düzensiz göçün disiplinlerarası bileşimi ve politik analizidir.

⁴⁵ Morehouse ve Blomfield, *Irregular Migration*, s.5.

Kaynak: Clandestino Projesi Son Rapor, 2009. http://www.epim.info/wp-content/uploads/2011/01/clandestino-final-report_-november-2009.pdf (erişim tarihi:20.03.2016).

Göçmenlerin arasında düzensiz durumda bulunanların gerçek sayısını belirlemek zordur ama bilinen sayının çok fazla olduğudur. Düzensiz göç; kaynak, transit ve hedef ülkelerin kendileri ve göçmenleri açısından en büyük sorunlarından birisidir.

2011 yılında 146 ülkenin verileri doğrultusunda her dört devletten üçü düzensiz göçü kendi ülkelerinin en büyük problemi olarak görmektedir. En büyük göçmen stoğuna sahip 25 ülkeden 22'si düzensiz göçü büyük bir sorun olarak görmektedir. Düzensiz göçmenlerin geri dönüşünü artıran ve düzensiz göçmenleri düzenleme programları uygulayan ülkeler ve bunların yanında göçmen yasalarında değişikliğe gitmek suretiyle politikalar üreten devletlerin sayısı artmaktadır.⁴⁶

İnsan ticareti ve insan kaçakçılığı insan haklarını ağır ihlal etmeye çok müsait olgulardır. İnsan kaçakçılığı kurbanlarının gerçek sayısını kestirmek zordur. 2012 yılında Uluslararası İşçi Örgütü (ILO)'nün tahminlerine göre insan kaçakçılığı kurbanları dâhil iş gücüne zorlanmış insan sayısı dünya genelinde 20.9 milyon kişidir.⁴⁷

Mülteciler ve sığınmacılar göç akışının önemli parçalarını oluşturmaktadır. 2012 sonu tahminlerine göre dünya genelindeki toplam 15,4 milyon mültecinin 10,5 milyonu Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin himayesinde bulunmakla birlikte bunların 4,9 milyonu Filistinli mülteciler oluşturmaktadır. Diğer yaklaşık 1 milyon kişi ise sığınmacılardır.⁴⁸

1.3 Statüler

1.3.1 Sığınmacılık (asylum seeker)

Sığınmacı, ülkesindeki zulümden veya ciddi zararlardan uzaklaşarak güvenli bir yere sığınmak amacıyla hedef ülkenin ulusal veya uluslararası düzenlemeleri

⁴⁶ United Nations, *Migration Report*, s.7.

⁴⁷ United Nations, *Migration Report*, s.7.

⁴⁸ United Nations, *Migration Report*, s.7.

çerçevesinde mülteci statüsüne başvuru sürecini bekleyen kişilerdir. Olumsuz bir karar durumunda bu kişi ülkeden ayrılmalıdır veya insani durum ve diğer konular kapsamında kalması söz konusu değilse düzensiz ve kanun dışı durumda bulunan kişiler gibi sınır dışı edilebilmektedirler.⁴⁹

Sığınmacı ile mülteci kavramları sıklıkla karıştırılmaktadır. Sığınmacının durumu değerlendirilme aşamasında ama mültecinin durumu değerlendirilmiş ve bu statü verilmiştir. Ortalama olarak her yıl yaklaşık 1 milyon sığınmacı bireysel bazda mülteci statüsü talep etmektedir. 2014 yılında bu sayı 1,2 milyon kişiyi geçmiştir.⁵⁰

Ulusal sığınma sistemleri yaptıkları değerlendirme neticesinde sığınma talep eden kişilerden hangilerinin uluslararası koruma hakkına sahip olmaları gerektiğini belirlemektedir. Bu seçim uygun yöntemlerle mülteci olmayan veya uluslararası korumaya ihtiyacı olan personele uygulanmaktadır. Bu şartları sağlayamayan kişiler kendi ülkelerine geri gönderilmektedir.

Sığınma sisteminin verimli çalışması çok önemlidir. Eğer sistem hızlı ve adil olursa söz konusu sistemlerin hedefi olan mülteciler ve ev sahibi ülkeler açısından ortak fayda sağlanmış olur. Mültecilerin büyük çaplı yer değiştirmelerinde uluslararası sınırları geçen her kişinin sığınma talepleri gerçekleştirilememektedir. Bundan dolayı bu gruplar genelde varışta mülteci (*prima facie*) olarak adlandırılmaktadır.

Prima facie tanımına değinecek olursak varışta, ilk görünüşte daha fazla kanıt ihtiyacı duyulan anlamına gelmektedir.⁵¹ Göçmen statüsü için yapılan ilk başvuruda temel şartların karşılanıp karşılanmadığının tespiti için ön incelemeye tabi tutulabilmektedir.

2012 yılında BMMYK'nin "Sığınma Eğilimleri 2012" raporuna göre gelişmiş 44 ülkede⁵² 479.300 sığınma talebi kayıt altına alınmıştır. Bu rakam 2003 yılında

⁴⁹ Uluslararası Göç Örgütü, <http://www.iom.int/key-migration-terms#Asylum-Seeker> (erişim tarihi:21.03.2016).

⁵⁰ Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c137.html> (erişim tarihi:22.03.2016).

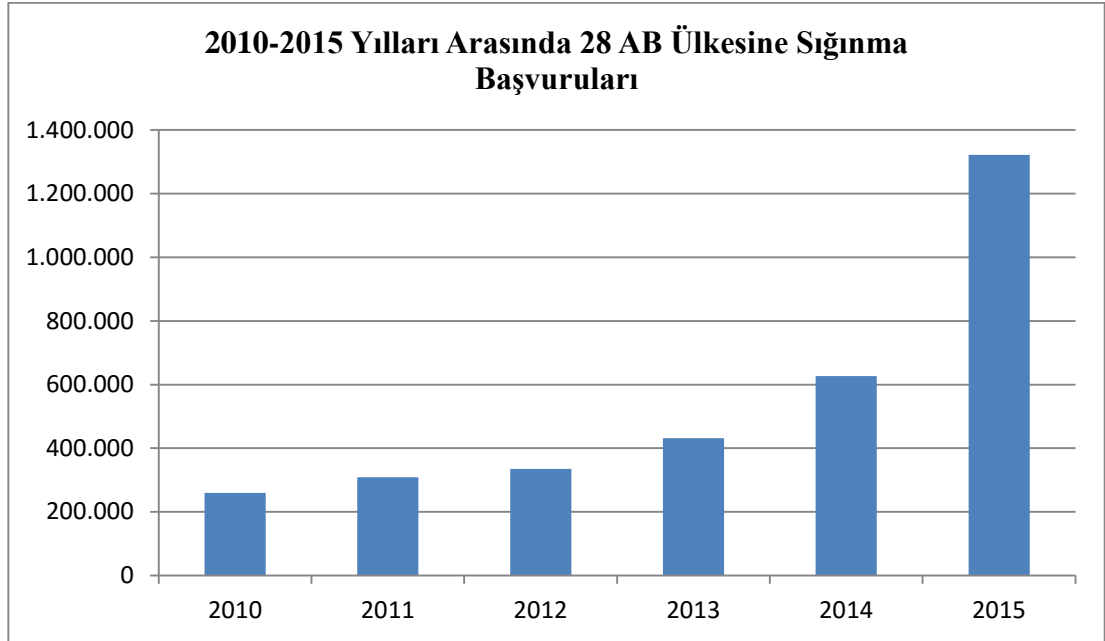
⁵¹ Uluslararası Göç Örgütü, *Göç Terimleri*, s.46.

⁵² 28 AB ülkesi, Arnavutluk, Avusturya, Bosna Hersek, Kanada, İzlanda, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Liechtenstein, Karadağ, Yeni Zelanda, Norveç, Sırbistan, İsviçre, Türkiye, Amerika ve Makedonya.

itibaren en yüksek rakam olmakla birlikte her yıl artan bir eğilim mevcuttur. Zamanın BM Mülteci Yüksek Komiseri Antonio Guterres “Savaşlar daha fazla insanı sığınma aramaya sevk etmektedir. Bu olgu da uluslararası sığınma sistemini şimdiye kadar olmamış bir öneme sahip kılmaktadır. Ülkelerindeki karışıklık ortamından kendi canlarını kurtarmak için kaçan kişilere sınırlarını açık tutmak için ülkelere ısrar ediyorum” demiştir.⁵³

Göçmenlerin Birliğe girişi ve sığınma talep etmeleri 2008 yılından beri artmakta olup 2015 yılında şu ana kadar ki en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Savaştan ve karışıklıklardan kaçan Suriyeliler, Afganlar, Iraklılar, Libyalılar ve Eritreliler, etnik çatışmalardan ve ekonomik zorluklardan kaçan sığınma arayanların sayısı 2015 yılında bir milyonu geçmiştir.(Bkz:Tablo 1.3) Komisyonun 2015 Güz aylarında yapmış olduğu ekonomik tahmin gereği 2017 yılının sonunda Birliğe üç milyon kişinin sığınma talebinde bulunabileceği yönündedir.

Tablo1.3:2010-2015 Yılları Arasında AB Ülkelerine Sığınma Başvuruları

Kaynak:Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/> (erişim tarihi:10 Haziran 2016).

⁵³ Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği, <http://www.unhcr.org/5149c6f46.html> (erişim tarihi:22.03.2016).

2012 yılında 36.600 sığınma talebi ile başı çeken ülke Afganistan'dır. (2011 yılında 36.200) Suriye ikinci en büyük olarak karşımıza çıkmaktadır. Ama burada dikkat çekilmek istenen konu 2011 yılında on beşinci sırada yer alan Suriye bir sene sonra %191 artışla toplam 24.800 sığınma talebi gerçekleştirilmiştir. Sığınma talepleri, resmi olarak verilen mülteci sayılarıyla aynı olmamakla beraber göçün göstergeleri arasında yer almamaktadır. Sığınma talep eden kişiler ülkelere mülteci talebinde bulunmakta ve kendi ülkelerindeki karışıklığın sona ermesini ve kendi ülkelerine dönebilmeleri için her zaman umutlarının olduğunu unutmamak gerekmektedir. (Suriye'yi örnek olarak verirsek, gelişmiş ülkelere sığınma talebinde bulunan Suriyeli sayısı 24.800 iken komşu ülkelerde 1,2 milyonun üzerinde kayıtlı mülteci ve misafir bulunmaktadır.) Bununla birlikte sığınma talepleri küresel güvenlik ve politik tehdit ortamlarında "karışıklık olduğunda daha çok mülteci vardır" olgusunu ifade etmektedir.⁵⁴

1.3.2 Yerinden Edilmiş Kişi (displaced person)

Kendisini mülteci yapabilecek korkular veya tehlikeler dışında kendi ülkesinden veya toplumundan kaçan kişilere yerinden edilmiş kişi denmektedir.⁵⁵ Yerinden edilmiş kişiler, ülkesinde yerinden edilmiş kişiler (internally displaced persons/IDPs) ve ülkesi dışında yerinden edilmiş kişiler (externally displaced persons) olarak sınıflandırılmaktadır.

Ülkesi dışında yerinden edilmiş kişiler zulüm, şiddet, silahlı çatışma ve diğer insan yapımı felaketler nedeniyle ülkesinden kaçmak zorunda kalanlardır.⁵⁶

Ülkesinde yerinden edilmiş kişiler ise özellikle savaşın etkileri, genel şiddet durumu, ağır insan hakkı ihlalleri, doğal ve insan kaynaklı afetler dolayısıyla uluslararası tanınmış sınırları geçmeden ikamet ettiği yerden zorlanarak veya kaçmaya mecbur edilen kişi veya kişi topluluğudur.⁵⁷

⁵⁴ Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği, <http://www.unhcr.org/5149c6f46.html> (erişim tarihi:22.03.2016).

⁵⁵ Uluslararası Göç Örgütü, *Göç Terimleri*, s.100.

⁵⁶ Uluslararası Göç Örgütü, *Göç Terimleri*, s.90.

⁵⁷ Uluslararası Göç Örgütü, <http://www.iom.int/key-migration-terms#Internally-displaced-person> (erişim tarihi:24.03.2016).

Ülkesinde yerinden edilmiş kişiler dünyanın en savunmasız grubudur. Mültecilerin aksine ülkesinde yerinden edilmiş kişiler sığınmak için uluslararası sınırı geçmemiş ve kendi ülkelerinde farklı bir yerde kalmak zorunda bırakılmışlardır. Mültecilerle aynı sebeplerden dolayı kaçmış olsalar da (silahlı çatışma, genel şiddet ortamı, insan hakkı ihlalleri) bu kaçışın sorumlusu kendi devletleri olsa bile ülkesinde yerinden edilmiş kişiler kanunen kendi ülkelerinin koruması altındadırlar. Vatandaş olarak bütün haklarını insan hakları ve uluslararası insan hakları kanunları kapsamında elinde bulundurmaktadırlar.⁵⁸

2014 yılında dünya genelinde toplam 38 milyon kişi karışıklıklardan ve şiddetten dolayı yer değiştirmiştir.(bkz:Tablo 1.5) Sadece 2014 yılında 19.3 milyon yeni ülkesinde yerinden edilmiş kişiler eklenmiştir. Bu her üç saniyede bir kişinin kaçmaya zorlanması demektir. Suriye’de şu an 7,6 milyon kişi yerinden edilmiştir. Bu rakam Suriye’yi dünyadaki en kalabalık ülkesinde yerinden edilmiş kişi ülkesi yapmaktadır. Irak’ta DEAŞ terör örgütü kontrolü altındaki bölgelerden kaçan sadece 2,2 milyon ülkesinde yerinden edilmiş kişi vardır. Dünya genelindeki ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin %90’ı Orta Doğu ve Kuzey Afrika olmak üzere özellikle Suriye ve Irak’ta yaşamaktadır.⁵⁹

Bir diğer milyonlarca sivil doğal afetlerden dolayı evsiz kalmıştır. Bu durumdaki kişiler de ülkesinde yerinden edilmiş kişi konumundadır. 2011 yılında 14,9 milyon kişi doğal afetlerden dolayı ülkesinde yerinden edilmiş kişi statüsünde olmuştur. Bu sayının büyük çoğunluğu ise Asya kıtasındadır. BMMYK, 2010 yılında gerçekleşen Pakistan sel felaketi, Haiti’deki deprem felaketi ve 2008 yılında Myanmar’da gerçekleşen Nergiz Kasırgasında ülkesinde yerinden edilmiş kişi konumuna düşen kişilere yardım kapsamında diğer insani yardım örgütleriyle birlikte yardım ederek bu sorumluluğu paylaşmışlardır.⁶⁰

⁵⁸ Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği,
<http://www.unhcr.org/pages/49c3646c146.html> (erişim tarihi:24.03.2016).

⁵⁹ Internal Displacement Monitoring Center, Global Overview 2015, Geneva, 2015
<http://www.internal-displacement.org/global-overview/> (erişim tarihi:24.03.2016).

⁶⁰ Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği,
<http://www.unhcr.org/pages/49c3646c146.html> (erişim tarihi:24.03.2016).

Tablo 1.4: 1990-2014 Yılları Arasında Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişiler

Kaynak: Internal Displacement Monitoring Centre (Ülkesinde Yerinde Edilmiş Kişiler Gözlem Merkezi) <http://www.internal-displacement.org/database> (erişim tarihi: 12.03.2016).

1.3.3 Vatansız Kişi (stateless person)

1954 Vatansız Kişilerin Hukuki Statüsü Hakkında Sözleşme ile 1961 Vatansız Kişilerin Azaltılması Hakkında Sözleşme uluslararası alanda vatansız kişilerle ilgili yasal belgelerdir. Bu sözleşmeler, uluslararası insan hakları sözleşmeleri ve hükümleri ile birlikte bir milliyete ait olma hakkını destekler mahiyettedir.⁶¹

1954 sözleşmesi vatansız kişilere en az seviyede insan haklarına sahip olma kapsamında düzenlenmiştir. Sözleşme vatansız kişinin yasal tanımlamasını “herhangi bir ülkenin kanunları kapsamında vatandaş olarak tanımadığı kişiler” şeklinde yapmaktadır.⁶² Sözleşme vatansız kişilerin sahip olması gereken en az seviyedeki hakların neler olduğunu belirtmiştir. Bu haklar sınırlandırılmamak şartıyla eğitim hakkı, istihdam ve barınma hakkıdır. Bunların yanında 1954 sözleşmesi vatansız kişilerin bir kimliğe sahip olma, yönetsel destek ve seyahat belgesine sahip olma haklarını garanti etmektedir.

⁶¹ Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği, <http://www.unhcr.org/pages/4a2535c3d.html> (erişim tarihi 26.03.2016).

⁶² The 1954 Convention Relating to the Stateless Persons, 1954, Art.1.

6458 sayılı YUKK'da vatansız kişi "hiç bir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişi" şeklinde tanımlanmıştır.⁶³ Ülkemizde vatansız kişilerin tespiti ve vatansız kişilere kimlik verilmesi yönetmeliklere göre yapılmakta ve kimlik belgesine sahip vatansızlar kamu düzenini ve kamu güvenliği açısından tehlike yaratmadığı sürece sınır dışı edilmemektedir.⁶⁴

Bir millete mensup olmak insanlar için çok normaldir ve vatansız olarak yaşamayı çok nadir olarak düşünmektedirler. Fakat şu an dünyada yaklaşık on milyon vatansız kişi vardır. Söz konusu vatansız on milyon kişi kendi hatalarından dolayı olmamaktadır. Vatansız kişi olgusu belli gruplara karşı yapılan ayrımcılığın, sınırların tekrar çizilmesinin ve ulusal yasaların boşluklarından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.⁶⁵

1.3.4 Mülteci (refugee)

1967 Protokolü ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nde mülteci, "ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba aidiyeti ve politik söylemleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle mensubu olduğu ülkenin dışında olan ve söz konusu korkusu yüzünden mensubu olduğu ülkenin korumasını istemeyen kişi"⁶⁶ olarak tanımlanmıştır.

1969 Afrika Birliği Örgütü (OAU) Sözleşmesi'nde yukarıda yapılan tanımlamaya ek olarak, "ülkesinde veya ülkesinin bir kısmında dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ve kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar neticesinde ülkesini terk etmeye zorlanan kişiler" olarak tanımlanmıştır.⁶⁷

Benzer olarak Orta Amerika'da yaşanan olaylar kapsamında 1984 Cartagena Bildirisi'nde "hayatları, güvenliği ve özgürlüğü yaygın şiddet, dış saldırı, içsel

⁶³ YUKK, md.3.

⁶⁴ YUKK, md.50-51.

⁶⁵ Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği, <http://www.unhcr.org/pages/4a2535c3d.html> (erişim tarihi 26.03.2016).

⁶⁶ Convention relating to the Status of Refugees, Art.1A(2) 1951 as modified by the 1967 Protocol.

⁶⁷ 1969 Organization of African Unity (OAU) Convention, Art.1. http://www.achpr.org/files/instruments/refugee-convention/acphr_instr_conv_refug_eng.pdf

karışıklıklar, insan hakları ağır ihlalleri ve diğer sebeplerden dolayı tehlike altında olmasından dolayı” ülkesinden kaçan kişileri de mülteci statüsüne dâhil etmektedir.⁶⁸

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda mülteci, “*Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir*” şeklinde tanımlanmıştır.⁶⁹

Günümüzde istikrarsız devletlerin artması ve iç karışıklıklar mülteci sayısını artırmıştır. BMMYK on milyonlarca mülteciye koruma ve yardım sağlamakla birlikte bu soruna kalıcı çözüm aramaktadır. Uluslararası göç olgusu gün geçtikçe karmaşık bir hal almakta ve sadece mültecileri değil milyonlarca ekonomik göçmeni de kapsamaktadır.

Yaşam kalitesini iyileştirmek amacıyla kendi ülkesinin dışına yerleşmek üzere mevcut ikamet yerini değiştiren kişi ve kişilere ekonomik göçmen denir. Bu terim genellikle göçmenleri zulümden kaçan mültecilerden ayırt etmek için kullanılmaktadır.

Fakat mülteciler ve göçmenler aynı güzergâhları kullanıp aynı sebeplerden dolayı ülkesinden kaçmak zorunda kalsalar bile özünde tamamen farklı kavramlardır. Bundan dolayı günümüz uluslararası hukuk kapsamında çok farklı bir şekilde değerlendirilmektedir.

Özellikle ekonomik göçmenler kendilerinin ve ailelerinin daha iyi bir gelecek sahibi olmak için yer değiştirmeyi seçmektedirler. Mülteciler ise hayatlarını koruma ve özgürlüklerini kazanma amaçlı yer değiştirmektedirler. Kendi ülkelerinde korumaya sahip olamadıkları ve mültecilerin kendi devletleri tarafından zulme uğratıldığı sıklıkla yaşanmaktadır. Eğer diğer devletler bu durumda insanların

⁶⁸ 1984 Cartagena Declaration, Art.3.
https://www.oas.org/dil/1984_Cartegena_Declaration_on_Refugees.pdf (erişim tarihi:27.03.2016).

⁶⁹ YUKK, md.61.

girişlerine izin vermez ve mültecilere yardım etmezlerse mültecileri ölüme mahkûm edebilecek veya gölgeler içinde kabul edilemez, haksız ve desteksiz bir hayat yaşamaya sebebiyet vereceklerdir.⁷⁰

Uluslararası göç akışı gün geçtikçe karmaşık bir hal almaktadır. Mültecilerin ve sığınma arayanların hangilerinin uluslararası korumaya ihtiyacı olduğunu hangilerinin daha iyi şartlarda yaşamak için göç ettiğini saptamak zorlaşmıştır. Bunun sonucunda karmaşıklığı artan uluslararası göç akışı olgusunda mültecilerin ve sığınma arayanların belirlenmesi ve uluslararası göçmenler arasından seçilmesi gün geçtikçe daha karmaşık bir hal almaktadır.

2013 yılında dünya mültecilerinin %87'si az gelişmiş ülke kaynaklıdır. Dünya genelinde gelişmiş 49 ülke şimdiye kadar 2,3 milyon sığınma arayan kişiye mülteci statüsü vermiştir.⁷¹

Dünyada mültecilerin büyük çoğunluğu Filistin Devleti, Afganistan, Somali, Irak ve Suriye Arap Cumhuriyeti'ni kapsayan beş ülkeden oluşmaktadır. Fakat Suriye'de yaşanan karışıklıklardan dolayı kayıtlı mülteci sayısı 2013 Aralık ayında 2,2 milyona yükselmiştir.⁷²

Mültecilerin korunması 1951 Sözleşmesi'nden sonra uluslararası sorumluluk kapsamında ülkeleri bağlayıcı konumdadır. Sözleşme mültecilerin sahip olacağı asgari seviyede temel hakları belirlemiştir. 1951 Sözleşmesi'nde 1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da yaşanan olaylardan kaçanları kapsamaktaydı. 1967 Sözleşmesi bu sınırlandırmayı kaldırmış ve mülteci olgusuna evrensel kapsam katmıştır.⁷³

2013 yılında 145 ülke 1951 Sözleşmesi'ne ve 146 ülke ise 1967 Protokolü'ne taraf olmuştur.⁷⁴ Bununla birlikte mülteci kavramı ve durumları ile ilgili bir takım bölgesel düzenleme ve sözleşmeler yapılmıştır. Örnek verecek olursak AB ülkeleri

⁷⁰Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği,

<http://www.unhcr.org/pages/49c3646c125.html> (erişim tarihi:26.03.2016).

⁷¹ United Nations, *Declaration of High-level Dialogue on International Migration and Development*, A/RES/68/4, 2013.

⁷² United Nations (n.d.). Treaty Collection: Chapter V – Refugees and Stateless Persons. <https://treaties.un.org/Pages/Treaties.aspx?id=5&subid=A&lang=en>. (erişim tarihi:27.03.2016).

⁷³ Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2013). UNHCR Global Trends 2012: Displacement. The New 21st Century Challenge, 2013.

⁷⁴ 1967 New York Protocol, <https://treaties.un.org/Pages/Treaties.aspx?id=5&subid=A&lang=en> (erişim tarihi:27.03.2016).

2013 Temmuz ayında III.Dublin Düzenlemesi'yle ortak bir Avrupa sığınmacı sistemini kabul etmişlerdir.⁷⁵

Son zamanlarda ülkelerin büyük sayılarda mültecileri kabul etmesi ülkeler açısından gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Bunun yanında sığınma arayanlar veya mülteci talebinde bulunanlar yoksulluktan kaçmış olabilmekte ve mülteci statüsünü belirlemede zorluklar yaşanmaktadır. Bazı ülkeler zaman zaman 1951 Sözleşmesi'yle bağdaşmayan bir takım düzenlemelere gitmektedir. Örnek verecek olursak AB Ortak Güvenlik Politikası oluşturma kapsamında Birlik üyelerinin uyguladığı politikalar 1951 Sözleşmesi'nin ruhuna aykırı tedbirler içermekteydi.

1.3.5 Geçici Koruma (temporary protection)

Avrupa Komisyonu'nun 20 Temmuz 2001 tarihli 2001/55/EC (AT) sayılı Geçici Koruma Yönergesinde *“üçüncü ülkelerden gelen ve kendi ülkelerine geri dönemeyen yurdundan ayrılmaya zorlanmış kişilerin kitlesel sığınması ya da yakın bir kitlesel sığınma tehlikesi durumunda, özellikle sığınma sisteminin bu akınla etkili işleyişi olumsuz biçimde etkilenmeksizin başa çıkamayacağına dair bir riskin bulunması durumunda, ilgili kişilerin ve koruma talep eden diğer kimselerin menfaatleri doğrultusunda bu tür kişilere acil ve geçici koruma sağlanmasıdır”* diye ifade edilmiştir.⁷⁶

Son yıllarda artan kitlesel sığınma durumları Avrupa için daha esaslı ve önemli bir boyuta ulaşmıştır. Bu kapsamda sığınma talep eden kişilere acil geçici koruma sağlamak kapsamında olağanüstü önlemler almak gerekli olabilmektedir.

Konsey ülkeleri geçici koruma hususunda Amsterdam Antlaşması ve Tampere Zirvesi'nde bir mutabakata varılması gerekliliğini ve bu konunun da mültecilik ile ilgili uluslararası sorumluluklara da ters düşmeyeceğini ifade etmişlerdir.

Geçici korumanın tanımında yer alan üye devletler geçici koruma tedbirini kitlesel akının ortaya çıkmasından daha önce alabilirler ifadesi mevcuttur. Burada AB topraklarına kitlesel bir akın oluşacak olasılığına dayanarak bu topraklarda

⁷⁵ European Parliament and European Council, *Refers to the Adoption of Regulation (EU) No.604/2013*, 26 June 2013.

⁷⁶ European Commission, 2001/55/EC, md.2.

uygulamaya karar verebilmektedir. Fakat söz konusu yönergede esas olan acil durumları tahmin etmek değil oluşan acil durumlarda nasıl tepki verileceğidir.

BMMYK geçici koruma uygulamasının yerinden edilmiş kişilerin münferit inceleme sistemlerinde yığılma olacağını ve düzgün işlemeyeceğini belirtmiştir. Burada gerçek olaylarla sınırlı ve bir acil durum müdahalesinde hareket tarzların nasıl olması gerektiğinin belirlenmesi yönünde görüş bildirmiştir.

AB geçici koruma kapsamında bazı haklarda sınırlamaya gitmiştir. Bunlar iş gücü piyasasına erişim, aile birleştirme hakkı ve hareket özgürlüğüdür. Aynı zamanda geçici korumadan faydalanan kişilerin üye devlet sınırları içerisinde dolaşımını açıkça ifade edilmemekle birlikte üye ülkelerin takdirine bırakılmıştır.

Ülkemizde ise kitlesel akın durumlarında sağlanacak “Geçici Koruma” sistemi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile hukuki dayanak kazanmıştır. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Madde 91’de geçici koruma *“Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir”* diye belirtilmiştir.

Geçici koruma, kitlesel akın olaylarında acil çözümler bulunmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir. Geçici korumanın sınırlı süresi kitlesel sığınma başvurularının etkili bir şekilde incelenmesine olanak sağlarken aynı zamanda bu acil durum tedbirinin sınırsız olarak kullanılmasını da engellemektedir.

Devletlerin geri göndermeme ilkesi kapsamında kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere bireysel statü işlemleri ile vakit kaybetmeden belirli haklar sağlamayı hedefleyen pratik çözüm yolu olarak da adlandırılmaktadır.⁷⁷

Suriye’de yaşanan insani kriz neticesinde yaklaşık 300-400 Suriyelinin 29 Nisan 2011 tarihinde Hatay ili Yayladağ ilçesindeki Cilvegözü Sınır Kapısı’na doğru gelmesi Suriye’den Türkiye’ye doğru yapılan ilk kitlesel nüfus hareketini oluşturmaktadır. Türkiye bu tarihten itibaren bir çok defa ani kitlesel nüfus hareketine maruz kalmıştır. Suriye’deki insanlık dışı olayların devam etmesi sebebiyle hiçbir ön koşul aramaksızın gelen kişilere geçici koruma statüsü verilmiş ve verilmeye devam edilmektedir.

⁷⁷ Kate Jastram, *Mültecilerin Korunması: Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi*, 2001, s.27.

1.4 Göç Kuramları

Göç tek bir teoriyle açıklanamayacak kadar çok çeşitli ve çok yönlü bir olgudur. Eğer tek bir teoriye sığdırsaydık zayıf bir şekilde kavramlanmış olurdu.⁷⁸ Önceki kuramların birbirinden habersiz ve sabit fikirli yapıya sahip oldukları bir gerçektir. Son çalışmalar orta boy kuramların tündengelim ve tümevarım muhakemelerini harmanlayarak günümüz göç kavramının gerçeklerini ortaya koyabilmiştir. Fakat göç türlerinin çeşitliliği; nitelikli göç ve emekli göçü veya küresel ısınma ve doğal afetlerden dolayı yer değiştiren nüfus gibi örnekler teorisyenleri başvurdukları yöntemlerde ileri gitmek için yeteri kadar çalışma alanı bırakmamıştır. Burada takip edilecek, yakın zamanda dünyanın en yaygın göç şeklini oluşturan “fakir ülkelerden zengin ülkelere”⁷⁹ göç olgusunu yasal literatür kapsamında tanımlama, modelleme ve açıklama yöntemidir.

Bu yaklaşım göçün yapısını oluşturan nedenleri ve koşulları sentezleyerek diğer girişimler için atılan adımları takip etmekte ve yorumlamaktadır.

1.4.1 Neoklasik Ekonomi ve İtme-Çekme Teorisi

Ravenstein’in 1885⁸⁰ ve 1889⁸¹ yıllarında yaptığı “göç kanunları” çalışması bu alanda yapılan ilk çalışma olarak kabul edilmektedir. Daha sonraları göç tarihinde bu kanunların yapısı ile ilgili birçok görüş ileriye sürülmüştür. Samers, “ekonomik olarak belirleyici”, “yöntem olarak bireyselci”, “fazlasıyla modası geçmiş” şeklinde

⁷⁸ J.Arango, Theories of International Migration, *International Migration and the New Millenium*, (ed. D. Joly), Aldershot: Ashgate, 2004, s.15-36.

⁷⁹ D.S. Massey ve diğerleri, “Theories of International Immigration: A Review and Appraisal”, *Population and Development Review*, sayı:19(3), 1993, s.431-466.

⁸⁰ E.G. Ravenstein, “The Laws of Migration-I”, *Journal of the Statistical Society*, 1885, sayı.48(2), s.167-227.

⁸¹ E.G. Ravenstein, “The Laws of Migration-II”, *Journal of the Statistical Society*, 1889, sayı.52(2), s.214-301.

değirmiştir.⁸² Tarihsel açıdan bu görüşe katılmamak elde değildir. Ayrıca Ravenstein'in çalışmalarını "gerçek bir kanun olarak değil İngiltere'deki değişik zamanlara ait nüfus sayımına dayalı deneysel genellemeler" olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanında bu kanunlar uluslararası göç olgusundan daha çok ulusal göç ile alakalıdır. Ravenstein'in göç kanunları aşağıda belirtilmiştir.

1. Göçmenler genelde kısa mesafeli yer değiştirmektedir, uzak mesafelere göç ticaretin ve sanayinin merkezine doğru yapılmaktadır,
2. Göçlerin büyük çoğunluğu kırsal bölgelerden endüstri bölgelerine doğru olmaktadır.
3. Büyük şehirlerin gelişimi doğal büyümeden ziyade göçle olmaktadır,
4. Göç endüstrinin, ticaretin ve ulaşımın gelişmesiyle artmaktadır,
5. Her bir göç akışı karşı bir göç akışına neden olmaktadır,
6. Kadınlar kısa mesafeli göçlerde erkeklerden daha göçebedir, erkekler uluslararası göçte daha fazla orana sahiptir,
7. Göçün temel nedenleri ekonomiktir.⁸³

Ravenstein'in disipliner ve profesyonel geçmişine baktığımızda İngiliz Savaş Bakanlığı'nda haritacı olarak çalışmıştır. Ortaya çıkardığı göç kanunları coğrafyacılar tarafından çok takdir edilmiştir. Coğrafyacılar "göç olgusunda coğrafi düşüncenin yapıtaşı"⁸⁴ ve "bu teori gelecekte göç araştırmalarının ve teorisyenlerin hipotezler üreteceği bir kaynak olacaktır"⁸⁵ şeklinde değirmişlerdir.

Birinci maddede değinilen iki yer arasındaki yer değiştirmenin hacmi, gittikleri yerde nüfusun artması ile doğru orantılı ve arasındaki mesafe ile ilgili ters orantılıdır. İkinci ve üçüncü maddelerde kente göçün ve kentselleşmenin tarihsel olarak dünyadaki birçok ülkenin temel nüfus değişim hareketini teşkil etmiştir ve

⁸² M.Samers, *Migration*, London:Routledge, 2010, s.55-56.

⁸³ Ravenstein, "Migration-I, s.198-199.

⁸⁴ P.White ve R.Woods, *The Geographical Impact of Migration*, London:Longman, 1980, s.6.

⁸⁵ P.Boyle ve diğerleri, *Exploring Contemporary Migration*, London:Longman, 1998, s.59.

etmeye devam etmektedir. Dördüncü maddede vurgulanan göç ve gelişim arasındaki ilişki Zelinsky'nin 1971'deki meşhur "hareketliliğin dönüşümü teorisi"⁸⁶'nin öngördüğü gibi yaklaşık yüzyıl süren göç olgusuna tekrar geri dönülmüştür. Beşinci maddede göç ve dönüş göçü şeklinde iki yönlü göç dinamiği hakkında yeni bir çalışma alanı ortaya çıkarmıştır. Dönüş göçü sadece 1970 ve 1980'lerde çalışılan bir göç bileşenydi. Altıncı madde ise diğer maddelere göre çok daha öncülük teşkil etmiştir. Cinsiyet göçü kanunlardan itibaren nerdeyse bir yüzyıl hiç önemsenmemiştir. Son olarak yedinci madde ise birçok göç olgusunun temel gerçekliğini oluşturmaktadır.⁸⁷

Gelişimsel eşitsizlikler, kırsal-kent arasındaki geniş yapı farklılıkları ve bireysel rasyonel seçim teorisi ile birleştiğinde ortaya çok meşhur itme-çekme teorisinin çerçevesi çıkmaktadır. Basit olarak bir bölgeden veya kaynak ülkeden itici faktörleri fakirlik, işsizlik, yurtsuzluk, hızlı nüfus artışı, politik baskı, düşük sosyal durum, düşük evlilik beklentileri vb. olayları sıralayabiliriz. Bir yere veya hedef ülkeye çekici faktörler ise, daha iyi gelir ve iş imkânları, daha iyi eğitim ve sosyal yardım sistemi, iskân hakları ve çiftçilik yapabilme, daha iyi çevre ve yaşam koşulları ile politik özgürlüktür.

Lee'nin kuramında bunların yanında üstünden geçilmesi gereken "müdahil engeller" konusunu örnek verecek olursak fiziksel uzaklık, yolculuğun maliyeti, dil ve yaşam tarzı gibi kültürel engelleri, uluslararası sınırlar ve göçmen kısıtlamaları ise politik engelleri oluşturmaktadır.⁸⁸ İnsani faktörler Lee'nin kuramında ayrı bir rol oynamaktadır. Farklı kişiler ekonomik durumlarına, yaşına ve kişiliklerine göre çeşitli itme ve çekme olasılıklarına farklı tepkiler göstermektedirler. Örnek verecek olursak bekâr işsiz bir genç iş bulmaya ve gelir sağlamaya amaçlarken hedef ülkedeki eğitim sistemine pek ilgi duymayabilir çünkü eğitim sistemi çocukları olan bir aileyi daha çok ilgilendirmektedir.

İtme çekme teorisi yirminci yüzyılın ortalarından itibaren göçmen fikrini oluşturan hâkim etkendir. 1960 yıllara kadar durum böyleyken bundan sonra neoklasik

⁸⁶ W.Zelinsky, "The Hypothesis of the Mobility Transition", *Geographical Review*, sayı:61(2), s.219-249.

⁸⁷ Russel King, *Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Prime*, Malmö: Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare, 2012, s.13.

⁸⁸ E.S.Lee, A Theory of Migration, *Demography*, 1966, sayı.3(1), s.47-57.

yaklaşımlar; maksimum kâr ilkeleri, rasyonel seçim, bölgeler ve ülkeler arasındaki faktör fiyat eşitsizlikleri ve işçi hareketleridir. Massey'in değindiği gibi neoklasik kuram hem mikro hem makro seviyeye uygun bir kuramdır.⁸⁹ Makroekonomik olarak göçün sonucu, sermayenin de üstünde olan üretim faktörlerinin işçi sınıfının mekânsal dağılımı ile karşılaştırılmasıdır. Bazı ülkelerde ve bölgelerde işçi sayısı çok fazla ve sermaye kıt kaynaklara sahipse doğal olarak ücret düzeyi de düşüktür. Diğer ülkelerde bunun tam tersi olarak işçi az ve ücret düzeyleri yüksek olabilmektedir. Sonuç olarak söz konusu işçiler düşük sermayeliden yüksek sermayeli ülkelere bir hareket halindedir. Bu şekilde işçi kaynaklarının ve talep dinamiklerinin değişimi sonucu ücret farklılıklarını eleme yöntemi göç olgusunda öncülük etmektedir.

İtme çekme kuramındaki makro yorumunu ortaya koyan W.Arthur Lewis işçi sınıfının sınırsız kaynaklı iki sektörlü kuramsal gelişiminden kaynaklandığını belirtmiştir. Kentsel-endüstriyel sektörler fazla nüfusa sahip bölgelerden gelen işçi gücüyle genişlemekte ve bu tarım sektörüne sıfır marjinal fayda sağlamaktadır.⁹⁰

C.P.Kindleberger, Kuzey-Batı Avrupa'nın savaştan sonra Güney Avrupa ve Akdeniz ülkelerinden gelen ucuz ve fazla işçi sayesinde bu seviyede olduğunu açıklayan iki taraflı sektör teorisini literatüre kazandırmıştır.⁹¹

Mikro seviyede göç, birçok seçenek arasında kalmanın ve göç etmenin eksilerini ve artılarını ortaya koyduktan sonra "makul faktörler" kapsamında verilen kararların bir sonucudur. Sjaastad'ın değindiği gibi bireysel yatırımların dönüşüme bağlı olarak maliyet kazançlarının hesaplanması sonucunda göçe karar verilmektedir.⁹² Bu yaklaşım daha sonra Borjas tarafından "uluslararası göç hareketi" olarak genişletilmiştir.⁹³

⁸⁹ D.S.Massey vd., *Worlds in Motion. Understanding International Migration at the End of the Millenium*. Oxford:Clarendon Press, 1998, s.18-21.

⁹⁰ W.A.Lewis, *Economic Development with Unlimited Supplies of Labour*, *Manchester School of Economic and Social Studies*. sayı.22, 1954, s.139-191.

⁹¹ C.P.Kindleberger, *Europe's Postwar Growth: The Role of Labor Supply*, New York:Oxford University Press, 1967.

⁹² L.A.Sjaastad, *The Costs and Returns of Human Migration*, *Journal of Politic Economy*, 1962, sayı:70(1), s.80-93.

⁹³ G.J.Borjas, *Economic Theory of Intenational Migration*, *International Migration Review*, 1989, sayı.23(3), s.457-485.

Neoklasik yaklaşıma geniş çaplı bir eleştiri vardır. Bir taraftan kuramsal bakış açısıyla yaklaşım diğer taraftan kendi içsel mantık ve basitliğiyle tanınmakta⁹⁴ ama diğer yünden ise determinizm, işlevselcilik, ve tarihdışılık konularında eleştirilmekte olup 1970 yılındaki petrol krizinden sonra değişen işçi hareketlerinin nasıl bir yapıya dönüştüğünü belirtmede yetersiz kaldığı için yapılan eleştirileri haklı kılmıştır.

1.4.2 Tarihsel-Yapısal Kuramlar

Tarihsel-yapısal kuramlar uluslararası göçün sebeplerini, makro yapısal zorunlu göçlerin tarihsel oluşumunu, tabiatı gereği istismarcı ve dengeleri bozan ekonomik gücün nasıl küresel kapitalizmi şekillendirdiğini anlatmaya çalışmaktadır.⁹⁵

Uluslararası göçün nedenleri arasında tarihsel-yapısal kuramlardan üç tanesi doğrudan ilişkilidir. Bunlar çift yönlü ve bölünmüş işçi sınıfı, bağımlılık teorisi ve dünya sistemleri teorisidir.

M.J.Piore'nin "Göçmen Kuşlar" adlı kitabında uluslararası işçi göçünün itici faktörlerden değil çekici faktörler tarafından gerçekleştiğini savunmuştur.⁹⁶ Bu söylemle bağlantılı olarak gelişmiş ülkelerin çift yönlü işçi sınıfını şöyle tanımlayabiliriz; ana işçi sınıfının güvenliği ve yerel işçilere yüksek maaşlı işler, ikincil az nitelikli işçi sınıfına düşük maaşlı işler, tehlikeli ve hizmet sektörlerine ise göç eden kişilere verilmesi diyebiliriz. Düşük maaşlı, şartları gün geçtikçe kötüye giden ve ülke vatandaşları tarafından istenilmeyen işlerin büyük çoğunluğu göçmen işçilere verilmektedir. Yabancı işçiler bu geliri düşük ve kötü şartları olan işleri kabul etmektedirler çünkü pazarlık yapacak güçleri bulunmamakla birlikte özellikle yasal belgeleri bulunmayan işçiler bu ağır şartları kendi ülkelerindeki yoksulluk ve işsizlik şartlarından daha iyi ve tercih edilebilir buldukları için kabul etmektedirler. Boris

⁹⁴ G.Malmberg, Time and Space in International Migration, Hammar ve diğerleri (edi.), *International Migration, Immobility and Development. Multidisciplinary Perspectives*, 1997, Oxford:Berg, s.21-48.

⁹⁵ E.Morawska, "Historical-Structural Models of International Migration", M.Martinielo ve J.Rath (edi.), *An Introduction to International Migration Studies*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2012, s.55-75.

⁹⁶ M.J.Piore, *Birds of Passage: Migrant Labour and Industrial Societies*, New York: Cambridge University Press, 1979.

Nieswand bu olguyu “göçün tutarsız durumu” yani ulusötesi göçmenin kaynak ülke ile hedef ülke arasındaki ulusötesi kararsız durumu diye açıklamıştır.⁹⁷

Söz konusu ikinci sınıf işçi grubunu daha kapsamlı olarak incelediğimizde cinsiyet, ırk ve milliyete göre ayırdığımızda *bölünmüş* olmaktadır. Genele baktığımızda işe sahip olan göçmenlerin bu ayrıştırma neticesinde iş sahibi olduğunu görmekteyiz.⁹⁸ Bölünmüş işçi sınıfını yapısal olarak gelişmiş ve yeni sanayileşen ülkelerde görmekteyiz. İlk gelen göçmenler işverenler ve iş temsilcilikleri tarafından yerleştirilmekte ve sonraki yerleştirmeler genellikle ağ tabanlı kaynak ülke girişimcileri tarafından yapılmaktadır. Bu seçim etnik ayırım yapılarak gerçekleştirilmekte ve etnik yabancılaşmış bölge ekonomileri oluşturulmaktadır.⁹⁹

Bağımlılık teorisi, uluslararası göçü işçi sınıfının dünya coğrafi bölünmesinin bir parçası ve bölümü olarak görmekte ve aynı zamanda tarihsel olarak gelişmemiş dünya ülkelerinin bağlı birleşmeleri sonucu büyük kapitalist ekonomilere dönüşüm süreci olduğu değerlendirilmektedir.¹⁰⁰ Bu oluşum milyonlarca kişiyi kendi geleneksel yaşam tarzını bıraktırıp göç etmeye itmiştir. Onlar hem kendi ülkelerinde kentsel alanlara göç etmiş hem de uluslararası göç kapsamında hayatta kalma sürecine dâhil olmuşlardır.

Dünya sistemleri teorisi ise bağımlılık teorisinin ardından hâsıl olmuş, onaltıncı yüzyıldan sonra büyük oranda tamamlanmış, karmaşıklaşmış dünya kapitalist sisteminin gelişiminin ve yayılmasının tarihsel analizidir.¹⁰¹ Dünya kapitalist sistemi sömürgecilik kisvesi altında 1900’lü yıllarda zirve yapmış, savaş sonrası sömürgeciliğin adı yeni sömürgecilik ve kurumsal kapitalizm olmuştur. Wallerstein ülkeleri küresel pazar ekonomisindeki yerine göre sınıflandırmıştır. Baskın kapitalist güçler (Kuzey Amerika, Avrupa, Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda) “merkez”, fakir ülkeler ile tamamen asimetrik ticaret bağlarına sahip, sermaye etkisinde ve göç

⁹⁷ B.Nieswand, *Theorising Transnational Migration. The Status Paradox of Migration*, New York:Routledge, 2011.

⁹⁸ Samers, *Migration*, s.65.

⁹⁹ E.Fussell, Space, Time and Volition:Dimensions of Migration Theory, M.R.Rosenblum ve D.J.Tichenor (edi.), *The Oxford Handbook of the Politics of International Migration*, Oxford:Oxford University Press, 2012, s.25-52.

¹⁰⁰ Morawska, “Structural Models”, s.60.

¹⁰¹ I.Wallerstein, *The Modern World-System:Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century*, New York:Academic Press, 1974.

olgununa bağılı ölkelere de “çevre” ölkeler diye adlandırılmıştır.¹⁰² “Yarı çevresel”¹⁰³ ölkeler ise ‘yeni uluslararası iş bölümünde’ bağımsız durumu olan ve orta zenginlikteki ölkelerdir.¹⁰⁴

1.4.3 Sistem ve Ağ Kuramları

Bu kuram genellikle bilimsel yaklaşım diye adlandırılmaktadır. Genel sistemler teorisinin zorluğundan yola çıkılarak ve kırsal göç sistemlerinden¹⁰⁵ şehirlerarası göç sistemine,¹⁰⁶ Avrupa işçi göçü sistemi¹⁰⁷ ve küresel göç sistemine¹⁰⁸ oradan Wallerstein’in dünya sistemleri teorisine kadar geniş bir yelpazeyi esnek bir ideoloji ile irdelemektedir. Bu sistemsel yaklaşımın albenisi göçü doğrusal, tek yönlü ve itici-çekici hareketlerin ötesinde, kavramlaştırılmasına vurgu yaparak sistemin içindeki çok sebepli bağımsız değişkenleri ve etkileri sistemin geri kalan bölümünde takip edilebilir olmasını bir döngü çerçevesinde anlatmasıdır.¹⁰⁹ Dolayısıyla sistemler kendini devam ettirebilmekte, düzenleyebilmekte ve kendi kendini yenileyebilmektedir. Mabogunje Batı Afrika’da gerçekleşen kırsaldan kente göçü sistemsel yaklaşımı kullanarak beş maddede açıklamıştır.

1. Çevresel Ortam: ekonomik durum, devlet politikası, sosyal ve toplumsal değerler, ulaşım ve iletişime ulaşabilme imkânı,
2. Göçmen: enerji sisteminin içinde hareket halinde olan,

¹⁰² I.Wallerstein, *The Capitalist World Economy*, Cambridge: Cambridge University Press, 1979.

¹⁰³ Bu kuram ortaya atıldığında Arjantin, Brezilya, Meksika, Türkiye, Güney Kore ve Tayvan Yarı çevresel ölkelerdi. Bu ölkelerden bazıları bazen işçi ihraç eden ana ölkeler (özellikle Meksika ve Türkiye) bazen de transit ölkeler (Fas ve Türkiye) konumunda olmaktadır. 1990 sonrası Doğu Avrupa ölkelerine de yarı çevresel ölkeler denilebilirdi. Çin’in yükselişi, Hindistan ve Rusya’nın küresel ekonomik güç olmasıyla bu üç bölümlü ayırım geçerliliğini yitirmiştir.

¹⁰⁴ F.Froebel ve diğerleri, *The New International Division of Labour*, Cambridge:Cambridge University Press, 1980.

¹⁰⁵ A.Mabogunje, “Systems Approach to aTheory of Rural-Urban Migration”, *Geographical Analysis*, sayı:2(1), 1970, s.1-18.

¹⁰⁶ J.Poot, “A System Approach to Modelling the Inter-Urban Exchange of Workers in New Zeland”, *Scottish Journal of Political Economy*, sayı:33(3), 1986, s.249-274.

¹⁰⁷ White and Woods, *The Geographical Impact*, s.49-55.

¹⁰⁸ M.Kritz ve diğerleri, *International Migration Systems: A Global Approach*, Oxford: Clarendon Press, 1992.

¹⁰⁹ T.Faist, The Crucial Meso-Level, T.Hammar ve diğerleri(edi.), *International Migration, Immobility, and Development: Multidisciplinary Perspectives*, Oxford:Berg, 1997, s.187-218.

3. Kimin göç ettiğini kimin kaldığını belirleyen alt sistemlerin kontrolü,
4. Kırsaldaki veya şehirdeki göçmenlerin ayrılış veya geliş anında müdahale eden uyum mekanizmalarının varlığı,
5. Geri bildirim döngüsü, göçmenin dönüşünde sistemin devam etmesi ve genişletilmesi mi yoksa kapatılmasının mı ayarlanması.

Bu yaklaşım “Ayrımcı Göç Sistemi”, “Körfez Ülkeleri Göç Sistemi” ve buna benzer çeşitli ulusal ve bölgesel sistemlerin betimsel kimlik saptamalarında başarısız olduğu değerlendirilmektedir.¹¹⁰ Yapılan bu eleştiri göç ağları üzerine çok miktardaki araştırmalarla cevaplanmıştır. Joaquin Arango “Göç ağlarının önemi oldukça abartılmaktadır. Göç için en önemli açıklayıcı unsurlar kendi aralarında derecelendirilmişlerdir” demiştir.¹¹¹

Özetle göç ağları göçmenleri, göçmen olmayanları ve eski göçmenleri akrabalık bağıyla, arkadaşlıklarla ve ortak kökeni paylaşma ile göçmenleri birbirine bağlamaktadır. Göç ağları göç araştırmalarında uzun zamandır temel alınan bir kuramdır. Son zamanlarda göç sosyal ağlarının yerini “ulusötesi döngü” kavramı almıştır.¹¹²

Boyd ve Nowak’a göre üç çeşit ana göç ağı bulunmaktadır. Bunlar aile ve kişisel ağlar, işçi ağı ve düzensiz göçmen ağıdır.¹¹³ Söz konusu yazarlar bütün ağlardaki cinsiyet olgusuna dikkat çekmiş ve kişisel ağların devamının ve gelişmesinde kadınların aktif rol oynadığını belirtmişlerdir.¹¹⁴

¹¹⁰ Boyle vd., *Exploring Migration*, s.77-79.

¹¹¹ Arango, *New Millenium*, s.28.

¹¹² C.B.Brettell, *Theorizing Migration in Antropology: The Social Construction of Networks, Identities, Communities, and Globalscapes*, C.B.Brettell ve J.F.Hollifield(edi.), *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, New York:Routledge, 2008, s.113-159.

¹¹³ M.Boyd ve J.Nowak, “Social Networks and International Migration”, (edi.M.Martiniello ve J.Rath), *An Introduction to International Migration Studies*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2012, s.77-103.

¹¹⁴ Boyd, “Social Networks”, s.83-86.

1.4.4 İşçi Sınıfının Yeni İktisat Kuramı

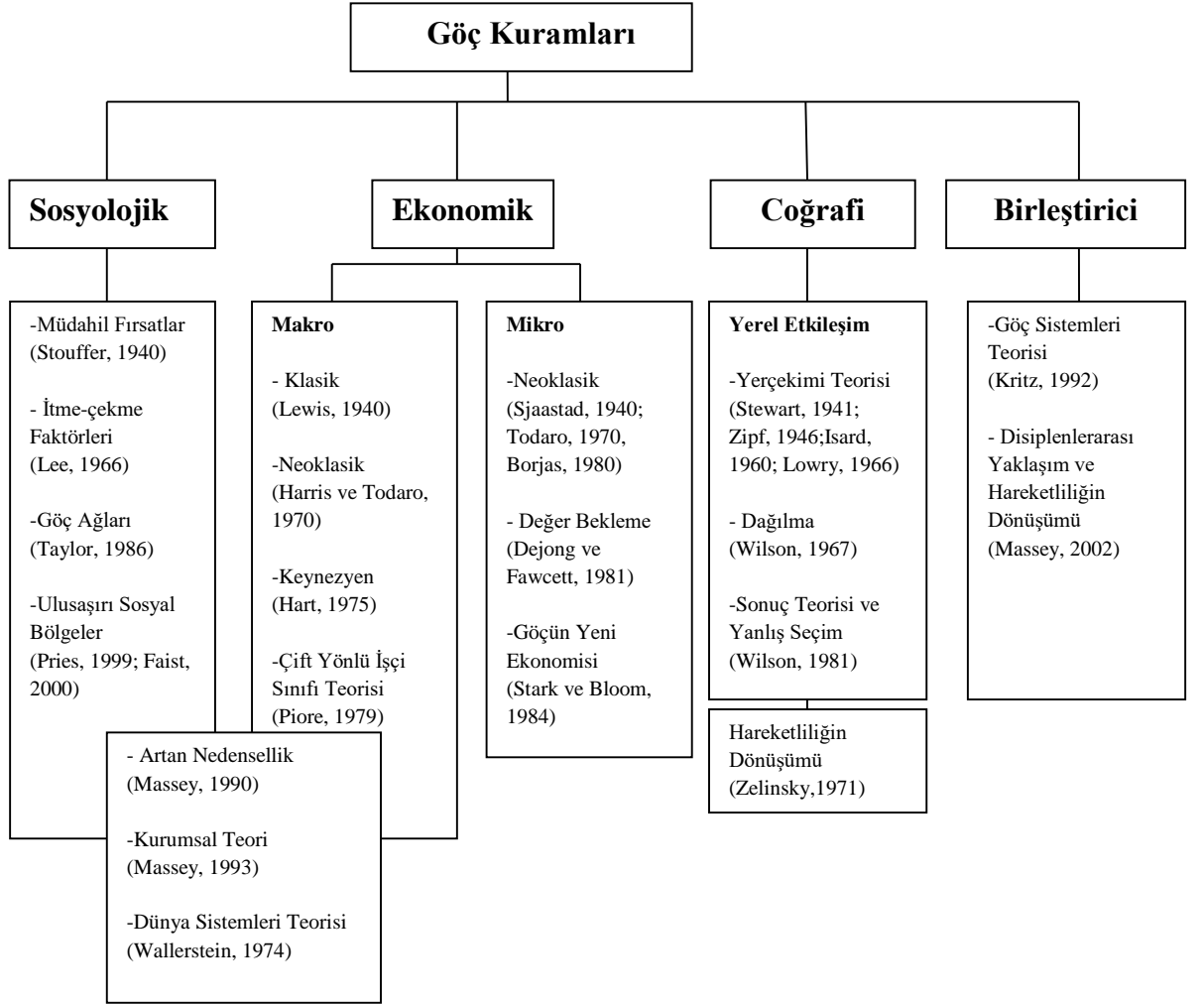
Göç kuramlarında özellikle 1980 yılından sonra “yeni iktisat” kavramı göç kuramlarına büyük bir etki yapmıştır. İşçi sınıfının yeni iktisat kuramının yenilikçi iki bakış açısı vardır. Birinci bakış açısı göç kararlarının belirlenmesidir. Göç kararının bireysel kararlar olmadığı tüm hane halkı tarafından ortak karar alındığı ve farklı aile bireylerine farklı kararlar alınma süreci olduğuna değinilmiştir. Bu karar verme ölçeği bazen orta ölçekli geniş aileler ve geniş toplumsal gruplar tarafından yapılmaktadır.¹¹⁵ İkinci bakış açısı ise kararların rasyonel seçim ile verilmesidir. Bu bakış açısı sadece üretim ve gelirin azamileştirilmesi değil aynı zamanda gelirin çeşitlendirilmesi ve riskten kaçınılmasıdır. Bu iki bakış açısına baktığımızda aileler ve aile sakinleri uygun durumda risk kontrollü olarak geliri çeşitlendirmeye ve farklı faaliyetlerde bulunarak gelirlerini iyi seviyede tutma amacı gütmektedirler.

Burada ilgi çekici nokta ise dönüş göçü kavramının neoklasik yaklaşımla yeni iktisat modelindeki farklı anlamlarıdır. Neoklasik kuram göçte dönüşü öngörmez ve dönüşleri başarısızlık olarak görmektedir. Yeni iktisat kuramında ise dönüş yapan göçmenler başarılı sayılır. Çünkü bu kişiler göçle birlikte hedeflerini gerçekleştirmiş ve birikmiş kazançları ile geri dönmüş hatta bu kazanımını emeklilik yatırımı olarak da kullanabilecek duruma gelmiştir.¹¹⁶

¹¹⁵ Massey vd., *Worlds in Motion*, s.21.

¹¹⁶ J.P.Cassarino, “Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migration Revisited”, *International Journal on Multicultural Societies*, sayı:6(2), 2004, s.253-279.

Tablo1.5: Çeşitli Bilim Dallarından Önerilen Seçilmiş Göç Kuramları

Kaynak:H.Zlotnik,1998,International Migration ve M.Kupiszewski, International Migration and Future Populations. <http://www.jstor.org/stable/2808151> (erişim tarihi:25.03.2016).

1.4.5 Göç Çalışmalarında Güncel Kuramsal Tartışmalar

Göç ile ilgili şu ana kadar yapılan çalışmalar göstermiştir ki, hiç bir göç kuramı tek başına göçün karmaşık yapısını anlatamamış ve anlatacak gibi de görünmemektedir. Nicholas Van Hear “Yeni Dünya Düzeninin küresel politik ekonomisine bağlı olarak artan göç akışının çeşitliliğini ve göç kuramlarını anlayarak ötesine geçmek için yapılan araştırma isteklerinin azalması”¹¹⁷ konusuna değinmiştir. Burada araştırmanın derinleştirilmesinin içinden çıkılmaz bir hal alacağı yönünde bir anlayış ortaya çıktığından dolayı araştırma isteklerinin doğal olarak azalmasının beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebiliriz. Aynı zamanda göç akışlarının doğal karmaşası öğrenci/işçi, turist/göçmen, sürekli yer değiştiren/tacir örneklerinde olduğu gibi göçmenlerin karışık şekilde güdülenmesi neticesinde göçün somutlaştırılma sürecidir.¹¹⁸

Göç konusunda son zamanlarda ortaya koyulan ve geniş alanda kabul gören iki eğilim mevcuttur. Birincisi, göç olgusu sosyal değişimin ve sosyal dönüşümün içinde değerlendirilmesi gereken bir konu olduğu ve göç konusu üzerinde çalışılırken ve kuramsallaştırılırken bu sosyal olgulardan ayrı tutulması gerektiğidir. Doğrusunu söylemek gerekirse ulusal ve bölgesel değişim dinamiklerine göç tek başına etki edemez ama bu değişimin bir parçasını oluşturmaktadır. Castles’e göre göç tüm dünyadaki politik ekonomik sosyal yapıların ve kurumların değişim sürecinin bir parçasıdır ve aynı zamanda göç disiplinler arası yaklaşımın isteklerini ve insanlık deneyiminin bütün yönlerini de içermektedir.¹¹⁹

1990’lı yıllardan sonra yapılan kuramsal çalışmalar, niteliksel sosyoloji, antropoloji, insan coğrafyası ve kültürel değerlerin etkisi altında kalmıştır. Ortaya koyulan yeni anlayış ve yaklaşımlar sonucu sosyal bilimlerde geniş çaplı bir “kültürel dönüş” yaşanmıştır.¹²⁰

¹¹⁷ N.Van Hear, “Theories of Migration and Social Change”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, sayı:36(10), 2010, s.1531-1536.

¹¹⁸ Hear, *Journal of Ethnic*, s.1535.

¹¹⁹ S.Castles, “Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, sayı:36(10), 2010, s.1565-1586.

¹²⁰ A.Blunt, “Cultural Biographies of Migration: Mobility, Transnationality and Diaspora”, *Progress in Human Geography*, sayı:31(4), 2007, s.684-694.

Eğer göç çalışmalarına yeni bir analitik tema hâkim olsaydı, bu terim uluslararası göç kavramının *ulusötesi* süreci olurdu. Göçte ulusötesi yaklaşımın önemini mübalağa etmek, tüm uluslararası göçmenlerin “ulusötesi yaşamlara” liderlik ettiği veya “ulusötesi sosyal bölgeleri” işgal ettiği düşüncesi tehlikeli bir yaklaşımdır.¹²¹ Eğer ulusötesi yaklaşımın göç kuramlarını tekrar değerlendirmekte bir önem varsa bu yaklaşımı doğrusal, itme-çekme ve dönüşü olmayan modelleri ile sorgulamakla birlikte, göç ağları kuramlarını desteklemekte ve bunun yanında ev sahibi ülkelerdeki göçmenlerin uyum sağlama ve asimile olmaları hususu literatürün özverili bir şekilde geniş çaplı yapısını sorgulayarak yapılacaktır.

¹²¹ T.Faist, *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Spaces*, Oxford:Oxford University Press, 2000.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAP BAHARI VE AKDENİZ'DE YAŞANAN DÜZENSİZ GÖÇ

2.1 Arap Baharı

Arap Coğrafyası olarak adlandırdığımız bölge dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biridir. Mezopotamya'dan Nil Nehri'ne kadar pek çok uygarlığa ve farklı dinlere ev sahipliği yapmıştır. İslami dönemde Emeviler ve Abbasiler bölgeye hâkim olmuşlardır. İslami dönem Moğolların 1258 yılındaki işgali ile son bulmuştur. Daha sonra egemenliği alan Osmanlıların hâkimiyetine müteakip bölge halkı Avrupa'nın etkisi altında kalmıştır. Hâkimiyet konusunda Avrupalı devletlerden başı çeken İngilizler Arap coğrafyasını Hindistan üzerinden yönetmişlerdir. İngilizler Mekke Şerifi Hüseyin ile işbirliği yaparak Arap Krallığı kurulmasını sözünü vermiş ama bu söz tutulmamıştır. İngilizler, Arap Yarımadası'na Osmanlılar hâkim iken Arap milliyetçiliğini kullanarak her fırsatta Arap ülkelerini Osmanlıya karşı kışkırtarak kullanmışlardır. İngilizler Arap milliyetçiliği ve petrol kaynaklarının korunması kapsamında bölgeyi daha iyi kontrol edebilmek maksadıyla bu coğrafyayı Kuveyt, Ürdün, Mısır ve Suriye gibi ülkelere bölmüşlerdir. Arap Devletleri oluşturulan yapay sınırlar ve Arap Kabilelerinin dağılımıyla yapılandırılmıştır. Bu şekilde Mısır ve Ürdün gibi monarşik yapıları devletler oluşturulmuştur. Mısır 1952 yılında Abdülnasır'ın devrilmesine kadar ilk monarşik devletti. Bu kapsamda artan Arap miliyetçiliği bölgeye yayılarak 1958'de Irak'da ve 1962 yılında Yemen'de krallıklar yıkılmıştır. Daha sonra bir takım cumhuriyetçi ve milliyetçi liderler demokratik ve politik sözlerde bulunmuş ama yerine getiremedikleri için devrilmişlerdir. Bu kapsamda liderlerin yeteneksizliği, dış müdahaleler ve İsrail'e karşı zafer elde edilememesi sonucu halkların isyan etmesine uygun bir ortam yaratılmıştır. Bunun sonucu olarak yapılan darbeler, savaşlar ve devrimler sonucu Arap milliyetçiliği ve sosyalizmi başarısız olmuştur.

Zaman içerisinde otoriter devletler oluşmuş ve insan haklarını ve temel özgürlüklerini hiçe sayan korku imparatorlukları yönetimi ele geçirmiştir. İnsanların

en temel özgürlüklerinden biri olan ifade özgürlüğü yok sayılmıştır. Dış müdahaleler ve yabancı devletlerin uyguladığı çifte standart halkı patlama noktasına getirmiştir. Bölgenin insan kaynaklarını en iyi şekilde yönlendirecek fikirlerin eksikliği, gün geçtikçe artan işsizlik ve ekonomik istikrarsızlık olumsuz göstergeler olarak ortaya çıkmıştır. Neoliberal ekonomi politikaları da başarısız olunca insanların sistemle olan sıkıntıları ve memnuniyetsizlikleri gün geçtikçe artmıştır. Bütün bunların sonucunda ilk olarak Tunus'ta işsiz bir gencin elindeki tezgâhın alınması sonucu kendisini ateşe vererek ilk kıvılcım oluşmuş ve bunun neticesinde halk korkularını yenerek 14 Ocak 2011'de, 23 yıldır hüküm süren Bin Ali'yi ülkesinden kaçmak zorunda bırakarak devirmişlerdir.

Bin Ali'nin ayrılışı ve değişim sürecinin kıvılcımları Kuzey Afrika'dan Bahreyn'e ve onun ötesine kadar yayılmıştır. Sokak protestoları ve silahlı başkaldırmalar ülkeleri yerinden sarsmış, Mısır, Libya ve Yemen'de liderler devrilmiş, Bahreyn'de can sıkıcı kanlı önlemler alınmış ve Suriye yıkıcı bir iç savaşa doğru sürüklenmiştir.

Tunus'da başlayan iktidar karşıtı geniş çaplı gösterilerin 2011 yılında Libya, Mısır ve Suriye başta olmak üzere Cezayir Bahreyn, Sudan, Yemen ve Lübnan gibi Arap ülkelerinde yol açtığı halk ayaklanmalarına uluslararası ilişkiler literatüründe "Arap Baharı" adı verilmiştir.

Bu başkaldırıları Arap ülkeleri sokaklarında laik ve muhafazakâr, kadın ve erkek hep birlikte korku duvarlarını yıkararak baskıcı, despot ve rüşvetçi liderlere karşı özgürlük, eşitlik ve demokrasi ilkelerini ısrarlı bir şekilde talep etmeleridir. Bu isteklerini elde etmek için yaptıkları faaliyetler olağanüstü, tarihsel ve politik bir olgudur. Bu eşi benzeri görülmemiş başkaldırıların şiddeti ve sonuçları ülkeden ülkeye farklılıklar göstermesine rağmen Tunus, Mısır ve Libya'da özgür seçimler yapılmış ve demokratik bir şekilde İslami hükümetler seçilmiştir. İslam ve demokrasinin uyumsuz olduğu iddiası Batı dünyasının çelişkili bir dayatmasıdır. Doğru olan İslam-Arap demokrasilerinin Batının yöntemleriyle aynı olmadığıdır. Fakat Türkiye, Kosova ve Arnavutluk gibi İslam demokrasileri azınlıkların korunması, ifade özgürlüğü ve demokratik seçim gibi demokrasi unsurlarını uygulamaktadır. Bunun yanında söz konusu Arap ülkelerinde uygulanan demokrasiler İsrail liderleri tarafından "batı karşıtı

demokratik olmayan ülke” olarak tanımlanmıştır.¹²² Arap Baharı’nın ilk yaşandığı Tunus’ta Ekim 2011 ayında 81 partinin katılımıyla demokratik bir seçim yapılmıştır. Seçimleri modern ve eğitilmiş bayanların ağırlıkta olduğu Rashid Ghanushi’nin önderliğindeki Nahda İslam Partisi kazanmıştır.¹²³

Son on yılda Güney Akdeniz’de meydana gelen göçlerin sürükleyici faktörleri arasında işsizlik, istihdam eksikliği, genç nüfusun işsizlik oranı, Kuzey ve Güney Akdeniz arasındaki ücret farklılıkları, eğitim ve nitelik kazanımı geliştirmenin Avrupa’daki çekiciliği, Avrupa’nın yaşam tarzını ve kültürünü yaşama isteği ve aile bütünleşmelerini sıralayabiliriz. Arap Baharı’ndan sonra bu sebepler ortadan kaybolmamış hatta bölgedeki istikrarsızlıklar, artan değişkenlik ortamı bu göç olgusunu şiddetlendirmiş olabileceği değerlendirilmektedir.

Arap Baharı’nı dünyada patlak veren 2008-2009 krizinden sonra gerçekleştiği olgusunu hesaba katmazsak Arap Baharı’nı tam olarak algılamış sayılmayız. Bunun yanında yıllardır uygulanan neoliberal ekonominin bir parçası olduğu gerçeğini de göz ardı etmememiz gerekir. Bununla birlikte Orta Doğu’da uygulanan son değişimler yeni açıklamalar ve görüşler getirmektedir. Bu aynı zamanda görmemiz gereken gelişimlerin de devam etme sürecidir.

Arap Baharı’nın sonucunda Mısır, Libya, Tunus ve Yemen’de hükümetler yıkılmış ve buralarda önemli yenilikler uygulanmış ve diğer Arap ülkelerine de bu yenilikler örnek olmuştur. Buradaki asıl soru bundan sonra uygulanması gereken yeniliklerin ne olacağıdır. Bu noktada önemli olan gittikçe karmaşıklaşan dünyada tek bir çözüm yolu ile demokrasi ve diğer değerlerin elde edilemeyeceğidir.

Arap Baharı’nı ilk başta tek bir olay diye adlandırmak hata olacaktır.¹²⁴ İkincisi ve daha önemlisi ülkelerde meydana gelen başkaldırıların özellikleri birçok yerde aynı olmasına rağmen ülkelerin kendi tarihsel olguları içerisinde farklı koşullarda ortaya çıkmıştır.¹²⁵ Bunların bir sebebi var demek ne kadar gerçek dışı ise benzer özellikler göz önüne koyularak ve ülkelerin yapmış oldukları gelişimleri birbirlerinden çapraz etkileşim şeklinde yaptıkları gerçeğiyle birlikte daha karmaşık bir hal alması ise sürecin bir sonucudur.

¹²² Daily Telegraph, Londra, 24 Kasım 2011.

¹²³ Reuters, Londra, 27 Eylül 2011.

¹²⁴ Jasper Doomen, “Political Stability After the Arab Spring”, *Sociological Forum*, Vol.28, No:2, June 2013, s.400.

¹²⁵ Doomen, “Political Stability”, s.400.

Arap Rejimlerinin ekonomik iflası ve küreselleşme gibi nedenler Arap Baharı'nın yaşanmasına sebep olmuş ve bu kapsamda laik, dindar, Hristiyan ve Müslüman pek çok grup yan yana gelerek Arap siyasetini çökerten ekonomik başarısızlıkları ortadan kaldırmaya yönelik politikalara yön verme çabası içinde olmuşlardır.

Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan Arap Baharı sadece ülkeleri yöneten baskıcı rejimleri yıkmak değil aynı zamanda temel insan haklarının özgür bir şekilde tüm vatandaşlar tarafından yararlanma iradesidir diyebiliriz. Söz konusu ülkelerdeki vatandaşlar en baskıcı rejimleri yıkmış ve bundan sonra yönetim kademesine gelecek kişilere iyi yönetim konusunda daha hassas olmaları gerektiği mesajını vermiştir.

Arap Baharı'nın zorluklara çözüm bulma konusundaki basit cevapları yetersiz olabilir. Fakat kesin olan olgu; eğer ülkeler demokratik olurlarsa yani demokrasi için gereksinimleri tam anlamıyla karşıladıklarında bir takım çözümler ve geri dönüş yolları bulunabilir. Eğer oluşturulan demokrasi temel hakları karşılamazsa ve tüm vatandaşlara eşit bir şekilde davranılmazsa ters etki ile tekrar yüz yüze kalınacak ve yaşanan devrimlerin tekrar çıkış kaynağı olacaktır.

Burada asıl önemli olan problemlerin açık bir şekilde belirlenmesi ve belirlenen bu problemin çözümü için gerekli adımların atılmasıdır. Bu çalışmamızda Arap Baharı'nın öncesinde ve sonrasında istatistiklere dayalı göç değerlendirmesi ve bu konuyla olan ilişkisi üzerinde durulacaktır.

2.2 Arap Baharı Öncesi Arap Ülkelerinde Yaşanan Göç

Akdeniz havzası Arap ülkelerinden¹²⁶ büyük çaplı göçler yaklaşık 40-50 yıl öncesine dayanmaktadır. 2011 yılının başlarında devrimler patlak verdiği bölgede yaklaşık Arap ülkeleri menşeli 8 milyon göçmen kişinin, ilk nesil göçmen nüfusunun %62'si AB üye ülkelerde, %27'si diğer Arap ülkelerinde(%20'si Körfez ülkelerinde) ve %11'i dünyanın diğer bölgelerinde yaşamaktadır.(bkz:Tablo 2.1)

¹²⁶ Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Ürdün, Filistin, Lübnan ve Suriye ülkelerini kapsamaktadır.

Tablo 2.1: 2011 yılında Akdeniz Arap Ülkelerinin Göçmen Sayıları

Kaynak Ülke	İkamet Yeri					Toplam	Toplam Nüfusa Oranı
	AB	Körfez Ülkeleri	Libya	Diğer Arap Ülkeleri	Diğer Ülkeler		
Fas	2,390,174	46,544	19,839	26,279	92,552	2,575,358	8.1
Cezayir	1,475,662	19,595	4,593	21,850	56,310	1,578,010	4.4
Tunus	516,440	15,985	14,124	11,311	20,308	578,168	5.5
Libya	43,646	2,035		6,928	10,947	63,556	1.0
Mısır	199,153	1,132,091	164,348	121,082	226,661	1,843,335	2.3
Filistin	--	--	--	--	--	--	--
Ürdün	25,745	168,668	2,053	48,990	78,195	323,651	5.2
Lübnan	153,196	52,543	966	6,635	296,065	509,405	12
Suriye	109,913	120,524	17,017	91,477	82,482	421,413	2.1
Toplam	4,913,929	1,557,985	222,940	334,552	863,490	7,982,896	4.0

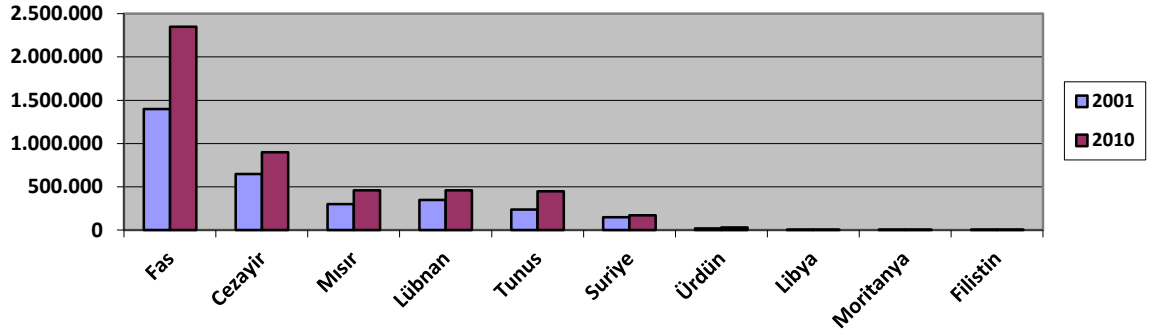
Kaynak: Avrupa Üniversitesi Enstitüsü.

<http://www.eui.eu/DepartmentsAndCentres/RobertSchumanCentre/Research/ArchivesInternational/MediterraneanProgramme/MRM/MRM2013/ws05.aspx> (erişim tarihi:02.04.2016).

Arap ülkelerinden Suriye ve Lübnan'da, göçmenlerin oranı toplam nüfusun %2'si ve %12'si arasındadır. Bu değerler %3 olan dünya ortalaması ile kıyaslandığında dünya ortalamasının üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Libya büyük sayıda göçmen alan bir ülke olup Arap ülkeleri arasında en düşük oranda (%1) göçmen veren ülke konumundadır.

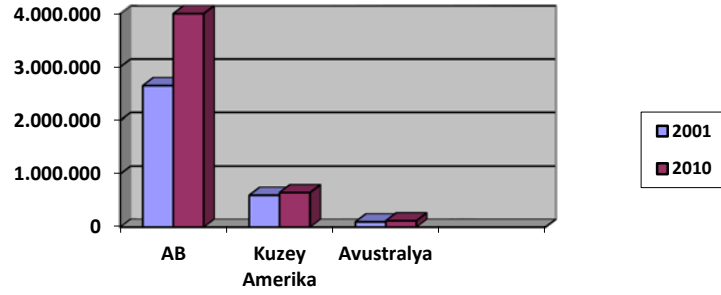
Dikkat çekici bir şekilde bu ülkelerdeki göç yoğunluğu, devrimlerden önceki döneme rast gelmiştir. 2001-2010 yılları arasında Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkelerine göç oranı %42 oranında artmış, 3,5 milyondan 5 milyona yükselmiştir.(bkz:Şekil 2.1) Uluslararası göçmen problemi küresel bir olgu haline geldiğinde Arap ülkelerinden OECD ülkelerine 2001-2010 yılları arasında gerçekleşen göçlerin %91'i Avrupa'ya (bkz:Şekil 2.2) ve geri kalanı Arap ülkelerine en yakın üç komşu devlet olan İspanya, İtalya ve Fransa'ya gerçekleşmiştir. (bkz:Şekil 2.3)

Şekil 2.1 2001-2010 Yılları Arasında Bazı Arap Ülkelerinden OECD Ülkelerine Göç Miktarları

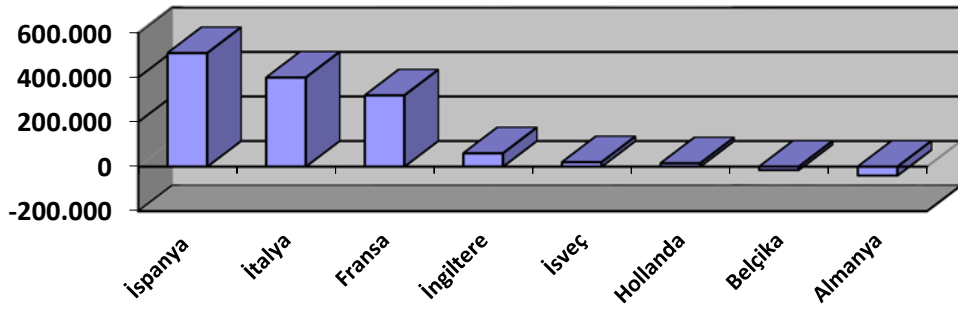
Kaynak:OECD Bilgi Bankası http://dx.doi.org/10.1787/migr_outlook-2016-en (erişim tarihi:03.04.2016).

Şekil 2.2 2001-2010 Yılları Arasında Arap Ülkelerinden Göçün Bölgesel Dağılımı

Kaynak:OECD Bilgi Bankası http://dx.doi.org/10.1787/migr_outlook-2016-en (erişim tarihi:03.04.2016).

Şekil 2.3 2001-2010 Yılları Arasında Arap Ülkelerinden AB Ülkelerine Göçün Dağılımı

Kaynak: OECD Bilgi Bankası http://dx.doi.org/10.1787/migr_outlook-2016-en (erişim tarihi:03.04.2016).

İspanya'da düşük ve orta nitelikli göçmenler gelişen ekonomi ve hızla yükselen hayat standartları ile birlikte yerel nüfusun boş bıraktıkları işleri doldurmaktadırlar.

Avrupa'da en eski hedef ülkelerden biri olan Fransa'da ise Arap vatandaşlar için sadece aile birleşmesi ile gerçekleşmektedir.¹²⁷

Burada OECD üyesi olmayan ülkeler, Körfez ülkeleri ve diğer Arap ülkelerinin istatistikleri dâhil değildir. Körfezde uygulanan milliyetçi sağlam politikalar başarısız olmuş ve 2001-2010 yılları arasında dış kaynaklı iş gücü çarpıcı bir oranda artmıştır. Uygulanan politikalara rağmen Körfez ülkelerindeki Arap göçmen sayısı Asyalı göçmenlerden sayıca çok fazladır.¹²⁸

Fas, OECD ülkelerine göçmen gönderen en büyük ve en hızlı artan orana sahip ülke olmuştur. 2001 yılında 1.447.486 olan göçmen sayısı 2010 yılında 2.341.093 (%62 artış) olmuştur. Düşük sayılara sahip olmalarına rağmen Cezayir, Mısır, Tunus, Suriye ve Libya OECD ülkelerine göçte sabit artış oranlarına sahiptirler. Söz konusu ülkelere Cezayir hariç 2011 yılında geniş çaplı başkaldırılarına sahne olmuştur. Genç kişilerin işsizlik karşısında hüsrana uğraması, alınan eğitim sonucu düşük ücretli işler, devlet otoritesi ve temel özgürlüklerin eksikliği protestoları ateşleyen faktörler göç oranlarını da artıran aynı sebeplerdir.

Göçün Arap Baharına bir etkisi oldu mu sorusuna Albert Hirschman teorisine¹²⁹ göre göç olgusunu yapılan eylemlerin “sesi” yerine “çıkış” noktası olarak düşünürsek, göçün refahı getirdiğini ve devrimlerin ekonomik yetersizlikleri iyileştirdiğini söyleyemeyiz. Diğer taraftan eğer göçmen işçiler tarafından ailelerine gönderilen paralar söz konusu ailelerin sosyal durumlarını geliştirseydi şüphesiz kaynak ülkedeki sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirebilirdi.

Aslında Arap ülkelerinde milli seviyede göçe dayalı gelişim ile ilgili ikna edici başarı öyküsü de bulunmamaktadır.¹³⁰

Akdeniz bölgesinde güneyden güneye yapılan göçler genelde petrol çıkaran Arap ülkelerine doğru olmaktadır, kuzey kıyılarına göç ise iki taraflı tehlikeler

¹²⁷ Philippe Farques ve Cristine Fandrich, “Migration after the Arab Spring”, *MPC Research Reports*, No:2012/09, 2012, s.1.

¹²⁸ P.Farques, “Immigration Without Inclusion, Non-nationals, in Nation Building in the Gulf States”, *Asian and Pacific Migration Journal*, sayı.20 (3-4), 2011, s.273-292.

¹²⁹ A.Hirschman, *Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations and States*, Cambridge, MA:Harvard University Press, 1970.

¹³⁰ Farques, the Arab Spring, s.2.

barındırmaktadır. Arap ülkelerinde yapılan son anketlerde gençlerin rüyalarını süsleyen olgu, fırsat verildiğinde Körfez ülkeleri üzerinden Avrupa'ya göç etmektir.¹³¹ Arap Baharının ışığında, Avrupa'nın istikrarlı ve ortak zenginliği kapsamında göç Akdeniz'in iki kıyısını birbirine bağlayan en sağlam köprü olarak ele alınmalıdır.

Kuzey Afrika Arap ülkeleri olan Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Ürdün, Filistin, Lübnan ve Suriye Arap Akdeniz ülkeleri olarak geçmektedir. Arap Akdeniz ülkeleri, kendilerini göçmen barındıran değil göçmen gönderen ülke olarak görmekteydiler. Çevre coğrafyası ile karşılaştırmalı değerlendirme yapıldığında bu bölgeden Kuzey ve Doğuya doğru bakıldığında bu ülkeler başkaldırıdan uzak nispeten güvenli ve zengin ülkelerdir. Arap Akdeniz ülkeleri, Orta Afrika Ülkeleri (Örneğin Çad, Moritanya, Sudan) ve Orta Doğu komşularından (özellikle göçlerin yoğun yaşandığı Filistin başta olmak üzere) durumları çok kötü olan, sivil ve askeri karışıklıklarla boğuşan ülkelerin vatandaşları tarafından oldukça ilgi çekmektedir. Bu bağlamda çalışma konumuz olan ülkeler, bu kadar çok göçmene bakamamakla birlikte büyük sayıdaki yabancı vatandaşları ve göçle artan düzensiz göçmenleri bünyesinde barındırmak için de yeterli kapasiteye sahip değildir.

Anlatılmak isteneni açık bir şekilde ifade etmek gerekirse; nedeni her ne olursa olsun, zaten Kuzey Afrika ülkelerinden Avrupa Birliği ülkelerine Akdeniz yoluyla göçler yaşanmaktayken, bu ülkeler kendilerine nazaran sosyoekonomik durumu daha kötü olan Orta Afrika ülkelerinin kendi ülkelerine doğru olan göçmen akışı ve bunun getirdiği problemlerle de uğraşmaktadırlar.

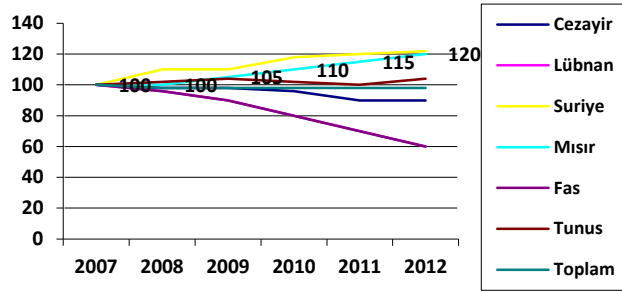
Başkaldırıları öncesi Arap Akdeniz ülkelerinde yaşayan 4,5 milyon göçmenin üçte ikisi düzensiz göçmen kapsamında kalan veya çalışan göçmenlerdir. Bu bölgede üç farklı göçmen kategorisi vardır. İşçi göçmenler en büyük grubu oluşturmaktadır. Bunlar kayıt dışı ekonomik alanlarda çalışan ve yasal bir iş izini olmayan düzensiz durumdaki işçilerdir. Mülteciler ikinci büyük grubu oluşturmakta olup son grup ise transit göçmenlerdir.

¹³¹ Eurostat, *Push and Pull Factors of International Migration-Country Report Egypt*, Eurostat Working Papers, Population and Social Conditions, sayı.3/2000/E/n07, 2000.

2.3 Arap Baharından İtibaren Arap Ülkelerinden ve Arap Ülkelerine Göç Hareketleri

Her yıl sadece dört Avrupa ülkesi ülkelerindeki yasal göçmenlerin miktarını ve kaynak ülkelerini açıklamaktadır. Bu ülkeler Almanya, İtalya, İspanya ve İngiltere'dir. Bu ülkelerde 2011 yılında Fas, Cezayir, Tunus, Mısır, Lübnan ve Suriye menşeli mülteci sayısı artmıştır. Fakat son beş yılın değerlerine baktığımızda 2011 yılında özel bir artış söz konusu değildir.(bkz:Şekil 2.4)

Şekil 2.4 2007-2012 Yılları Arasında Arap Akdeniz Ülkelerinden AB'ne Göç

Kaynak:Eurostat <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/> (erişim tarihi:05.04.2016).

2011 yılında artan göçmen sayısı 90.839, 2010 yılında 67.214 ve 2009 yılında ise 111.738 kişidir. 2011 yılında %72 artışın yaşandığı Fas'ta büyük etkiyi politik bir değişimin oluşturduğu ve sokak gösterilerinin etkisinin sınırlı kaldığını söyleyebiliriz. Aynı doğrultuda 2007-2011 yılları arasında göç artışının en çok görüldüğü ülkelerden biri olan Fas'ta 2011 yılında çok büyük bir artış yaşanmamıştır. Aynı olgu diğer altı Arap ülkesi için de geçerlidir. Elde edilen bilgilere göre Arap Baharı Avrupa'ya yasal göç anlamında herhangi bir değişiklik yapmamıştır.¹³²

Tunus ve Libya'da devrim başladıktan sonra bu ülkeler İtalya'ya yasa dışı yollarla geçmeye çalışan göçmenlerin ayrılış noktası olmuştur. Ocak-Eylül 2011 tarihleri arasında 42.807 göçmen İtalya'ya yasa dışı yollardan giriş yapmıştır. (Büyük çoğunluğu nüfusu 4500 olan Lampedusa Adası'nda karaya çıkmışlardır.) Bu sayıyı karşılaştırdığımızda 2010 yılında beşbinden daha az ve 2009 yılında ise onbinden daha az ve bir önceki on yıllık ortalama 18.788 göçmendir. (bkz:Tablo 2.2)

¹³² Farques, "Arab Spring", s.4.

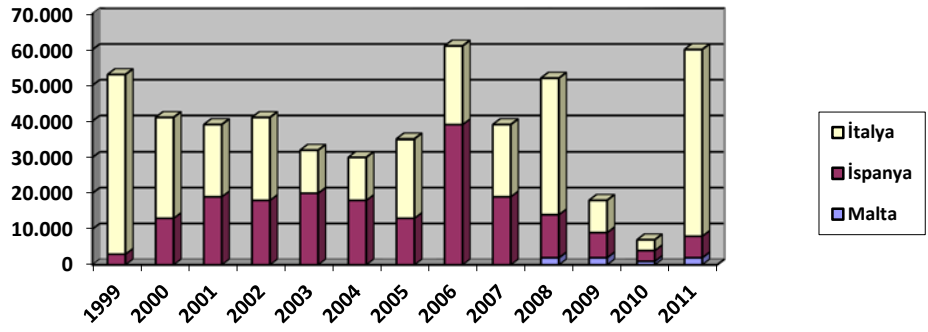
Tablo 2.2 Göçmenlerin İtalya'ya Denizden Yasa Dışı Geçişleri

Yıl	Tüm Ülkeler	Arap Ülkeleri	Diğer Ülkeler
2001	20.143	7.849	12.294
2002	23.719	9.263	14.456
2003	14.331	5.096	9.235
2004	13.635	--	--
2005	22.939	13.960	8.979
2006	22.016	15.612	6.404
2007	20.165	--	--
2008	36.951	--	--
2009	9.573	--	--
2010	4.406	2.092	2.314
2001-2010 Ortalama	18.788	8.979	8.947
2011	42.807	25.465	17.342

Kaynak: İtalya İçişleri Bakanlığı <http://www.interno.gov.it/en/issues/immigration-and-civil-liberties> (erişim tarihi:10.04.2016).

Durumu analiz ettiğimizde üç ana etken ortaya çıkmaktadır. Birincisi en çok yasa dışı geçişin yaşanmış olduğu 2011 yılı bahar aylarında Tunus'ta sahil güvenlik kontrolü yoktu ve düzensiz polis kuvvetleri mevcuttu. İkinci olarak Tunus'tan geçiş yapan 18.451 kişinin büyük çoğunluğu kendi vatandaşı olmamakla birlikte (17.342 kişi Orta-Sahra Afrika ülkeleri vatandaşı) ve geriye kalan Tunus vatandaşları 2011 yılında, İtalya'ya insan kaçakçılığına maruz kalarak erişmeye çalışmışlardır. Üçüncü olarak 2011 yılında İtalya için zirve yapan yasa dışı girişler ve beraberinde Malta'da ve İspanya'da düşüşe geçen yasa dışı geçişler olmak üzere sınırı yasa dışı yollarla geçmeye çalışan kişiler, 1999, 2006 ve 2008 yıllarında 2011 yılına göre daha fazla yasa dışı geçiş yaşanmıştır.(bkz:Şekil 2.5)

Şekil 2.5 1999-2011 Yılları Arasında İtalya, Malta ve İspanya'ya Denizden Yapılan Yasa Dışı Geçişler.

Kaynak:İtalya ve İspanya İçişleri Bakanlıkları, Frontex(Malta)
<http://frontex.europa.eu/?q=malta> (erişim tarihi:11.04.2016).

Arap Baharı düzenli veya düzensiz Avrupa'ya büyük bir göç akışına sebep olmamakla birlikte, Tunus'ta devrimin ilk zamanlarında kısa süreli insan kaçakçılığı yaşanmış, Libya'da ve Suriye'de yaşanan olaylar önemli ölçüde yer değiştirmelere sebep olmuştur. Sadece Libya'dan 2011 bahar ve yaz aylarında yaklaşık 1.128.985 kişi Tunus, Mısır, Nijer, Çad, Sudan ve bunların yanında İtalya ve Malta'ya doğru kaçmıştır. (bkz:Tablo 2.3)

Tablo 2.3 Libya'dan 2011 Bahar ve Yaz Aylarında Kaçan Kişiler

Libyalı mülteciler	422.912
Göçmenler (toplam)	706.073
Tunusa dönen Tunuslular	96.913
Mısıra dönen Mısırlılar	140.642
Tunus ve Mısır'a ulaşan üçüncü ülke vatandaşları	292.772
Libya sınırındaki Afrika ülkelerine ulaşanlar	148.281
İtalya ve Malta'ya sığınanlar	27.465
Toplam	1.128.985

Kaynak:IOM, <http://www.migrationcrisis.com/libya/> (erişim tarihi:15.04.2016).

Bu grubu üç bölüme ayırabiliriz. İlk grubu 422.912 kişiden oluşan Libyalılar oluşturmaktadır. Bu gruba komşu Afrika ülkelere sığınmış ve 2011 yaz aylarında savaşın bitip ülkelere tekrar geri dönmeyi düşünen kişiler de girmektedir. İkinci grubu ise dünyanın her tarafından gelen göçmen işçiler oluşturmaktadır. Üçüncü grubu ise hâlihazırdaki mülteciler oluşturmaktadır. Libya 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf

değildir ve ülkesindeki yardıma muhtaç kişileri mülteci olarak görmemektedir. Bu kişiler Somali, Eritre, Çad ve diğer Afrika ülkelerinden gelmektedir.

Şüphesiz ki göçmenlerin izlediği en tehlikeli yol Akdeniz'den Avrupa'ya geçiştir. Diğer bir rota olan Libya'dan Sahra'ya geçiş rotasında ise kayıtsız ve büyük oranda ölümler gerçekleşmektedir. Diğer taraftan 2011'in ilk yarısında sadece Libya'dan Avrupa'ya geçişte Akdeniz'de 1500 göçmen ve sığınma arayan boğularak hayatını kaybetmiştir.

Arap Baharının tetiklediği ikinci büyük mülteci krizi 2011 yazında Suriye'de başlamış, 2012 yılında ivme kazanmış ve bu süreç halen devam etmektedir. Söz konusu yıllarda bu sürecin nasıl gelişeceği hakkında kimse bir fikir sahibi değildi. 2012 yılında kayıtlı olan 115.117 mültecinin hepsi Suriye'nin komşu ülkelerinde yaşamaktaydı. Mültecilerin 72.874 kişisi BMMYK yardımı altında ve diğer 42.243 kişisi ise kabul eden ülke, sivil toplum kuruluşları ve yerel halk tarafından yardım edilmekteydi.

Avrupa Komisyonu "Suriye'deki olaylar Suriye'nin komşu ülkelerine ve AB'ye doğru göçmen akışına sebep olacaktır"¹³³ demiştir. 2011 Ekim-Aralık aylarında 578 Suriye vatandaşı yasal Schengen sınırını geçerken tespit edilmiştir. Bu rakam 2010 yılında 210 kişiydi ve bunların %82'si Yunan sınırında tespit edilmiştir.¹³⁴

Arap Bölgesi ulusları göçmen oranlarına baktığımızda en önemli bölgelerden biri olduğu aşikârdır. 2013 yılında Arap Bölgesi 30,3 milyon uluslararası göçmene ev sahipliği yapmış ve bu sayının 21,9 milyonunu Arap ülkeleri vatandaşları oluşturmaktaydı.¹³⁵ Bu bölgedeki göç çeşitli şekillerde oluşmakla birlikte bunları isteyerek veya istemeyerek yapılan, düzenli veya düzensiz, ülke içinde veya uluslararası olmak üzere insanların çok çeşitli durumlar karşısında fırsat veya zorluk olarak karşılarına çıktığı bir olgudur.

Bununla birlikte Arap ülkelerinden ve Arap ülkelere yapılan göç, kaynak ülke ve hedef ülkelerin sürdürülebilir kalkınması kapsamında önemli faktörlerden birini teşkil etmektedir. Ülkeler arasında oluşturulan dostluk bağlarının

¹³³ European Commission, *Communication on the Functioning of the Schengen Area*, Com(2012), 230 Final, 16 Mayıs 2012, http://ec.europa.eu/home-affairs/doc_centre/borders/docs/Biannual%20report%20on%20the%20functioning%20of%20the%20Schengen%20area%2020111101-20120430.pdf (erişim tarihi:01.04.2016).

¹³⁴ European Commission, *Schengen*, (erişim tarihi:01.04.2016).

¹³⁵ United Nations Department of Economic and Social Affairs, *Review 2012*, 2013.

kuvvetlendirilmesinden ayrı olarak hedef ülke ve kaynak ülkelerin göç konusunda oynadıkları rol farklı olmakla birlikte, göçmenler Arap ülkelerinin sosyoekonomik gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu katkı, göçmenlerin nitelikleri ve verimliliği, onların işveren konumuna geçmeleri, hedef ülkelerdeki işçi sınıfının boşluklarını doldurmaları, çalışan göçmenlerin ülkelerine göndermiş oldukları paralar vasıtasıyla kendi ülkelerinde yaşayan ailelerinin yaşam standartlarını yükseltmekte ve kendi ülkelerinde iş ve meslek fırsatları yaratarak ülke ekonomilerine katkı sağlamaktadır.

Göçün ortaya çıkardığı nitelikleri kaynak ülke gelişimine katkı sağlaması bir takım faktörlere dayanmaktadır. Temelde hükümetlerin ve işbirlikçilerin göç politikaları ile uyumlu bir şekilde göç akışını verimli bir şekilde yönetecek kabiliyette ve iradede olması gerekmektedir. Aynı zamanda bu politikayı yönetirken göçmen haklarını muhafaza eden ve halkın endişelerine ve ihtiyaçlarına cevap veren bir yapıda olması gerekmektedir.¹³⁶

Göç akışının yönetimi olsun göçmen hakları olsun her zaman bu konular ön planda tutulmaktadır. Bunun sebebi ise bu bölgede hükümetlerin ve diğer kuruluşların bu temel ilkeleri görmezden geldiği ve bir çözüme ulaşmak için ortak çaba sarf etmelerinden kaçındıklarını görmekteyiz. Göç politikalarının söz konusu havzada istenilen düzeyde olmadığından ve insan hakkı ihlallerinin çok yaşanmasından dolayı dünyanın en çok göç veren bölgelerinden birini teşkil etmektedir.

Arap ülkelerinde göç politikaları gündemden düşmemektedir. Göçün evrimleşmesi, göç hareketlerinin önemli ilişkileri, büyüklüğü ve insanları özendirilmesi ile göç politikaları değişmektedir. Bu olguya önlem olarak Arap ülkelerinin yaklaşık olarak yarısı göç ve başka ülkelerde oturan vatandaşlarla ilgili bakanlık veya bakanlıkların içinde özel kuruluşlar oluşturmuştur. Diğer ülkeler ise çoğunlukla Körfez ülkeleri olmak üzere iç işleri ve çalışma bakanlıklarını sorumlu tutmuşlardır.

Uluslararası göçün Arap bölgesindeki ülkelere etkisi ister kaynak ülke olsun ister hedef ülke olsun getirmiş olduğu fırsatlar ve zorluklar iyi bir şekilde değerlendirilmeli ve bu konularla yüzleşilmesi gerekmektedir.

Arap göçlerinin bu bölgeye eşi benzeri görülmemiş artı bir etki yaratabilme imkânı vardır. Göçmenler büyük bir nitelik havuzu oluşturmakla birlikte kendi kaynak ülkelerindeki çok ihtiyaç duyulan uzmanlık ve kaynaklara sahip bir şekilde ülkelerine

¹³⁶ Working Group on International Migration in the Arap Region, *Terms of Reference*, 2013.

geri dönebilme imkânlarının yanında ülkelerinde yaşayan ailelerine ve topluluklarına para göndererek gelişimine katkıda bulunabilmektedirler. Arap ülkelerine diğer ülkelerde yaşayan vatandaşları tarafından 2014 yılında yaklaşık olarak 53 milyar dolar bir girdi sağlanmıştır. Bu rakam 2012 yılında 49 milyar dolardır.¹³⁷ Bu ülkelerden Mısır ve Lübnan dünyanın en önemli salt değer olarak para havalesi alan ülkelerini oluşturmaktadır.

Gönderilen havaleler gelişim projelerine fon sağlamakta, fakirliği azaltmakta, aile giderlerini karşılamakta, eğitim seviyesini artırmakta, sağlık durumunu geliştirmekte ve ticari faaliyetlere katkı sağlamaktadır.

Diğer taraftan işçi gücü olarak sosyoekonomik gelişim sağlayan Körfez ülkeleri uzun süredir büyük ölçekli göçmen işçilerin Körfez ülkelerine olan katkısına ve doğal kaynakların değerlendirilmesi sonucu oluşan işçi sınıfının boşluklarının doldurulmalarına bağlı ülkelerdi. Buna rağmen göç olgusu Arap bölgesini bir takım zorluklarla baş başa kalmasını sağlamıştır. Örnek verecek olursak uluslararası göçmen miktarını tespit etmek ve takip etmek en büyük zorluklardan birisidir. Söz konusu Arap ülkeleri “uluslararası göçmen” tanımında farklılıklar yaşamakta olduğundan bölgesel ve uluslararası seviyeler için alınacak sağlam tedbirlerin önünde engel teşkil etmekte ve tutarlıktan uzak bir tablo çizmektedir.

Uluslararası göçmen sayısının belirlenmesi ülkeden göç eden insanları belirlemekten daha zor bir konu olmakla birlikte, politikacılar için tutarlı göçmen miktarları, uluslararası göçmen sayıları ve hedef ülkeler için sonuçlarının değerlendirilmesi hayati önem taşımaktadır.

Devam eden düzensiz göç olgusu gün geçtikçe artan binlerce kişinin denizi geçmeye çalışırken ölmesi, suç şebekelerinin artması ve insan kaçakçılarının faaliyetleri aşılması gereken zorlukları oluşturmaktadır. Ayrıca işgal edilmiş Filistin topraklarında meydana gelen zorunlu göç, Irak'taki savaş ortamı, Libya ve Suriye'deki durumlar, Yemen'deki iç karışıklıklar düzensiz göç olgusunu artırmakta ve artırmaya devam edeceğini de göstermektedir.

2.4 Arap Baharı Sonrası Akdeniz'de Düzensiz Göçün Nedenleri

¹³⁷ The World Bank, *Migration and Development Brief*, 24 Nisan 2013.

2.4.1 Sosyo Politik Nedenler

Devrimlerin hızının azaldığı ve demokratik seçimlerin bütün Arap Dünyasında yerini aldığı zamanda, ortaya çıkan yeni hükümetlerin kendi yönetimlerini güçlendirmek gerekli bir hal almıştır. Yeni hükümetlerin oluşması, zalimlikle ve diktatörlükle uzun bir süredir yönetilen ülkelerde demokratikleşmenin zor olacağı ve Arap Dünyasında bir çok liderin demokrasi ile çok az haşır neşir olduğunu ve İslami demokrasi ile yönetime alışık olduklarını söyleyebiliriz.

Devrim yaşamış ülkelere bakacak olursak geriye deneyimli olmayan siyaset adamlarının ülkeyi yönettikleri, ekonomiye yön verdikleri, sosyal faaliyetleri ve dış işleri politikalarını ülke seviyesinde tuttukları görülmektedir.¹³⁸ Tarihe baktığımızda devrimlerin bazen on yıllarca istikrarsızlık ortamı yaratabileceğini söyleyebiliriz. Bu sebepten dolayı göç baskısını bu zaman diliminde artırabilmektedir.

Geçtiğimiz on yılda Arap ülkelerinde nüfusun büyük kesiminde hayat standartlarında büyük bir düşüş yaşanmıştır. Hükümetlerin uygulamış oldukları cömert sosyal yardım sistemlerinin sonuçlarından biri artan genç nüfus işsizliği olmuştur. Artan eğitilmiş genç nüfus işsizliğinin IMF ile Dünya Bankası'nın bu ülkelere uygulamış olduğu yapısal ekonomiyi güçlendirme yeniliklerinin uygulaması sonucu olduğu da değerlendirilmektedir. Örnek verecek olursak Mısır ve Cezayir'de sosyal yardım sistemleri ciddi bir kriz ile karşı karşıya kalmış, sağlık hizmetlerine erişim ve kalitesinde, eğitimde ve konut desteklerinde çok büyük düşüşler yaşanmıştır. Tunus'ta devletin sosyal politikalar için yaptığı devlet harcamaları yüksek seviyede kalmış, sosyal hizmetlerin kalitesi ve kapsadığı alanlar arasında uçurum artmış ve bunun sonucunda ülke içerisinde hoşnutsuzluğun artmasına neden olmuştur.

Bu sebeplerden dolayı son on yılda durum daha da kötüleşmiş, bu ülkelerde yaşayan insanların aldıkları maaşın sabit kalması ama aynı zamanda enflasyonun olması sebebiyle satın alma güçleri düşmüştür. Bunun sonucunda artan gıda fiyatları neticesinde kademeli bir erozyon yaşanmıştır.

Temel gıda malzemelerinin fiyatlarındaki artış son on yılda artan fakirliğin temel sebeplerinden birisidir. Oluşan devrimlerin bir açıklaması olarak Cezayir, Mısır ve Tunus gibi ülkelerde, dünya genelinde 2006 yılından itibaren artan gıda fiyatlarının

¹³⁸ Fargues, "Arab Spring", s.12.

sebeup olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü bu ülkeler ithal edilen temel gıda malzemelerine tam bağımlı oldukları için dünya genelindeki fiyat değişimlerinden kolayca etkilenebilmektedirler.

Buradan hareketle Kuzey Afrika ve Arap Dünyasında gerçekleşen devrimleri aylar öncesinden tahmin edilebilme olgusu kayda değer bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü devrimlerin olduğu zaman aralığında dünya genelinde şaşırtıcı bir şekilde ayçiçeğın fiyatı %113 ve şekerin fiyatı %86 oranında artmıştır.¹³⁹ Tek sonucu olmamakla birlikte bu gibi faktörlerin neticesinde Arap Baharı söz konusu ülkelerde yaşanmıştır.

Hükümetler buna karşılık vatandaşların alım gücü sürdürülebilirliğinin devamı için farklı tedbirler almıştır. Kamu görevlilerinin maaşının artırılması, asgari ücretin gözden geçirilerek artırılması ve yiyecek yardımlarının genişletilmesi alınan tedbirlere örnek verilebilir. Fakat alınan bu önlemlerin yetersiz kaldığı, iş piyasası durumunun kötüleştiğı, eğitimli genç nüfusun işsizlik oranlarının arttığı, satın alma gücünün de düştüğü ve sosyal yardım sistemlerinin çökmesi sonucu gibi hususlar neticesinde 2011 yılında patlak veren ve herkesçe bilinen başkaldırışlar yaşanmıştır.¹⁴⁰

2011 yılının başlarında ortaya çıkan başkaldırıların sebeplerini analiz edecek olursak her bir ülkede ortaya çıkan politik durumları ve ülkelerin sosyoekonomik problemleri ele alınarak ortak bir çalışma sonucunda sağlıklı sonuçlar elde edebiliriz. Sosyo politik durumların bu ülkelerdeki düşüşünü incelediğimizde son on yılda artan devlet otoritesi, baskı ve temel insan haklarının sınırlandırılması karşımıza çıkmaktadır. Bunun sonucunda katlanarak artan politik yakınmalar, politik fikirler ve ifadelerin yasal yollarla yapılmasının kısıtlanmasının sonucu olarak burada yaşayan halkın kendi yakınmalarını duyurmak için kendiliğinden oluşan sokak protestolarına neden olmuştur.

Otoriter rejimlerin doğası gereğı yukarıda değinilen sosyo politik gelişmeler yönetimleri yoğun bir şekilde etkisi altına almış ve bu gelişmelerin dengeli bir şekilde ülke geneline yayılması engellenmiştir. Yapılan yenilikler ekonomiyi libelleştirmek yerine söz konusu rejimlerin otoritesini sağlamlaştırmış ve halk üzerinde kontrolü

¹³⁹ M.C.Paciello, "The Arab Spring: Socio-economic Challenges and Opportunities", Istituto Affari Internazionali, Documenti Iai 15e, Roma, Aralık 2011, s.4.

¹⁴⁰ Paciello, "Arab Spring", s.4.

artıran temel unsur olmuştur. Bu yenilikler devletin desteklediği elit kesime ve silahlı kuvvetlerin üst düzey yetkililerine geniş çaplı zenginleştirici olanaklar sağlamıştır.

Devlet kaynaklı işletmelerin kademeli bir şekilde özelleştirilmesinin yapılması ekonomik reformlardan sadece politik üst tabakayı oluşturan kişiler ile yakın bağı olan özel sektör girişimcilerinin faydalanabildiği gerçeği çok önemli bir husustur.¹⁴¹ Burada bütün Arap ülkelerinin yüzleşmekten kaçındığı adam kayırma problemi devreye girmektedir.

Diğer taraftan yolsuzluk sistemi içerisinde yabancı yatırımcılar etkilenmekte ve söz konusu rejimlerle zorla anlaşmaya tabii tutulmaktadır. Bununla birlikte Cezayir, Mısır ve Tunus gibi ülkelerde hükümetler tarafından yürütülen yenilikler kapsamında özel sektör üyelerinin seçimi kendileri tarafından yapılmaktadır. Bu kapsamda ayrı ayrı destek birimleri takviye edilmekte ve istedikleri alanda genişletme yapabilmektedirler. Burada sadece şahsi çıkarlarını düşünen ve bunu sivil sektör yetkililerini kendileri seçmek vasıtasıyla bu kişileri de alet ederek gerçekleştirmekte ve bu husus da yozlaşmaya neden olmaktadır.¹⁴²

Bu nedenle politik geçmişin şeffaf olmaması ve yaşanan göz yummaların karşılıklı olarak yapılması, hükümetle sıkı ilişkileri olan girişimcilere son yirmi yılda yapılan özelleştirmelerle büyük oranda çıkar sağlaması gibi hususlar politik hoşnutsuzluğu oluşturmaktadır.

Arap Baharı yaşayan ülkelerdeki politik geçişlerin ilk safhaları birçok zorluktan ve belirsizlikten dolayı bozulmuş ve başarılı bir geçiş yaşanmamıştır. Örnek verecek olursak Mısır'da Hüsnü Mübarek'in yıkılmasından sonra ülkeyi yöneten Askeri Konsey eski sistemin gücünü gözden çıkarmakta isteksiz davranmış, tepeden inme bir davranışla geçiş sürecini yönetmeye kalkmış, gözaltına alma gibi baskıcı tedbirleri artırmış ve protestolara karşı orantısız güç kullanmaktan çekinmeyerek gözdağı vermiştir.

Tunus örneğinde Mohammed Ghannouchi'nin liderliğindeki ilk iki geçiş hükümeti eski rejimin üyeleri ile sıkı bir bağ oluşturdukları için eski rejimi ortadan kaldırmada tereddüt etmiş ve belirsiz bir ortam yaratarak kendilerinden isteneni yapmamışlardır. Fakat Beji Caid Essebsi tarafından kurulan üçüncü hükümet politik

¹⁴¹ Paciello, "Arab Spring", s.7.

¹⁴² Ümmühan Bardak, "Continuity and Change in Youth Migration Patterns from the Mediterranean IAI Working Papers, 2015, s.4.

geçiş anlamında olumlu sinyaller vererek politik belirsizlik ve sosyal krizleri çözmede ısrarcı davranmışlardır.

Arap Baharı yaşayan ülkelerdeki devam eden politik belirsizlik ve güvenlik ile ilgili problemler ve tırmanan sosyal çekişmeler ile birleşince, özel yatırımcıların cesaretini kırmakta ve turizm faaliyetleri gibi ülkelerin gelişimine katkıda bulunacak girişimler engellenmektedir. Bununla birlikte geçici hükümetler tarafından alınan sosyoekonomik tedbirler bir önceki hükümetler tarafından alınan tedbirlerle aynı paralelde olmakla birlikte büyük oranda eski rejimlerin uyguladıkları tedbirlerin etkisi altında kalmışlardır.

Bu gibi nedenlerden dolayı geçiş hükümetlerinin yaptıkları faaliyetler ve sonuçlarının başarısız olması bu rejimlerin doğasında vardır. Çünkü ideolojik olarak birbirine girmiş düzenlerin geçerli meşruiyetlerinin olmaması ve ülkelerin yüzleştikleri artan sosyoekonomik zorluklara uzun dönemde yaratıcı bir yaklaşım sergilememeleri sonucu başarısız olunmuştur. Sonuçta gerçek olan, geçici hükümetler ekonomi politikalarını yönlendirmede hiç bir değişim yapmamışlardır. Eski rejimlerin uygulamış oldukları politikalarla kıyas yapıldığında yeni ve eski rejimlerin hiç bir farkı olmadığını görmekteyiz. Örnekle, Cezayir’de devrimler sonrası Başkan Bouteflika tarafından resmi olarak açıklanan politik iyileştirmeler politik anlamda gelişime hiç bir katkı sağlamamış aksine politik ve ekonomik sorunların mevcut varlıklarını devam ettirmiştir.¹⁴³

Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin mevcut yasama programlarının en büyük tahditlerinden birini ifade özgürlüğü ve dernek kurma özgürlüğünde uygulanan büyük engellerdir. Bu ülkeler temel özgürlüklerin arasında yerini alan bu olgulara kısıtlamalar yaparak demokratik geçişin tam gerçekleşmediği ve yapılan yeniliklerin uygulanabilirliğinin sağlanamadığı görülmektedir.¹⁴⁴ Bu durum özellikle Mısır’da büyük bir endişe konusu oluşturmaktadır. Mısır’daki Askeri Konsey yapılan grevlere ve protestolara çok sert karşılık vermiş, yasal olmayan yollarla protestocuları tutuklamış ve tutuklanan aktivistleri mahkemelerde yargılamıştır.

Söz konusu ülkelerdeki en büyük sorunlardan birisi sosyal huzursuzluğun çeşitli şekillerle vuku bulması ve sonrasında bu sosyal huzursuzluğun şiddetlenmesi ve

¹⁴³ Paciello, “Arab Spring”, s.6.

¹⁴⁴ Bardak, “Contiunity and Change”, s.8.

bunun sonucunda kargaşa ortamı yaratmasıdır.¹⁴⁵ Nakit sıkıntısı çeken ülkelerde özellikle Mısır ve Tunus'ta sivil sektörden gelen devlete bir karşı koyma mevcuttur. Çünkü mevcut ekonomik kriz ve bunun sonucunda artan büyük miktarda ücret artışlarını sivil sektör kabul etmemiş, ekonomik alanda yapılan yenilikler beklentileri yok etmiş ve sosyal huzursuzluğun çok sayıda örneklerine öncülük etmiştir.

Özel sektördeki ve devlet içindeki otonom yapıların icra ettiği protestolar, politik istekler ve ekonomik yakınmaların birleşmesi sonucu oluşmaktadır. Burada önemli olan devrimler sonrası dönemde politik güçler ile girişimci organizasyonlar arasındaki ilişkinin nasıl olacağı ve nasıl yön alacağıdır. Devrim sonrası oluşturulan yeni hükümetlerin kurulması, sadece yapısına ne kadar bağımlı olacağı ve ekonomik stratejileri etkileyeceğine değil bunun yanında oluşan yeni gruplara ve girişimcilere ne kadar cesaretlendirdiği de önemlidir. Politik ortamın kurulması ve gerekli politik desteğin girişimcilere sağlanması burada önem kazanmaktadır.

Sonuç olarak bu ülkelerde yaşanan politik ve ekonomik değişimin hızı ve kapsama alanı genç nüfusun ve özellikle bayanların politika üretimine etki etmeleri ve katkı sağlamalarındaki katılımı çok önemlidir. Devrimlerin sonrasında gençlik hareketleri çok çeşitli alanlarda muazzam büyüme sağlamıştır. Mısır'da genç nüfus sokak protestoları organize ederek politik değişim sürecine katkı sağlamış ve Askeri Konseyi birçok alanda baskı altına almayı başarmıştır. Genç nüfus ülkelerin geçiş durumunda verilen sözleri yerine getirmede hükümetlere karşı büyük bir baskı unsuru olmuş ve mevcut politik ortamın yönlendirilmesinde ve şekil verilmesinde başı çeken unsur olmuştur.

Fakat sokak protestolarının ötesinde, gençlerin karar verme mekanizmalarını etki altına alma yetenekleri şimdiye kadar sınırlı bir seviyede kalmıştır. Genç nüfus ve icra ettikleri hareket politik ve ekonomik değişime yön vermede önemli bir rol oynamak istiyorsa ilk başta genç nüfusun daha organize olması ve bunu geliştirmesi, birbirine uyumlu olan birleşmiş güç doğrultusunda yapacakları faaliyetleri belirlemeleri ve bu hedefler doğrultusunda hareket etmeleri gerekmektedir.

Bunun yanında genç nüfusun özellikle sivil toplum örgütleriyle, ticari oluşumlarla, insan hakları savunucuları ve bu grupların oluşturduğu kurumlarla politik

¹⁴⁵ Cecilia Malmström, Lecture at Harvard University's Minda de Gunzburg Center for European Studies, Responding to the Arab Spring and rising populism, Boston, 2012.

ve sosyoekonomik durumları koordine etmeye başlamalı ve hükümetler ile karşılaştırıldığında ayrıntılı bir şekilde hazırlanmış açık ve kolay anlaşılır uzun dönem stratejik bir plana sahip olmak zorundadırlar. Sosyal, ekonomik ve politik anlamda icra edilen yeniliklerin, ülkelerinde karar verme sürecini etkileyen ve geniş bir hareket serbestisi sağlayan sivil toplum örgütlerinin gelişimi ile doğru orantılı olması gerçeğini unutmamak gerekmektedir.

Son olarak hükümet tarafından desteklenen istihdam programları ve hükümetlerin sosyal alanda başarısız ve mantıksız uygulamaları neticesinde bu bölgede yaşayan insanların huzursuzlukları artmış ve konuyla ilgili yeterli tedbirler alınmadığı için göçe zorlanmıştır.

2.4.2 Sosyoekonomik Nedenler

1960'lı ve 1970'li yıllarda Arap Dünyasının büyük çoğunluğu, hükümetler tarafından uygulanan ekonomi politikalarını sıkı bir şekilde takip etmiş fakat seksenli yılların ortalarına gelindiğinde sadece mütevazı sonuçlar alınmış ve ekonomik olarak sürdürülebilir olmayı sağlayamamışlardır. Dünya petrol krizinin sonucunda kötüleşen ekonomi ve ortaya çıkan yüksek orandaki bütçe açıkları ilk olarak Tunus'da, (1986) sonra Mısır'da, (1991) sonra Cezayir'de (1994) ve diğer Arap ülkelerinde olmak üzere enflasyona sebep olmuştur.¹⁴⁶ Daha sonra bu ülkeler Dünya Bankası ve IMF'den para yardımı talep etmek zorunda kalmışlardır.

Bu ülkelerde yaşanan ekonomik krizler zaman ve ölçek bakımından farklılıklar göstermesine rağmen bu devletler ekonomiye sınırlı müdahale kapsamında piyasa odaklı yenilikler geliştirmeye çalışmış, özel sektörün büyümesini desteklemiş ve kendi ekonomilerini dünya ekonomisine uyumlu hale getirmeye çalışmışlardır.

1990'lı yıllara geldiğimizde Tunus ve Mısır bütçe açıklarını azaltarak ve enflasyonu düşürerek ekonomik büyümenin kısılcımlarını başlatmıştır. 2000'li yıllarda ise yaklaşık on yıldır süren sivil savaş neticesinde çöken Cezayir ekonomisi yıllar sonra toparlanmaya başlamıştır. Geçtiğimiz on yılda söz konusu Arap ülkeleri makroekonomik performans olarak iyileşme göstermişlerdir.¹⁴⁷ Fakat makroekonomik

¹⁴⁶ Paciello, "Arab Spring", s.3.

¹⁴⁷ Jennifer Keller, *Labor Migration from North Africa, Development Impact Challenges and Policy Options*, Washington: World Bank, 2010, s.14.

göstergeler gelişimi gösterirken ve iş olanaklarının arttığı bir ortamda özellikle eğitilmiş genç nüfusun işsizlik oranının artması dikkat çekicidir.

Bu açıdan baktığımızda son on yılda ulusal seviyede düşen işsizlik oranlarının yanında ülkelerin çok önemli iki kesiti olan kadınlar ve üniversite mezunlarında aynı etkiyi göstermemesi kayda değer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bununla birlikte kayıt dışı ekonomi ise haklarından mahrum edilmiş büyük çoğunluktaki gençlerin iş sahibi olmak için en önemli kaynaklardan birini teşkil etmiştir. Bu iş imkânları genellikle düşük ücretli, kanunsuz ve sosyal bir güvencesi olmayan işlerdir.

Bu olumsuz işçi sınıfı eğilimlerinin sebeplerini ülkelerin ekonomik anlamda yetersiz politikalarına bağlayabiliriz. Aynı zamanda ülkelerin iş sahası açma ve sürdürülebilir bir ortam yaratma konusundaki yetersizlikleri bu eğitilmiş genç nüfusun işsizlik oranlarını her geçen gün artırmıştır.¹⁴⁸

Piyasa odaklı iyileştirmeler ve uyumun sağlanması kısmi olarak da gerçekleştirilmesine rağmen yapısal kırılmalıklar ve zayıflıklar yüzünden işsizlik oranları artmaya devam etmiştir.

Arap ülkelerinin genel sorunlarını ele aldığımızda ilk olarak ekonomik çeşitliliğin azlığı ve yüksek oranda dış kaynaklı yardımlara olan bağımlılık karşımıza çıkmaktadır. Yurt dışından vatandaşlar tarafından gönderilen paralar, turizm, petrol ihracatı, finansal yardımlar ve ülkelere bağımlılık gibi faktörler dış kaynaklı ekonomik sarsıntılara yüksek oranda maruz kalmayı sağlamakta ve bu uzun dönemde ekonomik sürdürülebilirliği sağlayamamaktadır.

İkinci olarak kamu alanı istihdam oranı beklentileri büyük oranda düşerken özel sektör iş olanakları belirli limitte kalmaya devam etmiştir. Bu sebepten dolayı özel sektördeki iş olanakları düşük seviyelerde sürüp gitmiştir. Bu oran hem yerel hem de yabancı kaynaklı özel sektörde yaşanmış, sermaye teşvikli sektörlerde yoğunluk artmış ama bu yeterli iş olanakları sağlayamamıştır.¹⁴⁹ Bunun yanında düşük teknoloji üretim faaliyetleri eğitilmiş genç nüfus için de çok düşük iş olanakları sağlayabilmiştir.

Tunus ve Mısır gibi ülkelerde yabancı dış yatırımların büyük oranda olması özelleştirmenin artmasına sebep olmuş ve bu yabancı yatırımlar yeni iş imkânları

¹⁴⁸ Keller, *Labor Migration*, s.14.

¹⁴⁹ Paciello, "Arab Spring", s.9.

yaratamamış sadece devlet organlarının özelleşmesine sebep olmuştur. Özelleşen kurumların işçi ihtiyaçları eğitilmiş genç nüfusa hitap edememiş ve bu işsizlik oranını yine düşürememiştir. Bu sebeplerden dolayı söz konusu ülkelerde ekonomik anlamda büyüme yaşanırken hükümetin piyasa odaklı iyileştirme politikalarını uygulamadaki başarısızlıktan dolayı artan sayıdaki üniversite mezunu gençlere yeterli miktarda iş imkânı sağlanamamıştır.

Son olarak küresel finansal krizler işçi sınıfında yaşanan zorlukları daha da kötüleştirilmiş özellikle Tunus ve Mısır'da iş üretiminin yavaşlamasına, işten çıkarılmaların ve işsizliğin artmasına neden olmuştur.

Arap Baharı'nın sebep olduğu istikrarsızlık bölge ekonomilerini ters yönde etkilemiştir. Söz konusu süreçte Libya petrol üretimine ve Mısır doğal gaz çıkarmaya devam etmesine rağmen Kuzey Afrika ve Orta Doğu ekonomilerinin diğer sektörleri dağılma sorunu ile karşı karşıya kalmışlardır. 2010 yılında ekonominin önemli ayağı olan Mısır turizm endüstrisi yaklaşık 13,6 milyar dolar bir getiri sağlamıştır.¹⁵⁰ 2011 yılında bu rakam 9 milyar dolara düşmüş ve bu düşüş de %35 lik bir azalmayı göstermektedir.

Arap Dünyasında devam eden karışıklık ortamı ve sivil savaş birçok insanı etkilemekte, devam eden istikrarsızlık yabancı yatırımcıları korkutmakta ve bu olgu ülke ekonomileri için ihtiyaç duyulan yatırımların gerçekleşmesine olanak sağlayamamaktadır.

Çalışma alanındaki üretilen politikalar artan işsizlik krizine cevap vermede yetersiz kalmıştır. Çok sayıda devlet tabanlı iş sağlama imkânlarında üç temel eksiklik yaşanmıştır. Bunların birincisi, bu iş olanakları sadece geçici işler olması ve işsizlik sorununa uzun dönemli bir çözüm olmaktan uzak olmasıdır. İkincisi, bu sağlanan iş imkânları belirgin biçimde yasal olarak çalışma alanlarına girmede büyük problemler yaşayan genç üniversite mezunlarına yönelik işler değildi. Son olarak ise borç olarak alınan mikrokredilerin kadınlara ve genç nüfusa yönelik iş sağlama konusunda yapılan hatalar ve bunun sonucunda sürdürülebilirliğin sağlanamaması sebeplerinden dolayı

¹⁵⁰ The World Bank, *International Tourism. Receipts(current us\$)*, 2011. <http://search.worldbank.org/data?qterm=egyptandtourism&language=EN> (erişim tarihi:25.04.2016).

hükümetler tarafından uygulanan iş sağlama politikaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır.¹⁵¹

Arap Baharı yaşayan ülkelerde ülke ekonomileri değişik şekillerde etkilenmiştir. Örnek verecek olursak Mısır ve Tunus'ta ortaya çıkan başkaldırıları ve protestolar hâlihazırdaki vahim sosyoekonomik durumu daha da kötüleştirmiştir. Tüm ekonomik birimler eksi yönde etkilenmiştir. Turizm, tekstil ve inşaat sektörleri en büyük darbeyi yemiş ve ciddi ekonomik küçülmelere yol açmıştır. Bu ülkelerde devrim sonrası yaşanan ekonomik krizler iş olanaklarını çok büyük oranda azaltmış, artan işten çıkarmalar başı çekmiş ve bunun sonucunda artan bir işsizlik ile baş başa kalınmıştır. Özellikle Libya'daki savaş ekonomik durumu iyice kötüleştirmiştir. Libya'nın diğer Arap Baharı yaşayan ülkelerle olan güçlü ticaret bağları ve yatırım ilişkileri de bu bozulmanın temel nedenlerinden bir kısmını oluşturmuştur.

Tunus'ta ve Mısır'da kurulan geçiş hükümetleri artan ekonomik zorluklara karşı geçmişte yapılan uyum tedbirlerini aynen uygulamışlardır. Bu uyum tedbirleri geçmişte yaşanan aynı eksikliklerden ve uygulanamamasından dolayı bir fayda sağlamamıştır. Çünkü uzun dönem gelişim stratejisinden açık şekilde yoksun olan bu uyum tedbirleri geçmişte yetersiz olduğunu gösterdiği gibi şimdi de yetersiz olduğunu göstermiştir.

Sosyoekonomik zorluklar gün geçtikçe kötüleşmekte fakat uygulanan ve uygulanacak stratejik tedbirler bu sorunlara cevap vermede yetersiz kalmaktadır. Bazı ülkelerde kısa süreli de olsa bu devrimler ekonomik anlamda negatif bir etki yaratmamıştır. Hatta Cezayir hükümeti bazı alanlarda Arap Baharından faydalanmayı bilmiştir. Aslında Libya'daki savaş ortamı petrol fiyatlarını yükseltmiş bu olgu da Cezayir'in ana gelir kaynağı olan petrolün fiyatı artınca geliri de artmıştır.

Bununla birlikte hükümetler Ocak 2011 ayından itibaren kamu harcamalarını %25 artırarak devam edecek kitlesel protestolara engellemede kısmen de olsa başarılı olmuştur. Fakat uzun dönemde bu artışı değerlendirirsek ülke ekonomilerine etkisiz bir yarar sağlamıştır. Çünkü sosyoekonomik zorlukların temelini oluşturan ciddi konut edinme problemleri, düşük maaş ve yüksek orandaki genç işsizlik oranlarını düşürmede başarısız olmuştur.

¹⁵¹ Paciello, "The Arab Spring", s.4.

Bu ülkelerde hali hazırda mevcut olan sosyoekonomik sıkıntıların üstesinden gelmek için, bu ülkelerin daha kapsamlı ve sürdürülebilir gelişimi hedefleyen yenilikleri ve ekonomik stratejileri oluşturmak için en baştan itibaren köklü bir şekilde tekrar düşünmeye ve uygun bir plana ihtiyaçları vardır. Bu ülkelerdeki stratejik gelişimdeki herhangi bir gerçek değişim politik anlamda ciddi değişimleri gerekli kılmakta, ekonomi ve politika arasında var olan bağlarda ciddi bir yapılanmaya gidilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Politik üst tabakanın himayesinden kurtulmuş girişimci sınıf için bu gerekli bir olgudur. Bu alınan politik eğilimin sonucunda ekonomik ilkelerin ve yatırımların doğası değişecek hatta ölçeği bile etkilenecektir. Bağımsız ve güvende hisseden bir özel girişimci yapacağı yatırımı bu kıstaslara dayandırmaktadır. Arap Baharı sonrası yapılan seçimlerin sonucu sadece gelecek hükümetlerin politik gidişatlarını belirlemeyecek aynı zamanda bu ülkelerin ekonomik görünümünü de etkileyecektir.

Yapılan ekonomik yönetim, söz konusu rejimlerin otoriter ve zoraki doğası, yolsuzluk, adam kayırma ve yağmacı yöntemlerle birleştiğinde özel sektörün bağımsız ve dinamik yapısını engellemekte ve uzun dönem istihdam ve sürdürülebilir büyümeyi sağlayamamaktadır.

Bu kapsamda söz konusu ülkelerde yerel ve yabancı yatırımların cesaretini kıran nedenlere değinmekte fayda vardır. Bunlar yaygın yolsuzluk, şeffaf olunmaması, iltimasçılık ve adam kayırmacılık sistemlerinin ekonomiye yön vermesidir. Arap ülkeleri bu bozulmalara cevap vermediği takdirde karışıklıkları sonlandıramayacağı ve bunun doğrultusunda göçmen akışını durduramayacağı anlamına gelmektedir.

2.5 Arap Baharı Sonrası Akdeniz’de Göçün Yönetimi

AB Akdeniz havzasında meydana gelen devrimleri ilk başta politik bir fırsat olarak görmüştür. Bu fırsat sadece Arap ülkelerinde yaşayan insanlar değil aynı zamanda Avrupa’nın Akdeniz bölgesindeki bu ülkelerle çok yönlü ilişkilerine de kapsamaktadır. Devrimlerin temelinde AB üye ülkelerinin Akdeniz bölgesine olan ilgiyi artırarak genişletmeleri ve bu gayretleri demokrasinin gelişmesine kaydırmaları olmuştur.

Ben Ali'nin Tunus'tan kaçıışının ikinci ayı dolmadan Avrupa Komisyonu "Güney Akdeniz Ülkeleri Demokrasi ve Ortak Zenginlik İşbirliği"¹⁵² kapsamında demokratik değişimlere destek olmak için "daha fazla demokratik yenilik için daha fazla yatırım" yaklaşımını benimsemişlerdir. Bu yaklaşımda amaçlanan demokratik yeniliklerin bir an önce gerçekleştirilmesi için ihtiyaç duyulan yardımların yapılmasıdır.

Yapılan yardımlar kapsamında en güçlü oluşumlardan biri olan AB-Tunus Görev Gücü 2011-2013 yılları arasında demokratik geçişi desteklemek amacıyla 4 milyar Avro kaynak sağlamıştır. AB-Ürdün ve AB-Mısır Görev Güçleri de 2012 yılında oluşturulmuştur. Büyüme Kapsamlı İyileştirme Amaçlı Ortaklığa Destek Programı 2011 yılında hayata geçirilmiş, demokratik geçiş ve sürdürülebilir büyümeyi destekleyen 350 milyon Avroluk bir kaynak sağlanmıştır. Fas'ta demokratik iyileştirmeler ve gelişim için yardım imkânları %20 artırılarak 580 milyon Avroya yükseltilmiştir. Bununla birlikte AB ülkeleri Güney ve Doğu komşularına ayırmış oldukları bütçeyi %40 oranında artırmış ve yaklaşık 18 milyar Avro seviyelerine çıkarmıştır. AB ülkeleri diğer yandan Libya ve Suriye krizleri sonrası BM kapsamında aktif bir rol almıştır.¹⁵³

AB ülkeleri yapmış oldukları bu yardımları ülkeler bazında ayrı ayrı planlamış ve istenilen demokratik gelişimlerin icra edildiği ülkelere yardımı kesmemiştir. Fakat demokratik iyileştirmelerin isteneni vermediği ve ağır insan hakkı ihlallerinin devam ettiği ülkelere yardım konusunda önyargılı davranmış hatta yardımları durdurmuştur.

Uzun dönemde yenilenmiş demokrasi anlayışıyla birlikte en büyük beklentilerden biri istikrarlı Akdeniz havzası ülkelerinden daha az göç almak ve daha iyi bir göçmen yönetiminin gerçekleşmesidir. Yeniliklerin burada amacı ülkelerin daha demokratik bir yapıya teşvik edilmesi ve demokratik değişimin geliştirilmesidir. Bunun sonucunda elde edilmek istenen, geliştirilmiş demokratik değişimler sonucunda

¹⁵² European Commission, *A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean*, Com(2011a) 200 Final, http://eeas.europa.eu/euromed/docs/com2011_200_en.pdf (erişim tarihi:04.04.2016).

¹⁵³ Farques, "Arab Spring", s.5.

Güney Akdeniz ülkelerinin daha az göç vermesine ve daha güvenli göç akışı olgusuna ulaşmaktır.

AB'nin demokratik ilkeleri ile göç arasındaki bağ “Değişen Komşuluk İlişkilerine Yeni Yaklaşım: Avrupa Komşuluk Politikasının Gözden Geçirilmesi”¹⁵⁴ şunu belirtmektedir: Artırılmış AB ülkeleri desteği tamamen duruma dayalıdır. Bu yardımlar demokrasinin inşası ve pekiştirilmesindeki başarıya dayalı olmakla birlikte kanunun üstünlüğünü kabul etmektir. Bu geliştirilmiş yardım farklı şekillerde yapılabilmekte ve değişimi kolaylaştırıcı etkenleri de içermektedir.

Güney Akdeniz ülkelerinde demokrasinin inşası için üzerinde durulmasına ve büyük çabalar harcanmasına rağmen AB henüz kısa dönem göçmen hareketlerine ve uzun dönem göç olgusuna karşı yeni bir hareket tarzı geliştirememiştir. Bilakis AB, Arap Baharından sonra Akdeniz bölgesinden yapılan göçlere karşı eski politik durumunu yeniden doğrulamış ve bir politika üretmemiştir. Buna ek olarak Tunus'tan icra edilen kısa süreli göç hareketlerine karşı bazı AB ülkeleri Schengen Anlaşması'nın Avrupa'ya yapılan göç akışını takip edebilme yeteneğinin yeterli olduğunu belirtmişlerdir.¹⁵⁵

AB son on yıldır uzun süreli dış boyutlu göç politikalarını geliştirmeye devam etmektedir. 2009 yılında yürürlüğe giren Stockholm Programında yeni bir bakış açısı ortaya atılmıştır. Bu bakış açısı “Göç ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım” ilkesidir. Bu yaklaşım, Akdeniz ülkelerini hedef alan belirli politikaların belirlenmesidir. Bu politika dört ana temelden oluşmaktadır. Birincisi yasal göç ve hareketlilik, ikincisi düzensiz göç ve insan kaçakçılığı, üçüncüsü uluslararası koruma ve sığınmacı politikası ve son olarak da göçün ve hareketliliğin etkilerini gelişim için azamileştirilmesidir.¹⁵⁶ Bu yaklaşım zaten Arap Baharı öncesinde hayata geçirilmiştir. Arap Baharından etkilenme söz konusu değildir. Fakat şimdiye kadar AB ülkeleri bütün gücünü ikinci maddeye odaklamış ve düzensiz göçün engellenmesi ve insan kaçakçılığıyla mücadelele adanmıştır.

¹⁵⁴ European Commission, *Shared Prosperity*, (erişim tarihi:04.04.2016).

¹⁵⁵ European Commission, *Shared Prosperity*, (erişim tarihi:04.04.2016).

¹⁵⁶ European Commission, *The Global Approach to Migration and Mobility*

(COM(2011b)743 Final), <http://ec.europa.eu/home-affairs/news/intro/docs/>

[1_EN_ACT_part1_v9.pdf](#) (erişim tarihi:06.04.2016).

Burada AB ülkelerinin ortak bir politika üretimindeki yetersizliği ve üye ülkelerin göç ve göçmen olgusuna karşı farklı bakış açılarından dolayı hızlı, sonuç alıcı ve gelişim odaklı politikalar üretilmemiştir. AB ülkeleri tarafından bir takım adımlar atılmış, ortak deklarasyon ve bazı politikalar üretilmiş ama uygulamaya yönelik olarak gerekli adımlar atılamamıştır.

Arap Baharı AB açısından büyük oranda düzensiz göçmenlerin göçü ve istenmeyen göçmenlerin AB ülkelerine giriş yapması korkularını yükseltmiş ve bu artan korkular neticesinde AB ülkeleri çabalarını sınırlarını güçlendirme ve üçüncü ülkeler ile geri kabul anlaşmalarını yapma baskısını artırmıştır. Tunus ve Libya'daki krizin şiddeti sebebiyle İtalya muazzam bir göç akışına uğrayan Avrupa ülkesi olmuştur. Lampedusa Adası'na ve İtalya'ya ulaşan çok büyük miktardaki istenmeyen göçmenlerin yaratmış olduğu tehlike kapsamında 20 Şubat 2011 tarihinde Frontex (AB Dış Sınırları Yönetimi Operasyonel İşbirliği Ajansı) Akdeniz'de meydana gelen göçlerin izlenmesi ve kontrolü maksatlı "Hermes Müşterek Harekâtı" nı başlatmıştır. Mart 2011 tarihinde dönemin İtalya İçişleri Bakanı Roberto Martini "Libya'dan gelen göç akışı İtalya'nın diz çökmesine neden olabilir" demiştir. Ayrıca dönemin İtalya Dışişleri Bakanı Franco Frattini "yaklaşık 300.000 mültecinin gelişiyle birlikte İtalya açısından hayal edilemez bir gelecek yaratıldığına değinmiştir." Frattini Kaddafi rejiminin yıkılmasının "büyük çaplı bir göçe" neden olacağına dikkat çekmiştir.¹⁵⁷

Bununla birlikte Muammer Kaddafi eğer benim yönetimime son verirsiniz birçok Libyalının Avrupa'yı işgal edeceği ve bu göç olgusunu hiç kimsenin durduramayacağını bir konuşmasında belirtmiştir.¹⁵⁸

İtalya Haziran 2011 ayında Libya'da resmi bir hükümet kurulmasını beklemeksizin isyancı Ulusal Geçiş Konseyi ile uyum anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma göçmenlerin iadeleri hakkında iş birliği ve düzensiz göç ile ilgili bilgi paylaşımını sağlamaktadır. Bununla birlikte Libya'daki asiler, daha önceden İtalya ile Kaddafi hükümetinin imzalamış oldukları anlaşmaları kabul etmiş ve düzensiz

¹⁵⁷ Migrants Fleeing North Africa Turmoil and Land on Lampedusa, *BBC*, 7 Mart 2011, <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-12662756> (erişim tarihi:07.04.2016).

¹⁵⁸ "The Italian Government Worries About a Huge Influx From North Africa", *The Economist*, 3 Mart 2011, <http://www.economist.com/node/18285932> (erişim tarihi:07.04.2016).

durumdaki düzensiz göçmenlerin kendilerine iadesini kabul etmişlerdir.¹⁵⁹ Bu konu kapsamında iki ülke arasındaki yapılan son anlaşma güvenlik üzerine yapılan Mutabakat Anlaşmasıdır. Bu anlaşma Libya polis kuvvetlerine sınırlarının kontrolü için eğitim ve teknik donanım desteği sağlamakla birlikte, düzensiz göçün ve yasa dışı insan kaçakçılığı ile ilgili bilgi paylaşımı ve Kufra şehrinde düzensiz göçmenler için alıkoyma noktası inşa edilmesi gibi hususları içermektedir.

İtalya'nın Libya'da yasal bir hükümet kurulmadan isyancılar ile birlikte anlaşma yapması kendi ülkesine Lampedusa Adası yolu ile gelen düzensiz göçmenleri engelleyemediğinin bir göstergesidir. Önlem olarak Libya polis kuvvetlerinin eğitilmesi ve teknik destek sağlanması gibi girişimlerde bulunması, sorunu düzensiz göçmenlerin çıkış noktasından engelleme ve göçmen geçişini ortadan kaldırmaya yöneliktir.

Aynı şekilde fakat tamamen farklı bir politik yaklaşımla İtalya Tunus ile 2011 yılında bir Uyum Anlaşması imzalamıştır. Dönemin İtalya İçişleri Bakanı Martini bu anlaşmayı şöyle yorumlamıştır. “Öngörülen geri iadeler dâhil olmak üzere iki ülkenin polis kuvvetleri arasında iş birliğini artırıcı ve düzensiz göçle mücadelede iki taraflı teknik ortaklığın oluşturulmasıdır.”

AB'nin kaynak ülkeler ile yaptıkları anlaşmalar ve geri kabulde gösterilen iş birliği neticesinde bu ülkelere yardım yapmakta gecikmemiştir. Bu yardımlar kaynak ülkelerin gösterdikleri işbirliği ve performans sonucunda yardımların şekli ve boyutu değişmiştir. Zamanın AB dönem Başkanı Barroso “Göç, Tunus için ekonomik zorluklarla mücadele etmede çözüm değildir. Uzun süreli çözüm, Tunusluların ekonomik ve sosyal gelişimine olan katkıları ve ortaya koydukları sinerjiyle olacaktır” demiştir.¹⁶⁰

Burada önemli olan noktalardan biri de AB ülkeleri tarafınan 2010 yılında oluşturulan Vize Bilgi Sistemi'dir. Bu sistem üye ülkeler arasında bilgi alışverişine imkân sağlamakta olup özellikle devrimlerin meydana geldiği Arap ülkeleri

¹⁵⁹ “Italy Signs Immigrant Accord with Libya Rebels”, *ABC News*, 17 Haziran 2011, <http://www.abcnews.go.com/International/wireStory?id=13868194> (erişim tarihi: 07.04.2016).

¹⁶⁰ EU Demands Tunisia Do More to Stop Illegal Immigration, *BBC*, 12 Nisan 2011, <http://www.bbc.co.uk/news/mobile/world-europe-13055153> (erişim tarihi: 10.03.2016).

vatandaşlarına karşı uygulanmıştır. Bu ülkelerden gelen göçmenler ve sığınma talep eden kişilerin bilgilerine bu ortak sistem sayesinde ulaşılmış ve farklı uygulamalara fırsat verilmemesi hedef alınmıştır.

Arap Baharı sadece özgürlük ve onur elde etmek için kaynaklanmamıştır, bunun yanında ekonomik anlamda refah seviyesine ulaşma isteği önemli bir rol oynamıştır. Fakat ilk başta devrimlerin ekonomik sonuçlarını pozitif anlamda düşünemeyiz. Ülkelerin ekonomilerini oluşturan tüm birimleri devrimler ile karşı karşıya gelmiş ve özellikle Tunus, Mısır ve Suriye'deki ekonominin temel birimleri çökmüş ve bunun neticesinde işsizlik ve eksik istihdam gün geçtikçe artmıştır. Bu nedenlerden dolayı göç kesin bir sonuç değildir ama oluşan bu istikrarsızlığın bir parçası olarak belirtebiliriz.

Günümüz dünyasında küresel bağlamda göç olgusuna artık olumlu bakılmamaktadır. Arap göçmenlerin kullandıkları güzergâhlar hem Avrupa olsun hem de Körfez ülkeleri olsun kendi yerel nüfusunun artan işsizlik oranlarıyla yüz yüze kaldığı için göç karşıtı fikirler her yerde yükselmektedir. Bu hedef ülkelerle de muhtemelen yerel nüfus ile göçmenler benzer işler için rekabet etmemektedirler. Bunun yanında hâlihazırdaki kriz ortamı hafiflediğinde özellikle hızla yaşlanan Avrupa nüfusunun sonucu olarak göçmenler belli sektörlerde hala ihtiyaç duyulmaya devam edilecektir.

Bununla birlikte göçmenlerle ilgili Avrupa'nın kazandığı tecrübeler şunu göstermiştir; engeller artırıldığında ve sıkı önlemler alındığında göçmenler ve işverenler bu engellerin üstesinden gelebilmek için mutlaka bir yol bulmakta ve hareketliliği sağlamaktadırlar. Bu gerçeğin ışığında geleceğe hazırlıklı olmak kapsamında öngörülü liderler Güney Akdeniz'de meydana gelen değişimlere reaksiyon vermede gecikmemelidir.

Şimdiye kadar AB'nin tepkisi ise Erasmus değişim programlarıyla üniversitelerde ve bilim adamlarına yer açarak dar anlamda göçü belirli bir zümre üzerinde kolaylaştırması olmuştur. (2011-2012 akademik yılında Erasmus bütçesini 30 milyon Avroya çıkarmıştır) Arap Baharından sonra Tunus, Fas, Mısır ve Ürdün ile "Hareketlilik Ortaklıkları" tasarlanmış ve karşılıklı olarak kabul edilmiştir.

Hareketlilik Ortaklıkları, belirli aşamalardan meydana gelmektedir. Mısır bu ortaklığa ilk başta reddetmesine rağmen AB, Mısır başkanlık seçiminden sonra bu anlaşmanın devamı ihtimalini göz önünde bulundurmıştır.

Mısır'ın bu anlaşmayı reddetmesinin sebebini artan göç olgusu ile bağdaştırabiliriz. Çünkü Mısır açısından bu ortaklık politik söylemlerden uzak ve politik öncelik olarak ülke tarafından görülmediğinin bir sonucu olduğunu değerlendirebiliriz.

“Hareketlilik Ortaklıkları Konuşmaları” 2011 yılında Tunus ve Fas için de gerçekleştirilmiştir. Fakat göç konusunda Akdeniz'in iki yakasını oluşturan devletler tamamen bir fikir ortaklığı elde edememişlerdir. Ocak 2012 tarihinde Tunus'un bu dolaşım ortaklığından beklediği öncelikler AB'nin politikalarına ters düşmekteydi. Tunus; Tunuslular için meslek fırsatları, Tunusluların kendi ülkelerindeki aldıkları diploma ve belgelerin AB tarafından tanınması, AB işçi sınıfının ihtiyaçlarına yönelik olarak Tunus eğitim sisteminin iyileştirilmesi, göçmenlerin temel haklarının geliştirilmesi, hedef ülke toplumu ile bütünleşme, ticaret ile uğraşanlara, kamu hizmetlilerine ve Avrupalı göçmenlerin ailelerine vize kolaylıkları sağlanmasını talep etmişlerdir. Düzensiz göç kısmında ise Tunus AB'nden, göç veren ülkelerin geliştirilmesi ve Avrupa'dan dönmeye istekli göçmenlere yardım edilmesi konuları yer almaktadır.

Tunus'un isteklerini değerlendirdiğimizde tamamen göçü azaltmaya ve göç eden göçmenlerin de diğer vatandaşlar gibi muamele görmelerini istemektedir. Fakat son yıllarda artan göçmen sayısı karşısında AB ülkelerinin de bu sorunlara cevap veremediği için AB ile yapılan diyalog sürecinin başarısız olacağı kanısına varabiliriz.

Buradan hareketle Kuzey ve Güney Akdeniz ülkeleri arasındaki görüş farklılıklarının artacağını değerlendirebiliriz. Fas'ta yapılan bir ankete göre Fas ile AB arasında yapılan geri kabul anlaşmaları neticesinde ortaya çıkan ekonomik göç veya dolaşım ile ilgili bir gelişme olmadığıdır. Fas'ın düşünce örgütlerinden yetkili biri

“eğer AB ciddi bir biçimde esas mücadele etmesi gerektiği Fas’ın ekonomik gelişimi ile ilgilenmezse göçmenlerimizin akınına uğramaya devam edecektir”¹⁶¹ demiştir.

Bu kapsamda düşünülen geri kabul anlaşmalarının göç politikasının bir parçası olması gerektiği düşünülmektedir. AB ülkeleri bu geri kabul anlaşmalarını göç politikası için amaç olarak görmektedirler. AB politikalarını da bu yönde oluşturmaktadır.

Arap Baharından önce Arap devletlerinin göç yönetimine baktığımızda birçok Güney Akdeniz ülkesi için göç ve koruma kavramları ile yurtdışında yaşayan insanlar arasındaki bağın büyük kısmı ekonomik ve politik endişelerden oluşmakta olduğundan bu ülkelerin yurt dışında yaşayan vatandaşları ile bağlantısı yok denecek kadar azdı. Fas, Cezayir, Tunus, Mısır ve Lübnan’ın tüm devlet bakanlıkları ve organizasyonları özellikle yurt dışında yaşayan vatandaşları ile birlikte ilişkilerini devam ettirmeye yönelik politikaları ile birlikte kendi ülkelerindeki politikalarda, yurt dışında yaşayan vatandaşların göndermiş olduğu paralar ile ilişkilendirilmiştir.¹⁶²

Arap Baharından önce yurt dışında yaşayan vatandaşların politik katılımı pek düşünülmemekteydi. Çünkü çoğu devletler diasporalarına karşı güven duymuyorlardı. Bunun sebebi yurt dışında yaşayan vatandaşlarının politik düşünceleri ile birlikte oluşturdukları hükümet karşıtı fikir ve topluluklardı.

Arap Baharından önce Arap devletlerinde yukarıda değindimiz konulardan çok daha fazlası olmasına rağmen bazı devletler Arap Baharından sonra yurt dışında yaşayan vatandaşları ile ilişkilerini geliştirmişlerdir. 2011 yılında Fas’ta yapılan ulusal referandumdan sonra göç hakkında ve diaspora ile bağlantıların devam edilmesi konularını içeren bir anayasa kabul edilmiştir.

Bununla birlikte Tunus’taki politik partiler kendi diasporalarının politik katılımına çok sıcak bakmışlardır. Bu katılıma sadece Ennahda Partisi katılmamıştır.

¹⁶¹ Z.Chattou, F.Ait Ben Lmadani, “Migrations Internationales Après le <Printemps Arabe>”, Migration Policy Center-European University Institute, 2012.

¹⁶² CARIM Migration Profiles, by country, <http://www.carim.org/index.php?callContent=502> (erişim tarihi:14.04.2016).

Tunus devleti dışarıda yaşayan vatandaşları ile olan bağlantılarını güçlendirmiş ve bir takım önlemler almıştır.

Dikkat çekici bir şekilde 2011 yılında ilk defa başka ülkelerde yaşayan Tunuslu vatandaşların hükümet seçimlerine katılımı teklif edilmiş ve parlamentoda temsil edilmek için 18 koltuk ayrılmıştır.¹⁶³ Ekim 2011 tarihinde ise hükümet Tunuslu Başka Ülkelerde Yaşayanlar Devlet Sekreterliği'ni kurmuştur. Bu sekreterliğin ilk işlerinden biri gizlice göç etmeye çalışan göçmenlerin belirlenmesiydi. Özellikle kaçak geçişlerde kaybolanları ve hayatını kaybedenleri belirlemek, tutuklu bulunan kendi göçmenlerine yardımda bulunmak ve bu göçmenlerin ailelerine destek olmak konularında çalışmalarını yürütmüştür.

Bunun yanında hükümet var olan kuruluşları yenilemiş, göçün gelişime katkısı adına yeni kuruluşlar oluşturmuştur. Gelişimi korumak adına Tunus devleti AB ile düzensiz göçü engellemekle gelişimi ateşleyen önlemleri gerçekleştirmek için yapılan göç anlaşmalarını gözden geçirmeyi de ihmal etmemiştir.

Tunus yapılan geri kabul çalışmaları olsun düzensiz göçü engelleme işbirliği çalışmaları olsun tekrar gözden geçirmesindeki amaç yapılan iyileştirmelerle birlikte AB tarafından yapılacak yardımların devam ettirilmesidir. Diğer dikkat çekici konu, dış ülkelerde yaşayan vatandaşlarına sahip olma ve haklarını savunan destekleyici politikaların geliştirilmesi olmuştur.

Mısır'da söylemlerin çoğunluğunu hükümet kendi iç politikalarının etrafında dönmekten ibaret olduğunu düşünenlere rağmen Mısır'da birçok siyaset adamı ile yapılan görüşmeler neticesinde Mısır dışardaki göçmenlere olan ihtiyacını sorgulamış ve bu dışarda yaşayan Mısırlı vatandaşların ülkenin yeniden inşası ve gelişimi açısından bir gereklilik olduğunu vurgulamıştır.¹⁶⁴

Buna karşılık Libya ise bir göç alan ülkedir ve ülkesine gelen göçmenlere karşı bir tavır almaktadır. Libya kendi gereksinimlerine karşılamak maksadıyla işçi sınıfı

¹⁶³ H.Boubakri, "Migrations Internationales Après le <Printemps Arabe>", Migration Policy Centre-European University Institute, 2012.

¹⁶⁴ H.Hafez ve A.Ghaly, *The Effect of the Arab Spring on Migration Flows in Egypt*, Migration Policy Center-European University Institute and Center for Migration and Refugee Studies, Egypt, The American University in Cairo, 2012.

göçlerine karşı açık kapı siyaseti uygulamış ama ülkesine gelen göçmenlere karşı sosyal kaynaşma açısından kapalı bir siyaset uygulamıştır. Libya’da göçmenler ve mültecilerin çok az hakkı bulunmaktadır ve temel insan haklarına karşı ihlal ve bu kanunları kabul etmeme yönünde bir eğilim bulunmaktadır.

7 Temmuz 2012’de yapılan Libya seçimlerinde geçici liderlerin oluşturduğu Ulusal Geçiş Konseyi resmi olarak Libya’nın geçmişteki göç politikalarından farklı bir göç politikası benimsediklerini açıklamışlardır. Ülkenin tekrar inşası için yapılan sekiz maddelik Demokratik Libya Vizyonu’nda “Yabancıların ve yabancı şirketlerin menfaatleri ve hakları koruma altına alınmıştır. Göç, oturma izni ve vatandaşlık konuları devlet organları tarafından yürütülecek ve bu işleyiş kamu özgürlüğü ve politik sığınmanın ilkelerine ve haklarına saygı duyularak icra edilecektir.”¹⁶⁵

Libya’nın 1951 Cenevre Sözleşmesine taraf olmadığına değinmiştik. Libya’nın ekonomik durumu ve kabiliyetleri ülkeye gelen göçmenlere karşı tarafsız kalmakta ve göçmenlerin haklarını hiçe sayan kanunları çıkarmaya yönelmektedir. Bu algı geçiş hükümetleri tarafından yok sayılmış ve oluşturulan Ulusal Geçiş Konseyi temel haklar anlamında yol katetmeye çalışmıştır.

Suriye hükümeti şimdiye kadar göçmenlere karşı kuvvet kullanmaktan çekinmemiştir. Ama Suriye Hükümeti 2012 anayasasında göçle ilgili temel hakları genişletmiştir. Örnek verecek olursak Suriye’nin 1973 yılı anayasasında “vatandaş kendi ülkesinden başka bir yere gidemez” hükmü yerine Suriye vatandaşlarının ülkelerini terk etme ve geri dönme haklarını genişleterek “her vatandaş mahkeme kararı haricinde yaşadığı topraklardan başka bir yere gitme veya terketme hakkına sahiptir” hükmü kabul edilmiştir.¹⁶⁶

Mevcut durumda Arap ülkelerinde göç olgusu toplumsal tartışma konusu olmaktan çıkmıştır. Onun yerine rejimin ve devletin güçlendirilmesi, ekonomik ve sosyal konuların geliştirilmesi daha öncelik kazanmış durumdadır. Bu kapsamda göç politikaları ve göç yönetimi ikincil bir konu haline gelmiştir. AB ile yapılan

¹⁶⁵ Statement of the National Transitional Council, *A Vision for a Democratic Libya*, 2011, <http://www.ntclibya.org/english/libya> (erişim tarihi:12.04.2016).

¹⁶⁶ Syrian News Agency, *Draft Constitution for the Syrian Arab Republic*, 2012, <http://www.sana.sy/eng/337/2012/02/25/401178.htm> (erişim tarihi:13.04.2016).

“hareketlilik ortakları” Arap Dünyası ve liderleri için çekici olmamakla birlikte göç, büyük ihtimalle bu gibi anlaşmalar olsun veya olmasın devam edecek gibi görünmektedir.

Suriye’deki şiddet ve istikrarsızlık ortamı devam ettiği sürece göçmen akışının devam edeceği değerlendirilmektedir. Amerika’nın liderliğindeki Irak Harekâtı ve takip eden sivil savaş sonucu Irak hala toparlanma aşamasında olduğu ve istikrar sağlama çabası içinde olduğundan Türkiye, Lübnan ve Ürdün gibi ülkeler buradan kaçan mültecilere ev sahipliği yapmaktadırlar. Burada anlatılmak istenen savaşın üzerinden on yıldan daha fazla bir süre geçmesine rağmen istikrarı sağlayamayan Irak hala mülteci ve göçmen krizi ile uğraşmaktadır. Arap Baharı yaşayan ülkelerde eğer bir istikrar ortamı sağlanamazsa bu süreçleri yaşayacağı değerlendirilmektedir.

Sivil toplum kuruluşları ile yakın işbirliği göçmenlerle direk ilgili olmaları, onların problemlerinin ve ihtiyaçlarının giderilmesinde dikkatli ve özenli olmaları nedeniyle önemlidir. Bu nedenden dolayı Arap Ülkeleri Birliği bütün fırsatları ele almalı ve Arap toplumları tarafından diğer ülkelerde kurulan sivil toplum örgütleri ile sürekli iletişimde olunması, sadece kendi sorun alanlarında bilgi alışverişi sağlamak değil aynı zamanda işbirliği yapılacak konuların belirlenmesi ve özellikle göçmen haklarının sağlanmasına yönelik konulara ağırlık verilmesi gerekmektedir.

AB ve Akdeniz ülkeleri, Akdeniz Arap ülkelerinin insan hakları gelişimi ve göç yönetimine yönelik eğitim ve uygulama sistemlerini birlikte çalışarak geliştirmeleri gerekmektedir. Eğitimler, stajyerlik ve öğrenci dönüşüm programları kapsamında Arap Akdeniz ülkelerinden akademisyen, araştırmacı, sanatçı, öğrenciler ve özellikle genç nüfusun katılım oranları artırılabilir. Açık ve herkesin ulaşabileceği göçmenlerin nitelik, yeterliliklerin belirlenme ve değerlendirilme sistemlerin yaratılması uygun işe uygun nitelikte göçmenlerin yerleştirilmesini geliştirecektir. Fakat bu sistemlerin oluşturulması için şeffaflığa, daha iyi niteliklerin belirlenme sürecine ve her iki taraf için etkili bir işbirliğine ihtiyaç duyulmaktadır.

Söz konusu göç ve göçmen durumu sığınma aranan ülkeler için çok zor bir ortam oluşturmakta ve bu istikrarsız ortamdan kaçan göçmenler can güvenliklerini sağlamak maksatlı hedef ülkelere ve diğer bölge ülkelerine sığınma talebinde bulunmaktadır.

Süreç içerisinde yaşanan insan hakkı ihlalleri ve demokrasi tabanlı ülkelerin yapmış olduğu hukuk dışı müdahaleler konuyu insanlık trajedisine dönüştürmüştür.

Göç yönetiminin seçici, koşullu, korumacı, kısa süreli, kontrol odaklı ve Avrupa merkezli yaklaşımla sürdürülemediği 2011 Arap Baharı, 2015 yılında Akdeniz’de meydana gelen göçmen patlaması ve kıyıya ulaşmaya çalışan göçmenlerin cansız bedenlerinin kıyıya vurması ispat etmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKASI VE UYGULAMALARI KAPSAMINDA GÖÇÜN GÜVENLİK BOYUTU

3.1 AB Göç Politikası ve Uygulamaları

İnsanlar tarih boyunca bir yerden bir yere göç etmişlerdir. İnsanlar farklı sebeplerden ve farklı kanalları kullanarak Avrupa kıyılarına ulaşmaya çalışmışlardır.

Bu insanlar yasal yollarla giriş yapmayı denemiş ve bunun yanında hayatlarını riske atarak yasal olmayan yollara da başvurmuşlardır.

Avrupa kıtası tarihsel olarak sürekli göç vermiş göç almış ve bunun etkilerini sürekli yaşamıştır. AB'nin kurulması ve bütünleşme süreci kapsamında ortak bir göç politikasına ihtiyaç duyulmuş ve Birliğin hedefleri arasında yerini almıştır.

İkinci Dünya Savaşı'na kadar göçmen gönderen konumda olan Avrupa devletleri 20. yüzyılın ortalarından itibaren göç alan devletler haline gelmiş ve bu kapsamda ortak bir göç politikası oluşturma ihtiyacı gündeme gelmiştir.

Avrupa'yı göçmenler tarafından diğer bölgelere nazaran daha fazla tercih edilmesi ve cazibe merkezi haline getirilmesinde yatan en önemli faktörlerden birisi özellikle 20. yüzyılın ortalarından sonra başlayan Avrupa'daki bütünleşme süreci ve bu kapsamda oluşturulan Avrupa Serbest Bölgesi'dir. Bu olgu Birliğin kendi içinde sınırlarının belirsizleşmesi ama siyasal sınırların daha belirgin hale getirilme sürecidir. Buna örnek verecek olursak AB'nin derinleşme sürecinde 1986 Avrupa Tek Senedi ile ortak pazarın kurulması ve 1990 yılında imzalanıp 1995 yılında yürürlüğe giren Schengen Sözleşmesi ile üye devlet vatandaşlarına serbest dolaşım hakkının verilmesi sınırların nasıl ortadan kaldırıldığını göstermiştir.

Savaş sonrası dönemde Avrupa çok göç almıştır. Fakat Avrupalıların bu göçmenler hakkındaki düşüncesi buldukları sürenin geçici olduğu ve hedefledikleri kazancı elde ettikten sonra ülkelere geri dönecekleri kanısıydı. Ancak ilerleyen dönemde göçmenlerin ailelerinin de ülkeye giriş yapması ve etnik gruplar oluşturması göçmenlerin misafir olduklarına dair düşüncenin yanlış olduğunu ortaya çıkarmıştır.¹⁶⁷ Buradaki yanılmanın sebebini bu göçmenlerin “misafir işçi” adı verilen programlarla kabul edilmelerinin ve devletlerin bu politikayı desteklemesi sebebiyle olduğunu değerlendirebiliriz.

Avrupa kıtasındaki bütünleşme politikalarını incelediğimizde göç politikaları ile uyumlu olduğunu görebiliriz. Başka bir ifade ile AB'nin gelişimini göç politikalarının gelişimi ile bağdaştırabiliriz. AB bir taraftan kendi bütünleşmesini sağlarken diğer

¹⁶⁷ Jeroen Doomernik, Michael Jandl, *Modes of Migration Regulation and Control in Europe*, Amsterdam:Amsterdam University Press, 2008, s.20.

yandan ihtiyacı olan göçmenleri düzenli bir şekilde Birlik içine entegre etmesi göç politikasını oluşturmaktadır. Burada hedeflenen kendi iç bütünleşmesini güçlendirerek serbest dolaşım imkânını yaratmış aynı zamanda dış sınırlarının koruma seviyesini gün geçtikçe artırarak düzensiz göçü engelleyerek en alt seviyede tutmak olmuştur.

AB'nin göç politikaları kapsamında bütünleşme boyutu dünyada eşi benzeri görülmemiş bir serbest dolaşım sağlamışken, dış sınırları koruma politikaları da "Avrupa Kalesi" olgusunu ortaya çıkarmıştır. Bu politikaya karşı yapılan eleştirileri önümüzdeki bölümde yer vereceğiz.

Avrupa'ya savaş sonrasında bu yana yaşanan göç politikalarını üç ana aşamada inceleyebiliriz. İlk aşama güney ülkelerden kuzey ülkelere savaş sonrası dağılan ekonomiyi yeniden inşası maksadıyla "misafir işçilerin" istihdam edilmesidir. İkinci aşama bu misafir işçilerin ailelerini getirmek suretiyle aile birleşmelerinin yaşandığı 1970 sonrası dönemdir. Son aşama ise 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması sonrası artan sığınma talepleri ve düzensiz göçün artış gösterdiği, Doğu Blok ülkelerinden batıya iltica etme dönemini kapsamaktadır.¹⁶⁸

Savaş yıllarının sona ermesinden 1970 petrol krizine olan dönem içerisinde Avrupa'nın da ihtiyaç duyduğu doğrultuda göçlerin oluşması herhangi bir olumsuz durum oluşturmamış veya ortak bir politika üretme ihtiyacı bulunmamıştır.¹⁶⁹ Aynı zamanda bu göçmenlerin geçici olduğu düşüncesi, göçmenlerin gelişlerinin kolaylıkla durdurulabileceği ve herhangi bir zorluk yaşanılmayacağına olan inanç gibi faktörler ortak göç politikası oluşturulmasının etkili olmayacağı fikrini ortaya çıkarmıştır.

1970'li yıllarda başlayan petrol krizi ile birlikte göçmenlere karşı algı değişikliği belirgin bir hal almaya başlamıştır. Gelişmiş ülkeler; düşük nitelikli işgücüne olan ihtiyaçlarının kalmaması, oluşan ekonomik krizler sonucunda istihdamın azalması, işsizliğin artması, vasıflı işçi alımına yönelik engellerin artırılmış olması ve yasal olan yollarla göç edemeyen kişilerin düzensiz göçe yönelmesi sonucunda ortaya çıkan

¹⁶⁸ Andrew Geddes, *The Politics of Migration and Immigration in Europe*, Sage Publications, 2003, s.17-18.

¹⁶⁹ H.Samur, "Avrupa Birliğinde Göçe Yönelik Global Yaklaşım", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2008, Cilt:5 sayı:2, s.4.

istenmeyen sorunun çözülmesini sağlayabilme ve göç yöntemi ile başa çıkma yollarını aramışlardır.

Bu kapsamda serbest piyasanın gerektirmiş olduğu emeğin serbest kalması üzerine göçmenler insani yardıma muhtaç oldukları veya işçi göçü ile gelenlerin ekonomiye katkı sağladıkları ile değil, devletin sosyal hizmetlerinden faydalanmaya çalışan ve oluşturulan sosyal düzeni tehdit eden ve anlaşma gereği oluşturulan Birlik sınırlarını tehdit eden kişiler olarak görülmeye başlanmıştır.¹⁷⁰

1970’li yıllardan itibaren AB, ortak bir göç politikası oluşturma kapsamında çeşitli yaklaşımları ele alarak ortak bir politika elde etmeye çalışmıştır. Ülkelerin bireysel olarak değil de ulusal düzeyin ötesinde işbirliğine yönelmelerinin temel nedenlerinden biri küreselleşmeyle birlikte kontrol gücü azalan devletlerin istedikleri politikaya ulaşmalarının tek başlarına çok zor olmasıdır.

Bunların yanında göç politikası oluşturma çabaları “Avrupa’ya Kaçış” yaklaşımı doğrultusunda, artan mülteci oranları ve AB ülkelerinin güvenlik ve ekonomik kaygıları doğrultusunda göç politikaları yapmaya itmiştir.¹⁷¹ Başka bir deyişle üye devletler göç politikalarını uluslararasılaştırdıkları ve bunun sonucunda yetkilerini artırmaya gittiklerini söyleyebiliriz.

AB göç politikasının oluşumunu dört farklı döneme ayırabiliriz. 1957 Roma Antlaşması ile başlayan ve 1980’lerin ortalarına kadar süren pasif döneme ilk dönem, 1980’li yılların ortalarından 1990’lı yıllara kadar süren devletler arası gayri resmi işbirliği süreci ise ikinci dönemdir. 1990’lı yılların sonlarına kadar süren devletler arası işbirliği dönemi üçüncü dönem ve Amsterdam Antlaşması ile başlayan ve günümüze kadar olan topluluklaştırma süreci son dönemdir.¹⁷²

İlk dönemde ortak işbirliğine yönelik adımların çoğu kabul edilmemesine rağmen “iç güvenlik” alanında ilerleyen süreçte düzensiz göç konusunu da dâhil eden devletler arası birçok anlaşma imzalanmıştır. Bunlardan ilki 1975 yılında oluşturulan

¹⁷⁰ H.Canpolat, H.O.Arner, *Küresel Göç ve AB ile Türkiyenin Göç Politikalarının Gelişimi*, Orsam Yayınları, Rapor No:22, Haziran 2012, s. 12.

¹⁷¹ A.Geddes, “Migration Policy in an Integrating Europe”, European Community Studies Association, 2001, s.2.

¹⁷² Geddes, *The Politics of Migration*, s.131-137.

ve iç güvenlik alanında çalışan Trevi Grubudur. Trevi Grubu üye ülkelerin İçişleri ve Adalet Bakanlıkları yetkililerinden oluşturulmuştur. Grup ilk başta sivil havacılık güvenliği, terörizm, nükleer güvenlik konularında çalışmalar ve bilgi paylaşımları icra etmiş ve 1986 yılında ise göç olgusunu ajandasına dâhil etmiştir. Ancak burada unutulmaması gereken devletlerin burada icra ettikleri ilişkilerin gayri resmi boyutta olması ve AB'nin inisiyatifi dâhilinde gerçekleştirilmemesidir.

Schengen Anlaşması¹⁷³ ile başlayan ve 1990'lı yıllara kadar devam eden ikinci dönemde ise göç konularına ait faaliyetlerde artış gözlemlenmiştir. Schengen Anlaşması ile kabul edilen ortak sınır fikri Avrupa Tek Senedi (1986) ile devam etmiş ve Birlik içerisinde ortak Pazar kurulması amaçlanmıştır.

Avrupa Tek Senedi ile AB vatandaşları olan göçmenlerin diğer ülkelere geçişleri önündeki engeller kaldırılmış, göç kontrolüne ilişkin işbirliğinin üye ülkeler arasında oluşturulması ve 1990 yılına kadar sığınma başvuruları kapsamında üye ülkelerin uygulayacakları yöntem belirlenmiştir.¹⁷⁴

AB üyesi ülkelerin uyguladıkları yöntemlerin başarısız olmasını birbirinden etkilenmeleri, Avrupa Tek Senedi ile kararlaştırılan politikaların yetersiz olması ve bu sonucun ülkelerin kendi başlarına sergiledikleri harekât tarzlarından dolayı kaynakladığını belirtebiliriz. Başka bir deyişle üye ülkeler söz konusu işbirliğinin kendi ulusal yetkilerini asla sınırlayamayacağı ve bu alanda yetkilinin Birlik değil kendilerinin olmalarını istediklerini söyleyebiliriz.

Göç kapsamında hukuksal anlamda bir takım değişiklikleri de içine alan anayasal süreç için Avrupa Komisyonu tarafından bir takım girişimler yapılmıştır. Fakat yapılan bu değişikliklere mahkemelerden önce üye ülkeler üçüncü ülke vatandaşlarının göçü ile ilgili olarak itirazlarda bulunmuşlardır. Bundan sonra Avrupa Komisyonu aradan çekilerek üye devletlerin kendi aralarında ortak bir kanıya vararak

¹⁷³ 1999 yılında Amsterdam Antlaşmasının onaylanması ile bu antlaşma AB müktesabatına dâhil edilmiştir.

¹⁷⁴ S.Dearden, *Immigration Policy in the European Community*, European Development Study Group Discussion Paper, No:4, 1997, s.25.

ve birbirleri ile anlaşma sağlamak maksadıyla devletler arası görüşmeler yapmasını uygun görmüştür.¹⁷⁵

Üçüncü dönemde ise hükümetler resmi olarak birbirleri ile işbirliği içine girmişlerdir. Bu işbirliğinin ortaya çıkardığı önemli belgelerden biri ise Dublin Sözleşmesidir. Sözleşme 1990 yılında imzalanmış 1997 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeyi ilk başta Danimarka imzalamamış ama daha sonra imzalayarak bütün AB ülkelerinin kabul ettiği bir sözleşme olmuştur. Sözleşme iltica hakkında siyasi diyalogların başlaması ve topluluk seviyesinde ilticanın hukuki çerçevesinin temelini oluşturmuştur. Söz konusu sözleşme iltica hakkında yapılan başvurular hakkında ilk giriş yapılan ülkeye sorumluluk verildiği ve söz konusu ülke tarafından sadece bir kez değerlendirileceğini öngörmüştür.¹⁷⁶

Buradaki amaç haksız sebeplerle sığınma talep eden, bilinen güvenli üçüncü bölgelerden sığınma talep eden ve her hangi bir ülkeden sığınma talep eden kişinin tüm üye ülkelere iltica başvurusu yapıp bu sistemin kötüye kullanılmasının önüne geçmek diye değerlendirebiliriz.

Bu zirveyle Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri güvenli üçüncü ülke kabul edilerek AB üyesi ülkelere sığınma talepleri kabul edilmiş sığınmacıların geldikleri ülkelere iadesi mümkün hale gelmiştir.¹⁷⁷ Burada yapılmak istenen tampon bölge oluşturulmasıdır diyebiliriz.

1990'lı yıllara geldiğimizde topluluğu oluşturan ülkeler arasında işbirliğinin resmi ve kurumsal olarak yapılmaya başlanması dikkat çekmektedir. Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra çok sayıda sığınmacı Avrupa'ya akın etmiş bunun sonucunda Birlik göç konusunda ortaya çıkan bir takım ihtiyaçların belirlenmesi için kararlar almış ve programlar uygulamaya çalışmıştır. Ancak İngiltere ve Danimarka'nın oluşturulan ortak politikaya karşı çıkmaları sebebiyle istenilen

¹⁷⁵ Ayhan Gençler, "Avrupa Birliğinin Göç Politikası", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, No:49, 2005, s.187.

¹⁷⁶ Geddes, *The Politics of Migration*, s.24.

¹⁷⁷ Andrea Subhan, *Migration and Asylum in Centreal and Eastern Europe*, European Parliament, Aralık 1998, http://www.europarl.europa.eu/workingpapers/libe/pdf/104_en.pdf (erişim tarihi:07.05.2016).

yeniliklerin hayata geçirilmesi mümkün olmamıştır.¹⁷⁸ Bunun neticesinde göç olgusunun çözümü kapsamında AB nezdinde yeni bir oluşum politikası ihtiyacı doğmuştur.

AB için yapı taşlarından biri olan Maastricht Antlaşması'nın imzalanmasında göçün ve göç politikalarının büyük bir katkısı olmuştur. Bu antlaşma ile Avrupa Topluluğu üç sütunlu yapıya kavuşmuştur. Antlaşmanın göç yönetimi açısından önemi daha önce oluşturulan Trevi ve Göç Grubu gibi oluşumları AB'nin Adalet ve İçişleri sütünuna entegre edilmesidir.

Göç ve sığınma olguları bu antlaşma ile “ortak çıkar alanları” olarak kabul edilmiştir. Ortak çıkar alanları ise üçüncü ülke vatandaşlarına ilişkin politikalar, düzensiz göçle mücadele, dış sınırların kontrolü, üçüncü ülke vatandaşlarının kabulü ve kabul edilen vatandaşların sınır içi hareketleri ve yerleşimleri gibi konulardır. Bu konuların yetkilendirilmesi üye ülkeler ile Avrupa Komisyonuna verilmiştir.¹⁷⁹

AB üyesi ülkelerin kendi göç politikalarını herhangi bir ulusötesi yetkilendirme olmadan çalışmalarına devam etmeleri AB bürokratları tarafından tepki ile karşılanmıştır. Bunun sonucunda AB göç politikaları hakkında yetkilerini artırmaya yönelik tartışmaları gündeme getirmiştir.

AB göç yönetiminin Birlik müktesabatına entegre edilmesi 1997 yılında imzalanan ve 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile sağlanmıştır. Bu antlaşmayla birlikte Birliğin özgürlük, güvenlik ve adalet alanları oluşturulmuştur. AB'nin temelini oluşturan bu üç temel sütuna göç, iltica konusu ve serbest hareketler olguları dâhil edilmiştir. Artık bu konular ülkelerin tek başlarına çözecekleri konu olmaktan çıkmış Birlik düzeyinde kararlar alınması gerekli kılınmıştır. Zaten ülkelerin uyguladıkları bireysel politikalar istenen sonucu verememiş ve yaptıkları denemelerden sonra bu olguyu Birlik kapsamında çözüme kavuşturmak için Birlik gündemine getirmek istemişlerdir.

¹⁷⁸ Geddes, *The Politics of Migration*, s.34.

¹⁷⁹ Dearden, *Immigration Policy*, s.27.

Bu antlaşmanın getirdiği önemli konulardan biri de ırk ve etnik kimlik ayrımcılığına karşı yargı yolunun önünü açmasıdır.¹⁸⁰

Ülkelerin uyguladıkları içsel politikalar sonucu artan sınır kontrollerini ortadan kaldırmak için Schengen Anlaşması¹⁸¹ topluluğun bir parçası haline getirilmiştir. AB'nin kurucu antlaşmalarına farklı bir boyut getiren Amsterdam Antlaşması serbest dolaşımın önündeki tüm engelleri kaldırmakla birlikte güvenli bir ortamda yaşamı sağlayan tedbirlerin alınmasını öngörmektedir.

Burada ortak bir Avrupa sığınma sisteminin oluşturulmasının ilk adımlarından biri olan farklı sığınma politikalarına sahip ülkelerin bu politikalarının uyumlaştırılması ile mümkün olmasıdır. Amsterdam Antlaşması'ndan önce göç, iltica, sınır dışı ve serbest dolaşıma ilişkin hususlar işbirliği gerektiren konular arasında yerini almaktaydı fakat antlaşma bu olguları ulusötesi nitelikte karar alınması gereken konulara dâhil etmiştir.¹⁸²

Amsterdam Antlaşması ile göç ve iltica konularının AB'nin yetkisine verilmesi kapsamında Birliğin bu konuların çözümünde nasıl bir yol izleyeceği veya bir program oluşturulmak suretiyle nasıl icra edileceği gereksinimi ortaya çıkmıştır.

Bu bağlamda antlaşma sonrası ilk gelişme dönemin 15 AB üyesi ülkenin katılımı ile Finlandiya'nın Tampere şehrinde 1999 tarihinde bir zirve icra edilmesidir. Bu zirve 1999-2004 yılları arasında bir eylem planı oluşturmuştur. Zirvede Birlik topraklarında güvenlik, özgürlük ve adaleti oluşturmak için ilkelerin belirlenmesi ve bu kapsamda göç sorununa siyasi ve ekonomik koşullar dikkate alınarak kapsamlı bir şekilde yaklaşılması gerektiği ve bu doğrultuda üye ülkelerin daha fazla işbirliği içinde olmaları gerektiği belirtilmiştir.¹⁸³

¹⁸⁰ Geddes, *The Politics of Migration*, s.25.

¹⁸¹ İngiltere ve İrlanda ada ülkeleri olmalarını gerekçe göstererek sınır kontrol haklarını saklı tutmuştur.

¹⁸² D.Lograntz Bernitz, *Egemenliğin Devri, Avrupa Birliği Hukuku*, Avrupa Birliği Hukuku Semineri, çev.İdil Işıl Gül ve Lami Bertan Tokuzlu, İsveç Başkonsolosluğu, 2002, s.51-55.

¹⁸³ S.Carrera, *In Search of the Perfect Citizen? The Intersection Between Integration and Immigration and Nationality in the EU*, Immigration and Asylum Law and Policy in Europe, Boston:Leiden, 2009, s.26.

2001 yılında icra edilen Laeken Zirvesi'nde üye ülkeler ortak göç politikaları oluşturmada yavaş kaldıklarını, oluşturulacak politikalarda milli yasalara uyumlu şekilde düzenlemelere gidileceğini kabul etmişlerdir. Bu zirvede düzensiz göçle ilgili eylem planı oluşturma gereksiniminden bahsedilmiş ve bu konuda adımlar atılması gerekliliğini belirtmişlerdir.

2002 yılının Haziran ayında Seville'de düzenlenen zirvede ise düzensiz göç hareketlerine karşı üye ülkelerin ortak hareket etmesi gerektiği, sınır kontrollerinin artırılması ve yapılan anlaşmalar neticesinde düzensiz göçü engellemede yetersiz olan üçüncü ülkelere çeşitli yaptırımların uygulanması gerektiği kararlaştırılmıştır.

Birlik şu ana kadar yapmış olduğu toplantı ve zirvelerde düzensiz göçle ilgili mücadelenin giderek önem kazandığına ve bunu önlemenin kendi sınırlarını korumakla değil sorunun kaynağı olan ülkelerdeki düzensiz göçü engellemeden geçtiğini kabul ederek bu politika için gerekli adımların atılmasını teşvik etmiştir.

2004 yılına geldiğimizde Tampere Programı sona ermiş ve 2003 yılında icra edilen La Haye Zirvesinde Tampere Zirvesi'nde alınan kararlara bağlı kalınacağı belirtilmiş ve 2004-2009 yılları arasında koyulan hedeflere ulaşılması için alınacak tedbirler ve yapılacak uygulamalar kararlaştırılmıştır.

Bu kapsamda üçüncü ülkelerle iltica sistemindeki aksaklıkları gidermek için işbirliği yapılması, düzensiz göçle mücadele, yeniden yerleştirme programları, sınırı yasal olmayan yollardan geçen göçmenlerin iadesi için alınacak tedbirler ve sınır güvenliği kapsamında operasyonel işbirliğini sağlamak için bir birim (Frontex) kurulması kabul edilmiştir.¹⁸⁴

La Haye Programının dikkat çekici özelliklerinden bir diğeri alınan kararların önceliğinin özgürlük değil güvenlik öncelikli olarak alınmaya başlanmasıdır. 11 Eylül 2001 ve 2004 yılında İspanya'da meydana gelen terör eylemleri sonucunda Birlik tarafından gösterilen güvenlik kapsamlı politikalar bu eğilimi açıklamaktadır.

¹⁸⁴ A.Geddes, "Borders Territory and Migration in the EU:From the Politics of Migration in Europ to the Politics of Migration, edi.Oliver Schmidtke ve Saime Özçürümez, *Of States Rights and Social Closure: Governing Migration and Citizenship*, New York, Palgrave Macmillian,2008, s.212-213.

2005'te Avrupa Konseyi'nde "Birliğin Göçe Yönelik Küresel Yaklaşımı" kabul edilmiştir. Söz konusu yaklaşımda üçüncü ülkeler ile göç olgusunu kalkınma politikaları ile sentezlenmesi hedeflenmiştir.

Böylelikle göçün temel sebeplerine inilmeye çalışılmış göç ile ekonomik kalkınma arasındaki bağ kurularak kaynak ülkelerde yoksulluğun azaltılması, sürdürülebilirliğin sağlanması ve bu ülkelerdeki insan haklarının iyileştirilmesi gibi hususlarda ilerleme hedeflenmiştir.

Göçe Yönelik Küresel Yaklaşımın diğer yaklaşımlardan ayıran unsur Birliğe üye olmayan ülkelerle dengeli ve gerçek bir ortaklık ile diyalog olmuştur. Bu yaklaşımla göç olgusu çözülmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda AB kaynak ve transit ülkelere kalkınma amaçlı yardımları taahhüt etmiştir. Bu yaklaşımın üç temel unsuru; yasal göç ve hareketlilik, düzensiz göçle mücadele ve göç ile kalkınmanın artı yönlerinin kuvvetlendirilmesidir. Yaklaşımın merkezinde ise göç kalkınma ilişkisi vardır.

AB'nin Göçe Küresel Yaklaşım politikasına işlevsellik kazandırma maksadı Komisyonun hareket noktası olmuş ve "döngüsel göç" ve "hareketlilik ortaklıkları" adlı iki yeni kavram küresel yaklaşımın odak noktası haline gelmiştir. Hareketlilik ortaklıkları 2007 yılından beri Birliğin dış göç politikasının önemli bir bölümünü oluşturmuş, geri kabul anlaşmaları ve düzensiz göç konularında işbirliğini dayalı bir göç yönetimi oluşturmak istenmiştir.¹⁸⁵

Döngüsel göç ise Konsey tarafından iki ülke arasında yasal çerçeveler kapsamında geri hareketliliği belirli bir oranda izin veren göç düzenlemelerinden birisi olarak tanımlanmaktadır.¹⁸⁶ Burada Konsey göç yönetimi iyi yönetilmezse kalıcı göçlerin olacağını ve bu olgunun başarısız olacağına dikkat çekmiştir.

La Haye Programının çıktılarında bir diğeri Avrupa Göç ve İltica Paktı (AGİP)'dir. 2008 yılında gerçekleştirilen bu pakt, Küresel Yaklaşım çerçevesinde La Haye programından elde edilen kazanımları sahiplenerek geçen üç yıl içinde hangi

¹⁸⁵ F.Y.Elmas, *Avrupa 'Kapı Duvar': Göç Yaklaşımında Eylem-Söylem Tutarsızlığı*, Ankara:Usak Yayınları, 2016, s.155.

¹⁸⁶ Communication from Commission to the European Parliament, The Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *On Circular Migration and Mobility Partnerships Between European Union and Third Countries*, COM (2007), 248 Final, Brussels, 2007, s.8.

konularda yetersiz olduğunu ve bu konularda hangi önlemlerin alınması gerektiği belirlenmiş ve bu politika üzerinde çalışmaları yürütmüştür.¹⁸⁷

AGİP bu çalışmalarını beş temel ilke etrafında toplamıştır. Bunlar iş gücüne destek olunması ve bütünleşme öncelikli olarak her üye ülkenin önceliklerini ve ihtiyaçlarını belirleyip bu şekliyle yasal göçü düzenlemesi, üçüncü ülkelerle geri kabul anlaşmaları yapma temel alınarak düzensiz göçmenleri kaynak ülkelere geri göndermek, yasa dışı geçişleri engellemek kapsamında sınır kontrollerinin artırılması, Birlik içinde ortak bir sığınma prosedürü ve mülteciler için tek bir statünün uygulanması ve son olarak kaynak ve geçiş ülkelerle birlikte göç ile kalkınma arasındaki bağlantıyı daha etkin kullanmak için kapsamlı ortaklıklar yapılmasıdır diye sıralayabiliriz.¹⁸⁸

Geri kabul anlaşmaları Birliğe yasa dışı yollarla gelen üçüncü ülke vatandaşlarının kolaylıkla geri gönderilmesi için bir araçtır. Çünkü bu anlaşmalarla üçüncü ülkeler yasa dışı yollarla Birliğe geçen veya ülkelerini transit olarak kullanan diğer üçüncü ülke vatandaşlarını almayı taahhüt etmektedir. Bunun yanında “üçüncü güvenli ülke” hükümleri de bu politikaya benzer bir şekilde ortaya atılmıştır.¹⁸⁹

2008 yılına kadar gelinen noktada Birlik ülkelerinin ortak bir göç politikası üzerinde birlikte hareket etme yeteneğini hala kazanamadığını görebiliriz. Yapılan antlaşmalar, sözleşmeler, programlar ve paktlarda Birlik içi ortak politika ve eylemlerden bahsedilmiş ama ortaya çıkan eksiklikler kapsamında hala ortak bir göç politikası kabul edilememiştir.

Göç düzenlemelerinde radikal değişikliklerin 2009 yılında Lizbon Antlaşması'nın imzalanmasıyla yaşandığı belirtilmektedir. Göç ve sığınma ile ilgili konuların işleyişi söz konusu antlaşmanın beşinci sütunu “Özgürlük, Adalet ve Güvenlik” alanı kapsamına alınmıştır. Burada dikkat çeken diğer konu ise bu

¹⁸⁷ Stefona Bertozzi, “European Pact on Migration and Asylum, A Stepping Stone Towards Common European Migration Policies, *Opinion Migraciones*, Barcelona Center for International Affairs, Kasım 2008, s.1.

¹⁸⁸ European Pact on Immigration and Asylum, Council of European Union, 2008, s.4, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/08/st13/st13440.en08.pdf> (erişim tarihi 08.05.2016).

¹⁸⁹ C.Boswell, “The External Dimension of EU Immigration and Asylum Policy, *International Affairs*, Vol.79, No:3, May 2003, s.622.

sütündeki bazı istisnalar saklı tutularak oybirliği ilkesi yerine nitelikli çoğunluk ilkesine geçilmiştir.¹⁹⁰ Burada ortak bir göç politikası oluşturulması kapsamında üye ülkelerin tek çatı altında toplayamayacağını anlayan Birlik bu uygulamaya geçmiştir.

Söz konusu antlaşmada iç güvenlik ve dış sınırların kontrolü ve yönetimi Birlik çatısı altında düzenlenmiş ve düzensiz göçle mücadelede daha etkin tedbirler alınacağı kararlaştırılmıştır.

Tampere Programı (1999-2004) ardından La Haye Programı (2004-2009) ve Lizbon Antlaşması ile getirilen düzenlemeler ışığında son olarak Stockholm Programı (2010-2014) kabul edilmiştir. Bu program kendinden önceki programların devam niteliğinde olup Birlik içi icra edilen çalışmalara yön vermiştir.

Stockholm Programı ile birlikte “Vatandaşlarına Hizmet Eden ve Koruyan Daha Açık Güvenli Avrupa” ilkesiyle Lizbon Antlaşması çerçevesinde, üye ülkelerin diğer ülkelerle iş birliği içinde evrensel göç yaklaşımını geliştirmek, Avrupa’daki iş gücü ihtiyacına binaen ortak politikalar oluşturmak, entegrasyonun iyileştirilmesini sağlamak, düzensiz göçle mücadelede daha etkin olmak ve kimsesiz küçük çocuklara koruyucu önlemler almak gibi konularda eylem planı hazırlanmıştır.¹⁹¹

Söz konusu programın Frontex’e daha fazla bütçe ayrılması ve desteklenmesi, sınır kontrolü ile güvenliğinin artırılması ve düzensiz göçle mücadelede çabanın artırılmasına ayrı bir vurgu yapılmıştır. Burada “Avrupa Kalesi” diye adlandırılan kavramın temelleri de atılmıştır.

Birlik tarafından alınan önlemler bağlamında olan geri kabul anlaşmaları; işbirliği anlaşmalarına geri kabulün eklenmesi, düzensiz göçmenlerin gönüllü gitmelerini teşvik ve zorla gönderme, vize kısıtlamaları ve artan sınır kontrolleri, kaynak ve transit ülkelerdeki sınır kontrollerinin artırımı, üçüncü ülkelerdeki göç ve sınır personelinin eğitilmesi, üçüncü ülkelere irtibat bürolarının kurulması, göçmenlerin sınırı yasa dışı yollardan geçerken oluşacak sorunları hakkında bilgilendirme yapılması,

¹⁹⁰ M.İ.Arslan, *The Paradoxes of European Union Immigration Policy and Its Repercussions on Turkish-EU Relations*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, ODTÜ, Ankara, 2012.

¹⁹¹ The Stockholm Programme: An Open and Secure Europe Serving and Protecting Citizens, European Council, 2010, s.29. https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/the_stockholm_programme_an_open_and_secure_europe_en_1.pdf (erişim tarihi:10.05.2016).

sığınma ve iltica politikasında kaynak ülkelerdeki geri kabul merkezlerinin artırımı gibi alınan tedbirler tamamen göçmenlerin kaynak ve transit ülkelerde caydırma ve Birliğe ulaşmalarını kısıtlamaya yöneliktir.¹⁹²

AB ülkeleri “Göçmen Profilleri”ni ulusal anlamda geliştirmeye ve kayıt altına alarak diğer Birlik ülkeleri ile paylaşımında bulunmayı taahhüt etmiş ve gerekli adımları atmışlardır. Göçmen profilleri üçüncü ülke vatandaşlarından kimlerin nitelikli işçi olduğu, cinsiyet, yaş ve diğer belirleyici özellikleri kapsamaktadır. Bu bilginin aynı zamanda üçüncü ülkeler ile paylaşılarak güvenlik konusunda göçmenlerin potansiyel suçlu olup olmadıklarının belirlenmesi ile ev sahibi ülke vatandaşları ile entegre edilmesi amaçlanmıştır. AB’nin seçici olması insan hakları savunucuları tarafından şiddetle eleştirilmiş haklı sebeplerle ülkelerinden kaçan göçmenlerin geri gönderilmelerine sebep olacağını belirtmişlerdir. Göçmen seçmek yerine uluslararası mevzuat alanına giren her kim olursa olsun, nitelikli veya niteliksiz sadece hedef ülke açısından güvenlik tehdidi oluşturmayacağı sürece kabul edilmesinin uygun olduğu ve AB’nin bu konuda ayrımcılık yaptığı değerlendirilmektedir.

Zulümden kaçan sığınmacılar ve mültecilere yönelik politikalar ile düzensiz ve kaçak göçmenlere yönelik politikalar arasında ayırım yapılmadığı ve uygulanan politikalar bütün göçmenlere düzensiz muamelesi yaptığı sürece sığınma arayanlar ile mültecilere uygulanan politikaların kurbanı olmaktadır. Hâlbuki mültecilere ve sığınma arayanlara uluslararası koruma sağlanması Birlik tarafından göç yaklaşımında rehber kabul edilen Küresel Yaklaşım da taahhüt ettiği önceliklerden birisidir.

Nitekim zaman içerisinde gelişen Arap Baharı ve bunun sonucunda oluşan yeni göç eğilimlerine cevap vermede politikanın tekrar gözden geçirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda göç kontrolünün diğer politikalarla uyumlu hale getirilme ihtiyacı 2011 yılında Göçe Küresel Yaklaşım politikasında bir takım değişikliklere gidilmesine yol açmıştır.

Fakat yapılan yeni politikalar neticesinde sınırlı oranda çıkarlar uzlaşmış ve ancak bu sınırlı alanlarda işbirliğine gidilebilmiştir.

¹⁹² S.Sterkx, “The External Dimension of EU Asylum Policy:Expanding Fortress Europe”, edi.J.Orbie, Aldershot:Ashgate, 2008, s.117-138.

Konseyin oybirliği yetkisi ve Parlamento'nun sadece danışman olarak kalması, ulusal menfaatlerin ön planda olduğu göç olgusunda yapılan uygulamaların ve politikaların yavaş ilerlemesinde önemli bir rol oynamıştır.

Ortak göç politikası uygulanması sadece müşterek çabalara dayalı bir sistem içerisinde yürütülerek başarılı olunacaktır. Üye ülkeler kendi tarihsel, ekonomik ve demografik yapılarına dayalı göç politikaları oluşturmaktadırlar. Bu politika sadece ulusal sınırlar içinde geçerli olmakta ve diğer üye ülkelerin kontrolü dışında olmaktadır. Diğer taraftan yapılan bu ulusal politikalar diğer üye ülkeleri de etkilemektedir. Bir üye ülke sınır kontrollerinin artırma çabasına girdiğinde diğer komşu ülkeler de hemen tedbirleri daha da artırmak kaydıyla uygulamaktadırlar.

Bu politikalar üye ülkeler arasında koordine edilmeli ve ortak bir anlayışa sahip olunmalıdır. Çünkü ülkelerin tek başlarına yapmış oldukları politikalar ülkeleri ekonomik anlamda negatif etki yaratmaktadır. Bunun sonucunda göçmen almada kota uygulamaları ve hali hazırda ülkelerde ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının geri gönderilmesine kadar uzayan bir süreç ortaya çıkmaktadır.

Bu kapsamda oluşturulan “Göçe Küresel Yaklaşım” la hedeflenen tüm aktörlerin içinde olduğu daha iyi bir göç akışının yönetimi, diasporalar ve göç toplumları dâhil edilerek kaynak ülke ve transit ülkeler ile AB'nin işbirliği içinde olması ve göç konularına AB'nin geliştirilmiş işbirliği politikalarına üçüncü ülkeleri daha etkin bir şekilde dâhil ederek göç politikasını yönlendirmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

3.2 AB Zirvelerinde Göç İle İlgili Alınan Kararlar

3.2.1 Tampere Zirvesi

1999 yılında icra edilen bu zirvede AB'nin sığınma ve göçe ilişkin ortak bir eylem planı geliştirilmesi yönünde bir karar alınmıştır. Bu kapsamda bir takım politikalar belirlenmiştir.

Bunlar; insani sebepler ile ekonomik sebeplerin dengelenmesi, üçüncü ülke vatandaşları ile Birlik vatandaşlarının hakları arasındaki farklılıkların giderilmesi, kaynak ülkelere yardımcı olmak kapsamında ortaklıklar kurulması, 1951 Cenevre

Sözleşmesi ve diğer uluslararası anlaşmalara bağlı kalmak koşuluyla ortak bir göç ve iltica politikasının oluşturulmasıdır.¹⁹³

Bu zirve Avrupa sığınma ve göç stratejisinin gelişiminde önemli bir kilometre taşı oluşturmuştur. Bu bildiri Amsterdam Antlaşması'nın dördüncü bölümündeki göç ve sığınma sistemlerinin gereksinimlerini tam olarak karşılayamamaktadır, fakat AB göç ve sığınma politikalarının temelini ve başlıca yönelimlerini belirlemiş ve bu olguları harekete geçirecek politik ivmeyi kazandırmıştır.

Birliğin sığınma isteme politikasını Cenevre Sözleşmesini temel alması oluşturulacak AB sığınma sisteminin uluslararası standartlarda olacağını göstermiştir. Sığınma sisteminin detaylı hazırlanması, koruma prensiplerinin sınır kontrolleri ve düzensiz göçü engelleyen tedbirlerden önde tutulması AB'nin insan hakları temelinde bir yapı olduğunu bir kez daha hatırlatmıştır.

AB düzeyinde Avrupa Ortak Sığınma Sistemi'nin kurulması ve üçüncü ülke vatandaşlarına karşı adil davranılması gibi hususlarda fikir birliğine varılmıştır.¹⁹⁴

Üçüncü ülke vatandaşlarının entegrasyonunu geliştirmeyi hedefleyen ve aynı zamanda oluşabilecek ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele politikalarının yer alması gibi konular memnuniyet vericidir. Fakat üçüncü ülke vatandaşlarının kabulü ve ikamet izinlerinin verilmesinin ulusal mevzuatlara uyum sağlanma gereksiniminde istenilen seviyeye ulaşılamamıştır.

Zirvede göç olgusunun üye ülkelerin ekonomilerine bir tehdit olarak değil bir fırsat olarak görmelerini ve bu kapsamda göç ve iltica alanında güvenlikçi yaklaşımın esnetilmesi yönünde teşvik edici kararlar alınmıştır.¹⁹⁵

¹⁹³ L.J.Lönnback, Ortak Bir Avrupa İltica ve Göç Politikasına Doğru, *Avrupa Birliği Hukuku*, Avrupa Birliği Hukuku Semineri, çev. İ.İşıl Gül ve L. Bertan Tokuzlu, İsveç Başkonsolosluğu, İstanbul, 2002, s.29.

¹⁹⁴ European Parliament, "Tampere European Council", 15-16.10.1999 Presidency Conclusions 1999, http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm#a (erişim tarihi:12.05.2016).

¹⁹⁵ Petra Bendel, "Everything Under Control? The European Union's Policies and Politics of Immigration", *The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration*, edi.Thomas Faist ve Andreas Ette, Palgrave Macmillan, 2007, s.35-36.

AB, sığınma talebini açık bir şekilde insani hak olduğunu ama göç olgusunun sosyoekonomik, demografik ve yargısal unsurlara bağlı olduğunu belirtmiştir. Bu iki olgu arasındaki yakın ilişki bu alanlarda oluşturulacak politikalar ve hukuki zeminlere öncülük etmeli ve arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirmesi gerekmektedir.

Üye devletler koruma talep eden kişilere güvence vermeyi, sınır kontrollerin artırılması, düzensiz göçle mücadele ve insan ticareti ile mücadele konularında aktif bir tutum alacaklarını belirtmişlerdir. Yalnız burada korumanın sağlanması ile düzensiz göçün engellenmesi arasındaki dengenin nasıl kurulacağına dair bilgi verilmemiştir. Bu kapsamda geçerli sebeplerle koruma talep eden kişilerin düzensiz göçmen statüsüne koyulup ülkesine geri gönderme gibi sistemi zedeleyecek uygulamaların olma tehlikesi mevcuttur.

Tampere Zirvesi AB ülkelerinin sığınma politikalarının farklılıklarını giderip ortak bir politika oluşturma tavrını net bir şekilde ortaya koymuştur. Bundan sonraki aşama ortak Avrupa sığınma sisteminin unsurlarını ortaya koymaktır. Bu kapsamda tek bir sığınma sistemi değil ortak bir sığınma sistemi oluşturmak esas hedeftir.

Genel anlamda yapıcı bir karakteristiği olan zirvenin sığınma sistemine yönelik standartları belirtmediği için eleştirilere hedef olmuştur. Bazı AB ülkeleri Amsterdam Antlaşması'nın sığınma hükümlerini katı bir şekilde yorumlayarak asgari standartları benimsemişlerdir.

Zirvede göç ve sığınmaya ilişkin olarak kaynak ve transit ülkelerdeki siyasi durum, insan hakları konuları ve sürdürülebilir kalkınma gibi konuları ele alan bir bölüm mevcuttur. Bu tür konularda üçüncü ülke ve kaynak ülkelerle yapılacak eşit seviyedeki işbirliği başarının anahtarı olacağı değerlendirilmektedir.

Zirvede kararlaştırılan eylem planı, üye ülkelerin sığınmacı ve göçmenleri kendi ülkelerine kabul etmeye devam etmesi, kaçış ve göçün temel nedenlerinin esaslı bir şekilde ele alınması, kaynak ülkelere yardımların devam etmesi, kaynak ülkelerde güvenliğin ve politik ortamın sürdürülebilirliğin sağlanması ve geri dönüş programlarına daha fazla mali ve siyasi destek verilmesiyle başarıya ulaşılabileceği belirtilmiştir.

Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan "mültecilik" kavramının içeriğine ve hukuki temeline hanel getirilmeden yapılacak politikalar kapsamında ortak bir paylaşım getirmenin uygun olacağı değerlendirilmiştir.

3.2.2 Laeken Zirvesi

AB tarafından, Avrupa Mülteci Fonu, Eurodac (European Dactyloscopy) Düzenlemesi ve Geçici Koruma alanlarında bir takım başarılar elde edilmiştir. Yalnız başarının çok yavaş ve beklenenin altında olduğu, yeni bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.¹⁹⁶

Avrupa Konseyi Tampere'de alınan kararlar kapsamında süratle ortak bir göç ve sığınma politikasını Birliğe ve üye ülkelere uyumlu hale getirmiş, oluşturulacak politikalar 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne hanel getirmeyecek şekilde mültecilerin korunmasını sağlamayı ve mültecilere daha iyi bir yaşam sunmak için Birlik ve üye ülkeler elinden geleni yapmayı taahhüt etmişlerdir.

Birlik kapsamında ortak sığınma ve göç politikasını oluşturacak temeller;

- Göçmen politikasının AB Dış Politikasına entegrasyonunun sağlanması önem teşkil etmektedir. Bu kapsamda Birliğin yapmış olduğu geri kabul anlaşmalarının özellikle açık bir eylem planına ve ülkelerin önceliklerini temel alan ilgili maddeleri kapsaması gerekmektedir. Avrupa Konseyi, Komisyondan düzensiz göçün ve insan kaçakçılığın engellenmesinde bu iki konuyu temel alan eylem planının geliştirilmesi gerektiği,
- Kaynak ülkeler ile Avrupa arasında göç ve sığınma bilgi alışverişinin geliştirilmesi, Eurodac uygulamasını ve Dublin Sözleşmesini hızlı ve daha etkili politikalarla uygulanması gerektiği,

¹⁹⁶ Presidency Conclusions, European Council Meeting in Laeken 14-15 December 2001, s.12. <http://www.consilium.europa.eu/european-council-conclusion.pdf-1993-2003%20european-council-meeting-in-laeken--presidency-conclusions-14-15-december-2001> (erişim tarihi:16.05.2016).

- Sığınma, kabul ve aile birleşmesi konularında ihtiyaç duyulan ortak standartların hızla oluşturulması ve bu standartların sığınma başvurusunda bulunanların ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olması,
- Ayrımcılığa ve ırkçılığa karşı belirli programların oluşturulmasıdır.

Birlik burada Tampere’de alınmış kararların uygulamasındaki eksiklikleri bu zirvenin planına dâhil etmiş ve üye ülkelerden bunları bir program dâhilinde yapmasını istemiştir.

Konsey burada 2002 yılına kadar Dublin II Sözleşmesi, aile birleşmesi ve sığınma politikalarında yapılan yanlış uygulamaların düzeltilmesini, mülteci kabulünü ve ikincil koruma kapsamında kabul etme standartları uygulamasının daha hızlı ve verimli bir şekilde icra edilmesini talep etmiştir.

Birliğin dış sınır kontrollerinin daha iyi yönetilmesinin düzensiz göçü ve insan kaçakçılığını engellemede kilit rol oynadığı belirtilmiştir. Ortak vize sisteminin oluşturulması için gerekli adımların atılması ve oluşturulacak ortak konsey ofislerinde bu uygulamanın çalışabilirliğinin denenmesi gerekliliği belirtilmiştir.

AB vatandaşları sürekli olarak Birlikten adaletin ve güvenliğin sağlanmasını, yasa dışı sınır geçişlerinin engellenmesini, göçmen akışının, sığınma arayanların ve savaş bölgesinden kaçan mültecilerin kontrol altında tutulmasını talep etmektedirler.

Eurojust’ın (Euro Justice – Avrupa Yargı Birliği) kurulması ve Europol’un (Avrupa Polisi) güçlendirilmesine rağmen ortak bir sığınma ve göç politikasının oluşturulmasının çok uzak olduğu belirtilmiştir. Zirvede Birliğin adalet ve iç işleri bakanları sığınma ve göç olgularının yanında bir takım aile hukuku ile ilgili iyileştirilen ve detaylandırılmış önerileri bu zirvede ele almışlardır.

Avrupa Mülteci Fonunun kurulması ve geçici koruma ile ilgili asgari standartların belirlendiği Konsey Direktifinin oluşturulması BMMYK tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Ayrıca 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin ellinci yıldönümü

olması sebebiyle BMMYK, AB'den bu sözleşmeyi ve 1967 Protokolü ilkelerini göç, sığınma ve mülteci konularında esas almalarını tekrar hatırlatmıştır.¹⁹⁷

Laeken Zivesinde, Amsterdam Antlaşması ile ortaya koyulan beş yıllık planın ortasına gelindiğinde özgürlük, güvenlik ve adalet konularında daha büyük politik çözümlere ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

Komisyon tarafından önerilen birçok sığınma ile ilgili hukuksal tekliflerin uluslararası standartlara nasıl tam uyumlu hale getirebilirliğin sağlanması konusunda ilerlemeler kaydedilmiştir.

Zirvede düzensiz göç ile sığınma konularının birbirleri ile çok karıştırıldığı, işçi sınıfına, aile birleşmesine ve eğitim maksatlı gelen göçmenlere ait yapıcı bir göçmen politikası oluşturulması gerektiğine ve sığınma sistemlerinin sığınma politikalarınca, göçmen yönetiminin de göç politikaları çerçevesinde yapılması gerektiği belirtilmiştir.

AB'nin işçi kabulü için ortak bir politika geliştirmesi gerektiği ve bu politika özellikle nitelikli ve marifetli işçiler üzerinde yoğunlaşması gerektiği belirtilmiştir. Çünkü bu olgu Birliğin işçi gücüne pozitif bir katkı sağlayacak olmasıdır. Fakat seçim esasları kapsamında negatif ayrımcılık da devreye girecektir.

Merkez Avrupa'daki üye ülkelerin içsel sığınma politikalarını hukuksal ve yönetsel anlamda güçlendirerek Avrupa ve uluslararası standartlarda olmalarını sağlamaları gerektiği belirtilmiştir.

Tampere Zirvesinde deklare edildiği üzere Ortak Avrupa Sığınma ve Göç Politikasının kilit faktörü *kapsamlı yaklaşımdır*. Oluşturulan AB Göç ve Sığınma Yüksek Çalışma Grubu, gerekli politik ve finansal destekleri sağlayarak başarılı olan çalışmalarına devam etmesi kararlaştırılmıştır.

¹⁹⁷ UNCHR's Recommendations to the Laeken Summit (December 2001), s.1, <http://www.unhcr.org/436624032.pdf> erişim tarihi:17.05.2016.

AB'nin bu kapsamda ilk sığınılan ülkelere ve kaynak ülkelere ayrılacak bütçenin artırılmasını ve ev sahibi ülkelerin bu çözümü desteklemeleri için aidiyetlerinin artırılması teşvik edilmiştir.

3.2.3. Seville Zirvesi

Konsey, Tampere'de yaratılan özgürlük, güvenlik ve adalet alanlarında benimsenen tüm kararlarını ve programlarını bir an önce hayata geçirmeye kararlı olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanında sığınma ve göç politikalarında Birlik olarak ortak bir politika ihtiyacına tekrar dikkat çekilmiştir.

Göç akımlarını yönetmede hukuki olarak kaynak ve transit ülkelerle işbirliği hayati öneme haizdir. Konsey bunun yanında Birlik ülkelerin oluşturduğu düzensiz güçle mücadele, dış sınırların kontrolü ve yönetimi, sığınma talep edenlerin kabulüne ilişkin Yönerge'yi yeterli bulmakta ve memnuniyetle karşılamaktadır.¹⁹⁸

Göç akımlarının Birlik olarak müşterek yönetimi ve birlikte ikamet eden göçmenlerin entegrasyonunu uluslararası anlaşmalar çerçevesinde ve özellikle 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni esas alarak yapılması gerektiği ve aynı zamanda düzensiz göç ve insan ticareti ile mücadele esaslarında hakkaniyetli bir dengenin kurulmasına yönelik politika geliştirmenin zorunluluğu belirtilmiştir.

Bu kapsamda, göçmenlere sağlanacak daha iyi bir yaşam için ülkeler kabul edilebilir oranlarını belirleyerek bu sayıda yasal göçe destek vermeleri ve kabul edilen göçmenlerin entegrasyonunu sağlayarak oluşabilecek ayrımcılık ve ırkçılıkla mücadelede taviz verilmemesi çok önemlidir. Bununla birlikte 1951 Sözleşmesi'ni suistimal etmeye yönelik düzenlemeler yapılması ve suistimal edenlerin hızlı bir şekilde ülkelere gönderilmesi de önem teşkil etmektedir.¹⁹⁹

Düzensiz göçle mücadele kapsamında, Birlikte ikamet eden vatandaşların vize almak zorunda olanların tespit edilmesi, üçüncü ülkelere vize muafiyeti olanların gözden geçirilmesi, vize bilgileri için Vize Ortak Tanıma Sistemi'nin hayata geçirilmesi, Birlik için önem arz eden üçüncü ülkeler ile geri kabul anlaşmalarının

¹⁹⁸ *İltica ve Göç Mevzuatı*, edi.Kadir Ay vd., Ankara, Başkent Matbaası, 2005, s.115.

¹⁹⁹ Ay vd.,*İltica ve Göç*, s.115.

hızlandırılması ve imzalanmış ülkelerle ile oluşan durumlara uygun yeni belgelerin imzalanması, oluşturulan Yeşil Kitap²⁰⁰ doğrultusunda iade programlarının uygulanması ve son olarak bir sonraki Adalet ve İçişleri Konseyi toplantısında insan ticareti ile mücadeleye yönelik cezaların artırılması gibi hususlar kararlaştırılmıştır.

Üye ülkelerin tek başlarına bu olguyla mücadele edemeyeceği bu zirvede yinelenmiş ve alınan kararlara baktığımızda ortak hareket edilmesi ve ortak politikanın oluşturulmasının önemine tekrar değinilmiştir.

2002 yılı bitmeden üye devletler kendi sorumluluk bölgelerinde göçmen irtibat yetkililerinden oluşan bir ağ kurulmasını kabul etmiştir.

Zirvede alınan kararları değerlendirdiğimizde, Birliğin şu ana kadar desteklediği politikalardan biri olan göç kalkınma ilişkisinden uzaklaştığını söyleyebiliriz. 2001 İkiz Kulelere saldırı tüm dünyayı etkilediği gibi Birlik politikalarını da etkilemiştir. Birlik göç kalkınma politikasını düzensiz göçü engellemede kullanma eğilimi göstermiştir. Düzensiz göçü engellemede kullanılan “temel sebepler” yaklaşımı yapılan geri kabul anlaşmalarına dâhil edilerek düzensiz göç azaltılmaya çalışılmıştır.²⁰¹

Sözleşmenin 33. maddesi *AB düzensiz göçle mücadeleye dış politika unsurlarını kullanarak ve soruna hedef gözetilerek yaklaşması gerektiğini düşünmektedir. Düzensiz göçün temel sebeplerinin ortadan kaldırılması için yapılan kapsamlı ve entegre yaklaşım AB'nin değişmeyen uzun vadeli hedefi olmaya devam etmelidir*²⁰² ışığında düzensiz göçü engelleme politikasını destekleyen görüş bildirilmiştir.

²⁰⁰ Yeşil Kitap Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan Birlik seviyesindeki konular üzerindeki müzakereleri açıklamakta ve üye ülkelere bu konular hakkında hukuki olarak görev vermektedir.

²⁰¹ Janine Silga, “Shifting Perspectives on the Migration and Development Nexus in the EU: From the Migration Management Approach to the Development Paradigm of Mobility?” (edi. Karolina Podstawa and Laura Puccis, içinde Framework for Economic Development in EU External Relations European University Institute(EUI) Working Papers), 2012, s.130.

²⁰² Ay vd., *İltica ve Göç*, s.117.

AB düzensiz göçle mücadelede üçüncü ülkelerle sürekli olarak işbirliği içinde olunmasını ve işbirliği içinde olmayan ve yapılan anlaşmalar sonucu üzerlerine düşen görevlerini yapmayan ülkelere yaptırımlar uygulanmasını kabul etmiştir.

Düzensiz göçle mücadele, AB Vize uygulamasının gözden geçirilmesi ve geri kabul anlaşmalarının yaygınlaştırılması gibi konular öncelikli hedefler arasında yerini almıştır. AB'ye aday ülkelere geri kabul anlaşmalarının yaptırılması zorlanmışsa da Tampere'de belirtilen "özgürlük, adalet, güvenlik" alanlarına kimlerin yasal olarak sığınma başvurusu veya mülteci başvurusu yapacağı sorusu cevapsız kalmıştır.²⁰³

Bununla birlikte Konsey düzensiz göç konusunda bütün imkânların kullanılmasına rağmen düzensiz göçün yönetiminde başarısız olan üçüncü ülkeyi haklı gerekçe göstermeden işbirliği yapmadığını oybirliği ile karar verebilmektedir. Bu kapsamda Konsey anlaşmadan doğan sorumlulukları ihlal etmeden Ortak Dış Güvenlik Politikası ve AB'nin diğer politikalarına eşgüdümlü olarak bir takım tedbirler alabilmektedir.²⁰⁴ Burada göç kalkınma ilişkisinin güvenlik duvarına çarptığı ve yapılan veya yapılacak tüm politikaların güvenlik eksenli olacağını işaretini vermiştir.

Ortaya koyulan bu politik uygulamalara Afrika Karayip ve Pasifik Dayanışması ülkeleri endişelerini dile getirmişler ve yapılan ekonomik işbirliği anlaşmalarına zarar vereceğini ifade etmişlerdir.²⁰⁵

AB'nin burada uluslararası hukuk kapsamında üzerine düşen yükümlülükleri istediği anda tek taraflı olarak fesettiği ve kendi çıkarına uygun davranan devletlerle işbirliği yapmaya devam ettiğini görmekteyiz. Bu yaklaşım ise insan haklarını temel alan anlayıştan uzak tamamen güvenlik odaklı politikaların ağır basması anlamına gelmektedir. Göç akımı sürecinde hayatlarını kaybedenlerin ve kaybolan kişilerin Birlik tarafından pek umursanmadığı sonucunu çıkartabiliriz.

3.2.4 Göçe Küresel Yaklaşım

²⁰³ Anthony W.Messina, *The Logics and Politics of Post World War II Migration to Western Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2007, s.145.

²⁰⁴ Ay vd., *İltica ve Göç*, s.117.

²⁰⁵ Nadi Declaration on ACP Solidarity on Globalized World, 3rd Summit of ACP Heads of State and Government, Dani-Fiji Islands, 18-19 July 2002, ACP/28/029/02, s.62.

Birlik, göç ile ilgili almış olduğu kararların Komisyon tarafından yetersiz bulunduğu ve yeni bir politika ihtiyacında olduklarını dile getirmiştir. Bu kapsamda göç ve kalkınmayı amaçlayan AB göç politikasının oluşturulması gerektiği Birlik ülkeleri tarafından belirtilmiştir.

Komisyonun 2002 ve 2005 yıllarında yayımlanmış olan raporlar üye ülkelerin dikkatini çekmiş ve komisyon tarafından istenen değişimler kabul görmeye başlamıştır. Komisyonun 2005 tarihli göçü artı yönlü bir olgu haline getirmek için üye devletler bu doğrultuda çalışacaklarını beyan ve kabul etmişlerdir.²⁰⁶

Bu gelişmeler ışığında Aralık 2005 tarihli zirvede Konsey “Göçe Küresel Yaklaşım” bildirisini yayımlamıştır. Bildiride bölgesel olarak Akdeniz ve Afrika bölgelerine öncelik veren ve Birliğin komşuluk coğrafyasında bulunan üye olmayan ülkelerle diyalog ve işbirliği çağrısı yapmaktadır.²⁰⁷

Bildiri kaynak ülkelerdeki yoksulluğun kaldırılması, temel insan haklarının sağlanması, ekonomik büyüme ve istikrarın sağlanması ve iyi yönetimleri desteklemek konuları gibi göçün ana nedenlerini sorgulayan bir mekanizma ve çözüm aranması gerektiğini vurgulamıştır.²⁰⁸ Kısaca bu bildirinin merkezinde kaynak ve transit ülkelerle kapsamlı ve yakın bir işbirliği diyebiliriz.

Göçe küresel yaklaşım Kale Avrupası yaklaşımından uzaklaşan kararları ihtiva etmesi, göçün sorumluluk ve yükünü üçüncü ülkelere kaydırması ve göçe neden olan temel sebeplerini ortadan kaldıracak eylem planları oluşturması açısından yenilikçi bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.²⁰⁹

²⁰⁶ Joint Statement by the Council and the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council, the European Parliament and the Commission on European Union Development Policy: “The European Consensus”, Brussels, 22 November 2005, 14820/05, prg. 38. http://giveabillion.net/wp-content/uploads/2014/03/EU-consensus-on-development_2005.pdf (erişim tarihi:10.06.2017).

²⁰⁷ European Council 15 & 16 December 2005 Presidency Conclusions, Brussels, 15914/05. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/87642.pdf (erişim tarihi:10.06.2017).

²⁰⁸ Samur, *Global Yaklaşım*, s.8.

²⁰⁹ E.Collett, *The Global Approach to Migration:rhetoric or reality*, European Policy Center, Policy Brief November 2007.

Küresel yaklaşımı; düzenli göçe teşvik edilmesi, hareketliliğin kolaylaştırılması, dzensiz göçle mücadele ve düzensiz göçün engellenmesi ile göç kalkınma ilişkisinin artı yönünün azamileştirilmesi olarak konulara ayırabiliriz.²¹⁰

Küresel yaklaşımın uygulanmasına yönelik olarak birçok ülke tarafından farklı politika önerileri yapılmıştır. Düzensiz göçle mücadelede kaynak artırımı, sığınma sistemlerine yönelik düzenlemeler yapılması ve desteklenmesi, yasal göçün desteklenmesi ve hareketlilik ortaklıkları gibi konularda düzenlemeler yapılması istenmiştir. Komisyon bu kapsamda üçüncü ülkelerin kalkınması için yapılan yardımların yetersiz kaldığı ve kalkınma amaçlarına ulaşamaması gibi nedenlerden yaklaşımın yenilenmeye gidilmesi gerektiğini vurgulamıştır.²¹¹

Birlik 2011 yılında Arap Baharının beraberinde getirdiği yeni eğilimin zorlukları ve dış göç politikalarındaki değişim ihtiyaçları kapsamında Küresel Yaklaşımında yenilenmeye gitmiştir. Göçe ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım adını alan bu girişim yenilenme ile birlikte dış politika ile göç ilişkisinin önemine değinmiş, Birlik göç ve hareketliliğe, dış politikaya ve kalkınma amaçlarına uygun daha tutarlı politikalar üretilmesinin gerekliliğine vurgu yapmıştır.²¹²

Bu kapsamda Birliğin yenilenme ile birlikte politikaların göç akınları, göç stokları ve nereden geldiği ile değil politikaların temelinde olan göçmenlerdir yani insandır anlayışını benimsemesi açısından önem teşkil etmektedir.

3.2.5 Avrupa Göç Gündemi

2015 yılında yaşanan göçmen sayılarındaki artış ve sınırı yasal olmayan yollardan geçmeye çalışan mültecilerin bir önceki yıla göre yirmi kat artış olmasını mülteci patlaması diye adlandırabiliriz. Mülteci patlamasını Birliğin başından beri göstermiş olduğu tutum ve davranışlarla nasıl mülteci krizine dönüştürdüğü ortadadır.²¹³

²¹⁰ Elmas, *Avrupa Kapı Duvar*, s.151.

²¹¹ Collett, *Global Approach*.

²¹² COM(2011), 743 Final, s.4.

²¹³ Human Rights Watch, *The Mediterranean Migration Crisis: Why People Flee, What the EU should do?*, 2015.

Birliğin içinde sorumlulukların eşitsiz dağılımı, insani haklardan uzak tutum ve davranışların sergilenmesi, kontrol odaklı politikaların göçmen sayılarındaki azaltmayı sağlayamaması bunun aksine Birliğe yasal olmayan yollardan giriş sayısının artması ve Akdeniz’de meydana gelen kayıplar sürecin nasıl krize dönüştüğünü ifade etmektedir.

Birliği siyasi bir çıkmazın içine sokan göçmen ve mülteci krizini en iyi Akdeniz ‘de yaşanan insanlık dramı göstermektedir. Nisan 2015 tarihinde kayıpların azami seviyeye çıkması²¹⁴ politika kapsamında acil olarak yenilik yapılması ihtiyacını doğurmuştur. Bu kapsamda birlik ülkelerinin iç ve dış işleri bakanları bir araya gelmiştir.

Göçmen krizini çözebilme kapsamında somut önlemlerin derhal alınarak uygulamaya geçilmesi oy birliği ile kabul edilmiştir. Söz konusu toplantıda AB Dış İlişkiler Yüksek Temsilcisinin liderliğinde uygulanan 10 maddelik Acil Eylem Planı²¹⁵ kabul edilmiştir.

Plan Akdeniz’de insan kaçakçılığı yapan gemilere anında müdahale, Akdeniz’de icra edilecek sınır kontrol operasyonları, geri dönüş programları ve göçmenlerin parmak izlerinin alınması konularına yoğunlaşmıştır.

Birlik ülkelerinin insan kaçakçılığı yapan botlara anında müdahaleyi göçmenleri çekme etkisinde bulunabileceği ve bu kapsamda yapılacak operasyonlar için gerekli ekonomik desteği sağlamada isteksiz davrandıkları görülmüştür. Fakat Akdeniz’de ölüm yolculuğuna çıkan göçmenler bizi kurtarsınlar diye değil ülkelerinde yaşanan savaş ve işkenceden kaçmaktadırlar.²¹⁶

Burada sorun göçmenleri çeken politika değil dış politikaya ait faktörleri inceleyerek bu göçmenlerin neden büyük oranda göç etmelerini düşünmek isabet olacaktır.

²¹⁴ The Guardian, “UN Says 800 migrants dead in boat disaster as Italy launches rescue of two more vessels”, 20 April 2015.

²¹⁵ European Commission, “Joint Foreign and Home Affairs Council: Ten point action plan on migration”, Luxembourg, 20 April 2015.

²¹⁶ Elmas, *Avrupa Kapı Duvar*, s.252.

Birlik bu eylem planını açıklamayı müteakip “Göçe İlişkin Avrupa Gündemi” adıyla yeni bir yaklaşımı hayata geçirmiştir. Göç Gündemi olarak da adlandırılan bu yaklaşım Haziran 2015 tarihinde yapılan bir zirveyle göç gündeminin içeriği tartışılarak kabul edilmiştir.²¹⁷

Göç gündemi iki ayrı plan olarak tasarlanmış olup ilk plan on maddelik acil eylem planıdır. Birliğin uzun dönemde takip edeceği plan bir politika çerçevesine oturtulmuştur. Bunlar Akdeniz’de hayatların korunması, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası²¹⁸, 40 bin sığınmacının Birlik ülkelerine dağılımı ve 20 bin yerinden edilmiş kişiye koruma sağlanması, üçüncü ülkelerle artan işbirliği ve Akdeniz sınırındaki ülkelere acil yardım fonları sağlanarak mültecilerin parmak izleri ve kayıtlarının alınmasının sağlıklı bir şekilde yapılmasıdır.

Kabul edilecek toplam 60 bin kişinin Birlik içine dağıtılması için kota teklifini özellikle doğu bloğunda yer alan ülkeler kabul etmemiş gönüllülük esasına göre dağıtımın yapılması gerektiğini belirtmişlerdir.

AB ülkelerinin bu politikayı gönüllülük boyutuna indirgemesi krizin başından itibaren süregelen ortak bir politika oluşturma ve ortak sorumluluk ve dayanışma konularında uzlaşmadığının bir göstergesidir.

Göç gündeminin ikinci kısmı olan uzun dönemde göç olgusunu daha iyi yönetmek adına dört sütundan oluşan bir politika öngörmüştür. Bunlardan ilki düzensiz göçe tetikleyen nedenlerin azaltılması, ikincisi yaşamların korunması ve dış unsurların güvenliğinin sağlanmasını kapsayan ortak sınır yönetimi, üçüncüsü daha etkin bir sığınma politikası ve son olarak yasal göçe ilişkin yeni bir politika ihtiyacıdır.²¹⁹

Birlik göç gündeminin AB’ye sığınma arama hakkına saygılı, insani haklar temelinde sorunlara cevap verebilen, ortak bir göç politikası için net bir çerçeve

²¹⁷ European Council Meeting, Conclusions, Brussels, 26 June 2015, EUCO 22/15.

²¹⁸ Elmas, *Avrupa Kapı Duvarı*, s.256.

²¹⁹ Elmas, *Avrupa Kapı Duvarı*, s.261-262.

oluşturan ve en önemlisi zamana yenik düşmeyecek ve gelişen durumlara anında cevap verebilecek bir göç politikasından oluşacağını düşünmektedir.²²⁰

Birlik ülkeleri Birlik hukukuna göre sınırlarını kapatamamaktadır. Fakat 2015 yılında meydana gelen göç akını sonucunda Almanya Schengen'i askıya almış, Fransa Manş tüneline geçmeye çalışan mültecileri engellemek amacıyla dikenli tel çekmiş, Macaristan Sırbistan sınırına 175 km uzunluğunda dikenli tel inşa etmiş, Dublin kuralları askıya alınmış ve domino etkisi ile diğer ülkeler de kontrol tedbirlerini artırmıştır. Bu politikanın da uygulanamadığı anlamına gelmektedir.

Birlik bu kapsamda Göç gündeminin ilk acil eylem planının uygulamasındaki dayanışma sorunu ve bireysel kontrollerin devam ettiği bir ortamda ikinci bir uygulama paketi devreye sokulmuştur. Söz konusu paket 120 bin mültecinin Birlik ülkelerine dağılımı, güvenli üçüncü ülkelerin belirlenmesi, acil fonlar ve krizin dış boyutunu ele almak konularını içermektedir.²²¹

Göç gündeminin Göçe ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşımın devamı niteliğinde olduğu, göç ve sığınma konularında isteneni veremediği değerlendirilmektedir.²²² Birliğin bu sorunun çözümü kapsamında üçüncü ülkelerle etkin ve çift taraflı diyalogta bulunması, göçün dış politika ve kalkınma ile olan ilişkisini iyi analiz etmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

3.3 AB'de Düzensiz Göçün Güvenlik Boyutu

Göç 1990'lı yılların başından itibaren artan bir şekilde terörizm, kökten dincilik ve organize suçlar ile bağdaştırılarak üye ülkeler için bir güvenlik tehdidi olarak kabul edilmiştir. Göçün tehlike olarak yansıtılması maddi yönü ve boyutuna göre değil kültürel ve sosyo-ekonomik açıdan bir tehlike oluşturduğundan endişe duyulmaktadır. Söz konusu sorunların gerçek olup olmadığına bakılmaksızın bundan faydalanmaya

²²⁰ COM(2015) 240 Final, s.7. https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf (erişim tarihi:11.07.2017).

²²¹ Elmas, *Avrupa Kapı Duvarı*, s.271.

²²² Foundation for European Progressive Studies (FEPS), "European Migration Agenda: Quo Vadis?", *FEPS Policy Brief*, July 2015, s. 14.

çalışan sisyasi partiler (özellikle sağ eğilimli olanlar) belirsiz korkuların varlığına işaret ederek ve bu kapsamda bir dizi somut tedbirler almak için göç olgusunu adres göstermişlerdir.

Bu bağlamda çoğu Batı Avrupa ölkelerinde göçmen karşıtı söylemler giderek artmış ve bunun sonucunda göç kontrolünde daha sert önlemler alınmak için meşru zemin hazırlanmıştır.

Göç ve sığınma konuları AB müktesabatına ilk olarak 1992 Maastricht Antlaşması ile üçüncü sütun kapsamında güvenlikleştirilmiş bir politika bağlamında getirildiği bilinmektedir.²²³

Göçmenler ilk olarak 1970-80'li yıllarda sosyal yardımlara karşı, 1980'lerin ortalarından itibaren ulusal kimliğe ve sosyal uyuma karşı, iç ve dış güvenlik kavramlarının birbirine girdiği Soğuk Savaş döneminden sonra yeni bir güvenlik tehdidi olarak görölmüştür. Bu kapsamda Kale Avrupasına dönüşen politikalar üretilmeye başlanmıştır. 2000'li yıllara damga vuran İkiz Kule saldırısı, Londra ve Madrid'deki terör saldırıları AB'yi sosyal bütünleşmeyi göz ardı eden yaklaşımlarla süreci yönetmeye itmiştir. AB ölkeleri önyargı ve ayrımcılığı karşı olduklarını ifade etseler de uyguladıkları politikalar her iki olguyu desteklemiştir.

1992 Maastricht Antlaşması ile göç ve sığınma konuları, AB'nin yetki alanına devredilmekle birlikte adalet, içişleri ve güvenlik konularını ve devletler arası işbirliğini içeren üçüncü sütuna alınmıştır. Bu olgu göç konularına daha çok güvenlik anlamında bakıldığının bir göstergesidir.

Lizbon Antlaşması ile birlikte Birliğin dış eylemlerini sağlamlaştıran bir takım tedbirler alınmıştır. AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciliği'nin hayata geçirilmesi buna örnektir. AB burada dış politika yönetimi ve göç ile olan ilişkisini daha etkin işbirlikleri ile gerçekleştirmeyi hedeflemiştir.

²²³ Channe Lindstrom, "European Union Policy on Asylum and Immigration: Adressing the Root Causes of Forced Migration: A Justice and Home Affairs Policy of Freedom, Security and Justice, *Social Policy and Administration*, Vol.39, No.6, December 2005, s.589.

Tampere Zirvesi sonuç bildirisinde yer alan göç politikasının dış boyutunu ilgilendiren kısımların temel önceliği güvenlik haline gelmiştir.²²⁴

Güvenlik ve kontrol üzerine inşa edilen göç yönetimi Birliğe karşı tepkilerin doğmasına neden olmuştur. Bu sorunsala yapılan tepkilere hak vermemek elde değildir. Çünkü Birliğin politikasının göçmen odaklı olmasından ziyade, üye ülkelerin istemedikleri göçmenleri ve mültecileri önleme konusundaki endişelerine dayalı olması ve bu kapsamda yürütüldüğü ortadadır.²²⁵

AB'nin insani değerlere dayalı yaklaşım sergilemekten uzak olması üçüncü ülkelerin AB'den yasal yolların artırılması, aile birleşmesinin kolaylaştırılması ve insani vize kolaylığı sağlaması çağrılarında anlaşılmaktadır. Son dönemde Akdeniz'de yaşanan insani krizler, sınırlara çekilen tel örgüler, kapatılan ve artırılan sınır güvenlik önlemleri bize Birliğin insan odaklı değil tamamen güvenlik odaklı bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir.

Bu durum “Avrupalılar için göçmen sorunun da Avrupa kıyılarına ulaştıklarında”²²⁶ başladığı çıkarımını desteklemektedir.

AB dışında kaynak ve transit ülkeleri de kapsayan geniş bir kontrol alanının oluşturulması siyasetler açısından oy kitesini artırmıştır. Yapılan eylemlerin mülteciler, göçmenler, kaynak ve transit ülkeler açısından sonuçlarına bakılmaksızın buralarda siyasi anlamda etkili ve verimli adımlar atıldığı yansıtılmıştır.²²⁷

Liberal demokrasilerde politikacıların güvenliğe ait çıkarları ile piyasa ekonomisine ilişkin çıkarlarını ortak paydada birleştirme ihtiyaçları ortadadır. Bu kapsamda kamu ve özel çıkarlar tatmin edilmeye çalışılırken, seçmen korkusuyla birlikte göç konusundaki endişeleri azaltmaya çalışmaktadırlar.²²⁸ Bunların yanında temel hakları destekleyen liberal normlar da işin içine girdiğinde kontrol çıkmazı

²²⁴ Silga, “Shifting Perspectives”, s.130.

²²⁵ F.Y.Elmas, “Avrupa’da Göç İkilemi: Değerler ve Çıkarlar, *Analist*, Sayı.56, Ekim 2015, s.30.

²²⁶ Karolina Boronska vd, “Migrants ‘R’ Us: Recommendations for a Sound European Migration Policy”, *The Polish Institute of International Affairs*, Strategic File No:9, April 2015, s.2.

²²⁷ Boswell, “Asylum Policy”, s.630.

²²⁸ Virginie Guiraudon ve Christian Joppke, *Controlling a New Migration World*, (edi.Virginie Guiraudon), London ve New York: Routledge, 2001, s.8.

oluşurken, politikacılar “göç kontrolü” olgusunu ortaya koydukları politikalarla güçlendirmektedirler. Bu kapsamda göç kontrolünün güvenlik odaklı olmaktan insani odaklı olması yönündeki eğilim geçerliliğini kaybetmektedir.

Güvenlik bağlamında AB göç kontrollerini, sınır kontrolleri ve uzaktan kontrol olarak iki farklı izlem belirlemiştir.²²⁹ İlk izlemde sınır kontrollerin artırılması ve Frontex’in güçlendirilmesi yerini alırken ikinci izlemde AB etrafında “tampon bölge” oluşturma amaçlı vize yönetimi, kaynak ve transit ülkelerle işbirliğini kapsamaktadır.

Ulusal ve ulusötesi politikalar etkileşimi kapsamında ulus odaklı politikalara yönelim ve ulusal seçeneklerin oluşumunda yeni yetki sahası yaklaşımının göç politikaları ile birleştiğinde Avrupa’nın güvenlik odaklı ve uzaktan kontrol mekanizmalı görüntüsünü rahatlıkla görebiliriz. Bu ulusal yaklaşım AB kurumlarının dinamik yapısını yok saymakta olduğu gerçeğini yansıtmaktadır.

İç işleri ve adalet yetkililerinin süreci yönettiği ulusötesi eylemleri güvenlik gerekçesiyle meşrulaştırması sonucu hükümetlerin asgari seviyede müşterek önlemler almasına neden olmuş, bu olgu da Avrupa’nın kısıtlayıcı sistemleri benimsediğini göstermiştir.²³⁰

İstenmeyen göçmenlerin Avrupa topraklarına bir kez ulaştığında uzaklaştırmalarının insani gerekçelere dayanılarak zor olduğu düşüncesi uzaktan kontrol izlemine meşru kılmaktadır. İnsan hareketlerini kısıtlayan bu yaklaşım güvenlik odaklı bir yaklaşımın ürünü olarak kabul edilmektedir.²³¹

Kale Avrupası politikası kısmi olarak başarılı olmuş ve AB’yi dışarıdan zorlayan göç olgusuyla başa çıkmada yeni politika ihtiyacı doğmuştur. Kısıtlayıcı göç politikaların sonucunda hem kontrol sağlanamamış hem de istenilmeyen sonuçlar ortaya çıkmıştır.

²²⁹ Guiraudon ve Joppke, *Migration World*, s.12.

²³⁰ V.Guiraudon, “European Migration and Integration Policy:Vertical Policy-making as Venue Shopping”, *Journal of Common Market Studies*, Vol.38, No.2, June 2000, s.251-271.

²³¹ Richard Barrero, “The External Dimension of Migration Policy in the Mediterranean Region: Promises for Normative Debate”, *Revista del Instituto Espanyol de Estudios Estrategicos*, No:2, 2013, s.10.

Carrera, AB'nin göç olgusunu güvensizlikle nitelendirdiği ve geleneksel anlayışa zorunluluklardan dolayı yöneldiğini belirtmiştir.²³² Burada alınan tedbirler sınır kontrollerin artırımı, gözetim ve geri kabul anlaşmalarının yanında sınır ve göç yönetiminde “kapasite inşası” odaklı yöntemlerdir.

24 Mayıs 2011 tarihli “Göç Hareketlilik ve Güvenlik İçin Güney Akdeniz Ülkeleri ile Diyalog²³³ bildirisinde; artan hareketlilik ve kişilerin yasal yollarla dolaşımını gerçekleştireceği güvenli bir ortam oluşturulmasına katkı sağlamak amacıyla bir takım önlemler üye devletler ve anlaşmaya taraf ülkeler tarafından kabul edilmiştir. Bunlar; gönüllü geri dönüşlerin hayata geçirilmesi, geri kabul anlaşmalarının imzalanması, Frontex ile işbirliği, entegre sınır yönetimi, insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı ile mücadele, Akdeniz’de ortak denetim kapsamında mümkün olanaklar dâhilinde Eurosur (Avrupa Dış Sınır Gözetleme Sistemi) ile işbirliği ve son olarak polis ve adli işbirliği alanlarında ortak çalışmaya istekli olmak maddeleri kabul edilmiştir.²³⁴

Söz konusu diyalogu incelediğimizde öne sürülen maddelerin tamamı göç kontrolü ve göç yönetimine güvenlik açısından bakıldığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda Küresel yaklaşımın göçmen odaklı vizyonundan uzaklaşmış yerine güvenlik odaklı politikalar gelmiştir.

AB'nin göç konusunda yaklaşımları ve güvenlik odaklı endişeleri kişilerin serbest dolaşımını ile ilgili diğer sorunlarının üzerini kapadığı bir göç çıkmazı içine girmiştir.²³⁵ Bunu AB'nin şu ana kadar uyguladığı dar güvenlik odaklı politikaların ürünü olduğunu değerlendirebiliriz.

²³² S.Carrera, “The EU’s Dialogue on Migration, Mobility and Security with the Southern Mediterranean Under Scrutiny, Filling the Gaps in the Global Approach to Migration”, *Centre for the European Policy Studies*, June 2011, s.1-31.

²³³ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *A Dialogue for Migration, Mobility and Security with Southern Mediterranean Countries*, COM (2011) 292 Final, Brussels, 24.05.2011.

²³⁴ COM (2011), 292 Final, s.10-11.

²³⁵ Y.Pascouau, “EU Migration Strategy: From Zero to Positive Sum”, 2013, s.139-145.

Geddes ise göçü korunması gereken bir tehlike ve yönetilmesi gereken bir risk olarak kavramsallaştıran AB'yi, bu olgulara dayanarak göç politikalarındaki çelişkileri açıklamanın mümkün olduğunu belirtmiştir.²³⁶

Göçü tehlike olarak algılamak göçün güvenlikleştirilmesi ile ilgilidir. Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerinin AB ile olan ilişkileri kapsamında göçün korunması gereken bir tehlike olarak algılanması istenip sınır kontrolleri ve diğer tedbirlerin alınmasını meşrulaştırmıştır. Arap Baharı sonrası yaşanan gelişmeler güvenlik odaklı yaklaşımın kapsamının artırıldığı görülmüştür.

AB'nin politikaları ve güvenlik kaygıları kapsamında yönlendirdiği göç ilişkisi üçüncü devletler ile güçlerin eşit olmaması ve dengesizlikler yüzünden tam bir diyaloga izin vermemektedir. Örnekle AB ile Orta Doğu ve Kuzey Afrika arasındaki ilişkiler dengesizlikler ve güç asimetrisi nedeniyle diyalogtan uzak sadece AB'nin bu ülkelere politika dayatması algısına yol açmaktadır.²³⁷

Göçün güvenlikleştirilmesi kapsamında artan işbirliği süreci AB üyesi ülkelerin etrafında yeni bir güvenlik çemberi oluşumunu beraberinde getirmektedir. Ancak yapılan işbirliği sürecinde AB ülkelerinin "Kale Avrupası" inşası kapsamında dışlama ve ötekileştirme politikaları AB'yi istikrarsızlık tehdidiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu bağlamda finansal destek, hareketlilik ortaklıkları, vize serbestliği ve geri kabul anlaşmaları iç güvenlik kaygıları ile komşuluk politikasındaki dış istikrarı sağlama çabası olarak önümüze çıkmaktadır.²³⁸

Birliğin göç politikaları çerçevesinde ister ulusal ister ulusötesi olsun pozitif göçe ilişkin açılımlara rağmen yapılan politikalar üzerinde baskın olan konu güvenlik endişeleridir.²³⁹

²³⁶ A.Geddes, "The EU's International Migration Relations Towards Middle Eastern and North African Countries", Imiscoe Research, Amsterdam University Press, 2014, s.139-158.

²³⁷ Elmas, *Avrupa Kapı Duvarı*, s.223.

²³⁸ Sarah Wolff, "The Politics of Negotiating EU Readmission Agreements", *European Journal of Migration and Law*, Vol.16, 2014, s.72.

²³⁹ Andrew Geddes, "Still Beyond Fortress Europe? Patterns and Pathways in EU Migration Policy", *Queen's Papers on Europeanization*, No.4, 2003, s.2.

2015 yazı AB için çok zor bir dönem olmuştur. Mülteci ve sığınma arayan sayısı tarihin en yüksek rakamlarına ulaşmış deniz yoluyla AB'ye ulaşmak isteyenlerin trajik sonları da süreci içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir.

Macaristan ve Sırbistan artan göçmen sayısı sonucu transit bir ülke halini almıştır. Macaristan göçmenlerin ülkelerine girişi engellemek amacıyla Sırbistan sınırına 175 km uzunluğunda dikenli tel inşa etmiştir. İngiltere Fransa ile arasındaki Manş Tüneli'nden geçmeye çalışan sığınmacıların artması ve yaşanan ölümler kapsamında tren hattı etrafındaki dikenli telleri güçlendirme kararı almıştır.

Almanya'ya akın eden göçmenlerin sayısının çok olması ve transit ülkelerde yer alan göçmenlerin büyük çoğunluğunun Almanya'ya sığınma talep etmesi üzerine Almanya 13 Eylül 2015'de Avusturya sınırını kapatarak Schengen'i askıya almıştır.

Bunun yanında Almanya'nın sınır kontrollerine başlaması Hollanda, Slovakya, Çek Cumhuriyeti ve Avusturya'ya domino etkisi yapmış bu ülkeler de sınır kontrollerine başlamışlardır.²⁴⁰

Yapılan bu uygulamalar eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Dönemin BM Göçmenlerin İnsan Hakları Özel Raportörü Crépeau “tel örgüler inşa etmek, göçmenlere biber gazı ve diğer şiddet biçimlerini kullanmak, temel ihtiyaçları vermeden gözetim altında tutmak ve en önemlisi nefret söylemi kullanmak göçmenleri ve sığınma arayanları yıldırmayacaktır. AB'yi de yapmış olduğu uygulamaların insan haklarından yoksun bir görüntü verdiğini de belirtmiştir.²⁴¹

Dempsey ise AB ülkeleri tel örgüleri örmeye devam ederse AB'yi çekici kılan özgürlük, demokrasi ve insan hakları bağlamında sağlam temellere oturtulmuş yapısına ve değerlerine zarar vereceğini belirtmiştir.²⁴²

²⁴⁰ AB Haber, “Sınır Kontrollerine Başlayan AB Ülkelerinin Sayısı Arttı:Schengen’de Domino Etkisi, 15 Eylül 2015, <http://www.abhaber.com/sinir-kontrollerine-baslayan-ab-ulkelerinin-sayisi-artti> (erişim tarihi:20.06.2016).

²⁴¹ United Nations, Migrant Crisis: Let’s not Pretend Europe’s Response is Working – UN’s Expert Warns, *Office of the High Commissioner for Human Rights*, Geneva, 25 August 2015, <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?LangID=E&NewsID=16344#sthashu0pTnUl.dpuf>, (erişim tarihi:20.06.2016).

²⁴² Judy Dempsey, “Europe’s New Walls”, *Carnegie Europe*, August 2015, <http://carnegieeurope.eu/startegiceurope/?fa=61140> (erişim tarihi:20.06.2016).

AB artan mülteci ve sığınma arayanlar için bir takım uygulama paketleri hayata geçirmiştir. Uygulama paketlerinin içeriğinin bir tanesi güvenli kaynak ülkelere ait ortak bir listenin hazırlanmasıdır. Güvenli olarak belirlenen ülkelere Avrupa'ya sığınma ve iltica isteyen göçmenlerin başvurularını belli şartlar altında kabul edilmesi ve sürecin hızlandırılması amaçlanmıştır. Türkiye, Bosna Hersek, Arnavutluk, Sırbistan, Makedonya, Karadağ ve Kosova Komisyonun listeye alınmasını teklif ettiği ülkeler olmuştur.²⁴³

Göç politikaları kapsamında AB'ye yapılan en büyük eleştirilerden biri, AB'nin göçü kontrol edilmesi gereken bir tehdit olarak ele alması ve bu kapsamda göçün güvenlik boyutunu uluslararası göç politikasının odak noktası haline getirmesidir.²⁴⁴ Bu bağlamda AB demokratik ve insan haklarına dayalı değerlerini bir kenara bırakıp kendi çıkarları doğrultusunda tek taraflı güvenlik temalı yaklaşımı göç konusunu bir çıkmaza sokmuş ve uygulamak istediği küresel aktörlük olgusunu sekteye uğratmıştır.

AB liderlerinin kabiliyete dayalı üçüncü ülkelerle işbirliği yapması ve bir takım koşullar koyması, daha az hareketlilik ama daha fazla güvenlik vurgusu, hali hazırdaki durumun çözümü için “eski bir reçete”²⁴⁵ kapsamında hareket edildiği ve bu reçetenin değişen göç durumlarında ne kadar başarılı olduğu ve olması da merak konusudur.

Soğuk Savaşın bitmesini müteakip ortaya çıkan göçün güvenikleştirme yaklaşımı, günümüze kadar devam etmektedir. Çok kutuplu dünyada değişen güvenlik algısı ulus ve bireyin güvenlik kavramlarının kaynaşması ile oluşmuştur. Bu kapsamda devlet güvenliğinin yanında toplumsal güvenlik kavramı ortaya çıkmış ve bu kavram toplumun kendi kimliğini koruması diye nitelendirilmiştir. Bu bağlamda uluslararası göçün güvenlik sorunu haline geldiği ve mutlak kontrol edilmesi gereken bir olgu olduğu ortaya çıkmıştır.

²⁴³ Elmas, *Avrupa Kapı Duvar*, s.272.

²⁴⁴ A.Geddes, “Migration as Foreign Policy? The External Dimension of EU Action on Migration and Asylum”, *Swedish Institute for European Policy Studies*, April 2009, Report No.2, s.25.

²⁴⁵ Yves Pascouau, “The October European Council and Migration: No News Good News”, *European Policy Centre*, 19 October 2015, s.2.

Bu çerçevede göç yönetimi üretken insan hareketliliği ve istenmeyen toplumsal refaha ve kültürel değerlere tehdit oluşturacak göç olguları olarak ayrı ayrı ele alınmıştır. Dolayısıyla göç yönetimi güvenlik bağlamında kısıtlanmış ve dışlayıcı politika unsurları “iç güvenlik söylemi” üzerinden üye devletler tarafından meşrulaştırılmıştır.²⁴⁶

Göçü kontrol etmek kapsamında son yıllarda birçok girişim yapılmış ceza hukukunun caydırıcı olma temelinde cezalar artırılmış, ortak sorumluluk alanları oluşturulmuş, bu konu üzerinde birçok öneri ve raporlar hazırlanmış ve ceza hukukuna dayalı olmak kaydıyla düzensiz göçün kontrolü ve polis işbirliği alanında birçok gelişmeler gerçekleştirilmiştir.

Alınan somut önlemler göçmenlerin tamamen Avrupa’ya ulaşmalarını kısıtlamak üzerine kurulmuştur. AB’nin üçüncü ülkelerle göç yönetimindeki işbirliğini geri kabul anlaşmaları, hareketlilik ortaklıkları, geri gönderme ve vize kısıtlamaları, sınır kontrollerinin artırılması gibi önlemler ile gerçekleştirmiştir. Fakat yapılan bu uygulamalar göç kontrolü sorumluluğunun üçüncü ülkelere verilmesi olarak değerlendirilmektedir. İstenilen politikaları gerçekleştiren üçüncü ülkeler işbirliği olarak addedilmesi yapmayan ülkelere ise yaptırımlar uygulanması gibi tek taraflı uygulamalar yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUK ÇERÇEVESİNDE AVRUPA BİRLİĞİNİN DÜZENSİZ GÖÇ POLİTİKASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1 AB Antlaşmaları Çerçevesinde Göç

²⁴⁶ Elmas, *Avrupa Kapı Duvar*, s.315.

Avrupa'ya ana hatları ile birlikte 1950'li yıllardan itibaren sürekli bir göç yaşanmaktadır. Bu kapsamda göç için gerek duyulan talepler, meydana gelen gelişmeler nedeniyle sürekli göç hareketlerinin niteliği, niceliği ve yoğunluğu değişmektedir. Bu durum sadece Avrupa dışı değil Avrupa içi göç hareketlerinde de gerçekleşmektedir.²⁴⁷

İki büyük savaş gören Avrupa kıtası ilk başta ortak ekonomik politikalar oluşturmak maksadıyla ve zaman geçtikçe siyasi bir oluşuma dönüşen AB'nin şu ana kadar baş başa kaldığı en büyük sorunlardan biri tahmin edileceği üzere göçtür.

Gerek yasal olsun gerek yasal olmayan yollarla olsun göçlerin Birlik içinde oluşturduğu başta ekonomik ve kültürel etkiler Birliğin derinleşme süreci üzerinde önemli bir baskı unsuru olmuştur.

Bu kapsamda Birlik gerçekleşen göçleri kontrol altına almak ve yönetimini Birlik çıkarlarına aykırı olmadan yürütebilmek için sürekli bir politika geliştirme çabası içerisinde.

Düzensiz göçü azaltmak veya engellemek iyi yönetilen herhangi bir göç sisteminin en önemli parçasıdır. Düzensiz göçün azaltılması bir takım tedbirlerin eşgüdümlü olarak alınması ve uygulanmasına bağlıdır. Düzensiz göç genellikle insan kaçakçılarının, insan ticareti yapanların ve işverenlerin yasa dışı yollarla göçmenlere iş imkânları sunma talepleri ile bağlantılıdır. Bu kapsamda kaynak ve transit ülkelerle işbirliği Birliğin dış politika unsurları açısından çok önemli olmakla birlikte bu ülkelerle gelişime dayalı işbirliği oluşturmak, sorunu göçmenlerin Birliğe gelmeden çözülmesi kapsamında önem taşımaktadır.

Yasal veya yasal olmayan yollardan gerçekleşen göçü kontrol etmeye yönelik ilk düzenleme 1972 yılında Fransa tarafından gerçekleştirilmiştir. Yapılan itirazlara binaen 1974 yılında yapılan düzenleme daha da katılaştırılmıştır.²⁴⁸ Yapılan bu düzenlemeler neticesinde diğer Avrupa ülkeleri sürece yabancı kalmamış kendi ülkelerinde bir takım düzenlemelere gitmişlerdir.

Bu bağlamda AB'nin gündemini yavaş yavaş meşgul eden göç olgusunu Birliğin kurucu antlaşmalarına dâhil etmiş ve belirli programlar kapsamında göç kontrolünü ve

²⁴⁷ Gençler, "Göç Politikası", s.183.

²⁴⁸ Gençler, "Göç Politikası", s.176.

yönetimini bu anlaşmalar üzerinden hukuksal zemine dayandırarak bu olguyla başa çıkmaya çalışmıştır.

4.1.1 Schengen Anlaşması

Schengen sistemine giden ilk aşama 1970 yılında Benelüks ülkeleri diye adlandırılan Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında mini-Schengen sisteminin kurulması ile başlamıştır. 1985 yılında Fransa, Almanya ve Benelüks ülkeleri arasında Schengen Anlaşması imzalanmıştır. Avrupa Birliği için önemli adımlardan biri olan bu anlaşmaya 1997 yılında İngiltere ve İrlanda hariç 13 Birlik üyesi anlaşmaya taraf olmuştur. 1999 yılında Amsterdam Anlaşması ile Birliğin müktesabatına dâhil edilmiştir.

Schengen Anlaşması bir yandan imzacı devletlerin ortak sınırlarını kaldırırken dış sınır kontrol tedbirlerini artırmaya gitmiştir. Bu bağlamda artırılan kontrol tedbirleri göçe karşı kısıtlamaları gerçekleştirmek amacıyla yapılan bir girişim olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁴⁹

Burada bizi ilgilendiren kısmı ortak bir göç politika oluşturma kapsamında atılan ilk adımdır. İlk başta üye ülkeler egemenlik sahasına giren konularda Birliğin ortak kararlarına itiraz etmişler ama artan göç baskısı ve ülkelerin tek olarak bu olguyla başa çıkamamalarından dolayı Birliğin kurumlarına yetkilerin devredildiği görülmektedir.²⁵⁰

Schengen ile sınır kontrollerin kaldırılması, uyumun tamamlanması ve dış sınır kontrollerinin güçlendirilmesi aşamaları gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında Schengen Bilgi Sistemi ile üye olmayan devletlerden bilgi değişimi sağlama, güvenlik hizmetleri ve her ülkenin bilgilerini girdiği istenilmeyen kişilerin listesinin hazırlanmasını kapsamaktadır.

Schengen Sistemini meydana gelen iki olay zorlamaktadır. Birincisi 2015 yılında çok sayıda göçmen Avrupa kıyılarına gelmesidir. Göçmenlerin ortak düşüncesi Almanya ve İsveç gibi ülkelere yerleşmek istemesidir. Bu olgu ülkelere olan baskıyı artırmıştır. Almanya 2015 yılında 800.000 sığınma arayanı kabul edeceğini

²⁴⁹ Geddes, *Migration Policy*, s.24.

²⁵⁰ Joanna Apap, *Shaping Europe's Migration Policy*, CEPS Working Document, No.179, 2001.

duyurmuştur.²⁵¹ Bu sayı 2014 yılındaki sayının dört katıdır. Almanya diğer ülkelerden bu sorumluluğu paylaşmayı talep etmiş ve eğer bu talep karşılanmazsa Almanya'nın Schengen sisteminden çıkma tehditinde bulunmuştur. İkinci faktör ise terörizmdir. Hollanda'dan Fransa'ya giden trene yönelik terör saldırısı engellenmiş ve Belçika Başbakanı Charles Michel "Schengen maddelerini tekrar gözden geçirerek yolcuların kimlik ve bagaj kontrollerini artırmayı serbest bırakacak maddelerin revize edilmesini hatta bazı sınır kontrollerinin geri getirilmesini"²⁵² talep etmiştir.

Schengen karşısında bu istekler ilk değildir. 2011 yılında gerçekleşen Arap Baharı neticesinde Kuzey Afrika'dan gelen mülteci akını kapsamında İtalya ve Fransa anlaşmanın gözden geçirilmesi için diğer ülkelere baskı yapmışlardır. Bunun yanında Danimarka Başbakanı "eğer Yunanistan mültecilere Avrupa'nın geri kalanına ulaşmak için gerekli kontrolleri yapmayı serbestlik sağlarsa Yunanistan'ı Birlikten çıkarırız" diye tehdit etmiştir.²⁵³

Görüldüğü üzere Schengen Anlaşması'nı tekrar gözden geçirilmeyi tetikleyen unsur göç ve göçmen olgusudur. Ülkelerin birbirlerini sürekli olarak tehdit ettiklerini görmekteyiz. Avrupa'da yükselişe geçen sağ partilerin bu konu üzerinde artan baskısı diğer faktördür. Fakat Schengen Sistemi insanların Birlik içinde özgürce dolaşmasını güçlendirmek üzerine kurulan bir anlaşmadır. Birlik için asıl tehdit eğer insanların özgür dolaşımını kısıtlarsan ki bu beraberinde malların serbest dolaşımını kısıtlayacaktır, bunun sonucu da Birliğin hali hazırdaki durumun sonu anlamına gelmektedir.

4.1.2 Maastricht Antlaşması

AB'nin uluslararası arenada Birlik olduğunu bütün dünyaya duyurduğu antlaşma olarak da adlandırabiliriz. Bu antlaşma ile göç, Birliğin ortak çıkar ve yaklaşımlarının bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu antlaşma ile göç politikası Birliğin müktesabatına girmiştir. Böylelikle AB Göç ve Sığınma Politikası mütevazılıktan şaşırıcı seviyelerde yükseliş göstererek

²⁵¹ The Economist, "Why the Schengen Agreement Might Be Under Threat", 24 August 2015, <http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2015/08/economist-explains-18> (erişim tarihi:10.05.2016).

²⁵² The Economist, "Why the Schengen".

²⁵³ The Economist, "Why the Schengen".

gözden geçirilmiş, başlangıçtaki belirsiz olan politika olgunlaştırılmış ve Birlik içerisinde geniş bir politika üretim alanı oluşturulmuştur.²⁵⁴

AB'nin bu antlaşmayla üç sütunlu yapısı ortaya çıkmıştır. Devletler arası işbirliği, adalet ve iç işleri konuları üçüncü sütun kapsamına alınmıştır. Göç olgusu bu sütuna dâhil edilmiş ama ulusların geçmişten gelen nitelik ve kabiliyetlerine de saygı gösterilmiştir.

Bu çerçeveden baktığımızda antlaşma ile birlikte devletler arası işbirliğinin yanında AB organlarına yetki de verilmiştir. Böylelikle göç ve iltica hakkında Birlik seviyesinde çalışmalara başlanılmıştır.²⁵⁵

Bununla birlikte antlaşmada Komisyon'un yapacağı faaliyetlere yönelik olarak üye devletlerle paylaşma imkânı sağlanmış bu kapsamda göç ve iltica politikası ortak çıkar kapsamına alınmıştır.²⁵⁶

Ortak çıkar alanları olarak; düzensiz göçle mücadele, üçüncü ülke vatandaşlarına ilişkin göç politikası, üçüncü ülke vatandaşlarının kabulü, dış sınırların kontrolü, üçüncü ülke vatandaşlarının Birlik içinde hareketleri ve ikamesi olarak belirlenmiştir.²⁵⁷ Bu alanlarda yetkili üye ülkeler ve Komisyon'dur.

Fakat üçüncü ülke vatandaşları ile ilgili hükümler adalet ve içişleri sütununa dâhil edilmiş, Birliğin yetkili olduğu topluluk sütununa dâhil edilmemiştir. Burada üye ülkelerin tekrar ulusal çıkarlarının ön planda olduğunu görmekteyiz. Göçün üçüncü sütuna alınması ve burada alınan kararların devletler arası oybirliği ile gerçekleşmesi getirilen veya getirilecek düzenlemelerin bağlayıcı olmadığı anlamına gelmektedir. Üye ülkeler bu antlaşma ile ortak göç politikasından uzak kendi menfaatlerini düşünen bir yaklaşım içinde olduklarını görebiliriz.

4.1.3 Amsterdam Antlaşması

²⁵⁴ A.Niemann, "The Dynamics of EU Migration Policy:From Maastricht to Lisbon, edi.J.Richardson, *Constructing a Policy-Making State? Policy Dynamics in the European Union*, Oxford:Oxford University Press, 2012, p.209-233.

²⁵⁵ B.Somuncu, *Türkiye'nin AB'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir 2006, s.46.

²⁵⁶ Messina, *Logics and Politics*, s.143.

²⁵⁷ Dearden, *Immigration Policy*, s.27.

Göç yönetiminin AB müktesebatına uyumlu haline getirilmesini sağlayan bu Antlaşma Birliğin, “güvenlik, adalet ve özgürlük” alanı olduğu kabul edilmiş, Birlik içi serbest hareket, göç ve iltica konularını kapsayan bir bölüm ilave edilmiştir.

Schengen Anlaşması müktesebatın bir parçası olmuş, ırk ve etnik kimlik temelli ayrımcılığa ve ırkçılığa karşı yasama hayata geçirilmiştir. Bu olgu ters etki yaratarak göçmenlere karşı ırkçılık duygularından beslenen aşırı sağ partileri yükselişe geçirmiş ve ülkelerindeki parlamentolarda yavaş yavaş söz sahibi olmaya başlamışlardır.

Antlaşmayla birlikte göç yönetimi adalet ve içişleri sütunundan alınmış ve Birlik antlaşmasına koyulmuştur. Böylelikle göç ve sığınma politikalarının bağlayıcılığı müktesabat çerçevesinde mümkün hale gelmiştir.²⁵⁸

1997 yılına kadar üye devletler göç ve sığınma politikalarını devletler arası iş birliği ile gerçekleştirmekteydi. Üçüncü ülke vatandaşları bu antlaşma ile bir takım haklar elde etmişlerdir. Bu antlaşma ile Avrupa Topluluğu Kurucu Antlaşması’na vize sistemi, göç ve iltica sistemi ve kişilerin serbest dolaşımı ile ilgili yeni bir başlık eklenmiştir. Bu antlaşmanın dördüncü başlığı olmuştur.

Dördüncü başlık kapsamında AB dış sınırlarında kişilerin kontrolü, kısa süreli vize uygulamaları, sığınma başvurularında hangi ülkelerin sorumlu olacağı ve düzensiz göçle mücadelede ortak uygulamanın hayata geçirilmesi gibi konular beş yıllık plana dâhil edilmiştir.

Beş yıllık geçiş döneminde göçe ilişkin belirli konular üçüncü sütundan birinci sütun olan topluluklaştırmaya dâhil edilmiştir. Bu kapsamda Komisyona, Parlamento ve Adalet Divanına bir takım yetkiler verilmiştir.

Böylelikle AB içerisinde ortak göç ve sığınma politikası oluşturulmasının hukuki yolları açılmıştır. Şu ana kadar göç politikasını ulusal seviyede çözmeye çalışan Birlik bu antlaşma sayesinde topluluklaştırma eğilimi ile birlikte Avrupalılaştırma sürecine girmiştir.²⁵⁹

Amsterdam Antlaşması ile karar alıcılara göç ve sığınma politikası kapsamında yasal ve yargısal kısıtlardan kaçınma imkânı tanımıştır. Bu minvalde ise göçmen odaklı kuruluşlar olan Avrupa Komisyonu ve Parlamentosu gibi aktörleri saf dışı

²⁵⁸ Geddes, “Governing Migration”, s.212.

²⁵⁹ Elmas, *Avrupa Kapı Duvar*, s.35.

bırakacak uygulamalar kabul edilmiştir. Bununla birlikte hükümet dışı kuruluşların göç ve sığınma politikaları ile ilgili denetleme imkânı zora sokulmuştur.

AB'nin bu antlaşma ve öncesi antlaşmalarındaki göç ve sığınma politikalarını gözden geçirdiğimizde hem düzensiz göçmenleri hem de uluslararası korumaya ihtiyacı olan kişileri yakalayıcı bir yaklaşım sergilemektedir. Zulümden kaçan kişilere adli sığınma ilkelerinin uygulanması gerekmektedir. Sığınmacılar ile diğer göçmenlerin ayırt edilmesindeki yaşanan başarısızlıklar endişeleri giderek artırmış ve Birliği oluşturan devletlerin sürekli olarak göçmenleri çok sayıda kontrol ve denetim tedbiri ile caydırma politikası içinde olmaları sığınmacıları eksi yönde etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir.

Düzensiz sınır geçişleri ile mücadelede sığınmacıları ayırt etmedeki başarısızlık haklı sebeplerle ülkesinden kaçan göçmenlerin üye devletlere erişimini engellemektedir. Antlaşma ile alınan tedbirlerin sadece düzensiz geçişleri önlemesi gerektiği sığınmacıların bu kapsama alınmaması gerekmektedir.

Antlaşma ile sığınmacıların ve mültecilerin ikincil hareketlerini önlemek maksadıyla hareket özgürlüğü, sosyoekonomik haklar ve yasal güvenceler dâhil bir takım hakların verilmediği görülmektedir. Birlik ortak muamele standartlarını bir an önce belirleyip bu insani değerler temeline dayanmayan uygulamaları kaldırması gerektiği uluslararası kamuoyunca belirtilmiştir.

Amsterdam Antlaşması bize göç ve göçmen politikalarını Birlik seviyesine çıkardığı ama alınan kararların ve uygulamaların güvenlik ekseninden çıkamadığı ve hala ulusal çıkarlardan arınmadığını göstermektedir. Düzensiz göçü engelleme kapsamında alınan bu kararlar insani değerleri tehlikeye atmış ve Birliğin ruhu ve amacına ciddi zararlar getirdiği değerlendirilmiştir.

4.1.4 Lizbon Antlaşması

Birliğin kurumsal yapısında büyük değişiklikler getiren bu antlaşmayla üçlü sütun yapısı kaldırılmıştır. Bu kapsamda Komisyon'un yetkilerinin artırılması, ulusal parlamentolarının görüşlerini iletme ve kontrollerinin artırılması, ortak karar alma

sürecinde Avrupa Parlamentosunun etkinliğinin artırılması ve AB Adalet Divanı'nın yargısal süreçte denetim rolünün artırılması kabul edilmiştir.²⁶⁰

Birlik bu gelişmelerle özgürlük, adalet ve güvenlik alanlarında daha etkin, şeffaf ve demokratik olmayı hedeflemiştir. Ancak ulusal çıkarların yön verdiği göç politikalarında ister devletler arası olsun ister ulusötesi işbirliği konularında olsun ulusal çıkar eksenli veya güvenlik temelli baskıların varlığı sürekli karşımıza çıkmaktadır.

Bu kapsamda üye devletler göçe ilişkin konularda kendilerine özgü politika hedefleri doğrultusunda hareket ederek ortak çözüm arama süreci ülkeler açısından farklı önceliklere sahip olmaktadır.²⁶¹

Bu antlaşmayla adalet ve iç işleri politikaları dâhil olmak üzere Birliğin ortak karar almakta zorlandığı sığınma, göç vb. konularda oybirliğinden nitelikli oy çokluğuna geçilmiştir. Hassas konular olan vatandaşlık hakları, ortak dış güvenlik gibi konular oybirliği kapsamında alınmaya devam edilmiştir.²⁶²

Göç ve sığınma alanına daha fazla aktörün dâhil edilmesi ve karar alma usüllerindeki değişiklik bu alandaki yaşanan problemlerin etkin çözümünde işe yarayıp yaramıyacağıının en iyi cevabını bize zaman gösterecektir.²⁶³

Üçüncü ülkelerle yapılan işbirliğini artırıcı hareketlilik ortaklıkları gibi esnek ama bağlayıcı olmayan faktörler göçün dış boyutunu etkileyecek şekilde düzenlenmiştir.

AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Temsilciliği bu antlaşma ile hayata geçirilmiş göçün dış politika kapsamında üçüncü ülkelerle etkin bir işbirliği hedeflenmiştir.

Maastricht'ten Lizbon'a uzanan süreç dâhilinde antlaşmaların değişmesiyle AB kurumları da bir takım değişikliklere gitmiştir. Kurumlar göç ve sığınma konularında yetkilerini artırmıştır.²⁶⁴ Bu kapsamda ulusötesi AB kurumlarının güçlenmesine göç ve sığınma politikalarında ortak bir çözüm arayan kurum ve kuruluşların artmasına neden olmuştur.

²⁶⁰ Elmas, *Avrupa Kapı Duvar*, s.24.

²⁶¹ Messina, *Logics and Politics*, s.140

²⁶² Andrew Duff, "True Guide to the Treaty of Lisbon", s.5.

<http://www.alde.eu/fileadmin/files/Download/True-Guide-NEW.pdf> (erişim tarihi:25.06.2016).

²⁶³ C.Roof, *The EU and Immigration Policies:Cracks in the Walls of Fortress Europe?*, Hampshire, Macmillan, 2013, s.57.

²⁶⁴ Elmas, *Avrupa Kapı Duvar*, s.78.

4.1.5 Geri Kabul Anlaşmaları

Geri kabul anlaşması, tarafların birbirinin topraklarında yasa dışı olarak ikamet eden vatandaşlarını veya kendi toprakları üzerinden diğer ülkelere geçen üçüncü ülke vatandaşları dâhil geri kabul etme taahhütünde bulunulması²⁶⁵ şeklinde tanımlanmıştır.

AB üyesi ülkeler tarafından son zamanlarda göç akınlарının yönetimi için etkin şekilde kullanılan yöntemlerden birisidir. Aslında Birliğin çok daha öncesinde dış politika belirleme kapsamında önemli bir yere sahip olan geri kabul anlaşmaları düzensiz göçle mücadelede etkin bir strateji aracı olarak değerlendirilmiş²⁶⁶ ve üçüncü ülkelerle anlaşma imzalamak zaruri bir hal almıştır.

AB dış sınırlarının ötesinde koruma sağlamak ve transit ülkeler ile birlikte göçmenlerin kaynak ülkelere geri iadesini üçüncü ülkelerin sorumluluğuna vermiş olması göç kontrolünün dışsallaştırma²⁶⁷ stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilebiliriz.

Anlaşma ile bir ülkenin üçüncü ülke vatandaşlarını kabul etme taahhütü uluslararası hukuk normları ile örtüşmüyor olsa da AB'nin bu konuda bir örf ve adet hukuku oluşturmak amacıyla üçüncü ülke vatandaşlarını bu kapsam içine almak istediği görülmektedir.²⁶⁸

Birlik içinde yapılan dışsallaştırma olsun ve birçok çalışmada değinildiği üzere Kale Avrupası inşa eden AB istikrarsızlık ile karşı karşıya kalma riskini oluşturmuştur. Bu kapsamda finansal destek ve vize kolaylığı gibi ayrıcalıklar sunan geri kabul anlaşmaları içsel olarak güvenlik kaygılarını giderme, dışsal olarak da bir denge kurma çabasının bir ürünüdür.²⁶⁹

²⁶⁵ Gregor Noll, "Rejected Asylum Seekers:The Problem of Return" New Issues in Refugee Research, *UNHCR Working Paper*, No.4, Mayıs 1999, s.16.

²⁶⁶ Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, *Evaluation of EU Readmission Agreements*, COM(2011) 76 Final, Brussels, 2011, s.2.

²⁶⁷ European Association for the Defence of Human Rights, "Why AEDHR is Against the Signing of EU Readmission Agreements,7 Oct 2013, http://www.aedh.eu/plugins/fckeditor/userfiles/file/Comminuque/Readmission/paper/2010_1_013.pdf (erişim tarihi:25.06.2016).

²⁶⁸ Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu(USAK), *Türkiye AB İlişkilerinde Geri Kabul: Hangi Şartlarda?*, USAK Raporları No.10-02, Mart 2010, s.9.

²⁶⁹ Elmas, *Avrupa Kapı Duvar*, s.236.

2015 yılı itibari ile Birlik 17 geri kabul anlaşması ve Akdeniz ülkeleri ile yapılan anlaşmaları da dâhil ettiğimizde 30 geri kabul anlaşması imzalanmıştır.

Tablo 4.1 Geri Kabul Anlaşmaları ve Yürürlük Tarihleri

Ülke	Yürürlük Tarihi	Ülke	Yürürlük Tarihi
Hong Kong	1 Mart 2004	Sırbistan	1 Ocak 2008
Makao	1 Haziran 2004	Moldova	1 Ocak 2008
Sri Lanka	1 Mayıs 2005	Ukrayna	1 Ocak 2008
Arnavutluk	1 Mayıs 2006	Makedonya	1 Ocak 2008
Rusya	1 Haziran 2007	Pakistan	7 Ekim 2010
Karadağ	1 Ocak 2008	Gürcistan	18 Ocak 2011
Bosna Hersek	1 Ocak 2008	Ermenistan	1 Ocak 2014
Azerbaycan	1 Eylül 2014	Yeşil Burun Ad.	
Türkiye	1 Ekim 2014		

Kaynak: USAK Raporları No:10-02

Geri kabul anlaşması düzensiz göçmen ile mücadele kapsamında üçüncü ülkelere iadesi temelinde bir anlaşmadır. İlk olarak Birliğe yasa dışı yollardan giriş yapan göçmenlerin ve yasa dışı yollarla ikamet edenlerin söz konusu ülkeye dönüşünü sağlamaktadır. Zaten uluslararası hukuk kuralları gereği olarak bir ülke diğer ülkede yasa dışı olarak bulunan vatandaşlarını geri almak zorundadır. İkinci olarak ve en çok tartışılan konu olmakla birlikte anlaşmaya taraf devletlerin kendi ülkelerinden geçen üçüncü ülke vatandaşlarını kabul etme yükümlülüğüdür.

Bu bağlamda hem kaynak hem de transit olarak gelen göçmenlerin geri iadesini kapsayan anlaşma, düzensiz göçmenlerin ve vatansızların iadesinde etkili bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak anlaşmanın uygulanması bir takım sorunları beraberinde getirmektedir. Transit ülkeler için artan maliyet kapsamında anlaşmaları cazip kılacak bir takım uygulamaların ihtiyacına dikkat çekilmiştir. Anlaşmalar her ne kadar “karşılıklılık” ilkesine dayanıyor olsa da uygulamada eşitsiz bir durum ortaya çıkmıştır.²⁷⁰

²⁷⁰ USAK, *Hangi Şartlarda*, s.3.

Geri kabul anlaşmalarının pratikte zor olduğu, müzakere sürecinin çok zaman aldığı, imzalayan üçüncü ülkeler tarafından ise bu anlaşmaların başta ekonomik olmak üzere siyasi açıdan birtakım sıkıntılara neden olduğu belirtilmektedir. Burada temel teşkil eden yapılan para yardımlarının yetersizliği hatta olmayışıdır diye değerlendirilebiliriz.

AB ilk aşamadaki hiç bir şey vermeme ya da vaat etmeme politikasından vazgeçmiş, üçüncü ülkeleri masaya oturtmak ve anlaşmaları cazip hale getirmek maksadıyla “paket yaklaşımı”²⁷¹ geliştirmiştir.

Geri kabul anlaşmalarının ayrımcı doğası, anlaşmaların tarafları arasındaki eşitsizlik ve teşvik unsuru olarak sunulan vize kolaylığının farklı standartlarda farklı ülkelere ve istediği kişilere uygulaması diğer bir ifadeyle *havuç-sopa* yaklaşımı anlaşmaları çıkmaza sokmaktadır.²⁷²

AB'nin anlaşmacı üçüncü ülkelere ayırdığı mali desteğin yetersiz olması ve anlaşmanın uygulamasındaki finansal yardım araçlarını yerine getiremediği görülmektedir. AB bu kapsamda Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı ve Avrupa Komşuluk Aracı gibi fonlarla üçüncü ülkelere sağlanacak yardımları telafi etmektedir. Fakat üçüncü ülkeler tarafından anlaşmadan doğan finansal teşvikler yetersiz bulunmaktadır.

Bu süreçte üçüncü ülkeler tarafından geri kabul anlaşmalarının AB monoloğu şeklinde ilerlediği ve düzensiz göçle mücadelede bütün sorumluluğun üçüncü ülkelere ve transit ülkelere verildiği kanısını doğurmaktadır.²⁷³

Bütün eleştirilere rağmen AB hala geri kabul anlaşmalarını düzensiz göçle mücadelede en etkin politika aracı olarak görmeye devam etmektedir. Fakat bu politikanın düzensiz göç akınlarını durdurmada başarısız olduğu ve geri gönderme mekanizmasının sağlıklı çalışmadığı değerlendirilmektedir.

4.1.6 Dublin Sözleşmesi

Dublin Sözleşmesi Avrupa Hukuku'nun bir parçası olmakla birlikte iki temel konuyu hedef almıştır. Birincisi, üye devletlerden sığınma başvurusunu

²⁷¹ USAK, *Hangi Şartlarda*, s.3.

²⁷² USAK, *Hangi Şartlarda*, s.14-15.

²⁷³ Elmas, *Avrupa Kapı Duvar*, s.244.

değerlendirecek ülkenin belirlenmesine dair ortak bir müktesabatın hazırlanması ve sığınma başvuru sürecinin sadece bir ülke tarafından yapılmasının sağlanmasıdır.

Sözleşmenin tam ismi “üye ülkelere sığınma talebinde bulunanların hangi ülkenin sorumlu olacağını” belirlenmesidir. Dublin Sözleşmesi’nden önce AB, Schengen Anlaşması ile sığınma kabulünü sağlamaktaydı. Birçok olayda ülkeler, birbiri ile olan geri kabul anlaşmaları gereği eğer sığınma arayan kişiler haklı sebeplerle sığınma hakkı talebini ispatladıklarında transit olarak geçiş yaptıkları diğer Avrupa ülkelerine geri gönderilebiliyordu.

Sözleşme 1997 yılına Schengen Anlaşması’nın yerini alarak Avrupa Hukuku’nun üye ülkeler kapsamında sığınma başvurusunu inceleyen ve düzenleyen bir parçası olmuştur. Söz konusu sözleşme, üye ülkelere sığınmacıları güvenli üçüncü ülkelere gönderme hakkı tanımaktadır. Böylelikle Schengen Anlaşması’ndaki sığınma konularında kimin yetkili olacağına dair belirsizliği ortadan kaldırmıştır.

Sözleşme yürürlüğe girdikten sonra uygulamada birçok zorluklarla karşı karşıya gelinmiştir. Sığınma arayanların güvenli üçüncü ülkelere gönderme sürecinin karmaşık yapısı ve uzun sürmesi gibi faktörler nedeniyle sığınma arayanların sayılarının azaltılmasında istenen etkiye ulaşılmadığı görülmüştür.

Sığınma arayanın hedef ülkeye gelinceye kadar hangi ülkelerden geçtiğini ispatlamak nerdeyse imkânsızdır. Sığınma arayanların belirsizlikler içinde olması ve bu bağlamda üye ülkelerin sığınma başvurularında nasıl bir değerlendirme yolu izleyip geri gönderme sürecini devreye sokması üye ülkeler arasında münakaşayı artırmaktadır. Böylelikle sistem içinden çıkılmaz bir hal almaktadır. Aslında Dublin Sözleşmesi sığınma arayanların geri dönüşlerinde katı zaman limitleri uyguladığı için üye devletler uygulamada zorluk çekmektedirler.

Bununla birlikte Dublin Sözleşmesi, bir ülke sığınma arayanı inceleme ve değerlendirme sürecine başladığında artık transit geçiş yapmamışsa diğer üye ülkelere gönderememektedir. Bununla birlikte sözleşme üçüncü güvenli ülkeye geri gönderilen veya diğer AB ülkelerine transfer edilen sığınmacıların takibinde zorluklar yaşanmaktadır.

Dublin Sözleşmesi üye ülkelere kendi hukuk kurallarına başvurmaya izin vermektedir. Bir ülke sığınma arayanı diğer AB ülkesine veya Birlik dışı bir ülkeye geri gönderebilmektedir. Ama gönderilen yer sığınma arayan için ilk geldiği ülke

olduğu için tehlikeli olarak değerlendirilebilmektedir. Bu kapsamda sığınma arayan kişinin tehlikeden kaçarken tekrar tehlikenin içine gönderilme riskini doğurmaktadır.

Sözleşme tüm sığınma arayanlar için bir ülke tarafından değerlendirmeyi garanti etmekte ve geri göndermede güvenli üçüncü ülkeleri kullanabilmektedir. Fakat sözleşme gönderilen sığınmacı için tamamıyla güvenli olup olmadığını bilmemektedir.²⁷⁴

Bununla birlikte sığınma arayanların üye ülkeler arasındaki bilgi alış verişinin sağlanmasındaki endişeler Dublin Sözleşmesi'nin pratik olmayan etkisiz ve sığınma arayanları tehlikeye atan bir sözleşme olarak değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda Avrupa Komisyonu sözleşmeyi yeniden değerlendirmiş ve 2003 yılında Dublin II Sözleşmesini kabul etmiştir. Bundan sonra ise 2008 yılında görülen eksiklikler neticesinde Dublin III teklifi yapılmıştır.

Dublin kararları “Eurodac” diye bilinen parmak izi alma sistemi ile çok yakın ilişkilidir. 2003 yılından beri üye ülkelerin yetkili organları sığınma arayanların parmak izini alma ve karşılaştırma işlemlerini yapmaktadır. Sistem 2003 yılında kurulmuş, 2009 ve 2010 yıllarında yapılan tekliflerle tadil edilmiş fakat konu üzerindeki tartışmalar şimdilik durmuş görünmektedir.²⁷⁵

Dublin II Sözleşmesince sığınma isteyen kişinin refakatsiz ve reşit olmayan kişi olması, bir aile ferdinin sığınma almış olması, yasal bir vize ve ikame izninin olmaması, sınırları yasa dışı olarak geçmesi veya yasa dışı olarak ikame etmesi gibi durumlarda başvurunun yapıldığı ilk üye devlet söz konusu başvurunun incelenmesinden sorumlu olacaktır.

Bunun yanında insani değerler kapsamında üye devlet aile fertlerini ve diğer yardıma muhtaç başka akrabalarını bir araya getirme, ciddi hastalık ve ciddi sakatlıklar gibi aile fertlerinden diğerlerinin yardımına muhtaç olması durumu ve refakatsiz ve reşit olmayan bir kişinin akrabasını veya akrabalarıyla bir araya getirmeyi taahhüt etmişlerdir.²⁷⁶

²⁷⁴ Revisiting the Dublin Convention: Developing Community Legislation for Determining Which Member State is Responsible for Considering an Application for Asylum Submitted in one of the Member States, SEC(2000)522, 2000, s.4.

²⁷⁵ Steve Peers, “The Revised ‘Dublin’ Rules on Responsibility for Asylum-Seekers: The Council’s Failure to Fix Broken System”, Essex, University of Essex, 2012, s.2.

²⁷⁶ Regulation 343/2003, Dublin II, <http://www.statewatch.org/semidoc/assets/files/council/REG-2003-343.pdf> (erişim tarihi:10.06.2016).

Pratikte Dublin Kararları sığınma arayanların yerleştirilmesi sorumluluğunda birçok alanda eleştirilmektedir. Doğudaki ve güneydeki Birliğe göre daha fakir olan Avrupa ülkeleri artan başvurular karşısında eksik altyapı ve diğer sebeplerden dolayı başarısız olmuşlardır. Özellikle geçtiğimiz yıllarda Yunanistan; Cenevre Sözleşmesi olsun, AİHS olsun, AB Kanunları olsun, sığınma arayanların değerlendirilmesinde usüle ait haklar olsun, kabul etme standartları olsun bu konularda sistematik bir şekilde başarısız olduğu görülmüştür. Bu olgu AİHM ve AB Adalet Divanı tarafından 2011 yılında doğrulanmıştır.²⁷⁷

Komisyon uygulamada görülen eksikliklerden dolayı 2008 yılında Dublin III Yönetmeliğini Birliğe sunmuştur. Söz konusu yönetmelikle “ikincil koruma”²⁷⁸, ailesel yaşama hakkı, refakatsiz ve korunmaya muhtaç kişilere yardım, değerlendirme süreçlerini iyileştirmek için konulan zaman sınırlamalarının kalkması, yasal tedbirlerin artırımı, sığınma sistemindeki belirlenen yetersizliklerin giderilmesi ve son olarak üye ülkelerin ve Norveç, İzlanda, İsviçre ve Liechtenstein gibi Birlik dışı ülkelerin Dublin Kararlarını muhtemel askıya almalarının önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

Bu bağlamda Konsey, Komisyon’unun Dublin Sistemini iyileştirmesi kapsamında, bozuk sistemin askıya alınmasını, aile üyeleri ve yardıma muhtaç kişiler hakkında yapılan çok büyük gelişimleri yetersiz bulmaktadır.

Gördüğümüz kadarı ile Parlamento Dublin sisteminin çöktüğünü kabul etmiş ve sistemin iyileştirilmesi için daha ciddi önlemlerin alınması gerektiğini talep etmiştir.

4.1.7 Londra Kararları

BMMYK, Birliğin kaynak ülkeleri güvenli ülke olarak kullanılmasına karşı olmakla beraber sığınma politikalarına erişimde bu olgunun engel teşkil ettiğini düşünmektedir. Bu kavramın 1951 Sözleşmesi’nin mülteciler hakkında belirlenen

²⁷⁷ Peers, ‘Dublin’, s.3.

²⁷⁸ Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilmeyen, ancak kaynak ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde (a) ölüm cezasına mahkum olacak veya ölüm cezası infaz edilecek (b) işkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı muameleye maruz kalacak (c) uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak nedeniyle ülkesinin korunmasını istemeyen veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye statü belirleme aşamalarından sonra ikincil koruma verilir. (6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 11 Nisan 2013, md.63.).

bireysel gerekliliklere karşı olduğu belirtilmiştir. Hukuksal olarak haklı korkulara sahip ve zulümden kaçan bir bireyin insan hakları ve hukukun egemenliği ilkesi kapsamında verilmiş olan haklarından hariç tutulması hak ihlalini oluşturmaktadır.

Güvenli kaynak ülkelerin listesi hazırlanırken karar verilme süreci sadece gerçek durumlara dayanan, ispat edilebilir ve mevcut olaylara karşı yapılan değerlendirmeler esas alınarak yapılmalıdır. Zulüm ve işkence ortamı olma riskinin yüksek olduğu ve özgürlüğün tehdit altında olduğu yerler “güvenli” olarak değerlendirilmemeli ve özellikle sivil karışıklık ve iç savaşın olduğu yerler bu listeye dâhil edilmemesi gerekmektedir.

Bir ülkenin güvenli olarak değerlendirilmesi için; insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne karşı saygılı olması, mülteci üreten bir ülke olmaması, insan haklarının kabulü ve uyma kapsamında erişilebilirlik, bağımsız ulusal ve uluslararası organizasyonların insan haklarını gerçekleştirme ve denetleme mekanizmalarına sahip olması gereklidir.

Londra Kararları sığınma arayan kişilerin kabul edilmesi için belirlenen prosedürler kapsamında değerlendirme sürecini ifade etmektedir. Bu prosedürler normal tedbirleri içermesi gerekmektedir. Eğer bir ülke geçerli olmayan durumları beyan edip ülkesinde kabul edilebilir tehlike olduğunu belirtirse ve bunun geçersiz olduğu anlaşılırsa, asıl hak sahibi olan ülke vatandaşlarından bu kapsama giren kişilere aksini ispat etme şansı verilmesi gerekliliği önem arz etmektedir.²⁷⁹ Burada ciddi insan hakkı ihlallerine sebebiyet verilebilmekte ve dönüşü olmayan sonuçların meydana gelebileceği değerlendirilmektedir.

4.2 AB Üyelerinin Taraf Olduğu Uluslararası Antlaşmalar

4.2.1 1951 Cenevre Sözleşmesi

Tüm AB üye ülkeleri ve Avrupa Konseyi 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraftır. AB Hukuku kapsamında AB'nin İşleyişine Dair Anlaşmanın 78. maddesi ve AB'nin geri gönderilmeme ilkesi uyarınca sığınma, geçici koruma ve ikincil koruma için bir

²⁷⁹ UNHCR, Position Relating to the Resolution on Safe Countries of Origin, London 1992.n.

politika üretimi şart koşulmakta ve bu politikanın 1951 Cenevre Sözleşmesi ile Protokolü'ne ve AİHS'ne uyumlu olması gerekmektedir.

Avrupa'da sığınma konusunun başlangıç noktası Vasıflandırma Yönetmeliği²⁸⁰ ile birlikte AB Hukukuna geniş manada dâhil edilmiş olan 1951 Cenevre Sözleşmesi ve bu sözleşmeye ek 1961 Protokolü'dür. 1951 Cenevre Sözleşmesi mültecilerin haklarının belirlendiği uluslararası anlamda önemli bir sözleşmedir. Mültecilerin korunmasındaki en önemli faktör geri gönderilmeme²⁸¹ ilkesidir.

Şart'ın 18. maddesi her ne kadar sığınma hakkını garanti altına alsada AB hukuku sığınmacıların hedef ülkeye erişimlerini kısıtlamaktadır. AB'ne sığınma hakkı talep eden göçmenler en çok AB'ye girişte vize şartı aranan kişilerdir. Bu söz konusu kişiler zaten vize almak için gerekli şartı sağlayamadıkları için sınırı yasa dışı yollardan geçmeye çalışmaktadır.

AB Hukuku kapsamında, bir AB ülkesi sığınma talep eden kişiye başvurusunu incelemek maksadıyla sözleşmede yer alan garantileri sağlamak koşuluyla güvenli üçüncü ülkeye gönderebilir. Sığınmacı güvenli kabul edilen üçüncü ülke tarafından kabul edilmesi ve uluslararası korumaya ihtiyacı olduğu karar verildiğinde 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne uygun olarak hareket edilmelidir. AB üyelerinin bu sığınma prosedürünü güvenli olmayan ülkeye geri gönderilmemesini sağlamaları çok önemlidir. Dublin Tüzüğü'nü bir önceki bölümlerde belirtmiştik. Tüzüğü uygulayan üye ülkeler (bütün üye ülkeler kabul etmiştir) için sorumluluk dağılımını öngörmektedir. Sığınmacı başvurusunu bir AB ülkesine yaptıktan sonra sığınmacının diğer üye ülkeye gittiğinde başvuruların incelenmesi için ölçüt hiyerarşisi mevcuttur. Fakat Tüzüğü uygulayan devletlerin tümünün güvenli olduğuna, AB Temel Haklar Anlaşması ve AİHS'ye uygun davrandıklarına dair aksi ispat edilebilir varsayımların mevcut olduğu değerlendirilmektedir.

Uluslararası hukuk sığınmacıların ve mültecilerin gözetim altına alınmaları olasılığını kısıtlamaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesi 31. Madde hayatlarının ve özgürlüklerinin tehdit altında olduğu bir ülkeden diğer ülkeye düzensiz girişte

²⁸⁰ Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council, 13 December 2011, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex%3A32011L0095> (erişim tarihi: 01.07.2016).

²⁸¹ BMMYK, Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve Sözleşmenin 1967 tarihli Protokolü Kapsamında Geri Gönderilmeme İlişkin Yükümlülüklerin Ülke Sınırları Dışında Uygulanmasına Yönelik İstisari Görüş, 2007.

bulunanların ve bu düzensiz girişi zaman geçirmeden yetkili makamlara geçerli nedenleri ispat ettikten sonra cezalandırılmaz²⁸² ibaresi mevcuttur. Fakat AIHS gözetim altına alınma için kapsamlı bir gerekçe listesi içermektedir. Bunlardan biri yetkisiz girişin engellenmesi ve ihraç işleminin kolaylaştırılmasıdır. AB uluslararası koruma isteyen ve geri dönüş yöntemi uygulayan kişilerin gözetim altında tutulması gerektiği ilkesine dayanmaktadır. Keyfi göz altını engellemek kapsamında gözetim nedeninin belirtilmesi ve hızlı bir yargı sürecinden geçirilmesi gibi eylemlerin yerine getirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Birlik 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin mültecilerin korunmasındaki uluslararası düzenin temel taşını oluşturduğunu, kimin mülteci statüsü alabileceğine yönelik yönetmelik hükümlerini, bunların içeriklerini belirlemeye ve üye ülkelerin yetkili makamlarına bu sözleşmeyi ortak kavramları ve kriterleri temel alarak uygulamaları gerektiği konusunda sözleşmenin rehberliğini kabul etmiştir.

Uyum politikalarının göçmenlere ve sığınma arayanlara uygulanmama sonucunda AB'nin sosyal hayatının gereklerinden olan eşitlik, adalet ve demokratik temsil gibi olguları yerine getirmeyerek hem kendi hukukunun hem de Cenevre Sözleşmesi'nin ruhuna aykırı hareket etmiş olacaktır.

4.2.2 1967 New York Protokolü

1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan 1 Ocak 1951'den önce meydana gelmiş olaylar sonucunda mülteci olan kişiler dikkate alınmıştır. Fakat Sözleşme'nin kabulünden bu yana mülteci olayları meydana geldiği ve Sözleşme gereği bunların söz konusu haklardan faydalanamayacağı hususu göz önüne alındığında tarih kısıtlamasına bakılmaksızın tanım kapsamına giren tüm mültecilerin eşit hukuki statüden faydalanması gerekliliği ülkeler tarafından 1967 yılında New York Protokolü ile kabul edilmiştir.

1951 Sözleşmesi ile arasındaki fark zaman tahdidini ortadan kaldırmasıdır. Tüm üye ülkeler tarafından kabul edilen New York Protokolü ile değiştirilen mültecilerin

²⁸² BMMYK (2012), Sığınmacıların Gözetim Altına Alınmasına Uygulanan Normlara ve Kriterlere ve Gözetim Altına Almaya Alternatif Tedbirlere İlişkin Temel Prensipler, Avrupa Konseyi, *20 yıllık işkenceyle mücadele: 19. Genel Rapor*, 1 Ağustos 2008–31 Temmuz 2009.

statüsü ile 1951 Sözleşmesi'ndeki diğer hususlara halel getirilmemesi kapsamında Birlik için ortak bir göç politikası oluşturma çabaları önemli bir yer tutmaktadır.

Bununla birlikte üye ülkeler bu anlaşmaların haricinde; 1954 Vatansız Kişilerin Statüsüne ilişkin BM Sözleşmesi (Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Estonya, Malta, Polonya hariç 24 ülke), 1961 Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin BM Sözleşmesi (Belçika, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Estonya, Yunanistan, İspanya, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Polonya, Slovenya hariç Fransa imzalamış ama uygulamamış toplam 16 ülke), 1965 Her Türlü Irk Ayrımcılığını Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (tüm ülkeler kabul etmiş), 1966 Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi (tüm ülkeler kabul etmiş), 1966 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (tüm ülkeler kabul etmiş), 1979 Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (tüm ülkeler kabul etmiş), 1984 İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme (tüm ülkeler kabul etmiş), 1989 Çocuk Hakları Sözleşmesi (tüm ülkeler kabul etmiş), 2000 Sınırşan Örgütlü Suçlara ilişkin Sözleşme (tüm ülkeler kabul etmiş), 2002 İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşmeye ilave İhtiyari Protokol (Belçika, Yunanistan, Finlandiya, İrlanda imzalamış ama uygulamamış, Litvanya, Letonya, Slovakya hariç 21 ülke), 2000 Çocukların Silahlı Çatışmalardaki Katılımına İlişkin Çocuk Hakları Sözleşmesi (Estonya imzalamamış toplam 27 ülke), 2000 Kara, Deniz, Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol (İrlanda imzalamamış toplam 27 ülke), 2000 Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol (Çek Cumhuriyeti imzalamamış toplam 27 ülke) ve son olarak 2006 Engelli Hakları Sözleşmesi (Finlandiya, İrlanda, Malta imzalamamış toplam 25 ülke) bu söz konusu uluslararası anlaşmaları imzalamıştır.²⁸³

4.3 AB Üyelerinin Düzensiz Göç Politikalarının Değerlendirilmesi

2015 yılında 644.000'den fazla kişi Akdeniz'i geçmeye çalışmış ve sayısı 3.135 olan göçmen ve mülteci daha iyi bir yaşam için Avrupa'ya ulaşmaya çalışırken denizde

²⁸³ *Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı*, Lüksemburg, AB Resmi Yayınlar Ofisi, 2015 s.267-268.

boğularak can vermiştir.²⁸⁴ Denizde kurtarılan kişi sayısı yoğun bir şekilde artmakta ve sadece Mayıs 2015 ayının sadece iki gününde 6.771 kişi denizden kurtarılmıştır.²⁸⁵

Avrupa kamuoyunun ve liderlerin durumun farkında olmalarına rağmen müdahalede çok geç kalmışlardır. Aslında Arap Baharı ve bölgedeki karışıklıklardan dolayı itibaren Akdeniz bölgesi çok büyük sayıda mülteci ve göçmen akını ile karşı karşıya kalmıştır. Örnek verecek olursak Suriye’de 2011 yılından itibaren 9 milyon kişi kaçmış ve bunların 6,5 milyonu ise komşu ülkelere sığınmıştır. Fakat AB sadece 150.000 sığınma arayana cevap vermiş ve büyük çoğunluğunu da Almanya ve İsveç kabul etmiştir.²⁸⁶

Frontex tarafından Orta Akdeniz göçmen yolu tespit edilmiş ve İtalya ile Malta’ya ulaşmaya çalışan mülteci sayısında muazzam bir artış olmuştur. Bu artan kriz ortamını bütün dünyada genellersek 2014 yılında 50 milyon kişi zorla yer değiştirmiştir. Problem teşkil eden konu Avrupa yolunda göçmenlerin ölmesidir. 2000 yılından beri 22.000 göçmen Avrupa’ya ulaşmaya çalışırken hayatını kaybetmiştir.²⁸⁷

Bu insancıl durum karşısında uluslararası ve sivil toplum kuruluşları Avrupa’yı hareketsiz kalmakla ve etkin bir ortak Avrupa sığınma ve göç politikasını uygulamadaki yetersizliğini kınamıştır.²⁸⁸ Şu an yüzleşilen küresel bir krizin sorumluluğu yanında Avrupa’daki göçün yönetimi krizi de mevcuttur. AB üyesi ülkeler, üçüncü ülkeler ve Frontex şimdiye kadar sorumlulukları aralarında paylaşarak üstlenmişlerdir. Akdeniz’de sınır güvenliği tarafından yapılan operasyonlar AB ülkelerini ve sivil toplumu ateşin altına getirmiş bunun neticesinde üye ülkeler kendilerini haklı duruma sokmaya çalışmışlardır. Bu günah keçiliği AB üye ülkelerinin yasal göç imkânlarının daha genişletilmesinde suskun kalmasına olanak sağlamıştır.

²⁸⁴ UNHCR, *Refugees/Migrants Emergency Response – Mediterranean Regional Overview*, <http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php> (erişim tarihi:02.06.2016).

²⁸⁵ Nikolaj Nielsen, “EU Rescue Mission Yet to Receive Extra Cash or Boats”, *EU Observer*, <https://euobserver.com/justice/128566>. (erişim tarihi:02.06.2016).

²⁸⁶ Data from Eurostat and ECHO, “Aid&Asylum Map” *Syrian Refugees. A Snapshot of the Crisis in the Middle East and Europe*, European University Institute and Migration Policy Centre, http://syrianrefugees.eu/page_id=199. (erişim tarihi:03.06.2016).

²⁸⁷ Tara Brian ve Frank Laczko, “Counting Migrant Deaths:An International Overview”, *Fatal Journeys, Tracking Lives Lost During Migration*, Geneva, IOM, 2014, s.20.

²⁸⁸ Martin Geiger ve Antoine Pécoud, “International Organisations and the Politics of Migration”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol.40, No:6, 2014, s.871.

Avrupa şu an dönüm noktasındadır. 2011 yılından beri artan düzensiz göçmenlerin ve mültecilerin sayısı Birliğin göç ve sığınma politikasındaki tutarsızlıkları ortaya çıkarmıştır. Schengen Sistemi'nin tehlike altında olduğu belirtilmektedir. Alman Şansölyesi Merkel “eğer Avrupa mülteciler konusunda adil bir dağıtım içerisine girmediği sürece serbest vize bölgesi tekrar düşünölmek üzere masaya getirilir” diye diğer üye ölkeleri ikaz etmiştir.²⁸⁹

Dublin Sözleşmesi Birlik ölkelerine sığınma başvurusu yapanları hangi ölkelerin değerlendireceğine karar veren sistemdir. Sistem baskı altında olmakla birlikte Güney Akdeniz ölkeleri sözleşmenin temel prensiplerini ve ilk girilen öлке kavramlarını tekrardan görüşölmek için çağrıda bulunmuşlardır. Fakat bu mültecilerin istemlerini karşılamamaktadır. Örneğ verecek olursak Calais’de bulunan mültecilerin yarısından fazlası sığınma prosedürünü beklemeden Avrupa’da herhangi bir yere gitmek istemektedir.²⁹⁰

AB’de ölkeler göç konusunda değişik politikalar uygulamaktadır. Almanya Eylül 2015’de kapılarını mültecilere açıyorum derken bir yandan sınır takviyeleri yapmakta ve kontrollerini artırmakta, Macaristan askeri birliklerini sınır hattına yerleştirmekte, birkaç AB ölkesi ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi sadece Hristiyan mültecilerin kabul edilmesi gibi mülteci krizini daha da artıran bir takım önlemler almaktadır.

Akdeniz mülteci krizi bölgedeki göç politikalarının tutarsız olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte uluslararası korumaya ihtiyacı olan mültecilere ve göçmenlere uyumsuz ve gelişime muhtaç bir politika uygulamışlardır. Son 15 yıldır uygulanan göç ve mülteci politikası öncelikli olarak düzensiz göçle mücadele ve sınır kontrollerin dışsallaştırılması olarak AB’nin öncülüğünde ve riskten kaçınan bir yapıya sahiptir.

AB’nin riskten kaçınan bölgesel üstü politikalar buradaki temel yaklaşımı belirtmiştir. Bölgesel üstü yaklaşım resmi ve resmi olmayan kuruluşların oluşturulması ve bu kuruluşların diğer coğrafi bölgelerle bağların kurularak

²⁸⁹ Sarah Wolff, “Migration and Refugee Governance in the Mediterranean: Europe and International Organisations at a Crossroads”, IAI Working Papers 15, October 2015, s.3. <http://www.iai.it/sites/default/files/iaiwpl1542.pdf> (erişim tarihi:05.06.2016).

²⁹⁰ Camino Mortera-Martinez, “Storming the Castle: Calais, or the Failure of the EU’s Migration Policies, in CER Articles, August 2015, <http://cer.org.uk/node/4546> (erişim tarihi:06.06.2016).

oluşturulan ilişkinin de ötesine geçilmesini amaçlamaktadır.²⁹¹ Bu yaklaşım düzenleyici göçün yönetiminde farklı olarak bölgesel, bölgelerarası ve iki taraflı normlarda içsel ve özel uygulamalar içermektedir.

AB merkezli göç ve mülteci yönetimi kapsamında AB ülkeleri sığınma başvurularını Avrupa kıyılarından uzakta değerlendirmek istemektedirler. Bu husus 1990'lı yılların sonlarından itibaren Danimarka tarafından BM gündemine taşınmış ve hala bu konu tartışılmaktadır.²⁹²

2015 yılında Avrupa Komisyonu ve Dış Politika Yüksek Temsilciliği ile Uluslararası Göç Örgütü müşterek olarak Nijerya'ya "çok amaçlı merkez" kurmuştur. Bu merkez; karaya vuran mülteciler hakkında bilgi sağlama, geri dönüşü detekleyici uygulamalar ve ev sahibi ülkeye entegrasyon konularını ele almaktadır.²⁹³ Çok büyük korkularla kurulan bu merkezin sığınma arayanların sayısını artıracacağı yönünde endişeler vardı. Böyle bir seçenek uluslararası ve AB kapsamında yasaya uygunluğu veya AB temsilcilerinin ne kadar bu konuyla ilgileneceği gibi önemli soruları da beraberinde getirmiştir. Bu yaklaşımın küçük de olsa mülteci akışını durdurarak Avrupa'ya erişimde hayatlarını riske atmayacağı ihtimalini göz önünde bulundurmakta fayda olduğu değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte Goodwin-Gill'in Avrupa Göç ve Koruma Ajansı'nın kurularak ortak Avrupa Sığınma Sisteminin oluşturulmasında katkı sağlayacağını belirtmiştir.²⁹⁴ Bazı gelişmeler BMMYK ile yakın işbirliği sonucu elde edilmiştir. Örnek olarak Avrupa Sığınmacı Destek Ofisi'ni verebiliriz. Fakat Frontex'in kurulmasından bir ders çıkaracak olursak, AB ülkelerinin en düşük ortak payda da bile tedbirli olduğunu hesaba kattığımızda bu yeniliklerin genellikle bütünlük Avrupa çözümlerini elde etmede engel teşkil ettiğini söyleyebiliriz.²⁹⁵

²⁹¹ Alexander Betts, "The Global Governance of Migration and the Role of Trans-Regionalism", edi.Rahel Kunz vd., *Multilayered Migration Governance: The Promise of Partnership*, London, Routledge, 2011, s.25.

²⁹² Jane McAdam, "Extraterritorial Processing in Europe Is 'Regional Protection' the Answer and if not, What is?", *Kaldor Centre Policy Briefs*, No.1, May 2015, s.4.
<http://www.kaldorcentre.unsw.edu.au/node/1111>. (erişim tarihi 06.06.2016).

²⁹³ European Commission and the High Representative of the Union for Foreign Affairs, *Addressing the Refugee Crisis in Europe: The Role of EU External Action (JOIN/2015/40)*, September 2015, s.7-8.

²⁹⁴ Elspeth Guild vd., *Enhancing the Common European Asylum System and Alternatives to Dublin*, Brussels, European Parliament, July 2015, s.58.

²⁹⁵ Sarah Wolff ve Adriaan Schout, "Frontex as Agency: More of the Same?", *Perspectives on European Politics and Society*, Vol 14, No.3, 2013, s.305-324.

AB'nin bölgesel üstü göç ve mülteci yönetimi tamamen AB'nin yasal zemininde ve içsel politikalar çerçevesinde hazırlanmıştır. Göçle ilgili kararlar Parlamento ve Konsey'in müşterek kararı olmasına rağmen hala birçok konu AB ülkelerinin kontrolü altındadır. Bu kapsamda AB ülkelerinin yoğun bir şekilde iki taraflı faaliyetleri ve uygulamaları Birlikten bağımsız olarak uyguladıklarını söyleyebiliriz.

2005 yılından itibaren göç yönetimine yön veren Göç ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım'dır. Birliğin iki taraflı bölgesel uygulamaları, geri kabul ve vize kolaylığı anlaşmaları, Frontex'e yapılan operasyonel destek ve işbirliği kapsamında kapasite oluşturma çabaları bu yaklaşımın ürünüdür. AB'nin gelişim için yaptığı yardımlar da bu yaklaşım kapsamına girmektedir.²⁹⁶

Son on yılda sınırı düzensiz geçen göçmenlere ve sığınmacılara uygulanan politikalarda gelişme olmasına rağmen temel haklar kapsamında eksiklikler olduğu ve bu eksikliklerin ağırlıklı olarak AB önderliğindeki politikalardan kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Uluslararası koruma kavramı Küresel Yaklaşım ile AB'nin gündemine girmiştir. AB sıklıkla üçüncü ülkelerin önceliklerini ve ihtiyaçlarını görmezden gelmiş ve Birlik üçüncü ülkeler tarafından işbirliğini zayıflatıcı ve kendi çıkarlarını ön plana çıkarıcı olarak değerlendirilmiştir. Örnek verecek olursak Fas 2014 yılında Birlik ile imzalamış olduğu geri kabul anlaşmasını durdurma kararı almıştır.

Hareketlilik Ortaklıkları dengeli olmayan müzakereye diğer bir örnektir. Birlik hareketlilik ortaklıklarını sınır yönetiminde müzakere için yumuşak güç olarak kullanmakta fakat gerekli olan yasal hareketlilik olanaklarını geliştirmemektedir.²⁹⁷

Küresel Yaklaşım ile ilgili olarak yapılan 2014 güncellemesinde hareketlilik ortaklıklarının kapsamlı ve dengeli bir ortaklık içerisinde, yaklaşımın dört temel önceliğini, yasal göçü artırıcı girişimlerin yapılmasını ve insan hakları temelinde mülteci korumasının gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.²⁹⁸

²⁹⁶ European Commission, *Report on the Implementation of the Global Approach to Migration and Mobility 2012-2013*, (COM/2014/969), February 2014, <http://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:52014DC0096> (erişim tarihi:07.06.2016).

²⁹⁷ Sandra Lavenex ve Rachel Nellen Stucky, "Partnering for Migration in EU External Relations", edi. Rahel Kunz vd., *Multilayered Migration Governance, The Promise of Partnership*, London, Routledge, 2011, s.116-142.

²⁹⁸ European Commission, *Report on the Implementation of the Global Approach to Migration and Mobility 2012-13*, 2014, s.9.

Artan göçmen ve sığınma arayan sayısına istinaden, AB ülkeleri bir araya gelerek Avrupa Dış İlişkiler Servisi, Avrupa Sığınma Destek Ofisi, Temel Haklar Temsilciliği, Avrupa Deniz Güvenliği Ajansı ve Europol gibi kurumlarla ortak bir politika oluşturma kapsamında bir takım kararlar alınmıştır. Bu kurumlara beş ana öncelik verilmiştir. Bunlar; bölgesel koruma, yeniden yerleştirme ve Avrupa'ya yasal yollarla göçü teşvik etme kapsamında üçüncü ülkelerle artan işbirliği, organize suç, insan kaçakçılığı ve ticareti ile mücadele, Akdeniz'de hayatları kurtarma kapsamında etkin sınır istihbaratı ve geliştirilmiş deniz resmi oluşturma ve son olarak yüksek orandaki göç baskısı ile mücadele etme kapsamında üye ülkeler arasında dayanışmayı ve işbirliğini artırmaktır.²⁹⁹

Moravcsik, Avrupa bütünleşmesini “çıkarlarını kovalayan Avrupalı liderler tarafından alınan kararlar bütünü” olarak görmektedir. Söz konusu çıkarlar birbirlerine yaklaştığında veya birleştiği zaman ilerleme kaydettikleri düşünülmektedir. Bu kapsamda Avrupa entegrasyonu sosyal ve ekonomik alanda politikaların uyumlaştırılması ihtiyacının bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁰⁰

Başka bir deyişle günün koşulları sonucu oluşan yeni güvenlik tehditleri ile başa çıkılmaması gibi nedenler liberal değerler kapsamında göç kontrol açmazı ile birleşince göçün Avrupalılaşıma eğilimini doğuran ihtiyaç ortaya çıkmıştır.

AB'nin belirlediği öncelikler ve almış olduğu kararlara “var olan tedbirlerin ve politik araçların tekrar servis edildiği, sadece etrafında olup biteni gözlemlemek” için yapıldığına dair kanılar mevcuttur.

Düzensiz göçü engellemede ve göçmenlerin Avrupa'ya güvenli bir şekilde erişim konusunda tartışmaların sonucunda çok az bir yol katedilmiştir. Komisyon planlamalarına güvenli giriş ve insancıl vizeler koymasına rağmen üye ülkeler buna karşı çıkmıştır. Konseyin göçmen politikalarını uygulamada destek bulamadığı için göç ve göçmen yönetimi konusunda başarısız olduğu değerlendirilmektedir.

²⁹⁹ European Commission, *On the Work of the Task Force Mediterranean (COM/2013/869)*, December 2013, par.1, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:52013DC0869>, (erişim tarihi: 12.06.2016).

³⁰⁰ Andrew Moravcsik, *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power From Messina to Maastricht*, New York, Cornell University Press, 1998, s.46.

SONUÇ

Tarihsel sürece baktığımızda insanlar sürekli münferit veya toplu bir şekilde bir yerden bir yere sürekli yer değiştirmişlerdir. Bu konu sosyal bir algı olarak hep karşımıza çıkmıştır. Ama yaşanan son olaylar, karışıklıklar, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, ülkelerin farklı ekonomi dengeleri gibi etmenlerin bileşiminde günümüz sığınma arayan, yerinden edilmiş kişiler ve kitlesel göç olaylarının yaşandığı bir dönemdir.

Yaşanan göçlerin büyük kısmını düzensiz göç oluşturmaktadır. Düzensiz göçün büyük çoğunluğu ise Batı dünyasına yapılmaktadır. Özellikle son yıllarda Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da artan karışıklıklar, geçerli hükümetlerin olmayışı, ekonomik başarısızlıklar, temel insan haklarının hiçe sayılması gibi süre gelen birçok faktör göçün Avrupa kıtasına doğru şekillenmesine yol açmıştır.

Arap Bölgesindeki göç olgusunu sosyal, ekonomik ve hukuksal sorunların beraberinde getirdiği endişelerin bölgedeki bir yansıması olarak kabul edebiliriz. Bununla birlikte bu potansiyel pozitif manada etkin kullanılabilirse, birçok alanda ve bölgede ekonomik ve sosyal gelişime katkı olarak fayda sağlayacağı değerlendirilmektedir. Diyalogun ve karşılıklı işbirliğinin öneminin arttığı Arap bölgesinde işbirlikçileri oluşturan uluslararası ve bölgesel kuruluşlar, hükümetler, akademik enstitüler ve araştırma merkezleri, sivil toplum kuruluşları ve göçle ilgili kuruluşlar bu bölgenin varlığını tanımalı ve bölgeye destek vermelidir.

Arap Baharı gerçekleşmiş ülkelerdeki genç nüfusa dikkat çekmede fayda olduğu değerlendirilmektedir. Söz konusu ülkelerin en hareketli ve dinamik sosyal aktörleri olan bu genç nüfusu ülke genelindeki sorunlara ve diğer konularda karar verme sürecine dâhil etmeleri ve alınan kararlarda gençlerin etkisini hissettirmeleri hayati önem taşımaktadır. Genç nüfus ülkelerinde yapılacak değişimlerde ön sırayı alabilmeleri için iyi planlanmış ve iyi yönetilmiş bir süreçte yer almaları gerekmektedir. Koyulan hedeflerin ve gençlik katılımının sürdürülebilirliği sağlanırsa Avrupa'ya gerçekleştirilen genç ve kaliteli nüfus göçünün engellenebileceği değerlendirilmektedir.

AB'nin göç ile ilgili hukuksal dokümanları üye ülkelerin bireysel uygulamalarına yer veren hükümler içermektedir. Göçle ilgili direktifler genellikle göçmen kategorilerini dar anlamları ile ihtiva etmekte ve bu yaklaşım kapsamında hareket etmektedirler.

AB ilk olarak işgücü ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak göçmen almakta ve nitelikli göçmenleri kabul etmek ise öncelikleri arasında yer almaktadır. Burada yasal göçü destekleyici olgu üzerinden göçmen kabulü yapan Birlik yasal göçü ve gelen göçmenlerin bütünleşmesini sağlayan bir takım tedbirler ve teşvik edici önlemler almıştır.

AB ülkeleri göçmenlerin bütünleşmesinin sağlanması için açık olarak entegrasyonun taahhüt edilmesi, karşılama programlarının hazırlanması, vatandaşlık ve bütünleşme için ulusal eylem planlarının hazırlanması, yurttaşlığa giriş ve uyum programlarının yapılmasını, ülke mevzuatlarında ve Birlik mevzuatında bir an önce yer almasını sağlaması gerekmektedir.

Oluşturulan eylem planları ve düzensiz göçün kontrolü kapsamında insan ticareti ve insan kaçakçılığının engellenmesi için alınan tedbirler, göçmen istihbarat bilgilerinin toplanması ve analizi gibi programlar ise oluşturulan Schengen sistemini desteklemeye yöneliktir. Fakat alınan bu tedbirler kapsamında Birlik ülkeleri düzensiz göç ile mücadele edemeyeceğini ve kaynak ve transit ülkelerle iş birliğinin ve bu ülkelere düzensiz göçü azaltma kapsamında destek verilmesi gerektiğini anlamıştır. İlk başta mali açıdan sonra sosyal alanlarda ve yaşam kalitesini artırıcı önlemlerin desteklenmesi kararlaştırılmıştır.

Alınan tedbirler kapsamında; dış sınırlarda artan kontrol uygulamaları, sürekliliğin sağlanması gereken bilgi alışverişi, düzensiz göçün ulusal kanunlardaki engelleyiciliğin artırılması, göçmenlerin sistematik olarak parmak izleri ve diğer bilgilerinin alınması, sınır dışı etmedeki baskılar, Schengen ülkelerine vizesiz ve belgesiz gelen göçmenlere artırılmış yaptırımların uygulanması, Schengen ülkelerine insan ticareti yapan kişilere ortak bir ceza hukukunun uygulanması güvenlik odaklı olması sebebiyle Birliğin insani değerlerden oluşan yapısı ile ters düşmektedir.

Düzensiz göçün kontrol edilmesinde uyum tedbirleri ve alınan tedbirlerin planlandığı gibi gitmediği, Birliğin bu konuda endişelerinin arttığı son zamanlarda sıklıkla dile getirilmektedir.

Mülteci sistemine erişimin kısıtlanması ve sığınma arayanların haklarını azaltma gibi uygulanan politikalar düzensiz göçün artmasına neden olmuştur. Bu kapsamda yürütülen “sıfır tolerans” politikası devletlerin uluslararası antlaşmalar gereği korunması gereken gerçek mültecilerin belirlenmesi ve koruma sağlama taahhütleri yerine getirilememiştir. Yasa dışı girişleri ve ikameti zorlayıcı tedbirler insan ticaretini ve kaçakçılığı artırarak daha tehlikeli yollara sevk etmiştir. Göçün herhangi bir etkeninin kısıtlanması veya engellenmesi göçmenleri her zaman diğer yolları denemeye zorlamıştır. Örnek verecek olursak 1970’lerin ortasından itibaren petrol krizini müteakip göçmen işçi alımının engellenmesi aile birleşimini ve yasa dışı girişleri teşvik etmiştir.

İcra edilen göç politikaları neticesinde hem göç veren hem göç alan ülkelere fayda sağlayacak bir göç yönetimine ihtiyaç duyulmuştur. Bu kapsamda AB ülkeleri kaynak ülkelere yatırımı amaç olmaktan çıkararak araç haline getirmiş, yapılan yardımlarla

kaynak ülkelerdeki istikrarsızlıkların giderilerek göç akımını engelleme yoluna gidilmiştir.

Göçmenlerin maliyetini düşünmek yerine onların bütünleşmesini bir yatırım olarak görmek Avrupa için daha faydalı olacağı ve mali olarak ülkelere katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Uyum politikalarında aceleci davranılmaması ve sonuçların alınmasında sabırlı olmak gerekmektedir. Mülteciler temel nitelikler bağlamında ev sahibi ülke için faydalı bir birey haline geldiğinde Avrupa ülkeleri için hali hazırdaki mülteci krizi ortamından çıkar elde edeceği değerlendirilmektedir.

AB'nin göç olgusunu üçüncü sütundan taşıyarak birinci sütuna alması ve Birlik konusu haline getirmesiyle çeşitli politikalar üretilmiştir. Bu politikaların temelinde üye devletlerin ulusal tercihlerinden ve çıkarlarından kaynaklanan kontrol mekanizması çerçevesinde AB'nin üçüncü ülkelere yönelik göç yaklaşımını etkilemektedir. Bu da ister göçün temel sebepleri olsun, ister kalkınmaya dayalı politikalar olsun AB göç politikalarının çıktılarının etkisiz kalması ve “diyalog yokluğu” sebebiyle tek taraflı bir politika olduğu değerlendirilmektedir. Buradan hareketle Avrupa göç ve sığınma politikasının yavaş gelişimini mevcut mevzuatın devamı konusunda çıkarlarını koruyan ulusal hükümetlerle ilişkilendirebiliriz. Üye devletlerin Schengen Sistemini askıya alması ve sınırlarına dikenli tellerin çekilmesi gibi farklı uygulamalara yönelmesi ulus devletlerin kontrolünden çıkılmadığının bir göstergesidir.

Göçün siyasetleşmiş bir konu olması seçmenlerin endişelerinin ve tercihlerinin, diğer yandan ise göç kontrolünden sorumlu kurumların tercihlerinin bir bileşimi olarak uluslararası müzakere ortamlarında ulusal çıkarların bir çıktısı olarak yer almaktadır. Birlik ülkelerindeki popülist partilerin elde ettiği başarılar hükümetleri abartılı bir şekilde düzensiz göçle mücadeleye ittiği gerçeğinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

AB'nin aldığı ve uygulamış olduğu politikalara baktığımızda insancıl ve insan hakları temelli ilkeler dâhil edilmiştir. Bunun yanında mülteci statüsü verilirken haklı sebepler ile haklı olmayan sebeplerin iyi ayırt edilmesi gerekliliği ve ayırma işlemlerinin daha önceden belirtilen endişeler dikkate alınarak bir sistem dâhilinde yapılması gerekmektedir.

Birlik zaman içerisinde bazı insan hakları ile bağdaşmayan politik istekleri kabul etmiştir. Hatta bu politik istekler 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde değişikliğe gitmeyi gerekli kılıyorsa bunun da yapılabileceğini belirtmişlerdir. Bu politika özellikle mültecilerin engellenmesi ve göçmenlerin Avrupa ülkelerine girme isteklerini engellemek için politik gücün oluşturulmasını tavsiye etmiştir. Aslında bu yaklaşım zorla geri gönderme ilkesini artırıcı, mülteci üreten ülkelere ve düzensiz göçe karşı sert tedbirleri içeren dış politik yaklaşımı desteklemektedir.

Birlik Kale Avrupası tesis etme ilkesi kapsamında eğer göçmenler ve mülteciler dışarıda tutulacaksa dışarıda tutulması gerektiğini savunmaktadır. AB üyesi ülkelerin hepsinin taraf olduğu 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin ruhuna aykırı olan mültecilerin dışarıda tutulması eylemi BMMYK tarafından sert dille eleştirilmiş ve AB'ni insani değerleri savunucu yapısından uzaklaşmaması gerektiğini bildirmiştir.

AB üye ülkelerinin çekincelerini ve önceliklerini ele aldığımızda uzun süredir hedeflenen ve belirtilen niyetlere rağmen Avrupa sığınma ve göç politikalarının ulusötesi seviyede ulusal devletlerin isteklerine göre şekillenmesi kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak Akdeniz'de yaşanan göçmen krizine rağmen AB ülkelerinin etkili bir politika ortaya koyamaması ve bunun sonucunda bir insanlık trajedisine dönüşmesi Birlik devletlerinin hala adalet ve içişleri alanında kendi siyasi iradelerinin hâkim olduğu gerçeğini göstermektedir.

Etkin bir göç yönetimi için dengeli bir ortaklık düzleminde, karşılıklı diyalogu temel alan ve üçüncü ülkelerle işbirliği amaçlı kapsamlı bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır.

Avrupa'ya göçün azalacağı veya duracağı olağan görünmemektedir. Avrupa'nın etrafındaki geniş istikrarsızlık alanlarının devam etmesi söz konusu bölgelerden Avrupa'ya doğru sürekli bir göçe mahal vereceği kuvvetle muhtemeldir. AB'nin şimdiye kadar uygulamış olduğu kontrol odaklı politikaların göçmenlerin nihai hedefinden alıkoyamadığı gerçeği de mevcuttur. Kontrol ve güvenlik odaklı politikaların geçmişte olduğu gibi bugün de istenmeyen ve insanlık dramına yol açan sonuçlar doğurduğu da açıktır.

Birlik ülkelerinin mevcut göç yaklaşımını Birlik krizine dönüştürdükleri ve bunun sorumluluğunu almaları gerektiği açıktır. AB bütünleşmesini gerçekleştiren temel insan haklarına dayalı ve demokratik değerleri ulusötesi biçimde uygulayan ve bu

değerleri ulusal çıkarların üzerinde tutan, dengeli her şeyden öte ortak bir göç yönetimi için gerekli adımların atılması gerekmektedir. Fakat üye ülkelerin buna hazır olmadıkları görülmektedir.

Bu kapsamda AB'nin kuruluşunun temel değerleri olan demokratik ve insan hakları temelli yapısı göç yönetiminde yara almıştır. Uluslararası kamuoyunda ve kendi içerisinde oluşturduğu bu güvensizlik durumunu ortadan kaldırmak ve güveni yeniden inşa etmek kapsamında göç yönetiminde yenilikçi bir kapsamlı yaklaşıma ihtiyacı olduğu değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda bütün içsel ve dışsal politikalar ile tüm araçları birleştirerek göç yönetimi konusunda en iyi sonucu almak için gayret sarf edilmeli ve tüm aktörler olan; üye ülkeler, birlik kuruluşları, uluslararası organizasyonlar, sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler ve üçüncü ülkeler ile ortak Avrupa göç politikasını gerçekleştirmek için ortak bir çalışmaya ve detaylı kapsamlı yaklaşıma ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir.

Bu yüzyıldaki sorun göçmenleri sınırlandırmaktı ama bundan sonraki yüzyılda ise sorun ihtiyaç duyulan nitelikte göçmenleri çekmek olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitap

Arango, Joaquin, *Exception in Europe? Spain's Experience with Immigration and Integration*, Washington DC: Migration Policy Institute, 2013.

_____, *Theories of International Migration*, In D. Joly(ed.), *International Migration and the New Millenium*, Aldershot:Ashgate, 2004.

Arslan, M.İ., *The Paradoxes of European Union Immigration Policy and Its Repercussions on Turkish-EU Relations*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, ODTÜ, Ankara, 2012.

Bernitz, D.Lograntz, *Egemenliğin Devri, Avrupa Birliği Hukuku*, Avrupa Birliği Hukuku Semineri, çev.İdil Işıl Gül ve Lami Bertan Tokuzlu, İsveç Başkonsolosluğu, 2002.

Boyle, P.,vd., *Exploring Contemporary Migration*, London:Longman, 1998, s.59.

Carrera, S., *In Search of the Perfect Citizen? The Intersection Between Integration and Immigration and Nationality in the EU*, Immigration and Asylum Law and Policy in Europe, Boston:Leiden, 2009.

Castles, Stephan, vd., *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, New York: The Guilford Press, 2003.

Dağ, Ahmet Emin, *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü*, İstanbul: Anka Yayınları, Mayıs 2004.

Doomernik, Jeroen, Michael Jandl, *Modes of Migration Regulation and Control in Europe*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2008.

Elmas, F.Y., *Avrupa 'Kapı Duvar':Göç Yaklaşımında Eylem-Söylem Tutarsızlığı*, Ankara:Usak Yayınları, 2016.

Faist, T., *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Spaces*, Oxford:Oxford University Press, 2000.

Froebel, F., ve diğerleri, *The New International Division of Labour*,Cambridge:Cambridge University Press, 1980.

Fussell, E., Space, Time and Volition:Dimensions of Migration Theory, M.R.Rosenblum ve D.J.Tichenor (edi.), *The Oxford Handbook of the Politics of International Migration*, Oxford:Oxford University Press, 2012.

Geddes, Andrew, *The Politics of Migration and Immigration in Europe*, Sage Publications, 2003.

Guild, Elspeth, vd., *Enhancing the Common European Asylum System and Alternatives to Dublin*, Brussels, European Parliament, July 2015.

Guiraudon, Virginie, Christian Joppke, *Controlling a New Migration World*, edi.Virginie Guiraudon, London ve New York: Routledge, 2001.

Hafez, H., A.Ghaly, *The Effect of the Arab Spring on Migration Flows i Egypt*, Migration Policy Center-European University Institute and Center for Migration and Refugee Studies, Egypt: The American University in Cairo, 2012.

Hirschman, A., *Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations and States*, Cambridge, MA:Harvard University Press, 1970.

İltica ve Göç Mevzuatı, edi. Kadir Ay vd., Ankara:, Başkent Matbaası, 2005.

Jastram, Kate, *Mültecilerin Korunması: Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi*, 2001.

Kane, Hal, “Leaving Home”, *Society*, May/June 95, Vol.12 Issue 4.

Kindleberger, C.P., *Europe’s Postwar Growth: The Role of Labor Supply*, New York:Oxford University Press, 1967.

King, Russel, *Theories and Typologies of Migration:An Overview and a Prime*, Malmö: Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare, 2012.

Kritz, M. ve diğerleri, *International Migration Systems: A Global Approach*, Oxford:Clarendon Press, 1992.

Lönback, L.J., Ortak Bir Avrupa İltica ve Göç Politikasına Doğru, *Avrupa Birliği Hukuku*, Avrupa Birliği Hukuku Semineri, çev. İ.İşıl Gül ve L. Bertan Tokuzlu, İsveç Başkonsolosluğu, İstanbul, 2002.

Malmberg, G., Time and Space in International Migration, Hammar ve diğerleri (edi.), *International Migration, Immobility and Development. Multidisciplinary Perspectives*, Oxford:Berg, 1997.

Massey, D.S., ve diğerleri, *Worlds in Motion. Understanding International Migration at the End of the Millenium*. Oxford:Clarendon Press, 1998.

Messina, Anthony W., *The Logics and Politics of Post World War II Migration to Western Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.

Moravcsik, Andrew, *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power FromMessina to Maastricht*, New York, Cornell University Press, 1998.

Morawska, E., Historical-Structural Models of International Migration, M.Martinielo ve J.Rath (edi.), *An Introduction to International Migration Studies*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2012.

Morehouse, Christal ve Michael Blomfield, *Irregular Migration in Europe*, Washington DC: Migration Policy Center, 2011.

Niemann, A., “The Dynamics of EU Migration Policy:From Maastricht to Lisbon, edi.J.Richardson, *Constructing a Policy-Making State? Policy Dynamics in the European Union*, Oxford:Oxford University Press, 2012.

Nieswand, B., *Theorising Transnational Migration. The Status Paradox of Migration*, New York:Routledge, 2011.

Piore, M.J., *Birds of Passage: Migrant Labour and Industrial Societies*, New York:Cambridge University Press, 1979.

Roof, C., *The EU and Immigration Policies:Cracks in the Walls of Fortress Europe?*, Hampshire: Macmillan, 2013.

Samers, M., *Migration*, London:Routledge, 2010.

Skeldon, R., *Migration and Development*, England: Longman, 1997.

Somuncu, B., *Türkiye'nin AB'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2006.

Tümertekin, Erol , Nazmiye Özgüç, *Beşeri Coğrafya*, İstanbul, Çağatay Kitapevi, 1998.

Uluslararası Göç Örgütü, *Göç Terimleri Sözlüğü*, Cenevre: 2013.

United Nations, *International Migration Policies:Governments Views and Priorities*, New York:United Nations Publication, 2013.

United Nations, *International Migration Report 2015*, New York: United Nations Publication, 2016.

Wallerstein, I., *The Modern World-System:Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century*, New York:Academic Press, 1974.

_____, *The Capitalist World Economy*, Cambridge:Cambridge University Press, 1979.

White, P. ve R.Woods, *The Geographical Impact of Migration*, London: Longman, 1980.

Worbs, Suzanne, *Illegelitat von Migranten in Deutschland*, Nuremberg:Bundesamt für Migration und Flüchtling, 2005.

Makale

Bardak, Ummühan, "Contiunity and Change in Youth Migration Patterns from the Mediterranean IAI Working Papers, 2015,

Barrero, Richard, "The External Dimension of Migration Policy in the Mediterranean Region: Promises for Normative Debate", *Revista del Instituto Espanyol de Estudios Estrategicos*, No:2, 2013.

Bertozzi, Stefona, "European Pact on Migration and Asylum, A Stepping Stone Towards Common European Migration Policies, *Opinion Migraciones*, Barcelona Center for International Affairs, Kasım 2008.

Bendel Petra, "Everything Under Control? The European Union's Policies and Politics of Immigration", *The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration*, edi.Thomas Faist ve Andreas Ette, Palgrave Macmillan, 2007.

Betts, Alexander, "The Global Governance of Migration and the Role of Trans-Regionalism", edi.Rahel Kunz vd., *Multilayered Migration Governance:The Promise of Partnership*, London, Routledge, 2011.

Blunt, A., "Cultural Biographies of Migration: Mobility, Transnationality and Diaspora", *Progress in Human Geography*, sayı:31(4), 2007, s.684-694.

Borjas, G.J., "Economic Theory of Intenational Migration", *International Migration Review*, sayı.23(3), 1989, s.457-485.

Boswell, C., "The External Dimension of EU Immigration and Asylum Policy", *International Affairs*, Vol.79, No:3, May 2003.

Boubakri, H., "Migrations Internationales Après le <Printemps Arabe>", Migration Policy Centre-European University Institue, 2012.

Boyd, M., J.Nowak, "Social Networks and International Migration", M.Martiniello ve J.Rath(edi.), *An Introduction to International Migration Studies*, Amsterdam:Amsterdam University Press, 2012, s.77-103.

Brettell, C.B., "Theorizing Migration in Antropology: The Social Construction of Networks, Identities, Communities, and Globalscapes", C.B.Brettell ve J.F.Hollifield(edi.), *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, New York:Routledge, 2008, s.113-159.

Brian, Tara, Frank Laczko, "Counting Migrant Deaths:An International Overview", *Fatal Journeys, Tracking Lives Lost During Migration*, Geneva, IOM, 2014.

Carrera, S., “The EU’s Dialogue on Migration, Mobility and Security with the Southern Mediterranean Under Scrutiny, Filling the Gaps in the Global Approach to Migration”, *Centre for the European Policy Studies*, June 2011, s.1-31.

Cassarino, J.P., “Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migration Revisited”, *International Journal on Multicultural Societies*, sayı:6(2), 2004, s.253-279.

Castles, S., “Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, sayı:36(10), 2010, s.1565-1586.

Chattou, Z., F.Ait Ben Lmadani, “Migrations Internationales Après le <Printemps Arabe>” Migration Policy Center-European University Institute, 2012.

Collett, E., “The Global Approach to Migration:rhetoric or reality” *European Policy Center*, Policy Brief November 2007.

Doomen, Jasper, “Political Stability After the Arab Spring”, *Sociological Forum*, Vol.28, No:2, June 2013, s.400.

Elmas, F.Y., “Avrupa’da Göç İkilemi: Değerler ve Çıkarlar”, *Analist*, Sayı.56, Ekim 2015.

Faist, T., “The Crucial Meso-Level”, T.Hammar ve diğerleri(edi.), *International Migration, Immobility, and Development: Multidisciplinary Perspectives*, Oxford:Berg, 1997, s.187-218.

Farques, P., “Immigration Without Inclusion, Non-Nationals, in Nation Building in the Gulf States”, *Asian and Pacific Migration Journal*, sayı.20 (3-4), 2011, s.273-292.

Farques, Philipe, ve Cristine Fandrich, “Migration after the Arab Spring”, *MPC Research Reports*, No:2012/09, 2012.

Foundation for European Progressive Studies (FEPS), “European Migration Agenda: Quo Vadis?”, *FEPS Policy Brief*, July 2015.

Geddes, A., “Migration Policy in an Integrating Europe”, *European Community Studies Association*, 2001.

_____, “Still Beyond Fortress Europe? Patterns and Pathways in EU Migration Policy”, *Queen’s Papers on Europeanization*, No.4, 2003.

_____, “Borders Territory and Migration in the EU:From the Politics of Migration in Europe to the Politics of Migration”, edi.Oliver Schmidtke ve Saime Özçürümez, *Of States Rights and Social Closure: Governing Migration and Citizenship*, New York: Palgrave Macmillian, 2008, s.202-213.

_____, “The EU’s International Migration Relations Towards Middle Eastern and North African Countries”, Imiscoe Research, Amsterdam University Press, 2014.

Geiger, Martin, Antoine Pécoud, “International Organisations and the Politics of Migration”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol.40, No:6, 2014.

Gençler, Ayhan, “Avrupa Birliğinin Göç Politikası”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, No:49, 2005.

Guiraudon, V., “European Migration and Integration Policy:Vertical Policy-making as Venue Shopping”, *Journal of Common Market Studies*, Vol.38, No.2, June 2000.

Ioannou, Nasia, “EUROMED Migration III, Legal Migration Meeting, Social Cohesion and Development”, *Cilt.9*, 2014, s.155-159.

Keller, Jennifer, *Labor Migration from North Africa, Development Impact Challenges and Policy Options*, Washington, World Bank, 2010, s.14.

Lavenex, Sandra, Rachel Nellen Stucky, “Partnering for Migration in EU External Relations”, edi. Rahel Kunz vd., *Multilayered Migration Governance, The Promise of Partnership*, London, Routledge, 2011.

Lee, E.S., “A Theory of Migration”, *Demography*, 1966, sayı.3(1), s.47-57.

Lewis, “W.A., Economic Development with Unlimited Supplies of Labour”, *Manchester School of Economic and Social Studies*. sayı.22, 1954, s.139-191.

Lindstrom, Channe, “European Union Policy on Asylum and Immigration:Adressing the Root Causes of Forced Migration: A Justice and Home Affairs Policy of Freedom, Security and Justice”, *Social Policy and Administration*, Vol.39, No.6, December 2005.

Mabogunje, A., “Systems Approach to a Theory of Rural-Urban Migration”, *Geographical Analysis*, sayı:2(1), 1970, s.1-18.

Massey, D.S., vd, “Theories of International Immigration: A Review and Appraisal”, *Population and Development Review*, sayı:19(3), 1993, s.431-466.

Paciello, M.C., “The Arab Spring: Socio-economic Challenges and Opportunities”, Istituto Affari Internazionali, Documenti Iai 15e, Roma, Aralık 2011.

Pascouau, Y., “EU Migration Strategy: From Zero to Positive Sum”, 2013.

Peers, Steve, “The Revised ‘Dublin’ Rules on Responsibility for Asylum-Seekers: The Council’s Failure to Fix Broken System”, Essex, University of Essex, 2012.

Poot, J., “A System Approach to Modelling the Inter-Urban Exchange of Workers in New Zeland”, *Scottish Journal of Political Economy*, sayı:33(3), 1986, s.249-274.

Ravenstein, E.G., The Laws of Migration-I, *Journal of the Statistical Society*, sayı.48(2), 1885, s.167-227.

_____, The Laws of Migration-II, *Journal of the Statistical Society*, sayı.52(2), 1889, s.214-301.

Samur, H., “Avrupa Birliğinde Göçe Yönelik Global Yaklaşım”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt:5 sayı:2, 2008.

Schulz Martin, “For a Truly European Migration Policy”, *Migration Policy Practice*, Vol IV, Nu.2, April-June 2014, s.4-7.

Sjaastad, L.A., “The Costs and Returns of Human Migration”, *Journal of Politic Economy*, sayı:70(1), 1962, s.80-93.

Sterkx S., “The External Dimension of EU Asylum Policy:Expanding Fortress Europe”, edi.J.Orbie, Aldershot:Ashgate, 2008, s.117-138.

Van Hear, N., “Theories of Migration and Social Change”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, sayı:36(10), 2010, s.1531-1536.

Wolff, Sarah, Adriaan Schout, “Frontex as Agency:More of the Same?”, *Perspectives on European Politics and Society*, Vol 14, No.3, 2013.

_____, “The Politics of Negotiating EU Readmission Agreements”, *European Journal of Migration and Law*, Vol.16, 2014.

Yves Pascouau, “The October European Council and Migration:No News Good News”, *European Policy Centre*, 19 October 2015.

Zelinsky, W., “The Hypothesis of the Mobility Transition”, *Geographical Review*, sayı:61(2), 1971, s.219-249.

Kanunlar, Direktifler ve Raporlar

Apap, Joanna, Shaping Europe's Migration Policy, *CEPS Working Document*, No.179, 2001.

BMMYK, "Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve Sözleşmenin 1967 tarihli Protokolü Kapsamında Geri Göndermemeye İlişkin Yükümlülüklerin Ülke Sınırları Dışında Uygulanmasına Yönelik İstişari Görüş", 2007.

BMMYK, Sığınmacıların Gözetim Altına Alınmasına Uygulanan Normlara ve Kriterlere ve Gözetim Altına Almaya Alternatif Tedbirlere İlişkin Temel Prensipler, Avrupa Konseyi, *20 yıllık işkenceyle mücadele: 19. Genel Rapor, 1 Ağustos 2008–31 Temmuz 2009*, 2012.

Boronska, Karolina, vd, "Migrants 'R' Us: Recommendations for a Sound European Migration Policy", *The Polish Institute of International Affairs*, Strategic File No:9, April 2015.

Canpolat, H., H.O.Arıner, *Küresel Göç ve AB ile Türkiyenin Göç Politikalarının Gelişimi*, Orsam Yayınları, Rapor No:22, Haziran 2012.

Clandestino Project, *Clandestino Project Final Report:2009*.

Communication from Commission to the European Parliament, The Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *On Circular Migration and Mobility Partnerships Between European Union and Third Countries*, COM (2007), 248 Final, Brussels, 2007.

Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, *Evaluation of EU Readmission Agreements*, COM(2011) 76 Final, Brussels, 2011.

Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *A Dialogue for Migration, Mobility and Security with Southern Mediterranean Countries*, COM (2011) 292 Final, Brussels, 24.05.2011.

Dearden, S., *Immigration Policy in the European Community*, European Development Study Group Discussion Paper, No:4, 1997.

European Commission and the High Representative of the Union for Foreign Affairs, *Adressing the Refugee Crisis in Europe:The Role of EU External Action (JOIN/2015/40)*, September 2015.

European Commission, “Directive 2008/115/EC On Common Standards and Procedures for Member States for Returning Illegally Staying Third-Country Nationals”, Official Journal of the European Union (L348, 2008).

European Commission, Joint Foreign and Home Affairs Council: Ten point action plan on migration, Luxembourg, 20 April 2015.

European Commission, “Proposal a Comprehensive Plan to Combat Illegal Immigration and Human Trafficking of Human Beings”, *Official Journal of the European Union*, (C142,2002).

European Commission, *Report on the Implementation of the Global Approach to Migration and Mobility 2012-13*, 2014.

European Council Meeting, Conclusions, Brussels, 26 June 2015, EUCO 22/15.

European Parliament and European Council, “Refers to the Adoption of Regulation (EU)”, No.604/2013, 26 June 2013.

Eurostat, *Push and Pull Factors of International Migration-Country Report Egypt*, Eurostat Working Papers, Population and Social Conditions, say1.3/2000/E/n07, 2000.

Geddes, A., “Migration as Foreign Policy? The External Dimension of EU Action on Migration and Asylum”, *Swedish Institute for European Policy Studies*, Report No.2, April 2009.

Human Rights Watch, *The Mediterranean Migration Crisis: Why People Flee, What the EU should do?*, 2015.

Nadi Declaration on ACP Solidarity on Globalized World, 3rd Summit of ACP Heads of State and Government, Dani-Fiji Islands, ACP/28/029/02, 18-19 July 2002.

Noll, Gregor, “Rejected Asylum Seekers: The Problem of Return” New Issues in Refugee Research, *UNHCR Working Paper*, No.4, May 1999.

Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2013). *UNHCR Global Trends 2012: Displacement. The New 21st Century Challenge*, 2013.

Revisiting the Dublin Convention: Developing Community Legislation for Determining Which Member State is Responsible for Considering an Application for Asylum Submitted in one of the Member States, SEC(2000)522, 2000.

Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı, Lüksemburg, AB Resmi Yayınlar Ofisi, 2015.

Silga, Janine, “Shifting Perspectives on the Migration and Development Nexus in the EU: From the Migration Management Approach to the Development Paradigm of Mobility?” edi. Karolina Podstawa and Laura Puccis, içinde Framework for Economic Development in EU External Relations European University Institute (EUI) Working Papers, 2012.

The World Bank, *Migration and Development Brief*, 24 Nisan 2013.

The 1951 Convention Relating to the Status of Refugees as modified by the 1967 Protocol.

The 1954 Convention Relating to the Stateless Persons, 1954.

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu(USAK), *Türkiye AB İlişkilerinde Geri Kabul: Hangi Şartlarda?*, USAK Raporları No.10-02, Mart 2010.

United Nations, *Declaration of High-level Dialogue on International Migration and Development*, A/RES/68/4, 2013.

United Nations Department of Economic and Social Affairs, *Review 2012*, 2013

UNHCR, Position Relating to the Resolution on Safe Countries of Origin, London, 1992.

Working Group on International Migration in the Arap Region, *Terms of Reference*, 2013.

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013.

İnternet Kaynakları

AB Haber, “Sınır Kontrollerine Başlayan AB Ülkelerinin Sayısı Arttı:Schengen’de Domino Etkisi, 15 Eylül 2015, <http://www.abhaber.com/sinir-kontrollerine-baslayan-ab-ulkelerinin-sayisi-artti>.

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği,
<http://www.unhcr.org/pages/4a2535c3d.html>.

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği,
<http://www.unhcr.org/pages/49c3646c125.html>.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği,
<http://www.unhcr.org/pages/49c3646c137.html>.

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği,
<http://www.unhcr.org/pages/49c3646c146.html>.

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği,
<http://www.unhcr.org/5149c6f46.html>.

CARIM Migration Profiles, by country, <http://www.carim.org/index.php?callContent=502>.

COM(2015) 240 Final, s.7. https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf.

Data from Eurostat and ECHO, “Aid&Asylum Map” *Syrian Refugees. A Snapshot of the Crisis in the Middle East and Europe*, European University Institute and Migration Policy Centre, http://syrianrefugees.eu/page_id=199.

Dempsey, Judy, “Europe’s New Walls”, *Carnegie Europe*, August 2015, <http://carnegieeurope.eu/startegiceurope/?fa=61140>.

Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council, 13 December 2011 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex%3A32011L0095>.

Duff, Andrew, “True Guide to the Treaty of Lisbon”, <http://www.alde.eu/fileadmin/files/Download/True-Guide-NEW.pdf>.

European Association for the Defence of Human Rights, “Why AEDHR is Against the Signing of EU Readmission Agreements, 7 Oct 2013, http://www.aedh.eu/plugins/fckeditor/userfiles/file/Comminuque/Readmission/paper/2010_1013.pdf.

European Commission, *A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean*, Com(2011a) 200 Final, http://eeas.europa.eu/euromed/docs/com2011_200_en.pdf.

European Commission, *Communication on the Functioning of the Schengen Area*, Com(2012), 230 Final, 16 Mayıs 2012, http://ec.europa.eu/home-affairs/doc_centre/borders/docs/Biannual%20report%20on%20the%20functioning%20of%20the%20Schengen%20area%2020111101-20120430.pdf.

European Commission, *On the Work of the Task Force Mediterranean* (COM/2013/869), par.1, December 2013. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:52013DC0869>.

European Commission, *Report on the Implementation of the Global Approach to Migration and Mobility 2012-2013*, (COM/2014/969), February 2014, <http://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:52014DC0096>.

European Commission, *The Global Approach to Migration and Mobility (COM(2011b)743 Final)*, http://ec.europa.eu/home-affairs/news/intro/docs/1_EN_ACT_part1_v9.pdf.

European Council 15 & 16 December 2005 Presidency Conclusions, Brussels, 15914/05.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/87642.pdf

EU Demands Tunisia Do More to Stop Illegal Immigration, *BBC*, 12 Nisan 2011, <http://www.bbc.co.uk/news/mobile/world-europe-13055153>.

European Pact on Immigration and Asylum, Council of European Union, 2008, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/08/st13/st13440.en08.pdf>.

European Parliament, “Tampere European Council”, 15-16.10.1999 Presidency Conclusions 1999, http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm#a.

European Union (2009), Council Directive 2009/50/EC. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:155:0017:0029:en:PDF>.

Internal Displacement Monitoring Center, *Global Overview 2015*, Geneva, 2015. <http://www.internal-displacement.org/global-overview/>.

Italy Signs Immigrant Accord with Libya Rebels, *ABC News*, 17 Haziran 2011, <http://www.abcnews.go.com/International/wireStory?id=13868194>.

Joint Statement by the Council and the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council, the European Parliament and the Commission on European Union Development Policy: “The European Consensus”, Brussels, 22 November 2005, 14820/05, prg. 38. http://giveabillion.net/wp-content/uploads/2014/03/EU-consensus-on-development_2005.pdf

McAdam, Jane, “Extraterritorial Processing in Europe Is ‘Regional Protection’ the Answer and if not, What is?”, *Kaldor Centre Policy Briefs*, No.1, May 2015, <http://www.kaldorcentre.unsw.edu.au/node/1111>.

Migrants Fleeing North Africa Turmoil and Land on Lampedusa, *BBC*, 7 Mart 2011, <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-12662756>.

Mortera-Martinez, Camino, “Storming the Castle: Calais, or the Failure of the EU’s Migration Policies, in CER Articles, August 2015. <http://cer.org.uk/node/4546>.

Nielsen, Nikolaj, “EU Rescue Mission Yet to Receive Extra Cash or Boats”, *EU Observer*, <https://euobserver.com/justice/128566>.

Organisation for Economic Co-operation and Development, *International Migration Outlook 2013*. Paris: OECD. http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/international-migrationoutlook_1999124x;jsessionid=4491q0vl74i17.x-oecd-live-01.

Organisation for Economic Co-operation and Development, *International Migration Outlook 2011*. Paris: OECD. <http://www.iadb.org/intal/intalcdi/PE/2012/11325.pdf>.

Presidency Conclusions, European Council Meeting in Laeken 14-15 December 2001. <http://www.consilium.europa.eu/european-council-conclusion.pdf-1993-2003%2F-european-council-meeting-in-laeken--presidency-conclusions-14-15-december-2001>.

Regulation 343/2003, Dublin II, <http://www.statewatch.org/sem doc/assets/files/council/REG-2003-343.pdf>.

Statement of the National Transitional Council, *A Vision for a Democratic Libya*, 2011, <http://www.ntclibya.org/english/libya>.

Subhan, Andrea, *Migration and Asylum in Centreal and Eastern Europe*, European Parliament, Aralık 1998, http://www.europarl.europa.eu/workingpapers/libe/pdf/104_en.pdf.

Syrian News Agency, *Draft Constitution for the Syrian Arap Republic*, 2012, <http://www.sana.sy/eng/337/2012/02/25/401178.htm>.

The Economist, Why the Schengen Agreement Might Be Under Threat, 24 August 2015, <http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2015/08/economist-explains-18>.

The Italian Government Worries About a Huge Influx From North Africa, *The Economist*, 3 Mart 2011, <http://www.economist.com/node/18285932>.

The Stockholm Programme: An Open and Secure Europe Serving and Protecting Citizens, European Council, 2010, s.29. https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/the_stockholm_programme_an_open_and_secure_europe_en_1.pdf.

The World Bank, *International Tourism. Receipts(current us\$)*, 2011. <http://search.worldbank.org/data?qterm=egyptandtourism&language=EN>.

Türkiye Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik6/genel-gerekce_327_328_330_icerik.

Türkiye Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik6/genel-bilgi_409_568_908_icerik.

Türkiye Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik6/genel-bilgi_409_422_423_icerik.

Uluslararası Göç Örgütü, <http://www.iom.int/key-migration-terms#Migration>.

Uluslararası Göç Örgütü, <http://www.iom.int/key-migration-terms#Migration-management>.

Uluslararası Göç Örgütü, <http://www.iom.int/key-migration-terms#Irregular-migration>.

Uluslararası Göç Örgütü, <http://www.iom.int/key-migration-terms#Asylum-Seeker>.

Uluslararası Göç Örgütü, <http://www.iom.int/key-migration-terms#Internally-displaced-person>.

United Nations (n.d.). Treaty Collection: Chapter V – Refugees and Stateless Persons. <https://treaties.un.org/Pages/Treaties.aspx?id=5&subid=A&lang=en>.

United Nations News Centre, *European Union must guarantee human rights of migrants* - UN expert, 28 May 2013. http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=45020#Umk_d_mkqOw.

United Nations, Migrant Crisis: Let's not Pretend Europe's Response is Working – UN's Expert Warns, *Office of the High Commissioner for Human Rights*, Geneva, 25 August 2015,

<http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?LangID=E&NewsID=16344#sthash.eu0pTnUl.dpuf>.

UNCHR's Recommendations to the Laeken Summit December 2001.
<http://www.unhcr.org/436624032.pdf>.

UNHCR, *Refugees/Migrants Emergency Response – Mediterranean Regional Overview*, <http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>.

Wolff, Sarah, "Migration and Refugee Governance in the Mediterranean: Europe and International Organisations at a Crossroads", IAI Working Papers 15, October 2015, <http://www.iai.it/sites/default/files/iaiw1542.pdf>.

1967 New York Protocol,
<https://treaties.un.org/Pages/Treaties.aspx?id=5&subid=A&lang=en>.

1969 Organization of African Unity (OAU) Convention,
http://www.achpr.org/files/instruments/refugee-convention/acphr_instr_conv_refug_eng.pdf.

1984 Cartagena Declaration,
https://www.oas.org/dil/1984_Cartagena_Declaration_on_Refugees.pdf.

Daily Telegraph, Londra, 24 Kasım 2011.

Reuters, Londra, 27 Eylül 2011.

The Guardian, "UN Says 800 migrants dead in boat disaster as Italy launches rescue of two more vessels, 20 April 2015.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	FERİT MALKARA
Doğum yılı-Yeri:	14.12.1984-EYNESİL
Yabancı Dil:	İngilizce
E-posta Adresi:	odin1917@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans:	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı /Tezli Yüksek Lisans Programı (2014-2017)
Lisans:	Kara Harp Okulu (2002-2006)
Lise:	Maltepe Askeri Lisesi (1998-2002)

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Atakent Mh.2030 Sk.No:10/5

KARŞIYAKA/İZMİR

FERİT MALKARA

ARAP BAHARI SONRASI AKDENİZ'DE YAŞANAN DÜZENSİZ
GÖÇÜN AVRUPA BİRLİĞİ KAPSAMINDA GÜVENLİK BOYUTU VE
ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN İNCELENMESİ

YL

İZMİR 2017